НАЗУСТРІЧ

ЧИСЛО 19

ДВОТИЖНЕВИК

ЛЬВІВ, 1. X. 1934 Р.

ЦІНА 50 ГР.

ЛІТЕРАТУРА • МИСТЕЦТВО • НАУКА • ГРОМАДСЬКЕ ЖИТТЯ

ВОЛОДИМИР СІЧИНСЬКИЙ

ОЛЕКСА НОВАКІВСЬКИЙ*)

Мистець, що творить цілу добу в розвитку сучасного українського малярства. Мистець великого творчого діяпазону, глибоких потенцій, майстер кольору, що довів малярську культуру до вищого щабля світової міри. Небуденний обсерватор дійсности та синтетик фантастичного світу. До того ще — плодовитий артист, мистецький педагог і своєрідний »теоретик« малярських візій.

Все це запевнило за нашим мистцем славу, велику популярність, не без відтінку авреолі не зовсім визнаного і в належній мірі неоціненого.

Не диво, що в таких обставинах видати монографію, достойну імени мисця-ювилята, було річчю нелегкою, а навіть надто коштовною. Таке завдання взяло на себе »Українське товариство прихильників мистецтва«, що досі не було знане з ширшої видавничої діяльности. Але перша імпреза випала якнайкраще, а вже розкіш видання, на наші бідні відносини, треба подивляти.

Автор монографії вивязався зі свого нелегкого завдання знаменито, а під оглядом методичности дав працю, яку можна вважати до деякої міри зразковою.

Як історик мистецтва, др. В. Залозецький спиняється над сучасним европейським малярством, на тлі якого розвивалася творчість О. Новаківського. Автор зясовує еволюцію розвитку европейського мистецтва дуже релефно, навіть з фінезією. Натомісць менше зясоване місце й значіння мистця в сучасному українському мистецтві.

Про молоді роки мистця автор висловлюється лише загальниками, зазначуючи, що культурно-національна атмосфера Поділля, з якого вийшов Новаківський, лишила свою печать на цілій його творчости«, при чім під цією атмосферою розуміє чомусь лише »двори поміщицькі«... А вже зовсім дивним виглядає якесь протиставлення »східнього« Львова і »західнього« Кракова:

»Львів зі своїм східним характером мистецтва у протилежності до заходом навіяного Кракова«...

Чи справді існує ріжниця?

В характеристиці та аналізі творчости мистця, автор виступає не як критик, але як обективний теоретик-мистецтвознавець, причім аналізує твори чисто формалістичною методою.

В цьому розумінні монографія Залозецького зовсім відмінна від монографії В-ва »Рух (Харків 1930) з текстом Хмурого. Автор харківської монографії старався змалювати постать Новаківського на ширшому підкладі політичних і соціяльних відносин, одначе ця спроба крім парафраз, канонізованих соціологів мистецтва і барабанної публіцистичної фразеольогії — далі не пішла.

Цінність праці др. В. Залозецького полягає передусім у тому, що автор крок за кроком старається зясувати нам у цілій широчині творчість мистця, намічає його еволюцію, пояснює зміст і формальні досягнення поодиноких творів, уводить у саму глибінь задумів мистця і то так, що часами губляться границі поміж думкою автора й самого мистця.

Це може помітити кожний, хто хоч раз чув цікаві викладки майстра про »зміст« своїх творів.

Загальна характеристика творчости мистця в монографії влучна:

»Новаківський не належить до малярів, які вражають нас блискучим новаторством та, не опанувавши внутрішньо нових здобутків, скоро гаснуть. У нього етапами можемо прослідживати, як тяжко він змагався з даною мистецькою проблемою, заки ця проблема дійсно стала »внутрішньо« його власною проблемою. Це й довело його до того закріплення стилю, який в певній, непохитній лінії провадив його все вище й вище аж до повного опанування всіх засобів малярського вислову. В тім-то третом з дійсности якого-небудь теперішнього пануючого, то в Ярославі Осьмомислі, — пише далі автор — переважають зовнішні ознаки його лицарської появи (габітус). Тут артист хотів зобразити лицарські чесноти, залізну енергію, силу волі, що й пробивається вже в зовнішнім убранні й артрибутах...«.

Цілу творчість мистця др. Залозецький поділяє на кілька періодів, відповідно до того даючи заголовки окремих уступів монографії: »Мистецька традиція та її вплив на молодого артиста«, »Краківська академія«, Натуралізм та імпресіонізм«, »Переможення імпресіонізму«, »Фантастичний алегоризм«, »Засвоєння експресіоністичних тенденцій«.

Якщо окремі етапи творчости нашого мистця автор зясував зовсім наглядно

О. Новаківський Автопортрет

і ясно, то остання (чи то найновіша) фаза »засвоєння експресіоністичних тенденцій« залишилася не доведеною, крім хіба того, що мистець, як каже В. Залозецький, »має в собі щось з тої експресивної гранчатости«. Не помагає й остання »поправка« автора, що О. Новаківський, мовляв, є »експресіоніст фарби«.

А чому саме експресіоністичною є знана композиція »Леди« — це мабуть залишається секретом автора, а може й самого мистця!

З подробиць можемо вказати на значну незгідність поміж »Списком картин« і самими репродукціями. Тут і назви ріжні і просто бракує деяких образів, так що потрібних репродукцій годі розшукати у списку. Є теж плутанина і в датуванні образів.

»Література про О. Новаківського« неповна й особливо прикро вражає брак окремих статей про О. Новаківського (наприклад в часописі »Українська трибуна«, Варшава 1922)

Ще кілька слів про друк і оформлення книги. Як ми сказали вище, видання розкішне. І якщо сіткові репродукції та їх друк ще не дорівнюють кращим европейським виданням, то нас здивували добре виконані кольорові репродукції способом трьохбарвного друку, у виконанні графічного заведення »Унія« у Львові. Правда, не зовсім »дописує« зелена фарба, але зовсім добре виконано репродукцію »Юра« й »Багатство України«. Кольоровими репродукціями монографія значно зискує й одночасно »повчальна« для наших »популярних« видавців.

Самий друк і папір видання дуже добрі. Та, на жаль, оформлення не зовсім задовольняє сучасну книжкову естетику та бібліофілію. Формат надто квадратовий і робить враження штучно обтятих аркушів, »пуристична« титулова сторінка невдала (надто непропорціональне відношення поміж розміром шрифтів та невідповідний їх уклад), гранки тексту надто вузкі й витягнені як на квадратовий формат паперу. По бібліофільському видана книжка вимагає не тільки широкого маргінесу, який справді дотриманий у монографії, але також відповідного розміщення гранок тексту на аркуші паперу. Нарешті окладинка монографії з декадентським шрифтом робить враження »сецесіоністичного« видання зперед 30 років.

Ці наші »бібліофільські« зауваження відносяться у більшій мірі до всіх інших українських видань останніх років.

Завелася у нас »мода«: фахівці друкарської справи й бібліофіли люблять критикувати, а видавці не люблять слухати їх.

Тому фахівці не мають праці, а видавці не мають успіху...

А повинно б бути навпаки!

Монографія про нашого визначного і славного мистця О. Новаківського, що видана назагал дуже дбайливо й розкішно, саме свідчить, що колись так буде.

Чи це не великий поступ?

О. Новаківський Мадонна

*) З приводу нової монографії: »**Олекса Новаківський**«, текст Володимира Залозецького. Накладом Українського Товариства Прихильників Мистецтва, Львів 1934, вел. 4⁰, ст. 54 + XXVIII таб. ілюстрацій.

Юрій Косач.

Марія Башкирцева

Молитва проста і одна — о, Боже, слави!
тієї слави — бурі в ніч німу,
тієї слави, що мечем кривавим
впаде в юрби схвильованую муть.

І їй — юрбі, ненависній, як темінь,
поблідлих уст ралець тремкий жбурне,
щоб лиш на мить, на ганчірках-знаменах
імя її підняла багряне.

Творить, як кат, — похмуро, нещадимо,
любови прагнучи — нікого не любить,
о, звідкіля взялась душа ця одержима,
що в ній, химерній, втілилась на мить?

Їй краще б відьмою на кострищі сконати
з імям діявола на сліпнених устах,
чи вождом-дівою на чолі ратей
устать жаскій, як кара і як мста!

Либонь здрігнулася б на майдані голота,
коли б її різьбленна голова,
на кармазин упавши ешафота,
смагнула б посміхом, по смерті ще жнва.

Недобрий Бог із полумя дав душу,
та не палити, а згоріти в нім
в жазі, у гордості, в гріховності й спокусі,
оттій душі — вогненній купині.

Кругом раби, гугняві, тупорилі,
а там, де казкою найкраща із країн —
годовані „полтавські крокодилі"
ліниво сплять у холодку руїн.

Це не вона — батьківщина заклята,
що кінь по ній Мазепу волочив;
сама, до стремена наїздника припнята,
про помсту марить, з болю ячучи...

Проте дарма! Згоріла нудно й тихо
і лиш душа, хоч раз тепер вільна,
зірвалась радісна, крилата, наче вихор,
щоб знов ширять у хмурих давнинах.

В заулках давнього Латинського Кварталу,
душе причинна, вчора я зустрів
чи не тебе, що тут колись палала,
чи ж не тобі вклонився я — сестрі?

ВОЛОДИМИР БІРЧАК

ХИТРИЙ ПАНЬКО

САТИРА

— Що? Тебе покинула наречена й ти не знаєш, що з нею робити? Алеж це дуже проста річ! Оженися з нею й вона тебе вже не покине! — радив, як завжди, Хитрий Панько.

— Якже-ж мені з нею женитися, коли вона мене не хоче?!

— Як це зробиш — твоя вже річ, та я тобі розумно, добре раджу.

Ось такий-то був Хитрий Панько: завжди і на кожну біду з рукава мав добру раду.

— Біда, не стає грошей, — скаржиться сусід.

— На це дуже проста рада: коли не маєш грошей — позич собі.

— Добре, я позичу, але з чого віддам? В мене й так малі доходи.

— І це дуже проста річ: не будеш всилі віддати малого довгу, зроби в іншому місці більший. Тим більшим сплатиш той малий і ще тобі лишиться купа грошей. Це-ж таке просте!

— Алеж, любий Паньку, коли я нині не всилі сплатити малого довгу, тим більш не буду всилі великого сплатити.

— Дурне, друже! Як не будеш всилі сплатити великого довгу, засягнеш іще більший і знов сплатиш попередній та й ще лишаться тобі гроші. Це-ж таке просте.

— Дурний ти, Паньку, це-ж не може йти в безконечність. Кінець-кінцем дійду до такого, що й довгу не буду всилі заплатити, й жадна каса мені не позичить.

— І з цього дуже простий вихід. Якщо жадна каса тобі вже не позичить, то сам заложи собі касу й сам собі позичай.

За оці добрі поради деякі люди уважали Панька дуже розумною, мудрою людиною: »Це не звичайна, така собі дрібничкова людина, а з широким, хитрим розмахом!« Але були й такі, що називали Хитрого Панька таки попросту дурнем та ще й причіплювали йому латку: »Великий фільозоф з малого дупла«, або коротко — »Дупляний фільозоф«. Це — казали — в нас є така казка, небилиця про маленького хлопчика, що вліз у дупло по

птахи, та не міг вилізти й побіг додому по сокиру, розрубав дупло й так виліз. Ця казка — велика правда про старих дітей, що як попадуть у дупло, то думають, що найлекший з нього вихід — побігти додому по сокиру.

Ось таке говорили про Хитрого Панька. І я вже сам не знаю, що тут правда: чи те, що він був людиною із широким розмахом, чи може — перебачте за слово — простим таки дурнем. Але, правда, одно тут ще не сказано: чим був у житті Хитрий Панько? На це питання було б тяжко відповісти, не згадавши про його рід та його походження.

Хитрий Панько-молодший був сином Хитрого Панька старшого. Цей старший Хитрий Панько — батько молодшого — був бідний, мало освічений, та одну мав прикмету, якою відрізнювався від інших: був напричуд хитрий. Ця хитрість була його потіхою й його гордістю. Чужий пан забрав йому права, чужий капітал висисав з нього ввесь його заробіток. Хитрий Панько ненавидів і одного й другого, та був заслабий, щоб скинути їх ярмо. За це часто перехитрював їх обох. Не у великих ділах. — ні, в маленьких, та зате — часто. Часом, вернувшись додому, оповідав своїм дітям:

— А то я жида перехитрив! Заплатив за дві пачки тютюну, а вдалося заговорити жида й взяти три. Добре так жидові, треба його нищити!

І знов купував цілий рік у жида, аж знов одного дня хвалився дітям:

— Купував пачку сірників, заговорив жида й узяв дві.

Таке саме було й при виборах, з панами.

— Я перехитрив їх на один голос! Ми програли, але я наклав їм ураз з дяльком Охримом.

Такою хитрістю здобув собі Хитрий Панько ім'я, що навіть — ввійшло в українську літературу. Не як Лис Микита, що вмів зглибити людську душу й завжди ловив ворогів на їх власні хиба та слабощі й нищив їх, ані як Одисей, що теж своєю хитрістю вбивав ворогів. Ні, він увійшов в українську літературу завдяки своїм маленьким, дрібоньким ділам, увійшов і був вельми прославлений.

Не дивниця, що й його син, коли пішов в школи — завжди пишався своїм батьком, багатирем з оповідань, драм.

— Ви читали таке-то й таке оповідання цього й того автора про Хитрого Панька? То мій батько, а я його син! — говорив часто.

І молодий Хитрий Панько поставив хитрість девізою свого життя. Як ми сказали, вся його хитрість зводилась до філософії дупла. Але ця хитрість була добра. Кільки замотаних справ, кільки тяжких питань він умів вирішити за її допомогою легко, точно та основно.

Ось розвязав нам Господь руки й у незабутньому 1918 році ми здобували Львів. Люди клали голови на полі бою, та діло не йшло по нашій думці. Хитрий Панько прибіг до команди:

— Панове! Така проста річ. Не можемо взяти Львова, берім більший Київ, тоді Львів уже сам собою буде наш.

— А не візьмемо Києва, берім Москву, Петроград?

— Вам не бути командантом, коли ви не розумієте такої простої речі, — відповів Хитрий Панько й побачив, що з військовими нема що говорити. Рішився деінде зужити свої сили. Важніший, як бій крісами та гарматами — бій на дипльоматичному полі. Там треба вміти людей перехитрити! А хтож інший це в нас вміє, як не я.

І поїхав за границю.

Ворожі війська заняли Україну, їх треба вигнати, наші сили замалі, отже треба перехитрити французів, англійців, американців, щоб пішли здобувати для нас Україну. Як то зробити? Трошки хитрости і вже. Продам їм на Україні копальні нафти, бензини, парафіни, гліцерини. Вони, не бачачи засідки, напевне куплять, бо дам ціну дуже низьку, куплять, але коли схотять товар забрати, мусять з нами йти Україну здобувати.

— Алеж вони куплять товар в окупантів України, без клопоту, ризика, — казали люди, та Хитрий Панько запевняв, що не куплять в окупантів, бо не сміють: атже товар наш.

Вкоротці писав він з одної із столиць Европи:

»Мені вдалося зацікавити французів нашим нафтовим промислом. Особливо вони дуже цікавляться копальнями гліцерини. Коли я згадав про ці копальні, питали мене, чи нема в нас і копалень мила. Ось такі то дурні у французів дипльомати. Їх всіх я вже маю, небаром підпишу умову й тимсамим здобуду визнання України. І в Англії наша справа стоїть знаменито. Також в Америці«.

— — — — — — —

Одного дня помер Хитрий Панько. Коли станув перед святим Петром, той зараз пізнав Хитрого Панька.

— А-а, це ти, Хитрий Паньку, що коли попав в дупло, то завсіди біг додому по сокиру. Ціле життя ти, сирото, бігав, а таки не вирубався з нещасного дупла! Знаю, що досить ти натерпівся через свій спосіб думання, але сказано: хто терпен, той спасен, — отже йди до неба. Одначе одну умову мусиш сповнити: не смій у небі втручатися в наше небесне господарство. Ми, реальні люди, найперше вчимо: не лізь у дупло, а як вже заліз, то зубами розгризи, — руками розвали його, а не думай, що можна самому собі принести сокиру й так вирубатися. Оце памятай і не плутай наших діл!

— Добре, це все я добре розумію! — промовив Хитрий Панько, хоч, сказавши правду, він ані слова з того не зрозумів.

— Ще раз тобі кажу, в небі мовчи й не думай тут нікого вчити своїх мудрощів! — додав святий Петро.

Хитрий Панько пішов до неба і був вдоволений, — ніхто не приходив по гроші, ніхто не сміявся з нього.

— Це мені вже давно належалося! — шептав Панько.

Іде він ось такий радий левадами неба, аж дивиться, від землі несуть янголи до неба у великих лілійових чашах молитви, просьби, і бажання, і прокльони всіх людей. Тих бажань, і просьб, і молитов, і прокльонів було так багацько, лілійові чаші такі були великі й повні, що янголи донесли їх до перших хмар і далі ані руш. Сіли, спочивають.

— Дурні! — крикнув Хитрий Панько на ввесь голос. — Не можете донести цього тягару до Господа Бога? Несіть вище Бога, а потім уже тільки спустите вдолину, до божих ніг! Це таке просте, ясне.

— Хитрий Паньку, а що я казав тобі?! — вже грізно закричав святий Петро, тримаючи Хитрого Панька за обшивку. — Непоправний, ізнов системою великої фільософії з малого дупла розвязуєш усі проблеми? Таких ми тут уже бачили. Вертайся на землю знов!

Хитрий Панько хотів щось відповісти, та вже пробудився на землі, у своїому ліжку.

— Дурний сон! — промовив, обтираючи піт з чола. — На землі я дуже ще потрібний, бо що ж робив би бідний світ без моїх порад?!

Ужгород 1934.

О. Новаківський »Мистецтво«.

(До статті на ст. 1.)

ЮРІЙ КОСАЧ

На площі св. Августина*)

Меч спалахнув у руці богомданий,
чорного року обявлено чудо —
крицею панциря скавані груди
Панни Невинної, Лицаря-Панни.

Бог на коня посадив їм дівча те,
стало, мов муж, у стременах надхненне;
...бісова любка, чортиця мерзенна —
—хтось опівночі нашіптував чатам.

Речі даремні. Мов божий знак кари,
панцирна панна ясного видіння
сходить, полками доводячи, кінно
в рінь голубину старої Льоари.

*) Статуя кінної Жанни д'Арк у Парижі, різьба Дюбуа.

М. ВОЛОДИМИРЦЬ

ІЗ ЗАПИСНИКА

(В московській церкві в Парижі)

Париж має всякі дива, а російська еміграція між ними займає одно із перших місць.

Великі князі, графи, поміщики, генерали проциндрили вже готові гроші й заробляють тепер, як хто може, до чого в кого талант...

Цікавий народ ті емігранти. Чужинці давно вже про них пишуть, що — мовляв — нічого їх не навчила історія. Нпр., було так у російському театрі: скінчилася пєса, встають і співають царський гимн. Поляки не встали — на них кидаються і стороекимці й бють. Або таке: група емігрантів у Польщі критикує своїх однодумців у Франції: »Ах, вони, сякі-такі сини, голодранці, безштанькн! Замісць зорганізуватися й поважно взятися за діло відбудови Росії, бавляться в глупі комітети для обрання »місс« — російської емігрантки. А ще інші плачуть, що еміграція гниє, розкладається, що вона не може вже відограти ніякої ролі, розпливається, як здеправований елемент, і пропаде, як непотрібне сміття.

Маленький музей цих типів побачив я в Парижі в одній московській церкві. Проходив б'чною вулицею середмістя. Чую: дзвонять. Дивлюся: по-одному, по-двоє заходять до церкви якісь люди. Було це в будень — і я, зацікавившися, що воно таке, зайшов і собі.

Не пожалував. Тут можна було студіювати типи давноминулого. Стояло з півтора десятки богомольців, що в хмарах кадильного диму уявлялися мені тінями, чи постатями Гоголівських мертвих душ.

Дим розходиться, фігури стають виразніші, одна по одній, наче з імли, виринають. Ось один, ближче мене, поважний кремезний »гаспадін«. Так і вбачаються на ньому якісь аксельбанти, золоті еполети; вельми благородне лице, постава свідчить про його делікатні манери. Стоїть у паршивеньких, трохи закоротких штанцях неозначеного кольору, що їх по-французьки назвати можна б словом misérable; черевики полатані. Ну, щож: »бедность — не порок«, — а всеж таки як вона нівечить чоловіка!

Стоїть, запалює тоненьку свічечку. Праворуч від нього три дами: обличчя бліді, анемічні, але... сильно підмальовані вуста, щоки, брови. Матеріял їх костюмів пригадує »давні добрі часи«, тільки форма інша: перелицьоване, трохи тіснувате, — хоч воно й нічого так — стан краще виходить.

Тоненькі воскові свічки в руках.

За ними високий, незвичайно грубий боярин (як Лермонтовський купець Калачніков). Його живіт подався далеко наперед. Добре одягнений, ще краще відгодований. Здається, замало йому двох ніг — з трудом підтримують важкий корпус свого пана. На руках грубі золоті перстені, мабуть в Парижі й не дуже »унівает« за пропащою грамотою.

Теж свічка.

А ось спішить (спізнився!) »юноша« — шевалє. Підходить схвильовний до столика з свічками, колупає-нишпорить довго в кишенях і бере, — мабуть за останню вдовину лепту, — воскову, тоненьку. Він у спортовому сірому вбранні, інші-ж (бодай для коротко-

А. ЧЕХМАНОВСЬКИЙ

ЕДИП І АНТИҐОНА

Оповідання*)

I.

Є люди, які не вміють радуватись, забули сміятися. Неначе ціла вічність перейшла по них, зломала їх. Вони не знаходять собі місця. Скрізь їм зле та нудно. Вони втомлені. Якась забута думка, далекий вогник серед темряви переслідує їх. Заникають бажання, надії.

Я теж утомлений. Життя перевалилося через мене, як лявіна. Прибило, витиснуло те, що зветься соком життя. І нині страшна пронизлива нудьга заливає мій спокій.

Мені сорок пять літ. Літа невеликі, а життя, з тих літ зложене, як шмаття в тяжких скринях. Там всі мої дні, тижні та місяці. Тільки іноді являються години споминів.

Беру пожовклі, старі листи. Приглядаюся до дрібних рядків, вдихаю пахощі десятиліть. І буйно-зелений ліс, сонячні блиски на віконницях старого дому, спомин першого кохання заливають подихом минулого все моє сучасне.

— Чого ти хвилюешся? — наче чую десь поза пожовклими листами чийсь голос.

Чиясь рука ласкава й ніжна пестить мою голову.

Переглядаю ті листи раз чи два на рік. І тоді бігаю по хаті, як звір у клітці. Переходжу з кімнати в кімнату, шукаю, на чому б зупинити свою увагу, забутися. Шукаю забуття в річах. Вони такі близькі, цікаві і... не зрадливі.

Ось той килим на стіні. Килим з гербом гетьмана Полуботка. Колись він висів над ліжком ясновельможного. Потім опинився на підлозі в їдальні під столом у царського полковника, що ліквідував гетьманство. Пізніше хтось із протопопів соборної церкви міста Батурина тримав його в задніх кімнатах попівського будинку. А потім в іншого протопопа. Переходив з роду в рід. Старів, брудився. Десь перед війною — в році 1912 — В. Кричевський знайшов його на дзвініці одної з церков Полтавщини, де в ньому тримали вугілля для кадила. Це уривки з історії одної річи. Тих річей старовинних і цікавих трохи є у мене.

Моє мешкання, як музей. Мій збір порцеляни й килимів відомий далеко поза межами краю. Китайські вази, саські, старо-берлінські, віденські, севрські стягають до мене багатьох аматорів. Килими... Ледви чи знайдете у кого такі килими, як у мене. Є килими з XVII століття. Ті — найбільше досконалі з мистецького й технічного боку й зовсім не уступають тогочасним килимам Персії. Старовинні українські у мягких напіввилинялих тонах чергуються з гобеліновими вензлями, пташками й квітистим орнаментом дорогих французьких брокатів. Я маю ті два гобеліни із серії історії Олександра Македонського, які виробила у свій час у XVIII віці французька фабрика гобелінів в Обюсон. Ті гобеліни були у графів Х. ще до 1918 року.

А книжки!

Я не люблю цих новітніх Унамуно, Піранделью, чи навіть істориків — романістів, як Моруа. Старий Сервантес, Вольтер, Текерей, навіть балакучий Дікенс чи сатирик смутку Чехов дають мені більше насолоди, як багато новітніх. Авраам породив Ісака, Ісак породив Якова. І в моїй бібліотеці Унамуно поруч Сервантеса, а ціла плеяда Зощенків, Остапів Вишень ховаються за томиками Чехова. Моя бібліотека налічує неодну тисячу томів, але я не зазнаю сміху від книжок. Тільки іноді, коли перегортаю сторінки забутого часу, рівного Вальтера Скота з геройством Ричарда — Львине Серце, джентельменством Робіна Гуда, постаттю Антикваря, відданістю Лемермурської дівиці — чомусь обвиває мене серпанком заспокоєння.

Знаю багато людей — цікавих, розумних. Серед них є літератори, артисти, мистці, але дуже часто хочеться мені заграти в дурня з моїм старим льокаєм, щирим »львовяком« зі Знесіння. Іноді перестоюю годинами на розмовах з перекупками, жебраками, вулишними продавцями, з ріжними сторожихами і цілком щиро хвилююся тією дорожнечою, що нині панує.

Жінки... Люблю приглядатися до жінок, коли, захоплені першою хвилиною пориву, здивування чи злоби, віднаходять вони свою природність. Правда, це не надовго, але в нашу добу природність — це річ, що трохи розважує. Мене хвилюють іноді ті вогники в очах жінки, що розпалюються раз-у-раз пожежою, коли, показуючи їй самоцвіти, питаюся:

— Як тобі це подобається?

І тоді, коли вона зі мною, можливо, що й щиро мене любить.

Багатство?! Так. Я ще досить багатий. Бодай щоб імпонувати жінкам. Майно, збережене колись у закордонних банках та вивезене своєчасно з Полтавщини, забезпечує мене ще на кількнадцять літ. І я не знаю матеріяльної турботи. І взагалі — не маю чим журитися. А всеж...

Я хотів би, збудившися одного ранку, почути себе молодим, голодним студентом. Тим хлопцем з червоним личком, що мерзне, голодує в злиднях, але відчуває ясну, казкову радість життя. Та нема вже у 45 році навіть того сну, що у двацятім, ані тих гострих почувань радости й розпуки. На жаль! Хочби погратися у молодість, хлопячість.

II.

Сьогодні вулиці повні, до крамниць не протиснешся. Всі кудись поспішають, упереджено ввічливі, й ніби мають святочні обличчя. І ось сьогодні я зробив велику безтактність, за яку й дістав відповідну кару. Якась молода пані з веселим, жвавим пятилітнім хлопчиком — купувала цукорки. Поки їй щось там важили, хлопчик приглядався до вистави. А на виставі звертала його увагу невеличка чоколядова забавка — купка маликів, що пили з бочки вино. Хлопчик так і прилип до неї: оглядав виставу з усіх боків. Обличчя його було суворе й задумане: мабуть ті малики були для нього найбільшим земним бажанням. Я вдавав, що вибираю собі цукорки, але стежив за хлопчиком.

— Мамо... Купи мені це... — майже простогнав хлопчик.

Він довго наважувався, поки вимовив це бажання. Можливо, що боявся розчарування.

— Що?! Ет!.. Будь чемним хлопчиком... Дайте ще цих пів кіля...

Заклопотана жінка не звертала уваги на хлопчика.

— Мамо... Я тебе прошу... Купи мені оце...

В тих його словах було стільки бажання й муки, що я не витримав.

— Ласкава пані... Дуже вибачте, але може ви дозволите мені подарувати вашому хлопчикові отих маликів... Своїм дозволом зробите ви мені щиру приємність...

Пані дуже суворо й гордовито оглянула мене, знизала плечима й відповіла:

— Дякую. Я сама знаю, що треба йому купити. Ваша пропозиція що найменше дивна...

Якби я був молодий, то може почервонів би, замявся. Та нині мене вже ніщо не чіпає: ні холодний тон, ні завваги. Мені тільки було жаль хлопчика. Він тих маликів буде довго памятати.

Коли я вертався додому, то мені було сумно й боляче. Я навіть хотів піти за тією панею й довідатися її адресу, а потім забавку післати хлопчикові. Але ледви чи оцінила б вона мій вчинок. Подумає, що то якийсь зальотник причепився до неї, а прикидається, що зворушений дитячим бажанням.

У мому кабінеті велике, венеціянське вікно. Коли смеркає, то вікно у світлі ліхтарів відбивається яскравою жовтою плямою. Сиджу перед вікном у кріслі, палю цигаро, дивлюся з вікна на широку вулицю. А там ворушаться люди. Як комашня.

— І дійсно... Я міг би зробити в цьому місті неодно добре діло... Скільки тут голодних, хорих. І дійсно...

Але чомусь відразу починає мені здаватися, що все це було б фальшиве, нещире, дурне.

— Ну-у... почувати себе добрим раз чи два на рік, то... Це принадно дуже, але для заспокоєння сумління крамарів... Це не те... Ну-у, але приємно було би зустрінути якогось бідного й дати йому тисячу золотих... Отак-но дати й подивитися, яку то радість зробить йому цей подарунок...

— Ха! Ха! Ха! — регоче іронічно мозок. — Подумаєш!.. Пересичений буржуй шукає розваги й роздає тисячки. А найліпше буде, коли отой бідний, якому ти даси тисячку, верне її тобі й ще дасть по пиці...

Я чую, що серце чогось вистукує. Сум заповнює всі кутки кімнати. Кожна річ, до якої я звик, починає здаватися мені нудною. Здається, якби поломати стільці, столи, поздирати обиття стін, поперекидати все догори ногами, то стало би легше. Що це? Істерія?!

Ходжу поволі по кімнаті, хочеться чогось кричати.

— Ах... То все винен отой хлопчисько зі своєю дурною мамунею й тими маликами...

І здається хтось десь шепоче:

— Тихше, тихше... Успокійся...

Хтось поклав руку на голову.

І раптом зявляється нова думка, й я починаю гарячково збиратися.

Уважно приглядаюся до себе в дзеркалі. Все якнайліпше. Маленька шапка з навушниками придає мені вигляд недбалий, а головне — незясований. Високі кальоші немов надають постаті старосвітскість. Такий вигляд може мати львівський »фраєр« з передмістя.

— Головне — щоб не змерзнути... Щоб було тепло...

Але мені тепло. Обмацую в кишені гаманець, натягаю рукавички. Льокай,

*) Одно з відзначених оповідань, присланих на літературний конкурс »Назустрічі«. Ілюстрації — С. Гординського.

зорого) — у чорному. Відходить на середину, шукає сірника, — дами підставляють йому свої свічки. Він запалює.

Горить свічечка й хвилюється.

Молода баришня-мадмуазель (княжна, чи Пушкінська капітанша?) кокетливо спокушає юношу: »Не іскушай меня без нужди«...

А разом із нею стоїть друга... Ох лишенько: — у цеї немає нічого в руках! Заметушилася мадмуазель (перша), шугнула гострими пальцями в »рідікюль«, зловила кілька сантімів, убгала в руку сусідки.

Вже є. Вже обі кокетують, а їх свічечки разом із ними.

А попереду рівна черга »сановників«: петербуржці, петроградчики, москвічі. По головах (форма картоплі, буряків, капусти), по сивому волоссі, по лисинах відразу пізнаєте грубші риби, що глибоко плавали, птахи, що високо літали. Чи не міністри, дипльомати, губернатори, царедворці, достойники двору єво вєлічества? Нині нікому непотрібні й до праці ніякої непридатні. Живуть на »ласкавому хлібі« у знайомих, або з лазаревих рент, що їх, у доказ признання, виплачують їм уряди деяких европейських держав. Злорадні язики плещуть, що між ними трапляються зрадники давнього достоїнства: шукають собі ще побічного заробітку. Інколи виступають у ролі фільмових акторів, крадькома шоферують, кельнерують, або — інкогніто — чистять черевики прохожим.

Чого не накоять пакосні язики! А вони стоять ось тут в скромних убраннях — і ніяковіють.

Ніяково догорать їхні свічечки.

Горять свічки, ревуть діякони й попи »за упокой« басами й баритонами. Гуде в церкві, наче грім гремить, один із трійки, височезний і масивний у фіолетних ризах. Гне всіх додолу, навколішки, кадить з розмахом, як у Петербурзькому соборі. Вичитує по-порядку всіх царів, цариць, царевичів, царенків і царенят за всіма правилами і звичаями, як у 1914 році: »Упокой Господи!« »Вечная память!«

Хутко скінчиться, я виходжу.

Під церквою облога: громада жебраків — »Христа ради«. Їх утроє більше, ніж людей у церкві. Не бачу між ними калік, ані воєнних інвалідів. Це, мабудь, ті, що їх божки скинули під колеса своїх возів і переїхали через них, а вони не встигли підвестися та побігти шляхом історії. »Блаженні нищії духом« — бо вони від нікого милостині не дістануть...

Нитка життя цих людей обірвалася в 1917 році. Рік цей зупинив хід їхніх думок, й вони топчуться на місці, шукаючи за другим обірваним кінцем. Пишуть чужинці про них, що історія нічого їх не навчила. Не тільки не навчила, а й не навчить ніколи.

»Атпетиє, конченние люди«!

ПОРТРЕТИ ГЕТЬМАНІВ

БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО
і ІВАНА МАЗЕПИ
роботи нашого знаменитого мистця

Василя Масютина

оригінальні дереворити на шовковім папері замовляти можна через «Назустріч» або в автора: **Berlin — Halensee, Bernstedterstr. 3.**
Ціна 22. зол. за примірник.

С. БОЙКО

Актуальність старої політичної карикатури

Часто попадають вам до рук старі, зперед десятків літ гумористичні чи політичні журнали, де ви знаходите карикатури на цілком уже, здавалося б, неактуальні тепер теми. Та треба нераз вам звязати ту карикатуру з сучасними обставинами — й ви самі здивуєтеся, як мало що змінилося в загальних відносинах за останні 50 чи навіть 100 літ!

Вам часто тепер доводиться бачити сучасні політичні карикатури, от хоч би на Гітлєра чи Муссоліні. Скільки там нераз є злоби й їдкої сатири! Але це вже є невідклична доля кожної славної людини, що бореться за новий суспільний лад. Таку людину завжди має на оці ціла армія карикатуристів. Колись проти Наполєона йшла не менш

Карикатура Ф. Ґерке на подорож французького президента Любе до Росії, де »все було якнайкраще«

уїдлива кампанія в пресі й у памфлетних виданнях.

Політична карикатура має свою історію, але помітний її розвиток припадає на останні два століття. Не зважаючи на переслідування цензури, на грошеві кари й конфіскати в абсолютистичних державах, карикатура все була живуча й нині є одним із найкращих засобів суспільної критики й політичної боротьби.

Історично давню карикатуру можна б поділити на деякі періоди, при чому треба зазначити, що найкраще вона розвинулася у Франції й Німеччині. Так був період карикатури доби великої французької революції, Наполєонівський період, королівський (Вільгельм II, Едвард VII), період карикатури, направленої проти російського абсолютизму. Над цією останньою карикатурою ми хотіли б трохи довше спинитися та навязати її до деяких моментів сучасности.

Протицарська карикатура для нас не втратила зовсім актуальности. В час московського царизму боровся проти нього цілий майже світ. Одна тільки антисемітська преса, головним чином — віденська, брала часом в оборону царів за їхню погромну акцію. Особливо антицарська була настроєна карикатура французька, й це цілком зрозуміло: у Франції жили традиції великої французької революції й була повна свобода преси.

З упадком царату французька карикатура спрямовує своє жало проти большевиків, але, із зміною французьких політичних симпатій до Росії, тратить її, як обєкт для сатири. І ось тепер, коли Барту, Еріо й інші французькі політичні діячі так залицяються до Росії, стара протиросійська карикатура набирає зно-

Карикатура Шама на свободу преси в Росії, так добре відому нам і досі.

ву характеру актуальности. Одною з таких актуальних карикатур можна назвати, напр., рисунок Е. Карделя, який характеризував колись французько-російське братання. Дволичну гру російської політики, так чудово репрезентованої нині Валах-Літвіновим, могла б ілюструвати стара карикатура, де Росія звертає до Заходу своє невинне миролюбне обличчя, тоді як до сходу дивиться із кровожадним виглядом деспота. Про російську вічну ненажерливість оповідає французький рисунок, де москаль, представлений ненажерою Гарґантюа, з »політичним апетитом« кидається на їжу.

Карикатура К. Каделя на французько-російське братання. Галійський когут (герб Франції) співає до вуха цареві, а з другого боку пані Республіка цілує його в чоло. Зпереду тарілка з грішми — російські позички

Перед ним чаша з кровю й свобода преси, на яку він шкірить зуби.

Про свободу преси маємо й іншу карикатуру, незвичайно для нас актуальну. Рисував її *Шам*. Цар обурюється:

— Як? Козак сміє читати чужу пресу?! Розстріляти його! Побачите — він зараз перестане »передплачувати«!..

Недавню подорож Еріо в країну Совітів ми могли-б ілюструвати старою німецькою карикатурою *Ф. Ґерке*, що була присвячена свого часу відвідинам французького президента Любе, складеним імператорській Росії. Президента вітають з парадою на російській землі, під якою розжарюють пожежу збунтовані народи.

Вкінці російську боротьбу за світовий мир, таку актуальну донині (Женева та вступ С.С.Р.Р. до Союзу Народів), ілюструє італійська карикатура, на якій бачимо маляра миру« — царя, що, мочаючи пензель у відро з кровю, викінчує на полотні янгола з оливною галузкою.

Були свого часу присвячені Росії цілі збірки політичної карикатури. Одну з

Анонімна карикатура з »Асієт ді Бер« про »Червоного царя«, що свого часу викликала багато крику. Наскільки вона нині актуальна — осудить сам читач.

таких числених збіркових карикатур знаходимо в Паризькій »Асієт ді бер« 1906 року; представляє вона »Червоного Царя«. Настільки ця знаменита аномічна карикатура актуальна в наші часи — побачить сам читач.

Історія дуже химерна. Час-від-часу вона відтворює старі події, з точністю повторюючи у всі часи однаково пристрасну гру політичних акторів — сильних світу цього«. Та хоч які іноді великі люди входять у політичну гру світу, всі вони — лиш ляльокові фігурки в вертепі карикатуриста.

Нитки попривязувані, завіса підноситься:

— Панове, перед вами стара фарса в новому оформленні!

КОСМЕТИЧНА ШКОЛА
Добряньскої-Рогатин

Львів, вул. Галицька ч. 5.
чергові косметичні курси. Правні дипльоми. — Проспекти висилається.

ЮРІЙ КОСАЧ.

ЕПІТАФІЯ

Чужинче, стій! Лежить тут бакалявр,
що років з двацять знав його Сонгород,
для сонгородців справжній бревіяр
був твір його — новітня Мандрагора.

Немов жучок сідав то тут, то там,
і куцим левиком бурчав жучок пикатий,
коли вдалось йому, на славу віслюкам,
з чужих трактатів вигризти цитату.

Був проти черні, (як вона не з ним;
а як із ним — тоді осанна черні!),
народу друг — ганьбив плюгавий Рим
і в Рим ходив (звичайно в чорні двері).

Метав громи на пяних, жерунів,
а сам кохався в їжі подостатком,
та всеж волів, ще більш, ніж каплунів,
літературну млявеньку салатку.

Шляхетний лицар, гордовитий дух,
любив лежачих вдарити ногою
і часто ремесла в сидух
він позичав, стаючи до двобою,

і, певний вчености своїх великих слів,
задумав блиснути і на чужині хижо
і ось із рідного заулка на ослі
наш бакалявр подався — до Парижу.

Прибив тут тези і зібрав народ
але, hélas, на сміх усій окрузі,
вертайсь, — йому сказали, — в Сонгород,
твоя Америка давно відкрита, друже!

І в рідне ґетто повернувся знов
наш бакалявр, бо тут, о раббі —
в диспуті рівного нема тобі давно,
нема давно, великий, славний раббі!

Та відтоді сердитий став (на осінь всі, бачте, мухи робляться лютіш).
А особливо, як якийсь мерзотник
йому облесливо нагадує Париж.

У славі вмер Мімоза — бакалявр,
грибун, теольог, воїн і поет,
і від численних філістерських лав
йому на гріб поставили букет...

Напис збоку рукою незнайомого:
...Оттак химерний вік наш, друже,
багатий був на жабурів, що луснули,
надувшись!

АНАТОЛЬ КУРДИДИК

АЛЬБОМНІ ВІРШІ

Соні

Ви є пані, ніби сонце
Ви є пані, як весна.
Хотілося б з вами конче
Йти по снах.

Так заходите, як сонце.
Благодатна, як весна,
Летите, як волоконце --
По— стернях.

І біда, що ви, як сонце,
І біда, що — як весна.
Вертаєтесь що-дня конче
І томите, як вона.

Бо як би ви — справді сонце,
Як би справді ви — весна,
Ви були би за віконцем
І не лізли б — »де не тра«.

схиляючись, відчиняє двері й одночасно якось звисока оглядає мене. Певно думає собі:

— Заграв тобі обрік... Помолотив би ти, чи покосив би... Тоді зійшов би тобі твій сплін хутко...

Замикає за мною двері. Я на вулиці. Йду. Спочатку мені дивно, що на мене ніхто не звертає уваги. Пхають, ідуть біля мене, ніби мене зовсім нема. Раніш я завжди відчував на собі погляди. Особливо пань. І це трохи лоскотало мою чоловічу амбіцію. Нині, коли на мені обдерте пальто, я вже позбавлений якоїбудь уваги. Поволі вихаюся в юрбу, зупиняюся біля вистав і бачу, як люди від мене відходять, стороняться. Зрозуміло. Дядько з таким, як у мене виглядом, може щось потягнути з кишені. Мене обхоплює зовсім інше почуття. Я вже інший, я вже не той, що був дві-три години тому, все вже нове, цікаве, радісне. Я вільний, я не потребую обідати в ліпшім ресторані з паном доктором А., професором Б, інженером С. Я можу зїсти якоїсь дурної ковбаси, поїхати трамваєм, а не автом, можу жебрати... А чи не попробувати?! Ні... Побачити львівські шинки?!

Заходжу на бічну вуличку. Довго тиняюсь серед якихось темних заплутаних завулків і нарешті бачу вивіску »Під чорним псом«. На вивісці чорний пес, а під ним червоним на білому: »шинк«. Заходжу.

Довга, вузька кімната, майже порожня. Два столики, заняті якимись підозрілими типами. Якийсь почтовик чи листоноша пє чай. На обличчі задоволення і радість така, яким можна позаздрити. В кутку дівчина. Підморгує мені очима, щось здалека шепоче червоними плямами вуст. Купую хутче папіроси »Ароматік« — двадцять штук пятьдесять грошів, і виходжу.

Мені сумно знову. Знову починає боліти серце... Сідаю на лавочці в Єзуїтському городі... Закурюю.

— Як тяжко бути одному в великому місті, без рідні, друзів... Ніби на яві, бачу кімнату, лямпу під абажуром, хтось тихо підходить, ласкавий.

— Дозвольте прикурити... — чую раптом над вухом, і в ніс вдаряє мені міцний сморід горільчаного перегару.

Коло мене, нахиляючись, якійсь дядько з папіроскою в зубах.

— Хе, хе ,хе... Замріялись... Нічого... Година підхожа... Можна сісти?

Говорить не по нашому, але чую з вимови, що земляк.

— Лавки не на викупі... Можна всім сідати... — відповідаю.

— Е.. то пан »фраєр« на тонких ногах. І сердитий. Але при нинішній кризі і злість іноді загріє... Як ви думаєте, товарищу?

— То, як на чий смак...

— Ясно .. — погоджується й хриплий голос.

Недалеко ліхтар. Зовсім непогано освітлює обличчя мого співбесідника. Пика одної з тих загадкових натур, яких фотографії зберігає відділ слідчий. Коротка ватна кацабейка, намотаний на шию шалик, кепка на голові. Очі жваво бігають у вузеньких прорізах, і я відчуваю, що вони мене оглядають.

— А ви тутешні будете?

Вже з тої недбайливости, з якою він ставить запит, бачу що це має якесь велике значіння.

— Ні. Я з Росії. Приїхав шукати тут праці. Не знайшов. Третій день нічого не їв, а ночую тут недалеко.

Вузенькі очиці слідкують за кожним моїм рухом.

— На фабриці працював чи що?

— Ні! Де там... Я швець...

— Ну-у... А розумієш діло?..

У таких випадках скромність — прикмета найліпша. Я відповідаю, що дещо розумію. Співбесідник мовчки курить, напружено щось думає й нарешті зважується:

— А інших справ ніяких не розумієш?

Тепер я вже розумію все. Мені на хвилину робиться моторошно, але зараз по всьому тілі розпливається радість гострого хвилювання.

— Чому ні? — відповідаю в тон. — Ріжні справи є...

А потім додаю розпучливо:

— Коли їсти хочеться, то всяка робота добра ...

Він регочеться, штовхає мене пястуком у бік, а потім коротко пояснює:

— Живе вона одна. Розумієш? В цивілю панна. Коло неї не то мамка, не то куховарка. Вечорами пані йде, а стара залишається й спить собі. Ну-у, один хід замикають, і сидить стара в кухні. Там золото й срібло. Від руки набираєш тисячку. Близько. Підемо?..

Аж тепер починаю розуміти, що це значить »переживати«.

III.

Смердить котами, помиями й затхлістю. Сходи круті, стрімкі. Помешкання, здається, десь на третьому поверсі. Чомусь штовхає мене питання:

— Де-ж тут срібло й золото?..

Та не зважуюся вимовити на голос компанові свій сумнів.

Пнемося по сходах. Чую, як бється моє серце.

—... З тебе ніколи доброго злодія не буде... — шепоче мені в спину сердитий голос.

Зупиняємося. Дверей двоє. На одних біліє у сутінках білет. Перечитати незмога.

— Ага! Це фронтові двері. Тут...

Біля других стоїть відро, віник, ганчірка.

— Сюди, сюди... — шепоче нетерпляче мій товариш. — Служниця відійшла ще позавчора. Присядь та наслухуй. Коли що почуєш, засичи — »тсссс...« Зрозумів?

Слухняно погоджуюся. Ледви-ледви скрегоче металь у руках мого кумпана.

— Тссс... — каже мені бадьоро. — Тепер іди, а я за тобою...

— Гаразд... »Недурний — думаю — Антек... Мене раніше, а сам на кінець...«

Темно. Поступаю спершу несміло, обережно. Під ногами полотняна доріжка. Це добре. Витягаю поперед себе руки й пускаюся сміло по тій мягкій стежці вперед. Бачу — відчинені двері, а напроти вікно у вуличнім сяйві. Той відблиск злегка розпорошений по цілій кімнаті.

На порозі спиняюсь. Для орієнтації.

— Хутче... Хутче... — чую здушений шепіт на потилиці.

Тремтю, щоб чогось не зачепити. Перешкоджають мені поли пальта. Відхиляю, майже не дихаючи, портієру й поступаю пару кроків. Так. Бачу кімнату. Велика, здається, з гарною обстановою.

Дивне почуття ніяковости й хлопячої веселости обхоплює мене. Солодкий страх лоскоче плечі.

— Що-ж далі?.. — запитує в мені непевний голос чесноти. Але він також розбавлено-легковажний. Іду сміло на пальцях далі.

Враз: »гррррр«... Зачепив ногою крісло. Чую раптовий рух позаду себе, а переді мною в глибині кімнати:

— Обережніше... Обережніше, панночку...

Дзвінкий жіночий голос, і в ту мить світло заливає кімнату. Остовпілий — ловлю тільки вухом стукіт »Анткових« закаблуків по сходах униз.

— Ох...

Переді мною стоїть жінка, висока, в червоній піжамі, з револьвером у руках. Цівка вперлася просто в мене.

— Ані кроку! — кричить енергічно.

— Стріляю!..

Бачу, як вуста її тремтять від гніву чи хвилювання. Очі жваві, пронизливі вперла в мене з такою енергією, що й без револьвера зневолює не рухатися.

— Ага попався?!.

Мені стає смішно. Стою посеред кімнати в глуповатій позі, з розгубленим обличчям. Розводжу винувато руками.

— Попався?.. — не то з тріюмфом, не то з глумом кидає вона. Уста її кривляться в посмішці. Зуби білі, міцні, блищать. Струшує чорними кучерами.

— Ох, шкода, що той утік! Шкода!.. Певно був спритніший за вас. Що?!

— Певно... — кажу згідливо й, знявши з носа запотіле пенсне, хочу сягнути по хустину, щоб його протерти. Роблю це майже механічно, а може дещо з розгублення. Та вона гострим голосом стримує мій рух.

— Руки догори!.. Вистрілю... Бач який... Удає дурного... Знаюся на таких штучках... Револьвер є??? Га? А може ще ніж, голубчику? Не підуриш! Так стоятимеш, доки не прийде поліція. Ані руху...

І не зводячи з мене погляду й револьвера, йде до стола, на якому кутиком очей бачу лямпу й телефон.

Це вже трохи гірше...

Вмить обхоплюю ситуацію іншого погляду. Поліція — елемент зовсім сторонній і небажаний. Бігме, цілком зайвий. Зіпсує ввесь аромат пригоди.

— Пані... — обзиваюся несміливо. — Чого нам спішитися?.. Я не тікаю... Не маю найменшого заміру тікати... Поліція не втіче тимбільше...

— Ха... ха... ха... Нічого собі з вас франт... Пождемо... Ну-ну... Добра мені пропозиція! У нас, бачу, заводяться також екзотичні злодії...

М. РУДНИЦЬКИЙ

Чи пишуть у нас любовні листи

Перерахувалась редакція »Назустріч-і«, розписуючи конкурс на любовні листи. Доба спорту, техніки, девалюації, косметичних кабінетів та явної дипльоматії з потайним зброєнням. Мало хто каже правду, ще менше хто списує її на папері, а закохані вірять одне одному тільки у хвилині особистої зустрічі.

Кажуть, що перший лист написала королева Атесса, мати Ксерса, донька Кира. Останній теж імовірно напише остання королева, що матиме багато часу й не лякатиметься цензури: ні домашньої, ні державної, ні посмертної.

Хоч які дорогі наші почування, але пошта нині ще дорожча. Закохані мусять тричі денно писати й присягати у листах досмертну вірність. Місячний бюджет на це їм не вистарчає, а при телефоні мусіли б мати свідка, що тримав би слухальце (рука охляне).

Наші письменники й Ерос

Анальогія з іншими епохами та народами каже догадуватися, що і в нас повинні бути закохані. А що телефон, телеграф, радіо й літак не стоять на послугах усіх, повинні би вони порозуміватися листовно. Любовні вірші пишуть у нас масово, але де вони пропадають — не знаємо більш як про те, що сталось із приватними листами наших письменників. Кілько з них залишило любовні листи?

Існує наукова теорія, що мистецька творчість безпосередньо звязана із впливом Ероса; коли Ерос замовкає — уява слабне. Нема любовних листів — нема й творів.

Великі люди пишуть, як ми

Ерос уміє також робити збитки. Найбільші голови, коли закохані, часом слабнуть. Коли переглянете листи славних людей, прийде вам на думку, що деякі пишуть, як звичайні смертники. Катерина II., що зїдала чоловіків, як котлети, у листах зідхає, як інститутка. Руссо мріє перед своєю жінкою що хотів би з нею ввесь вік жити в гармонії. Олімпієць Гете розписується про ліжко й харч, крицевий Кляйст — сентиментальний, як Юлія де Лепінас, а з деяких листів відріжнити Наполеона, Гульбольдта та Бальзака важко, коли вони складають любовні присяги...

Один лист на ліцитації

Послухайте, наприклад, такої сповіди:

»Моя солоденька мала! Писав я до Тебе недавно, але нині хочу ще раз, тільки для Тебе одної, для нас: хочу сказати Тобі про мою пошану, мій культ, мою ніжність.

Тих вісім днів, відколи я Тебе не бачив, не чув Твого голосу, не читав у Твоїх ясних і щирих очах усієї краси Твоєї душі — душать мене і приневолюють змалювати Тобі хвилювання мого бідного серця.

»Відповідь же мені, моя кохана, моя богине.

Твій.....«

Два тижні тому продали цей лист на ліцитації у Парижі за... 7 фр. 75 сот. Вгадайте, хто його написав. Даремне перейдете всю літературу і всю історію Франції. Автор — Ляндрі, той »синебородий« ізперед 14 літ, якого повісили за те, що спалив у своїй печі 9 жінок. Він вів широке, систематичне листування, щоб ограбувати свої жертви й молоді дівчата, та досвідчені молодиці вірили йому більш, як Дон-Жуанові.

Пересічний, студенський лист. Та хто дав би за такий текст тут у нас 7. зол., якби під ним був навіть підпис Карпенка-Карого або Коцюбинського. Адже таких листів продають у Парижі сотнями, а коли є під ним велике імя — платять сотками.

Небезпечні документи

Кожний, коли сідає за любовний лист, стає поетом у власній уяві. Це одна з рідких щасливих хвилин. Ті, що сповідались тільки устно, може й не кохали ніколи. Правда, мають вони чистішу совість. Вязка любовних листів страшніша у наслідках, ніж стирта революційних відозв. Це документи змови, зради, бунтарської молодости та небезпечного віку, що щодня скидають когось із престолу.

В Англії та Америці, коли дівчина представить на суді любовні листи, де повторяється тільки »кохаю« — без ніяких обіцянок, — має право домагатись відшкодування від їх автора, коли він не хоче з нею женитись. І люди не вагаються писати такі листи. У нас присяги не зобовязують до нічого, а все-ж це не заохочує до листовної сповіди.

Поганий вплив вищої освіти

Вища освіта відобрала нашим жінкам безпосередність. Більшість із них, не знаючи нині, чи писати з апострофом, чи без, воліє взагалі не ставити крапок над і. А любовні листи, що не є діяльогом, кінчаються скоро. Ті, для яких вони призначені, кидають їх до коша або відкладають набік із погордою, як листи вірителів.

Не любимо, щоб нам пригадували довги. І не любимо їх сплачувати. А що-ж таке любовний лист, як не — вексель? Злобний афорист Отто Вайс каже: »Всі любовні листи брехливі — коли не тепер, то пізніше«.

Прочитайте уважно нагороджений цього року найкращий любовний лист у Парижі, письменниці М. Море (друкуємо його поруч). Читачки скажуть: »Овва! І я так потрафила б! Нічого в ньому нема!«

Правда? Нічого, крім тих сутніх елементів, що складаються на температуру й атмосферу любовних листів. Наївність, щирість, засліплення... може трохи й театральної пози та багато крапок. Дивна хемічна сполука!

Не дивуємося, що наше жіноцтво не хоче таких паперців посилати до друку. Але чому так мало посилає їх на приватні адреси?

Від таких листів залежить розвиток літератури (надхнення поетів) і громадянства (подружжа).

Найкращий любовний лист, нагороджений на конкурсі т-ва „Мій Клюб“ у Парижі

В березні цього року розписало згадане тут товариство конкурс: »Хто напише найгарніший любовний лист?« На конкурс прийшли тисячі листів з усіх кінців Франції. Членами журі були письменники-чоловіки. Письменниця Сузетта Десті звернулася до них з таким покликом:

»Уявіть собі, мої панове, що кожний із тих листів звернений особисто до Вас, і оцінюйте їх обективно, на підставі вражіння, яке викликують вони поодиноко в Вас...«

Нагороду признали одноголосно за лист, який передаємо тут у перекладі:

О. Новаківський — Натюрморт.

(До статті на ст. 1.)

Його написала письменниця Марселя Море (Mauret)

»Мій коханий!

Важко буде мені писати до Тебе. Твоє кохане обличчя та Твої сумні очі так близько мене, що могла б говорити до Тебе голосно. Я хотіла би чути твій голос, коли кажеш »Моя мала«... Ти так далеко... Мої руки не досягають Тебе...

Чекаєш любовного листа. Нагадуєш вивірку, що восени збирає горішки, щоб узимі не голодувати...

Но, добре, — пишу вже.

Дощ накрапає одноманітно, — сірий, як кожух моєї кітки... Мариня припалила курку. Я так і знала. Коли тебе нема, вона все припалює... Твої убрання порозвішувані по кріслах... Одно взяла я з собою до ліжка... Не можу спати... Чи в готелі маєш добре ліжко?... Уважай на себе, не простудися... Вітер і продуви шкодять Тобі.. Твої фотографії повиймала я з альбому і ту, де Ти у білих штанах, і ту, спортову, і маленьку, де Ти всміхаєшся, бо Ти хотів, щоб і я усміхалась... Але тепер, коли Ти відїхав, знимки вже недобрі. Хочби одна була до Тебе подібна! Мусиш сам тут бути.

Дома нічого нового. Меблі стоять, де стояли... Предмети забувають, зовсім як люди... Але якби ти міг бачити Топпа! Коли тільки почує Твоє імя, зараз починає скавуліти, ховає хвіст під себе й плаче на килимі!.. Він уміє справді плакати... Я заздрю йому!

Шукав Тебе Гравс... Знову зайде... Які, правду кажучи, чоловіки погані!.. Ти — виняток, ти — гарний... Твій сад чекає Тебе... І небо, розвішене над ним... І Топп... І я теж... Бо мені тужно... Навіть морозить мене трохи... Поцілуй мене в уста... Чогось лячно мені і зовсім гаряче, як перший раз... Пишу скоро... Не сиди довго... Кохаю Тебе...

Бо бачиш: усе моє тіло... — ні, словами цього не можу сказати!..

Марселя«.

МИХАЙЛО ОСТРОВЕРХА

Вечір у горах

Важкою ходою, тужно й боляче, лиш діткнувшися білих роменів, червоних гронзен рябини й золотих листків берези, прийшов, не озираючися, сутінок.

І прийшов важкий, смутком розбитий, похмурий вечір.

І став під моїм вікном.

Вихиляю голову з вікна.

Перше, що побачив я: широко розхилені, докірливо таємні очі вечора. Вони миттіли іскрами в небі.

Я подивився на них і вчув душу вечора:

пребогкий пах гір, які, прибравшися в побрязки перлових намист із струмочків і кучеряві верхи закосичивши зорями, здіймалися контурами могутніми в темне небо.

Сухо-дзвінка музика вечірніх жучків пливла незримо рівними валами до мене, мов хвилі моря до берегу, а тлом цій музиці був сумний, важливий, тягучий шум гірської річки.

У грудях вечора чистою білою аромою дихали квіти білої жоржини.

Обгорнув цей настрій і мене.

Щось — немов несупокій, а може біль чи болюча туга.

Мов самітна мовчанка Майрінка; мов даремний крик у пітьму ночі Андреєва; то мов фрагмент отупілої душі селянина з »Інтермеццо« Коцюбинського, чи може блудний сміх Гоголя, або сновида Бурже, чи зболілі очі-долини терпіння Христа в Гастона Превяті.

Усе те зєднало в одно наші душі:

душу вечора й мою.

І якось нестримно — раптом шепнув я:

— Тужу по Тобі!

— Усю Тебе, як одинокий скарб життя, пригортати!

— Русявко моя!

Цей шепіт мій аж черкнув по небу з такою силою, що на одну мить воно здрігнулося. А річка вхопила цей шепіт на незримі крила свого шуму й понесла його назустріч ночі.

А та ніч така не благана довга!

Тужити всю ніч.

До ранку, коли верхи гір твоїми русявими, як у Ізольди, косами встеляться!

Тоді, ранком, я струмочком зі стрімкої скелі життя злину до Тебе!

Очі мої, спалені тугою, на крилах метелика злетять до Тебе!

Серце горітиме раннім сонцем!

— — — — — — —

Ніч...

Повно туги по Тобі.

В Карпатах, вересень 1934.

Елєґантна пані і пан

Одає прати, хемічно чистити і красити ґардеробу тільки до української пральні

„БРІН“

вул. Бляхарська ч. 21.

— Але-ж, ласкава пані... Даю вам слово найчеснішого джентельмена, що в кишенях у мене револьвера нема. Ані такої огидливої зброї, як ніж. Прошу ласкаво обшукати мої кишені.

І, підвівши ще вище обидві руки, стою перед жінкою, як жалюгідна жертва чи спійманий правдивий злодій.

Вона хвилину мовчить, поглядаючи допитливо на мене. Навіть брови її зібралися від якихось думок. Я запримітив зразу, що вона молода ще, років трицять може, струнка. В тій своїй погрозливій позі навіть гарна. Ні, вона зовсім гарна. Я дивлюся на неї у повнім захваті.

— Ласкава пані... — повторяю благально. — Прошу обшукати мої кишені. Дуже прошу.

Поступаю крок ближче до неї, щоб полегшити справу.

— Стійте, бо стріляю! — падає, мов брязкіт скла, і я знов, як каріятида, застигаю у своїй розпучливій позі.

— Не на таку наївну ви грапили, паночку!

Дивиться на мене пронизливо-пильно, вся насторожена, гнівна. Обгортає поглядом усю мою постать від ніг аж до піднятих над головою долонь. Нараз суворе її обличчя немов просвітлює якесь сяйво, вуста здрігаються й чудовий, кришталевий сміх розсипається по кімнаті.

— Ха-ха-ха... Який ви кумедний!.. Невже ви справді злодій? Невже бувають такі злодії? Ха-ха-ха...

Я засміявся також...

— Правда, вигляд у вас не зовсім... Ця кепка, пальто, кальоші... Старокавалерські... Не дуже джентельменський вигляд... Але й не злодійський... Ій богу.. Такий неповоротний злодій! Ні, слухайте, пане: — признайтеся, чого вам тут треба? Скажіть правду! Що вас примусило красти? Біда? Жінка? Діти? Чи може ви просто пішли вперше попробувати під новий рік щастя? Га?!

Очі її розсміяні, вуста здрігаються.

— Попробувати щастя?..

Пригадую собі раптом, що завтра справді Новий Рік, і радію з того наївного здогаду химерної жінки. Тепер мені хочеться якнайдовше погратися з нею у злодія-недотепу й я відповідаю:

— Авже-ж, ласкава пані... Ви вгадали... В цю саму пору порядні люди десь святкують новий рік... Нам, злодіям, відомо добре, хто й де має грошенята і коли хто не буває дома.

Я глянув їй у вічі якнахабніше.

— Еге, — притакнула вона поважом, — так як, наприклад, нині. Ви вибралися зовсім напевне. І відомості ваші на диво певні, тільки от одна неточність, завдяки якій ви стоїте передімною з піднятими руками. Та спустіть уже, до дідька, ті руки. Я й так вас не боюся... У вас обличчя зовсім...

— Невторопне — хочете сказати? — закінчив я, з полегкістю спускаючи руки й полою праща протираючи пенснe.

— Ні, не злодійське, — поправила вона. — Ба, навіть добродушне... Пождіть.

Вона піднесла абажур лямпи?

— Цікаво! Зовсім порядне, навіть античне, прегарне обличчя...

— Так захотілося долі, — вставив я скромно, розводячи руками. — Я цьому не винен... Як бачите, ласкава пані, трапляються дивогляди... Виходить, обличчя — вивіска не зовсім певна...

Вона, все дивлячись на мене із щораз більшим здивуванням та цікавістю, немов зважувалася на щось.

— Знаєте — мені саме такого лиця треба... До одної картини. Саме такого. Ніс, чоло, очі. Ох, які у вас змучені очі!.. Ви погодилися б позувати мені?

Та, мов забуваючи, що має діло зі злодієм, кинула на стіл свій револьвер і повернула лямпу світлом на шталюгу, засунену в куток.

— Це до тієї картини, — сказала, висуваючи шталюгу під світло.

На полотні досить яскравими фарбами була накинута до половини постать старовинної грекині. Вона похилялася журно над старцем, зарисованим вуглем, обіймаючи одною рукою його змучену голову, другою, прихиляючи собі чоло, дивилася тужно в далечінь. Далекі лінії гір та морська пристань були тлом для цих античних постатей.

— »Едип і Антигона«.. — подумав я чомусь, та голосно, не надумуючися, сказав:

— Алеж, ласкава пані! Едип мусить бути сліпий. Нащо-ж вам мої очі? Та й у мене нема бороди. Автім...

— Гов! Та ви зовсім добрий злодій. Може спеціялізуєтеся у малярській

критиці? На жаль, я тільки новичка-малярка. Малярка для себе, й ви на моїх картинах на заробите багато.

Вона засміялася дзвінко та, глянувши на годинник, що поважом розхитував на стіні своє мідяне грузило, сплеснула руками:

— Зараз битиме — бачите — дванацяту. Новий Рік. Треба зустріти якось... Що, хіба з вами?

Трохи завагалася, але знов перемогла в ній веселість.

— Сідайте, будь ласка, — вказала мені фотель і вибігла до кухні.

Я скинув слухняно пальто, пригладив волосся й сів на вказане місце. Мушу признатися: давно не відчував такого вдоволення. Сплін мій розвіявся геть. Я ні про що не думав, а найменше про те, як закінчити ту історію.

— Нехай кінчається само, як само почалося, — подумав з почуттям плинця, що, зложивши весла, здається на волю течії й не турбується, куди вона понесе. Було спокійно, легко якось і весело в тій новій кімнаті, з тією жінкою.

Вона вернулася й поставила на стіл тацу. Пляшка вина, дві чарки, шинка, швайцарський сир, паштет, пиріжки.

— Ну, що ж... Хоч вам і не пощастило сьогодні, проте... Бажаю в майбутнього щастя!

Годинник почав бити дванацяту. Я взяв свою чару.

— Пані... — промовив я зворушено... — Ласкава пані! Мені ніколи не пощастило так під новий рік, як саме сьогодні.

— У вашій професії?

— В моїй професії, ласкава пані. В професії гіпохондрика, збирача раритетів та цікавих вражінь. За мій сьогоднішній дебют і за ваше здоровля!..

Я обережно торкнув своєю чаркою краєчок її чарки. Ми випили і засміялися.

— Невже ви не злодій? — знову запитала вона. — А де-ж ваш кумпан?

— Втік певне...

— Він також гіпохондрик? Також збирач раритетів та цікавих вражінь?!

— Думаю, — нерішуче відповів я, — що він збирач чужих річей, ласкава пані, а не раритетів...

— Хто ж він?..

— Злодій...

— Правдивий злодій?

— Найправдивіший, ласкава пані...

Я почав оповідати цілу подію від сьогоднішнього ранку. Від спліну, старих листів, спогадів. Говорив щиру правду. Вона сиділа мовчки й щиро слухала мене, не зводячи очей з мого обличчя. Чарки наші наповнилися вдруге і знов спорожніли. Я говорив. Вино тепло, бадьоро розлилося по тілу. Рука моя звільна протягнулася до її руки, теплої і мягкої. Чарки наповнилися ще й знов спорожніли. Била година друга, третя. Мені не хотілося нікуди йти. Ті самі дрібні руки поклали мені потім під голову подушку, прикрили пледом і тихо відійшли.

IV.

А на другий день, ясний морозний новорічний день, я сидів у білім хитоні з заплющеними очима в робітні чарівної малярки та мріяв. Про що я мріяв?

Про що мріє старий, розбитий корабель, стоячи на котві в соняшнім сяйві полудня десь у якомусь Пірєусі чи Марсейлі?

Коли я вчув довкола чола теплий звив плеча, я прокинуся від мрій, розплющив очі й дивився на образ. Едип вийшов прегарний і був цілком змальований з мене. Цей мій вираз утоми, моя усмішка, мої риси обличчя. Але Антигона — це-ж вона. Антигону вона малювала з себе.

— Автопортрет ваш? — радісно сказав я, обіймаючи рукою тонкий стан жінки, що задумана стояла побіч мене, зачарована в свій образ.

І мимохіть якось кинув оком дещо на бік.

У великому дзеркалі в глибині кімнати я побачив себе в білому грецькому хитоні, з обнаженим плечем, що обгортало пестливо постать античної грекині також у довгому білому хитоні. Вона також повернула голову від картини до дзеркала.

Дзвінкий, веселий сміх розсипався по покою.

— Едип і Антигона, — дивіться!..

— Едип і Антигона, — повторив я.

Мягка біла рука обвила тепло моє чоло, як на образі. І я знов заплющив очі, щоб бути сліпим.

У мому віці краще дивитися на речі через прижмурені вії, а чашу, яку знечевя підсовує химерне і ласкаве життя — обережно смоктати через стебелинку по краплині.

КРАПКИ НАД І

Залицяння з Чорногорою

Трохи соромно писати мені про Чорногору. Адже-ж прочитати це може який професійний турист, такий у черевиках з понабиваними цвяхами, у коротких штанцях, із традиційним наплечником за спиною. А коли прочитає, то в його усмішці буде певне, крім зануди, ще й багато поблажливої вищости. Забаглося мені розпертися вигідно у малому візочку, що його навколо Чорногори долинами гірських рік і потоків мав тягнути малий вороний коник.

Щоб такий плян міг удатися, до цього треба відповідного товариства. Товариш дороги повинен еднати добрий гумор з пронизливою спостережливістю. Добре, коли має цю безцінну прикмету: вміє цікавитися й тішитися кожною дрібницею, а нахил до мелянхолії заступає бадьорістю.

Товаришка дороги не зашкодить, коли має ніжну вдачу, згідливість і коли завжди з усього вдоволена. Може бути поеткою або маляркою, щоб розкривати очі звичайним профанам на красу світу.

До такої компанії долучити можна ще когось зовсім близького: любку?... сина?.. Може краще — цього останнього. Син — це наче проекція власного дитинства.

Саме у такому добірному товаристві вибрався я на залицання з Чорногорою.

«Пан», чудодій, що однаково добре чарує картами і малою бамбусовою паличкою, полонив нас одного дня проектом мандрівки до срібного гірського озера. «Пані» заглядала до кожної стрічної каплички, розпитувала про «червячки» й різблені перстені, цитувала письменників і збірала повкові будяки на придорожніх царинах.

Синок тримав увесь час віжки й батіг у руках і таким робом переживав чергову містифікацію свого ще короткого життя.

Вороного коника знайшли ми якось припадком, після невдалих спроб із буланим і гнідим.

Перший етап у Жабю приніс нам ностальгію за перехресними шляхами, новизною життя поза межами цивілізованого світу, гру світла й тіней помежи зоряним небом угорі й довгуватими змієми рік та доріг унизу. Пахло пилом, кіньми й водою. Здалека вабив очі рубець Чорногори, Смотрець, повний, точений, як дівоча грудь. Уночі не давали нам спати: сопілка й блохи.

Зате на другий день уранці дорога ненароком удерлася стрімко понад річище Чорного Черемошу. На малих конниках минали нас екзотичні їздці, повільні й мальовничі.

Піренеї? Лібанські гори? Ще сьогодні, коли прижмурю очі, бачу безконечний камянистий шлях понад гамірною гірською річкою або серед вечірніх сутінків замайоріє передо мною овеча отара, що ліниво поблеюючи, дріботить на тонесеньких ніжках.

На етапі у пана Іваницького пахло медом, бриндзею, свіжим молоком. Іржали коні й мукала худібка, вночі дудонів гірський потік і перекликалися дикі птахи. Ніяких курей з пошани перед половиками.

Досвіта вибралися ми з прощею до срібного озера. По дорозі вітав нас рудий і присадкуватий Піп Іван, задня сторожа Чорногори. Сонце було цього дня ласкаве, й плесо Шибеного лежало перед нами, ніби дзеркало, нерухоме й прозоре.

На лісничівці полуденок смакував нам, як ніколи. Знаменитий Буркут (чому занедбаний?) холодив наші висохлі горла. Буйним потоком мчали вниз дараби — цей блискучий спорт наших гір.

Не обійшлося також без деяких втрат. Я згубив автентичний паризький берет, що його дістав у дарунку від симпатичної й далекої подруги. Товаришеві дороги пропала дорогоцінна люлька з рідкого дерева «санталюм альбум» з острову Семба.

Але чим були ті, хоч і болючі, втрати? Ми навязували наші особисті переживання до ріжних рефлексів на суспільні теми. І звели їх до таких міркувань:

Чи наше майбутнє справді у яйцях, маслі й сирах? Це-ж тільки помічничі ділянки цього найважнішого, що ще жде своєї раціональної організації, українського готелярства. Виперли нас з урядів, суду, залізниці, внеможливили доступ до професури й лабораторій учених, китайський мур боронить нам доступу до вільних професій, брак досвіду й рутини утруднює конкуренцію у промислі й торговлі. Що лишається? Засісти на парохії у наших горах, позакладати пансіони, гостинниці, туристичні стації й схоронища,, касина й спортові майдани, базари й крамниці народніх виробів, памяток і спортового приладдя. Питаю, як довго ждати нам на українську готелярську школу у Львові або Станиславові? Коли нарешті повстане Синдикат експльоатації українських живців і літниць? Правдиве майбутнє Галичини — це зорганізоване українське готелярство. Наша закутина, поміж екзотичними Карпатами й флєгматичним Дністром, повинна стати малою Швайцарією.

Ст. Левинський

МІКА ПАСТЕРНАКОВА

СЛІДАМИ ІЗАДОРИ ДУНКАН

Від початку нашого століття танок сильно розвинувся й серед культурних народів наче воскресає. І недалекий уже може час, коли стане він життевою потребою, відкриє внутрішнє життя людини, це складне й темне людське »я«, покаже душу у цілій своїй наготі, стане справжнім мистецтвом, як це було колись у старинних греків і єгиптян та ще й досі є на Далекому Сході.

Культ спорту обхопив тепер широкі кола жіноцтва; водночас розбуджується серед нього також щораз більше зацікавлення ритмічною руханкою та пластичними танцями.

Розалія Хлядек у одній із своїх танкових креацій

Творцями їх є Ізадора **Дункан,** що трагічно згинула в 1927 р., та Жак **Далькроз.** І хоч здавалось би, що духова посвяченість у них дуже близька, та їх підхід і мета відмінні*). Ізадора Дункан, славна американська танцівниця, що довгі роки впроваджувала у захват своїми мистецькими танками майже всі столиці світу, була великою реформаторкою танку. Загально думають, що вона пропагувала поворот до клясичного танку, а проте вона хотіла тільки вирвати його із бездушности, в яку він попав, та привернути йому той високий мистецький рівень і значіння, яке він займав у клясичних часах.

Ізадора Дункан ставилася вороже до наслідування та виучування чужих рухів, бо рухи людського тіла доти гарні, доки гармонізують із ступнем його розвою. Тоді вони є дійсно щирою й природною мовою душі. La danse future І. Дункан має бути дзеркалом розвою цілого людства, висловом вільного духа у визволеному тілі, але виконаний у поетичному надхненні чи просто релігійному захваті; лиш тоді здійметься він на ті мистецькі вершини, які займав у греків.

Ізидора Дункан зриває із балетовим шабльоном, що у своїх приготуваннях до танку надто багато часу присвячує техніці тіла, бо справді мистецький танок мусить зродитися з почування, візії ідеї, а не з витренуваних мязнів. Він мусить мати у рухах таку силу виразу, щоб робити враження без ефектовних костюмів.

І хоч які важкі були перші кроки відродженого танку, який публика приймала насміхами та ігнорацією, »босонога танечниця« не зражувалася невдачами й до кінця життя лишилася вірною своїй ідеї, пропагуючи її серед малого гуртка своїх учениць. Згодом коло її приятелів та гарячих прихильників стало побільшуватися, а її мистецькі танкові креації добули собі голосну славу у всіх краях Европи.

Майже водночас із Ізидорою Дункан появляється друга представниця клясичної школи, славна Анна **Павлова,** що після большевицького перевороту жила постійно у Льондоні. Один із найулюбленіших її танків був »Лебединий спів«.

За нею йде цілий ряд визначних танцівниць, що переважно опирають свої танкові студії на основному знанні ритміки Жака Далькроза. Нині перед веде безперечно Мері **Вігман** (Берлін), відома своїми стилізованими танками та новочасною пантомімою. Шарльота **Заклелл** (Париж) та Африка **Дерінг** (Берлін) у танковому вислові сильно зближені до ідеалу Ізадори Дункан. Публиці нашій знані виступи віденської школи Гертруди **Боденвізер.** Танки її укладу визначаються докладністю, ядерністю композиції та оригінальністю.

Розалія Хлядек (Люксенбург) захоплює незрівнаною технікою ніг у скоку й замаху, що дозволяє їй »літати« у просторі, мов біла чайка над морськими хвилями. У виразному ак-

Ірма Герман, зі школи Боренвізер, у »Віденському вальсі« Лєгара

центуванні музичних творів помітний у неї вплив Далькроза.

Ірина **Лєксова** (Прага) залюбки відтворює староєгипетські танки, при чому вони своєю пластикою подібні до гіератичних єгипетських різьб і роблять враження більш монументальне, ніж танкове.

З польських танцівниць треба згадати **Висоцьку, Пашковську, Прусіцьку, Камінську** та вкінці знамениту акробатку Льоду Галяму.

І багато є інших, що з запалом віддаються танковим студіям у надії зробити сценічну кар'єру, що часто кінчається або її викривленням або й цілковитим звихненням. Ясно, що здобути її можуть тільки одиниці дійсно талановиті, витревалі, із вродженим мистецьким нервом та творчим розмахом.

А у нас? Потішмося, що не стоїмо так далеко позаду інших народів. І коли б не наші важкі матеріяльні від-

Розалія Хлядек у одній із своїх Танкових креацій

носини, що не дозволяють неодному на виїзд на студії за границю, то нема сумніву, що слава мистців-українців знайшла би відгомін у широкому світі.

Від кількох літ знана у Львові школа ритмо-пластики проф. Оксани **Суховерської** дала нам минулого сезону власний танковий вечір, що був першою у нас цього роду імпрезою. А далі появляються у нас солістки, як Тамара **Панченко,** абсольвентка празької школи, що зі своїми ученицями виступала минулого року у Дрогобичі й Стрию, та **Голубовська-Балтаровичева,** що дала себе пізнати львівській публиці у кількох сольових виступах. Її музикальна ніжність та небуденні зверхні вальори ворожать їй при систематичній праці велику сценічну будуччину. Про те, що танкові виступи Олександри **Гургули-Щуратової** у квітні б. р. в салі Касина літ.-арт. у Львові мали великий успіх та незвичайно прихильну оцінку польських критиків, може й мало хто з нас знає. Перед нами розкішна танкова поява, що має в собі щось із ніжности віденської порцеляни, одначе під цією крихкою поверхнею є у неї зразкова дисципліна тіла та тонке почування стилю. У деяких її інтерпретаціях помітно навіть драматичні риси.

Отже завдатки є великі, й ми сподіваємося, що наші молоді адептки зможуть скоро при витревалій праці гідно заступати українську націю на міжнародній арені мистецького танку.

*) Див. статтю в »Назустрічі« ч. 10 п. з. »Жак Далькроз і ритмічна руханка«.

З НОВИХ НІМЕЦЬКИХ ПОВІСТЕЙ

Hans Fallada: Wer einmal aus dem Blechnapf frisst.

Попередня повість цього автора „Kleiner Mann was nun?“ мала великий успіх не тільки в Німеччині, але і в Англії. Оця оповідає про вязня у вязниці і на волі. Віллі Куфальт — живий злочинець, своєю мовою та психольогією з інстинктовним бажанням стати чесною людиною. Бачимо його, як він стає друкарем, пробує оженитися й обзавестись рідною, як знайомиться з членами добродійного товариства і назад вертається до своєї — келії. Він сам, його товариші, вязнична служба та інші типи змальовані з великою симпатією і... гумором.

Otto Flake: Die Töchter Noras.

Фляке у ріжних своїх повістях займався впливом фізичної любови і взаємин обох полів. Ця повість належить до того самого роду. Один письменник-удівець жениться з молодою шведською дівчиною, яка покидає його. Він починає роздумувати над зміною психольогії жіноцтва від часу, як Ібсен написав свою »Нору«. Чи ці доньки Нори, що стають самостійні — щасливіші нині, ніж були колись їх мами? — ось проблєма повісти. Є у повісті натяк на потребу нової духової дисципліни і рівноваги. Гадав би хтось: відгук нового ладу у Німеччині. Ні, повість кінчається трагічно. Цікава, прегарно написана.

Jacob Wassermann: Joseph Kerkhovens dritte Existenz.

Це — остання повість Вассермана. Її героя знаємо з попередньої „Etze Andergast“, а його жінку з іще попередньої „Der Fall Maurizius“. Великий лікар-психольог, покинений жінкою, працює для добра інших, несе людям фізичну та моральну полекшу, вірить у потребу суспільної справедливости. Усі його »пацієнти« — це ріжні жертви модерної утрати віри. Вони живуть без надії та кохання, бо не вірять у Бога, поступ, добробут, суспільність, у себе самих. Перед нашими очима пересувається багато дієвих осіб. Керковен працює над епохальним відкриттям: як погодити тіло з душею. Бачимо, як виглядає він в очах загалу, як великий учений, і чим є справді — нещасливою людиною. Повість має деякі дуже довгі епізоди і кінчається надхненим, майже релігійним акордом.

Gustaw Frenssen: Meino der Prahler.

Минулого року святкували 70-ліття цього автора. Дехто називав його »піоніром німецького відродження«, натякаючи на те, що Німеччина потребує саме таких здорових книжок, як його. Френссен написав більшість своїх творів із провінціонального життя — мабуть на провінції це життя здоровіше, ніж у Берліні. Історія про бадьорого хлопця, що дає докази великої енергії та добивається успіху — історія посвчальна, а при цьому зовсім літературна.

Ernst Weichert: Die Magd des Jürgen Doskocil.

Життя рибалок на нім. селі, де панують давні забобони та звичаї. Приїжджає туди мормонський проповідник і спокушує молоду дівчину. Боротьба двох світів. Повість ця дістала у 1932 р. першу Volkspreis фонду Ранбе й її вважають за одну з найкращих у післявоєнній німецькій літературі.

Hermann Broch: Die Unbekannte Grösse.

Коротка проста повість із життя середньої кляси. Автор змальовує нам німецьку молодь: ідеалістів, старого кантіянського типу і реалістів, двох братів — студента астрономії та мистця. Довкола них бачимо всю рідню, живі типи. Психольогічна студія, добре написана.

РЕЦЕНЗІЇ

Олена Ржепецька: »НА БЕРЕГАХ ГОРИНЯ«. Оповідання. Бібліотечка »Дніпра«, ч. 1., Львів 1935., накл. Укр. Т-ва допомоги емігрантам з Укр. у Львові, ст. 48, 8⁰, ціна 60 сот.

Ржепецька — свіжа авторка в нашій белєтристиці — своїм оповіданням (перед тим надрукувала дві свої новелі в передвоєнному »Л. Н. Вістнику«) багато обіцює. Має вона безперечний хист живо й цікаво оповідати, завдяки чому книжку її читаємо одним духом. У Ржепецькій видно відразу гостро зарисовану мистецьку індивідуальність, яка виявляється перш за все в її *стилі.* Він — звязкий, ясний, добре викінчений; має в собі щось із мужеської ляпідарности, з деяким нахилом до ліризму. Найважніша річ, що оповідання Ржепецької має сюжет і не носить слідів мрячної сантиментальности й плачливої рефлєксійности, яку бачимо в більшости наших новель і нарисів. Фабула оповідання цікава, добре передумана, хоч може й не зовсім оригінальна. Історія Андрієвого кохання на тлі лісової природи пригадує нам дещо незбагнуте, химерне кохання »Вікторії«, а ще більше історію кохання ляйтнанта Гляна в безсмертному творі Кнута Гамсуна — »Пан«. Видно, що Ржепецька захоплюється великим норвезьким письменником, і те її захоплення помітно відбилося на її творі. Автім це зовсім не вийшло йому на шкоду. Бо хоч у психольогічній проблємі Ржепецької (як природа, ліс перестроює душу міської людини й примушує її ставитися зовсім інакше, як дотепер, до всіх життєвих явищ, а в першу чергу — до кохання) і є виразний вплив Гамсуна, то все-ж Ржепецька перевела й закінчила її зовсім по-своєму. І от саме — те закінчення! Далеко краще й психольогічно послідовно було б — не робити з вужа deus ex machina, а тоді психольогічна лінія не була б при кінці заломана. Друге заувагження — це те, що як сама фабула, так і її переведення, а перш за все характери героїз і цілий настрій чи пак атмосфера оповідання — мають надто багато подібности до безсмертної поеми кохання й лісу — до »Інгеборги« Келлєрмана. Та поипадкова ця схожість випливає мабуть із подібности тематики. На всякий випадок хочемо вірити, що свіжий нарративний талант Ржепецької зуміє визволитися в майбутньому зпід чужих впливів і дасть нам більше гарних і цікавих речей. Ще одна завважага щодо *мови* оповідання. Здибаємо в Ржепецької москалізми, польонізми, що разу стрічаємо пассиви, часто натрапляємо на невдалу складню: Demonstrandi causa: »звиклий« зам. »звичайний«; »забачити« зам. »побачити«; пасує« зам. »підходить, надається«; «балуй« зам. »пустуй« і т. д.; дивоглядні звороти: »мати мене своїм чоловіком«, »зійшла зі стола« — в значінні »піднялася з крісла«, »сує мені руку«, »зло кидати« — польск. „złorzeczyć“, »зрозуміння в мене жаху«; пассиви: »продається й купується горілка«, »була нагороджена оплесками«. Та все це зовсім не зменшує вартости оповідання. Воно цікаве, дуже добре скомпоновано, головне — щире, й ми хотіли б читати таких оповідань якнайбільше.

Н. Буковинець.

Теодор Курпіта. НА ДОСПІВАХ ВЕСНЯНИХ. Книжка лірики, Рогатин 1934 В-во »Сині Дзвіночки«.

У вступі своєї збірки автор пише: »Характер її наскрізь ліричний, всупереч вимогам сучасної хвилини, що каже голос власної душі замінити на бомбастику крилатих псевдосильних фраз, що в правдивою поезією не мають нічого спільного...« Отже перед нами »поет-індивідуаліст«, поет — надто відомого в нас типу з давновідомими також атрибутами: весною, очима-намистами та »метафізикою« того типу, з якої посміхався ще Вольтер: »Коли хтось говорить, таке, чого ніхто не розуміє, а той, що говорить — також, — це метафізика«. Ось ця »метафізика« в Купіти:

...Аркада снів — мрійливої проблєми:
— в кармінї жити
— юністю горіти —
розприслась болем...
полиняла мітом-поезії самітности
людини,
що крізь терня безмежної розпуки
іде до сонця,
— радости
— свободи...
несучи в серці — жертви грань
поблідлу...

Знання і
досвіт — всекраси і скуки
з природи вложені в психе народу —
мов: увертюра почину — розквітли...

Ну, чи не вольтеріянська це метафізика? Даремне автор буде оборонятись, що це лірика та голос власної душі. За ці слова легко сховатись. Але коли поезії бракує ясности, ми мусимо бодай знати, чого поет хоче. Бо що це значить:

І зникне Ніч — немов бездушне марево
і встане з грузів (?) Світлий Будуар!(?)

Або:

І щож фільософи? — (якщо вони є!..)
Шквал їхніх теорій блискучих —
Як душу тривога стокрила пробе
Будуча будучим будучам!..

Така ціла збірка! Не знаємо: чи автор справді така глибока людина, яку годі нам, смертельникам, зрозуміти, чи його писання такі мудро-великі, що їх не може збагнути й сам автор.

На всякий випадок мусимо пригадати авторові, що сучасна поезія має свою єдину рацію лиш у випадку, коли вона стає виразником »цілої людини« (у Франковому розумінні), коли вона відзеркалює складне внутрішнє життя автора та його формування серед суперечностей, коли, врешті, поет дивиться на світ із власного погляду, боячися за своє естетичне споиймання. Перша-ліпша, найменша навіть лірика Рильського має в собі ввесь його світогляд, відношення до »вічних« річей і до сучасности. Рильський не боїться сказати в своїх ліриках: »так«, а, найважніше, не боїться робити висновків. А наш автор хоче творити поезію невтрально, проходячи повз життя. І так у Курпіти:

— Важкі шляхи дентейського терпіння
Ланцюг: колізій, візій і ідей
будують шлях — нового Воскресіння
— Нових Ахіллів — творить Прометей!

Не вратовують Курпіту й вишукані та видумані рими: ясні — прикрасні, — непобідними — бій не мир, пустелі — степ ліг, що до речі, зовсім чужі українській поезії.

Щодо верлібру, яким намагається писати автор, то треба б йому нагадати пораду Хвильового, яку він давав одному поетові: насамперед напиши доброго сонета, а вже тоді берися за верлібр!

Взагалі в писаннях Курпіти нічого не розуміємо, як не розуміє їх і сам автор.

Автім не маємо нічого проти того, щоби Т. Куопіті признати славу винахідника найбільше із льогікою поплутаних слів.

С. Гор.

ГОРОБЦІ НА ДРОТАХ

Звичайно буває, що якесь видавництво здобуває собі славу виданням визначного твору якогось автора.

Але ось Жан Коттон оповідає в »Кандід'і« про цікавий випадок, коли й автор, і видавець зобовязані своєю славою взаємно один одному. Було це так:

Місце дії: каварня де ля Сурс у Латинській дільниці в Парижі. **Час дії:** 1909 рік. **Дієві особи:** Жан Жіроду — молодий, добре одягнений пан, шатен, у товаристві кількох молодців.

Прольоґ: Жіроду пє свій »бок« пива й мріє, як звикли мріяти всі в Латинській дільниці.

Частина І: Якийсь анонім підходить до Жіроду, й між ними відбувається такий діяльоґ:

— Чи бачиш ти того пана, що сидить ліворуч (розмова йде про молодого шатена)? Він оце саме виграв 1.500 в Анґієні.

— На перегонах?

— Ні, в касіні.

— Що-ж він думає робити з цими грішми?

— Заснувати видавництво.

Частина II: Анонім знайомить Жіроду з щасливим молодим шатеном, що має гроші.

— Жан Жіроду... — Бернар Ґрассе...

Розмова спочатку не клеїться, але скоро стає цілком поважна:

— Може б ви могли дати мені якийсь ваш скрипт?

— Так, мені здається, що я щось там маю...

— Принесіть, будь ласка, завтра рано. Якщо зійдемося, я дам вам 200 франків задатку...

Епільоґ: За кілька місяців вийшли »Провінціонали«, перша книга Жана Жіроду, яку видав Бернар Ґрассе, що в ті героїчні часи примушений був шукати автора в Латинській дільниці.

Це було в 1909 році.

А тепер Жан Жіроду — славетний французький письменник, а Бернар Ґрассе — один із найбільших французьких видавців, якому зробило славу й касу видання першого твору письменника, що потім так визначився у Франції — Жана Жіроду.

*

Редакція паризького часопису »Комедія« орґанізувала 12-го минулого вересня незвичайні перегони наколесників: у цих перегонах брали участь виключно письменники й журналісти.

Перегони між Парижем і Верноном стягнули масу публики. Перед початком змагань змагуни могли оглянути себе в круглому дзеркалі Люна-парку, а потім, на даний знак, сховалися в хмарах пороху. Попереду всіх їхав відомий драматурґ Кромелінк.

Учасники перегонів виказали себе ліпшими спортовцями, ніж журналістами, бо ніодин із них не прислав до своєї редакції телеґрами про вислід перегонів.

Аж увечорі стало відомо, що переміг на перегонах Кромелінк.

*

Один із паризьких журналів подає спогад із шкільного життя Тристана Бернара, який він зберіг у своїй памяті.

До кляси входить новий учитель аритметики. Перш, ніж почати лекцію, він хоче випробувати, чи учні його розвинені і второпні — й дає їм таку задачу:

— Цей покій 4 метри заввишки. Лінійка, що лежить коло мене, має завдовжки 70 центиметрів. Сьогодні 19 серпня. Треба вичислити, скільки мені років?

Діти беруть до рук олівці, щось пишуть, суплять чола, вдумуються.

Раптом устає хлопчина й заявляє:

— Я знаю, скільки вам років, пане професоре.

— Ну, скільки?

— 48.

Вчитель погладжує бороду й з ласкавою усмішкою дивиться на хлопчину.

— Але поясни мені, чому ти думаєш, що 48?

— Бачите, пане професоре, в мене є сестрінок. Тато каже, що він напівідіот. А йому 24 роки. Ось я й обчислив.

*

Цими днями в одному французькому замку вмер маркіз де-Кавіні, який лишив по собі музей незвичайних рідкостей. Музей Кавінї займає 7 саль замку. В ньому є хустинки з плямами крови аристократів, яких ґільотинували підчас французької революції, всяке приладдя для вбивства людей, скальпи південно-американських індійців, каміння й декокти, яких у середніх віках альхеміки вживали для добування золота, любовні напої й амулети. Грошей на збирання цих річей маркіз не шкодував, і ціла збірка коштувала його міліон франків.

*

В анґлійській мові вийшла недавно книжка про те, як умирали великі люди.

Ось кілька уривків з тої книжки:

Великий математик Ляні, що винайшов новий спосіб обчислювання квадратових і кубічних коренів, був уже в аґонії. Один із приятелів, щоб переконатися, чи він іще при свідомости, запитав його:

— Скільки буде квадрат від 12?

— 144 — ослабілими вустами відповів Ляні й перестіав дихати.

Фільозоф Голл, який був лікарем, сам рахував свій пульс і сказав другому лікареві, що стояв коло нього:

— Пульс перестає битися, колеґо.

І з цими словами вмер.

До кардінала Рішеліє, який був уже при смерти, нахилився священик і запитав:

— Чи ви прощаєте вашим ворогам, ексцеленціє?

Рішелє відповів:

— У мене нема інших ворогів, крім ворогів держави.

Маляр Коро мріяв на смертному ложі:

— Всім серцем вірю, що й на небі можна буде малювати фарбами.

Карло II, король анґлійський, умирав, як джентельмен:

— Я забрав вам дуже багато часу, панове, на те, щоб умерти. Маю надію, ви пробачите мені?

А останніми словами Генриха Гайне були:

— Бог пробачить мені — це Його звання.

*

На Радянщині вийшла книжка А. Ердмана п. н. «К єдіной крітічєской лінії». Як написана ця книжка, найліпше говорить про те хоч би такий цитат з неї:

«Біольоґічне напрямництво («направлєнчество») цих критичних опортуністів евентуально асоціується з найреакціоннішим у суті хвостизмом ідеольоґічних установок...»

Добра нам «критична лінія»! Цей «біольоґічний» Ердман писав, видко, аби написати. А що — те, як москалі кажуть, «начальство разбєрьот».

Мистецька хроніка

Французи про наших мистців.

Паризький мистецький журнал „L'art vivant" у ч. 180 за міс. січень умістив статтю пера Армана Пераля про Олексу Грищенка з 2 ілюстраціями.

В ч. 183 того ж журналу за міс. квітень ц. р. Ж. Ґене вмістив статтю про творчість Миколи Глущенка з 2 ілюстраціями.

Вистави

На цей сезон наші артисти малярі підготовляють у Львові кілька мистецьких вистав. А. Н. У. М. улаштовує свою чергову виставку у грудні, а окрім того ця ж орґанізація переведе виставу »Мистці з народу«, яка покаже наші самородні таланти, та кілька індивідуальних вистав.

Нові мистецькі видання

З нових мистецьких видань уже друкуються, або готуються до друку: моноґрафія Л. Ґеца, моноґрафія П. Холодного батька (в 5-ліття смерти), екслібріси М. Бутовича, екслібріси П. Ковжуна і моноґрафія В. Крижанівського (посмертна).

15-ліття смерти Ю. Нарбута

У 1935 році минає 15 літ з дня смерти ґеніяльного українського ґрафіка Юрія Нарбута. Мистецькі кола готуються до вшанування памяти великого українського майстра відчитами й виставою його творів. Памяти Ю. Нарбута буде присвячене число »Назустрічі« зі спогадами його товаришів і учнів.

Мистецька вистава в Києві

У Києві відчинено виставку РСЧА (імовірна б. Всеукраїнська Вистава) З »Літературної ґазети« ч. 30 довідуємося дещо про неї: є там кілька репродукцій. Але, звичайно, українців нема, самі Шількови, Рянґіни, Львови та Авілови.

НОВІ ВИДАННЯ

ПОЕЗІЯ

О. Ю. Федькович. **Вибір творів,** з передмовою Миколи Голубця. »Українська Бібліотека«. Львів, 1934.

ПОВІСТЬ, ОПОВІДАННЯ, НОВЕЛЯ

Олена Ржепецька. **На берегах Гориня.** Бібліотечка »Дніпра« ч. 1. Накладом Українського Товариства Допомоги Еміґрантам з України у Львові. Львів, 1935, ц. 60 ґр.

ДРАМА

Марійка Підгірянка. **Гануся.** Сценічний образок на 2 дії. Видання »Рідної Школи«. Львів, 1934.

ІСТОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ, КРИТИКА

Степан Смаль-Стоцькій. **Концепція Шевченкової поеми »Сон« і її мистецьке переведення.** Бібліотека »Української Школи« ч. 4. В-во »Варяг«. Варшава 1934.

МИСТЕЦТВО

Др. Володимир Січинський: **Архітектура катедри св. Юра у Львові,** з обмірами й фотоґрафіями автора та іншими ілюстраціями. Праці Богословського Наукового Товариства у Львові, том VI. Львів, 1934.

Володимир Січинський: **Олександер Антоній Тарасевич,** 1672—1720. Українське ґраверство, Прага 1934.

ІСТОРІЯ

Велика Історія України. Зшиток 8. Видання І. Тиктора. Львів, 1934.

ПОЛІТИКА, ПУБЛІЦИСТИКА

Ісак Мазепа: **»Україна під червоною Москвою«.** Бібліотека »Дніпра« ч. 2. Накладом Укр. Т-ва допомоги еміґрантам з України у Львові. 1934, ст. 24.

ВИХОВАННЯ

Петро Мечник. **Індивідуальний листок** Частина І. Схема. Накладом »Рідної Школи«. Львів, 1934.

Петро Мечник. **Індивідуальний листок** Частина II. Вказівки для вчителя. Накладом »Рідної Школи«. Львів, 1934.

РІЖНІ

Іван Раковський. **За тверезість.** Короткий історичний огляд українського протиалькогольного руху в 25-ліття Т-ва »Відродження«. Львів, 1934.

»Дніпро«. Календар-альманах на звичайний рік 1935. Річник XII. Накладом Українського Товариства Допомоги Еміґрантам з України. Львів, 1935.

Календар »Просвіти« на звичайний рік 1935. Річник 55-ій. Накладом Т-ва »Просвіта« у Львові, 1934.

Календар для всіх. Календар- маґазин на рік 1935. Річник IV. Накладом Івана Тиктора. Львів, 1934.

ЖУРНАЛИ

Життя і Знання, популярно-науковий місячник Т-ва »Просвіта«. Рік VII. ч. 9. за вересень 1934. Львів.

Дзвони. Літературно-науковий журнал ч. 8-9. Львів, 1934.

Літопис Червоної Калини. Ілюстрований журнал історії та побуту. Річник VI. Ч. 9. за вересень 1934. Львів.

Українське Юнацтво. Журнал для української молоді. Річник II. Ч. 9. за вересень 1934. Львів.

Від Редакції

При нашій бідности на сатиричну літературу, »Назустріч« з особливою приємністю містить у цьому числі сатиричне оповідання Бірчака »Хитрий Панько«, що є чудовою алеґорією нашої »тонкої« дипльоматичної вдачі. Як анальоґію до цієї сатири, пригадаємо одно оповідання славетного жидівського письменника Шолома Алейхема, в якому автор майстерно висміває виховану в жидівстві вдачу йти завжди дооколичними, крутійськими стежками. Ось зміст оповідання Алєйхема:

Містечковий жид у великому клопоті: відбувається перепис — і він не знає, скільки років виставити свому синові на конскрипції: 18 чи 22. — »А скільки має він у дійсності?« — питається сусід. — Двацять! — відказує зажурений батько. »Ну, то так і напиши! — радить сусід. Обличчя заклопотаного батька прояснюється від несподіваної радости. — А й справді! — каже він. — Яка проста річ! А мені, признатися, зовсім і до голови не прийшло, що можна написати так!

Редакція звертається до шш. авторів із закликом присилати до »Назустріч« свої сатири.

Летіло 40 сорок...

Кілька років тому одно поважне львівське видавництво готовило до друку свій календар. До редактора календаря приходить одна пані (назвемо її Зузанною Михальчуковою), що саме почала друкувати свої речі по ріжних виданнях, і приносить оповідання.

Календар вийшов і оповідання Зузанни Михальчукової було в ньому надруковане. Незабаром авторка приходить до видавництва по гонорар.

Саме в цей час приносять до редакції й кладуть на столі перед редактором свіже число гумористичного журналу »Зиз«.

Редактор, не перериваючи розмови з панею, одним оком зиркає на »Зиза«, враз мовкне, здивовано підносить брови вгору і встає.

— Поцікавтеся! — каже він і, тикнувши пальцем у якесь місце, простягаючи її »Зиза«.

А в тому місці, яке показав він, чорним по білому було написано:

»В календарі такому-то (подана назва) відомий німецький письменник Еверс, автор твору »Індія й я«, вмістив своє оповідання в українській мові (подана назва) під псевдонімом: Зузанна Михальчукова«.

— Прочитали?

»Письменниця« блідне, червоніє, знову блідне й, скавпливо вставши, виходить із редакції.

Лік проти письменницької недуги був чудодійний: »письменниця« не тільки не упоминалася більше за гонорар, а взагалі ніколи й ніде від того часу творів »своїх« не друкує.

*

Володимир Самійленко, відомий усім своєю поетичною зосередженістю й розсіяністю, нераз попадав у ситуації, які йому нічого, крім прикростей, не приносили.

Одного разу, коли Самійленки жили в Чернигові, вирядився Володимир Іванович із своєю дружиною Ольгою Степанівною й маленькою донькою Галею — тоді ще 2-літньою дитиною, на Десну ловити рибу.

Ольга Степанівна, розпарившися на сонці, в приємній тіні явора заснула на березі, дитинка, яку поклали в човні — також, а Володимир Іванович задумався, зосереджено дивлячися на поплавець закиненої в Десну вудки.

Тихо. Ні шелесту довкола. Тільки коли-не-коли плесне риба на поверхні ріки та в голубіні неба кигикне чайка.

Нараз крик:

— Дитина, дитина водою поплила!

Володимир Іванович здрігається, дивиться на ріку й бачить:

Човен відплив від берега й за течією води тихо собі обминає далекий закрут Десни.

Зірвалися на ноги, побігли. Захекавшися, наздогнали човен, але нова біда: ні Володимир Іванович, ні Ольга Степанівна не вміють плавати. Що робити? А тут як на те ось-ось має надійти пароплав із Макошина, що, розгойдавши річку, може перевернути човен.

Справу врятовує хлопчина-пастух. Він кидається в воду, підпливає до човна й притягає його до берега з дитиною, яка собі далі спала, нічого не знаючи.

Апотеоза: хлопчина дістає на горіхи від Волод. Ів—ча, а Володимир Іванович, не маючи нічого сказати в своє виправдання, також добре »дістає на горіхи« від Ольги Степанівни.

*

Два слова про Ольгу Степанівну Самійленкову.

В календарі »Дніпро« на найближчий 1935 рік знаходимо цікаві спогади Наталії Дорошенківни про Володимира Самійленка з нагоди 10-ліття його смерти. Із цих спогадів довідуємося про один характеристичний епізод із життя дружини поета, Ольги Степанівни. Виявляється, що Ольга Степанівна, яка відома була з своєї гордої незалежної відважної вдачі козачки, що ніколи в житті не йшла на приниження й поклони, вчилася в дитинстві в московському інституті для шляхтянок, як донька полковника. Їй довелося вчитися там в одній клясі з чорногорською князівною Міліцею Миколаївною, й душа її ввесь час бунтувалася, бачучи несправедливе відношення до князівни учителів, які все їй прощали, а інших карали за найменші провини.

Одного разу сталося так, що князівна щось накоїла, а свою провину звалила на неї, Ольгу Степанівну. Не довго думаючи, маленьке горде українське вовченя кидається до чорногорської князівни й вчеплюється їй своїми пальцями в коси.

Счинився страшний скандал, метушня.

А наслідок: відважну »хохлушку« »з місця« звільнили з »шляхетного« інституту.

Ей найліпша паста до взуття Елеґант чистить й консервує шкіру
Львів. Кордецького 51. тел. 60-04.

ЛИСТУВАННЯ РЕДАКЦІЇ

М. Я. Дякуємо за память і вірш. Але: поети роками працювали над своїми віршами, а Ви присилаєте один принагідний і хочете, щоб ми його друкували.

Геник. Пишете, посилаючи нам вірші: «Ніколи спеціяльної охоти до писання не мав, — ба, що більше, й тепер також не зраджуюсь до того великого нахилу. Шкода голови та й часу на такі речі...« Отже ми цікаві знати б, навіщо Ви нам прислали свої вірші? Нам теж шкода часу й голови на такі речі!

М. Володимирів. Дещо піде. Переклади з нової німецької поезії не злі, варта попрацювати над формою, бо у Вас ще декуди дієсловні рими і шерсткість. Репортажі цікаві, але перестарілі датою.

С. М-ий, В. К-в, Д. Волик, П. Н-ий — На жаль, не можемо скористати.

Я. Ярий. Відповідь листом.

М. Давидович, Львів. Писання віршів оправдане тільки у випадку, як основно опанується мову. У Вас: піснь, любуєсь, дресь, весь, знужений і т. д. — недопускальні форми і слова. Не можна теж римувати: прапорів-героїв, обдерте-гордо (?) і т. д. Потім такі образи, як: боком струмочок по скелях туркоче; там цьвітка сонечком любуєсь — зовсім витерті, без кінця вживані й остаточно в сучасній поезії закинуті. Ви реалістично описуєте речі, а не почування. Тут ріжниця між римованою прозою й поезією.

Остап Матвієнко, Львів. Пишете, що в »Назустрічі« нема правдивої поезії, »яка б ішла з душі і настрою« та що в нашому журналі »самі найтяжче повидумувані слова«. Можливо. Але самі пишете:

Вода шепоче в річці,
Рядами верби сплять —
З небес в безхмарній нічці
Лиш зіроньки блестять.
О, моє серце бідне! —
Коли спочинеш ти
На Україні рідній
У тиші самоти!

Або:

(Візія)

Там на високим Юрі
Горить вогнистий хрест
І глядить у небо похмуре
На далекий окрес.
Але що йому чорні хмари,
Не боїться їх святий Юр,
Підійме спису для кари
І пригвоздить смока о мур!

Чи Ви знаєте, що за вірш одного відомого поета з подібним настроєм, поміщений минулого року в » »МИ«, мало не били редакторів журналу, хоч і, який це знаний письменник у нас! Не хочемо через вас ризикувати. Та ще й за гонорар упоминаєтеся. Думаємо проте, що жалю до нас не матимете: обидва вірші друкуємо.

ПЕРЕДПЛАТА В КРАЮ:

Місячна	0·90 зол.
Чвертьрічна	2·70 „
Піврічна	5·40 „
Річна	10·— „

В ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ: Місячна 4·50 Кч., чвертьрічна 13 Кч., піврічна 25 Кч., річна 50 Кч. Поодиноке число 2·50 Кч.
В АВСТРІЇ: Місячна 1·10 шіл., чвертьрічна 3 шіл., піврічна 6 шіл. річна 11 шіл. Поодиноке число 0·60 шіл. або їх рівновартість в іншій валюті.
В ІНШИХ КРАЯХ: Піврічна 7 зол., річна 12·50 зол.,

ЦІННИК ОГОЛОШЕНЬ:

Звичайні (в рубриці „Оголошення") 30 сот. — В тексті (перед звичайними оголошеннями) 60 сот. — Остання сторінка (1/1) 660 зол. — 1/1 стор. в тексті 1.320 зол. — Перед текстом і на першій сторінці оголошень не приймаємо.

АДМІНІСТРАЦІЯ ОГОЛОШЕНЬ:

„Українська Рекляма" Львів Льв. Дзєці 24/4.

Ціни оголошень розуміється за одношпальтовий рядок (шир. 60 мм.) висотою 1 мм. Застереження місця на 30% дорожче.

ДРІБНІ ОГОЛОШЕННЯ по 10 сот. за слово. Перше слово і товстий друк числимо подвійно. Найменше оголошення (9 слів) 1·— зол. Дрібні оголошення поміщується по вплаченні належитости готівкою або почтовими марками.

Адреса Редакції і Адміністрації: «Назустріч», Львів, Ринок 9. Тел. 76-14. „Nasoustritch", Lwów, Rynok 9. Pologne— „Nasustritsch", Lwów, Rynok 9 Polen.

Редаґує КОЛЄҐІЯ
Друкує: «АРС ГРАФІКА», Львів. Ринок 9. Тел. 76-14.
Opłatę pocztową zapłacono ryczałtem.
Конто ПКО 153.558 «СМОЛОСКИПИ»
За редакцію відповідає АННА МУЧІЙ-БОДНАРОВИЧ

НАЗУСТРІЧ

ЧИСЛО 20
ДВОТИЖНЕВИК
ЛЬВІВ, 15. X. 1934 Р.
ЦІНА 50 ГР.

ЛІТЕРАТУРА • МИСТЕЦТВО • НАУКА • ГРОМАДСЬКЕ ЖИТТЯ

ШЕВЧЕНКО У 16 ТОМАХ

Розмова з директором Українського Наукового Інституту О. Г. Лотоцьким

Почувши, що до Львова приїхав із Варшави на кілька днів директор Українського Наукового Інституту О. Г. Лотоцький у справах, звязаних з виданням повних творів Шевченка, які друкуються у Львові, наш співробітник звернувся до нього з проханням призначити йому пів години на розмову.

Коли ми прийшли, дир. О. Г. Лотоцький уже розмовляв із двома львівськими співробітниками Шевченкового видання. Вже з перших слів розмови пізнали ми ділову, енергійну людину, що не любить зайвої реторики і вміє викласти свою думку ясно, коротко. Віднаходимо в його поведінці прикмети справжнього професора та доб-

Д-р СТЕПАН СМАЛЬ-СТОЦЬКИЙ
проф. українського університету в Празі

рого організатора. З його очей промовляє досвід знавця людей; зір, що зупиняється на вас — раз пронизливо-суворий, то знову теплий, повний зрозуміння й симпатії.

Після пяти хвилин маєте враження, що завели гутірку з приємним товаришем мандрівки, з яким обїхали чимало світу.

— Дозвольте, Пане Директоре, спитати Вас, як виринула перша думка видати при Інституті збірні твори Шевченка?

— Першу думку піддав ювилейний рік, — дата 75-літніх роковин смерти Поєта, що припадають на 1936 рік. Треба ці роковини відзначити якимсь

Д-р ВАСИЛЬ ШУРАТ
член Наук. Т-ва ім. Шевченка у Львові

більшим культурним актом. Водночас прийшли вістки з Совітської України про долю повного академічного видання творів Шевченка. Це видання, редаґоване зовсім науково, обективно, совітська влада, коли настав новий «курс», признала чомусь за «ухил», — мовляв, Шевченко змальований там тільки, як представник одної кляси, і то, ясно, не робітничої. Це ще більше зміцнило нас у переконанні, що маємо обовязок зберегти правдиву ідею Шевченка і його вірний образ.

— Чи не вважаєте, що таке видання повинно в нас було появитися вже давно?

— Науково-обективне видання може появитись тільки в умовах вільного досліду. Тому досі були ріжні перепони. До революції не можна було цієї праці зробити, тому, що не були ще тоді доступні ріжні архіви, — підчас війни і революції не було на це ні часу, ні потрібного спокою... Виринало тоді так багато невідкладних актуальних справ, темпо подій було таке приспішене, що не можна було починати наукової праці, розкладеної на роки. А тимчасом від останніх видань Шевченка у межах царської Ро-

Проф. ОЛЕКСАНДЕР ЛОТОЦЬКИЙ
директор Наукового Інституту у Варшаві
голова редакційної комісії.

сії та поза її межами минуло вже досить часу, і нині вони вже не задовільні з наукового погляду. Тим більше, що появилося досить матеріялів з ділянки шевченкознавства, що їх зібрали й відкрили в останніх роках ріжні дослідники.

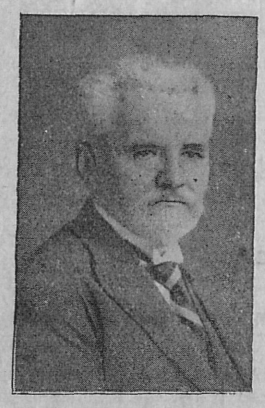

Проф. ДМИТРО АНТОНОВИЧ
проф. українського університету в Празі

— Скажіть, будь ласка, на який час розраховано видання, почате Інститутом?

— Приблизно на 2 і пів року. Два томи вийдуть іще до кінця цього року, далі що-місяця том, так, щоб головні твори — 10 томів появились до ювилею.

— Вибачте, що перебив Вам. Ви, мабуть, хотіли сказати ще щось про труднощі, звязані з самим почином такого діла?...

— Не про труднощі нашого видання, а про те, чому не могли цього зробити інші раніше. Не забувайте про тяжкий матеріяльний стан старих наукових і культурних товариств у Галичині, дуже заслужених, але нині без більших засобів. Щоб не забути: не тільки праця київської Академії підготовила грунт під таке збірне видання, але й цінні досліди деяких га-

ПАВЛО ЗАЙЦЕВ
редактор повного видання творів Шевченка

лицьких учених, що в неодному висвітлили ґенезу й психольогію поодиноких творів Шевченка.

— Будь ласка, ще кілька слів про організацію праці.

— Видання веде Інститут. Для цього призначена окрема комісія, що намітила плян, звернулась до поодиноких дослідників, запросивши їх узяти участь у виданні, розділила теми, зібрала увесь доступний матеріял для редакційної праці. Загальну редакцію взяв на себе наш відомий Шевченкознавець Павло Зайцев. У кожному томі будуть уміщені численні статті, що освітлятимуть всебічно твори Шевченка, будуть тут і коментарі і варіянти текстів. —

— Чи це видання тільки для знавців?

— Ні, воно саме розраховане на якнайширший загал, і з цього погляду навіть ціна його дуже низька, так мовити, для всіх доступна. Воно буде

Д-р РОМАН СМАЛЬ-СТОЦЬКИЙ
проф. варш. унів., секр. комісії для редагування творів Шевченка.

зредаґоване так, щоб могло навіть служити, як підручник для школи. Ясно, що цим воно ні трохи не відступає від своєї наукової мети. Маємо на цілі дати науковою методою опрацьоване загально-доступне видання. Зокрема, галицьке громадянство зможе вперше познайомитись із щоденником Шевченка

Д-р ФІЛЯРЕТ КОЛЕССА
член Наук. Т-ва ім. Шевченка у Львові

та його листами, досі тут зовсім невідомими.

— Чи Ви не лякаєтесь, що праця, за великої кількости співробітників, затягається?

— Всі запрошені до нашого видання співробітники поставились до цього видання не тільки з найбільшою прихильністю, але й поспішили з рукописами з незвичайною точністю...

— Бачимо, що Ви друкуєте це видання у Львові?

— Нема нічого дивного. При науковому виданні, де приходять примітки, варіянти та коментарії ріжним шрифтом, треба мати високо-кваліфікованих робітників і друкарню, що має вже досвід за собою. Саме тому вибрали ми єдину до такого видання здатну друкарню Наук. Т-ва ім. Шевченка.

— Чи видання Інституту буде своїм матеріялом дуже ріжнитись від видання, наміченого київською Академією?

— Плян його й уклад будуть зовсім інші. Крім цього, в нашому виданні будуть поодинокі томи з зовсім новим матеріялом. Один том міститиме найкращі переклади з Шевченка в чужих мовах, один перекладе на польську мову призначений виключно для польських читачів, один обійме вперше всю бібліографію Шевченка. Гарно було б,

Проф. ДМИТРО ДОРОШЕНКО
проф. українського університету в Празі

якби за прикладом такого польського тому пішли в інших славянських краях і дали нам вибір найкращих перекладів із Шевченка у славянських мовах. Дуже характеристична подробиця: у Совітах, довідавшись про наш том польських перекладів, заповіли у своєму академічному виданні теж такий самий том.

— Чи Ви не лякаєтесь, Вп. пане Директоре, що величезні кошти, затрачені на таке видання, можуть не вернутись?

— Ні. Шевченко надто велика національна цінність, щоб можна було сумніватись, що його повні твори не лежатимуть, а найдуться в хаті кожного грамотного українця. Я брав близьку участь у першому повному виданні «Кобзаря» в Росії перед революцією. Нас, ініціяторів тої справи, остерігали

Д-р ІВАН БРИК
член Наук. Т-ва ім. Шевченка у Львові

тоді, як Дон-Кіхотів, що не рахуються з реальними обставинами. Але, в дійсності, за кілька місяців майже все видання — більш 20 тисяч примірників — розійшлося, і жертвою конфіскати впали всього кількасот примірників. Глибока національна свідомість не лише інтеліґенції, але й народньої маси в Галичині стає запорукою, що повне видання творів ґенія українського слова знайде відповідний попит серед українського громадянства й поза межами Великої України.

На цьому наша ділова розмова кінчається. До столика підходять інші гості, що ждуть своєї черги.

Виходимо дивно підбадьорені і думаємо про здивовані міни наших земляків, коли почують, що Шевченко може мати аж 16 томів!

САВА ГОЛОВАНІВСЬКИЙ

НАПИС

Ми потроху ростем і мужнiємо, друзі, потроху
(Як розчинена брама, зростає крутий горизонт)
І гуртками повязаних чот ми проходимо нашу епоху,
Як проходять полки ворогами присипаний фронт!

Але юність, як сон, затуманеним маревом кличе
І до пройдених літ нахиляється рима на час;
Як боєць і соллат повертає праворуч обличчя —
Так звіряємось ми, так рівняємось всі ми на вас!

Так ми всі ростемо. Так знаходимо слово про друга,
Так знаходимо друга, що слово високе несе.
Так знаходимо профіль і обрис свого колокруга,
Так минаємо прірви
і — досить!
і — крапка!
і — все!!

(Червоний Шлях)

МИХАЙЛО РУДНИЦЬКИЙ

МОЖЕ ВЖЕ ЗАВТРА

Може вже завтра, вже завтра між нами вирине
молодший кращий, що жестом одним самовпевненим
візьме, мов мячик, серце Твоє розневірене
і Ти, як у фільмі, захопишся певне, напевне ним.

Та нині ще, нині — Ти, що одна, одна вести
можеш мене, як той вітер, на днів роздорожині,
ніжністю стримай від мене отруту ненависти..,
З нею бються даремне безсилі всі переможені.

БІБЛІОТЕКА НАУК. ТОВ. ІМ. ШЕВЧЕНКА

НАША ДУЗЕ

Розсталась із нами найбільша наша артистка побутового театру, саме тоді, коли ми не можемо розстатись із побутовим театром. Пробуємо здоганяти нове життя, чи пак точніше: кіно, цирк, мюзік-голь, ревію і сторінку щоденника, але йде це важко. Наші сучасні артисти виховані ще на побутовім театрі, не знають, яку міну прибрати і що кого наслідувати.

М. Заньковецька грала те, що бачила і пережила. Вона знала вагу мистецького слова, чистого, виразного, призначеного для авдиторії, — знала, що таке «тип», як треба його творити на сцені, підготовлятись до нього, перетворювати.

Хто бачив Заньковецьку — забував, що сидить у бідному, майже мандрівному і популярному театрі. Артисти великих столичних театрів теж кра-

Марія Заньковецька

ще не могли б відтворити села, його психольогії, ні деяких картин нашого минулого.

Дивно, що звістка про смерть Заньковецької приходить до нас майже рівночасно з оповістками в нашій пресі про 70-ліття галицького театру. Мала вона більш-менше той самий вік, що той театр. Хто зна, чи якби доля булаб загнала її на галицьку сцену, не була-б вона бодай розбудила на якийсь час ту іскру ентузіязму, яка горіла серед нашого громадянства на Наддніпрянщині на сам звук деяких режисерів й артистів.

Були і в нас великі артистки, але ніхто ніколи не важився вимовити, згадуючи їх найкращі креації такі імена як Сара Бернар або Елеонора Дузе. Ті, що бачили Заньковецьку й европейських артисток, робили це сміливе порівнання, не без шкоди для нашої землячки.

Чому Ви не порадите своїм знайомим щоби передплатили „Назустріч“?

СУМНИЙ ЮВИЛЕЙ

Дня 13-го ц. м. святкували галицькі артисти 70-ліття існування нашого театру в Галичині. Ювилейна вистава нагадувала давні часи. Деякі могли ствердити, що за 30 і 50 літ нічого в нашому театрі не змінилося. Верталась публика додому, як із похоронів:

КАТРЯ РУБЧАКОВА
в ролі Сари у »Жидівці Вихрестці«

Слава Богу, що ще один обовязок поза нами. Щойно тоді деякі довідувалися, чому все вийшло отак собі, як за циганську напасть.

Ряд прізвищ під ювілейною відозвою — це тільки «фірманти». Більшість із них — люди, що ніколи не мали нічого спільного з театром. Така вже у нас поведенція, що достойники дають свої підписи до кожного почесного комітету, не журячись, чи це баль на дохід інвалідів, чи ювилейний поклін перед емеритом.

Усю імпрезу взяв на себе «Союз Діячів Українського Театрального Мистецтва». Найняли салю, запросили «Театр ім. Тобілевича» до Львова на два виступи, склали почесний комітет і відозву. Чого-ж більше? Мало хто з почесного Комітету знав, яка буде програма вечора й які «сили» будуть її «підтримувати». На підготовчім засіданні дипльоматично промовчали склад трупи «Театру ім. Тобілевича», який опинився без половини передових артистів, і те, що «Кооператива Український Театр» у Львові, яка опікується «тобілевичівцями», не взяла участи в організації цього ювилею.

В останніх тижнях покинули «Театр ім. Тобилевича» — Кривицька та Совачева; Стадник виступив із трупи вже кілька місяців тому; Блавацький, Боровик і Паздрій іще раніше. Чи справді були поважні люди, що приготовляли і передумували програму?

Кривицька і Блавацький виступили тільки з деклямаціями, щоб не розбивати репрезентативної солідарности. Най більше заслуженого для галицького театру діяча й артиста, Стадника, так і не запросили. Крім «Марусі», що могла нагадувати глядачам першу галицьку виставу, програма ювилею не давала ніякої історичної перспективи. Зовсім випадкова вистава з деякими зовсім невідповідними артистами для такого виступу. У програмі не було ані одного галицького драматурга, ані натяку на Тобілевича або Винниченка.

ВОЛОДИМИР ПЛОШЕВСЬКИЙ
драматичний артист (1880)

Знаємо, що наш театр у тяжкій скруті, і не можемо від нього домагатися більш, як може дати. А проте має він іще нині кілька талантів, що, обєднані, могли б дати ювилейну виставу, гідну цієї назви. Коли згадаємо артистів давніх літ — при неодній згадці серце оживає. На ювилейнім виставі позавчора ввечір були б ми вдоволились бодай одною живішою сценою, в якій блиснув би на мить хоч один артист. А так панував тільки провінціональний шаблон. Мистецький рівень трупи йшов під знаком «Залізної Остроги», яку грали напередодні. Оцінка таких пес не належить до літературного журналу.

Кидаючи наосліх цих кілька рефлексій під свіжим враженням т. зв.

Артисти:
ТОБІЛЕВИЧ (СИН), СЕВЕРИН ПАНЬКІВСЬКИЙ, МИКОЛА ВОРОНИЙ

ювилейної вистави, сподіваємося, що щоденна преса, яка перед виставою мовчала з тактичних оглядів, тепер в інтересі самого театру розяснить нам причини цього ювилейного непорозуміння.

САВА ГОЛОВАНІВСЬКИЙ

МУЖНІСТЬ

(Уривок)

. . . Земля і пил! Земля і громовиці
на трактах поступу! Гарматних асамблей
огонь і музика! — (свої худі рушниці
ми тиснули, як груди до грудей).
Тут починається! І тут надходить
літо; —
це літо літ моїх достигле і густе,
як плід і мед з поливяного глека
моєї молодости.
Сходить і просте,
як мужність — жилава і як мета — далека,
твереза в спокій і закон.
Я вірю в силу рук моїх. Я вірю
в суворість мізку, в пісню — на посту,
В слова, що музику вселяють в серце,
вірю.
Я — вірю в себе.
Звідси — я росту.

(«Червоний Шлях»).

МИХАЙЛО РУДНИЦЬКИЙ

ЖДУ ЛИСТА

Жду листа.
Ні! — Одного слова!
„Здорова,
Побачимось..“
Днина без Тебе
пуста.
А ночі?
А гарячому потоці
пю нектар Геби
— Твої уста.
Вранці серце
втомлене
від радощів.
Навіть гра дощів
ненависних
чудова!
Не жду листа.
Ні слова.
— Тебе!

МИКОЛА МАТІЇВ-МЕЛЬНИК

ОСІННЄ

Снується пряжа з гір аж до долин
І на важких завісах хмар
Стихає сонно сонця згар
І — ніби вдарив десь вечірній дзвін...

І згарди гранню бризли на ліси,
Торкнувся скляних плес зефір
І бір заграв у тисяч лір
На срібних струнах антифон краси.

І простягнулися на сон поля
Й завили голови в опал...
Побрила в світ імлиста даль —
І Хтось чолом до чорних скиб приляг.

І Хтось од смути і журби поблід:
Що діти босі, в лахманах,
Що вмерла манна на ланах —
І залишився лиш кривавий глід!...

ВАСИЛЬ СОФРОНІВ

З ОКРУШКІВ

Є люди, які кожний свій біль, і горе, і радість переживають. Ці — щасливі. Направду нещасні ті, що свої втіхи і смутки тільки передумують.

*

Нема нічого більш осоружного, як нахабна делікатність.

*

У любові так, як і в житті: є марнотратники, ощадні та скупарі.

*

Чим нижче наше сонце, тим довшу тінь минулого кидаємо поза себе.

*

Людина часто зачинає тверезо дивитися на світ тільки тоді, коли — пяна.

*

Любов, як ватра. Коли хлюпнути на вогню дрібкою води, вона розгорається по хвилині ще дужче. Коли жбурнути на неї відром розчарування, вона потахне й курить їдким димом.

*

Людина — це вязень часу в оковах хвилин.

ГАЛИНА ЛАЩЕНКО

НЕБО НАД МІСТОМ

Вова й Ната — 6 літній брат і 10 літня сестричка. Вова безбровий хлопчик із білявими кучериками — це таємна заздрість Нати: всіх королівен вона уявляє собі завжди золотоволосими. У Нати дві чорні косички, як рівні палички. Руки у Вови завжди липкі, коліна подряпані, а щоки нагадують підрумянені пампушки. Коли в кімнаті чути крик, сусіди знають — це мама миє Вові замурзане личко.

Ната худенька, рвучка й деспотична, але «талант»: любить співати тоненьким, пронизливим сопраном.

Вова й Ната — емігранти й трохи горді на цю назву. Є в ній дещо екзотичне. Їм приємно, що їх молодість звязана з спогадом про романтичну втечу, що вони живуть за кордоном. Але обоє вже хотіли б повернутись додому, де, як згадує мама, було «добре життя»: багато кімнат, гарні меблі й їжа. Останнє здається дітям надзвичайно важливим і турбує особливо Вову, якого Ната, жартуючи, зве «Жерою», а мама боліє душею, що може давати свому пестунчикові тільки найскромніший харч.

— Вова в мене виростає на хлібі, — скаржиться вона, гладячи пишне волоссячко свого хлопчика.

І справді, крім звичайної їжі, Вова ввесь день підживлюється хлібом і цукром. Може тому він такий гладенький, наче добре начинений.

Ната не може вічно їсти хліба; її смак тонший і може тому сама вона тоненька, як лозинка.

Вова й Ната живуть із батьками в мебльованій кімнаті, але не дуже терплять від тісноти. Вони легко звикли до нових умов життя й почувають себе не так уже погано. Звикли, що тато ввесь час пише, що мама завжди щось вишиває й господарює, і що у них пів дня горить прімус. Звикли, що треба ощаджувати, що вічно нема грошей і що раз у два тижні буває прання, при чому мамі помагає Ната. І як же Вова не любить ці дні! Його тоді ввесь час відганяють і йому «нема життя».

— Не лізь під ноги, обпарю окропом! Відчепись, а то вуха повитягаю! Сиди тихо! Не перешкоджай! тільки й чути ввесь день. І як би тільки мама, а то Ната вигукує куди більше. Подумаєш, яка пані!

В такі хвилини у Вови зявляється велике бажання Нату натовкти, але мама рішуче не дозволяє. Каже, що це не по лицарськи, що соромно бити дівчаток.

А сама Ната, як розгнівається, тягає Вову за вуха і язик її викидає за кожним словом найобразливіші для Вови речі. Ну, де ж після цього справедливість! Бач, тому, що вона дівчинка, Вова мусить терпіти!

Деколи у них бувають гості. Довго сидять, пють чай і балакають — найчастіше про політику. Діти люблять тих із гостей, що поводяться з ними просто, не глядать Нату по рожевих щічках і не пристають до Вови з дурними питаннями: «Скільки буде три і чотири? Хто був Наполеон?» і т. п.

Коли гості засиджуються, мама укладає Вову спати. Але Нату не укладеш! Де там! Вона вважає себе занадто великою, щоб лягати «з маленькими». Але часто, слухаючи не завжди зрозумілу розмову, Ната починає совати на стільці. Її допікає питання: «Коли ж вони, нарешті, підуть?!»

Дим від папіросок, змішуючися з парою від гарячого чаю, затягає все біловатою смугою і крізь цю млу все блідіше малюються обриси облич, меблів і чайного посуду. Натині очиці затягаються вузенькими паличками, а головка все нижче й нижче хилиться на мамине плече. Ната дрімає.

Деколи вони ходять «погратись» до дітей сусідів, але там часто-стає їм ніяково: перед причепуреними дітьми багатих батьків, такими, що мають гарні забавки і книжки в дорогих оправах, вони почувають себе пролетарями в своїх заношених черевичках і біднень-кому одязі. І ці діти так мало бачили, з ними, навіть, нема про що й балакати! І вони показують свої забавки з таким виглядом, наче Вова й Ната ніколи нічого подібного не мали. Але у Нати були ляльки, що вміли говорити «мама» й «тато», а Вова мав цілий поїзд: заведеш машинку, а він їде, як справжній. Вова вже тоді твердо вирішив, що як виросте, буде машиністом.

Але коли вони граються з дітьми, що живуть внизу в сутеринах, де вікна заставлені фуксіями й завішані перкалевими завісками і звідки завжди заносить вивареною білизною, в цьому середовищі вони почувають себе збіднілими аристократами. Там щодня добре напалена піч і добре обідають, але зате Вовин тато читає такі грубі книжки й його відвідують такі важні пани. А Вовина мама має такі маленькі ручки й сама ніжна, як лілея...

Крім тих хвилин, коли Вові й Наті хочеться бігати, а Вові ще спеціяльно битись і він підшукує собі підхожих товаришів, діти найліпше граються вдвох. Вони мають ріжні гри — льото, карти, кілька книжок і обоє збирають марки. Деколи Ната малює на папері ляльки, розмальовує їх і витинає. А Вова, хоч і знає, що це діло не для хлопчиків, — не від того, щоб тихенько з нею не погратись.

А коли втомляться, найкраще заняття Вови залізти на вікно й слухати «Натині спогади». Але для цього треба, щоб нікого не було дома і щоб був присмерок — це обовязкові умови старшої сестри. Тоді вона вигідно сідає на канапі і починає казати тоном бабусі, що навчає свого внука. Вова спочатку навіть не помічає цього трохи образливого тону. Роззявивши рота, він жадібно хапає кожне слово й зосереджено морщить кругле чоло. Своїх спогадів з тої далекої доби у нього нема. Три роки, що вони на чужині, для Вови — ціла вічність! Але він любить слухати оповідань сестри — в них багато романтики і все таке цікаве!

— Ти цього не памятаєш, ти був ще малий, як уночі до нас прийшли робити трус... Почали стукати в двері, все стали перевертати: наші сукні, книжки... Мама й бабуся злякались, а вони лаються й роблять допит.

— Це що таке? — не розуміє Вова.

— Це, бачиш, починають випитувати, де що сховано, хто сховав, коли? І при цьому страхають, що як не сказати правду, засадять у вязницю, будуть мучити, вбють...

Вовині очка стають великі — великі.

— А багато їх було?

— Багато. Чоловіка з дванацять. А як знайшли дідусину фотографію в військовому, підняли такий галас! Хоч їм казали, що ця людина померла вже давно... А один узяв і проткнув її ножиком.

— При вас!

— Ну, так!

— Я б не дозволив! — вигукує Вова, стиснувши кулачки.

— Але що б ти зробив? Їх було багато й усі такі з вусами, страшні, з рушницями... Ти тоді так злякався, що почав плакати!

Вова кривиться. Тепер би він тримав себе інакше. Ого-го! Тепер би він показав їм!

— А ти?

— Що я? Я встала, дивлюсь у вікно, а їх ціла юрба. Ну, думаю, ось так навала!

— А ти, певно, теж плакала?

— Я?! Але я тоді була вже досить велика! — ображається Ната. — А от ти, так нічого й не памятаєш!

— Ні, памятаю!

— Що памятаєш?

— Жовнірів, як стріляли, — ображається тепер уже Вова.

— Нічого ти не памятаєш! — каже Ната.

— А я кажу, що памятаю! Памятаю, памятаю!!!

— Не памятаєш!

— Ні, памятаю!

— Ну, тоді я тобі не буду нічого оповідати!

— І не треба! Будь ласка! Я сам памятаю!

Вова демонстративно зіскакує з вікна й починає маршірувати по кімнаті. Потім засвічує світло і, вхопивши кольорові олівці, малює. Для інших його малюнки — гієрогліфи, але для Вови в цих ворушких постатях, паличках, кільцях — цілий світ його дитячої уяви, що її розворушили сестрині спогади.

Ната дивиться в вікно. Смішними круглими кульками видаються зверху підстрижені дерева. Поблискують хідники, политі дощиком, і по них гучно відбиваються людські кроки. Постаті хвилинами яскраво освітлені світлом ліхтарів та реклям і знову поринають у смугу темряви. Поодинці, парами, юрбою спішать вони, перегоняючи один одного. І в сутінках замряченого вечора темні фігури видаються згори похмурими, непривітними тінями...

Ната дивиться вгору. Там, над дахами домів, блакитними світлячками тихо променіють зорі і коли в них довго вдивлятись — починають легенько тремтіти.

Ось просто сяє велика, яскрава, а біля неї дві маленькі, примостилися рядочком, мов чиїсь очі. А місяць круглий, як куля, як Вовина голова! Тато каже, що як дивитись на місяць, можна побачити, як Каїн держить на вилах Авеля. А от Наті здається, що ясніш над усе видно лице, таке кирпате, безброве й ласкаве... Воно дивиться на Нату і всміхається лукаво, наче знає всі її маленькі таємниці. Чиє воно й чому воно там на небі?

І думає Ната: ось небо, місяць, зорі, а далі! Що там за дива? От глянути б туди хоч одним оком!

Тихо блимають зірки, усміхається круглий місяць, але не виявляють нічого.

Ната не знає їх тайни; мама каже, що ніхто з живих людей цього знати не може. Але Ната почуває всією душею, що там, за цією злототканою габою, світ — ще гарніший.

І пережиті страхіття минулого з трусами, обстрілами, пяними жовнірами, всі ці сумні свідки її трівожних дитячих літ не можуть вбити в неї віру в казковий світ...

Це химерне небо з його вечірнім ритмом для неї зрозуміліше, ніж галасливе, вічно метушливе, дрібне життя міста.

Прага.

КОНСТАНТИНА МАЛИЦЬКА

ЩО НАШІ ДІТИ ЧИТАЮТЬ?

З НАГОДИ МІСЯЦЯ ПРЕСИ

Кажуть педагоги й психольоги, що одним із засобів для дослідів душі й розвитку дитини є спомини з дитячих літ самого дослідника. Очивидно, не можуть вони — вже хоч би зогляду на амплітуду часу — бути неохибним мірилом, а все ж душа дитини у своїм засновку є і залишиться у всіх народів і по всі часи та сама. «Дитина, що плаче й сміється, є тільки дитиною» — сказав колись Доде. Дитячий вік — анальогічний своїм розвитком до першої доби розвитку людства, а що всі народи однаково цю еволюцію переходили, то треба приняти, що й діти всіх народів мають здебільша ті самі нахили, той сам круг зацікавлень, усі люблять світ казок, заг, мітів, байок, при чому і дійсний світ геройських подвигів, великих діячів, проворних «робінзонів».

З моїх дитячих літ пригадую собі,

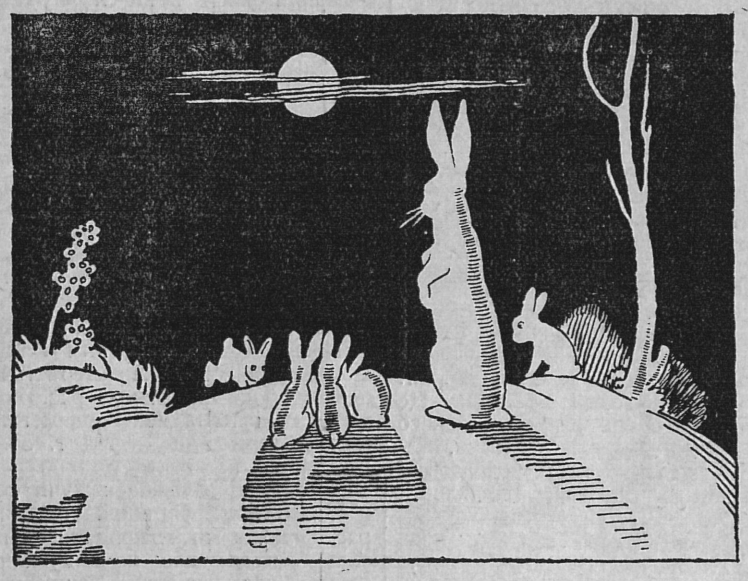

Ілюстрації Віктора Цимбала зі збірки байок п. з. «Заичик побігайчик».

що найбільше цікавили мене, попри Робінзона, оповідання Майн Ріда, Верна (найпаче «Таємничий острів» і «Діти капітана Гранта») і німецькі історійки для молоді Франца Гофмана, які купувала я собі по 50 крейцарів. Із захопленням прочитала я вперше по російськи казки Андерсена, які вразили мене глибиною поезії й спочування для всіх слабих і нещасних. Записались мені теж добре в памяті дві книжки з англійського «Малі жіночки» і «Тайна білого дворика», що малювали безжурне життя англійської дітвори, таке неподібне до нашого. І з того часу по нині люблю я англійську літературу. З українських книжок пригадую собі лише «Марусю» Квітки (препогано ілюстровану) і оповідання «На досвітках» видання «Просвіти».

Таке читала я на склоні минулого століття. Що читають наші діти сьогодні?

Психотехнічна секція при львівській «Порадні звання» перевела цього року (в часі від 24. квітня по 15. травня) у всіх вищих клясах вселюдних шкіл Р. Ш. у Львові анкету про літературні нахили дітей. Анкету переведено з 374 дітьми, по половині хлопцями й дівчатами. Переводила її п. Лідія Туркевич, яка пізніше зібрала дуже совісно статистику відповідей дітей на анкетні питання (її працею я тут користуюсь).

І що ж довідуємося ми з анкети?

Першою книжкою, яку більшість дітей прочитала уперше, були: Червона шапочка, Лисичка-сестричка, Лис Микита, Робінзон Крузо. Усім вони подо-

Окладинка журналу «Молода Україна».

бались. Для дівчат рішальний мотив — гумор, для хлопців — пригоди.

Назагал діти воліють прозові оповідання, ніж віршовані — і це саме дівчата. Зате у дівчат більше замилування до фантастичної лектури. А що історичне минуле належить у дітей теж гейби до світа фантазії, то перевага уподобань (у хлопців) до історичних оповідань, а не на теми сучасні.

Світ звірят, природа цікавлять нарівні хлопців і дівчат; тут їхні уподобання йдуть майже рівнобіжно з малими лише відхилами. Життєписи великих людей, учених, мистців, винахідників находять прихильників у обох полів, але хлопці мають тут перевагу над дівчатами.

Анкета поставила теж питання до дітей, чи читають вони часописи й які. Показалося, що на 374 дітей читає їх 257. Найбільше читачів має «Дзвіночок» (д. 109, хл. 73), після нього «Наш Приятель» і... «Новий Час». «Світ Дитини», довголітній заступник дитячої преси, стоїть щойно на шостому місці. Хлопці більше читають газети і то переважно спортові й сензаційні, дівчата релігійні й дитячі.

На питання, які твори з прочитаних найбільше подобалися, діти подали оці: Робінзон Крузо, Лис Микита, За сестрою, На уходах, Син України, Олеся, Віддячився, Побратими, Гулівер, Малі герої, Ярошенко, Дон Кіхот, Сагайдачний, Пригоди Одиссея... Тільки «Робінзон» і «Малі герої» вказують рівномірність уподобань хлопців і дівчат; щодо інших у дівчат заінтересування обертається довкола життя жінок і чутливіших тем (Вовчка: «Маруся», Мати страдниця, Інститутка), а у хлопців довкола пригод і авантюр. Коли мотивують, чому саме такі твори подобаються, то у дівчат мотивація багатша. Подобається їм у книжці гумор, казковий світ, відвага, патріотизм, посвята, не подобаються довгі, нудні описи, неясність думки, сцени знущання над слабшим. Взагалі анкета показує, що критицизм і вимоги до книжки у дівчат сильніші, ніж у хлопців.

Звідки діти беруть книжки до читання? Найбільше користає з бібліотек (284), позичають від товаришів (121), самі купують (76) — і тут знову перевага дівчат над хлопцями (55 на 21). Є теж у них дома книжки власні, родини, понайбільше з обсягу белетристики, історії й наукові.

На питання, чи окрім українських книжок читають ще й у іншій мові, чуємо, що діти читають книжки польські, німецькі й російські. Подибуємо теж у відповідях протест проти польських книжок: «Не читаю й не люблю читати», мотив — тенденційно освітлювані історичні факти і почування ворожнечі.

Цікава річ, що зверхній вигляд книжки, дуже гарна оправа, папір, читкий друк, ілюстрації не звертають уваги учасників анкети (253) — передовсім байдужі на це дівчата; — лише молодші діти цікавляться образками в книжці.

Як би ми не ставилися до переведеної анкети і злучених з нею некорисних моментів (спеціяльна атмосфера, яку викликує кожна анкета — поденервування дітей — бажання похвалитися своєю лектурою перед чужою людиною), все ж деякі висновки з неї для нас замітні.

Передовсім вражає, що наші діти читають усе всуміш, без розбору (Чорт і баба, Тарас Бульба, Наш Приятель, „Quo vadis“ Микола Джеря, Покотигорошок, „Tajny detektyw“ Життя і знання). Воно не шкодило б, якщо попадала б їм у руки хоч різнородна, але все **добра** книжка — добра, не в розумінні повчальности (такої діти не люблять і новітня педагогіка її не признає), але добра тим, що підносить темпо діточого життя і вчить — не повчаючи. Переглядаючи анкетну статистику дитячих лектур, бачимо, що такі справді цінні твори, як наш Чмелик, Маруся (Вовчка), Син України, Коли ще звірі говорили, Тайна фйорду (Тисовського) — а з чужих: «В джунглях» Кіплінга, Хата дядька Томи, «На далекій півночі» А. Сельмер, Пригоди Піконія, «Мої знайомі» Томпсон-Сетона, «Серце» Аміча, оповідання Верна і Майн Ріда — читало дуже мало дітей. А проте ті чужі книжки добули собі вже міжнародню марку і втягнені до катальогу книжок, що їх читає дітвора цілого світа, катальогу, який зложило «Міжнародне бюро виховання в Же-

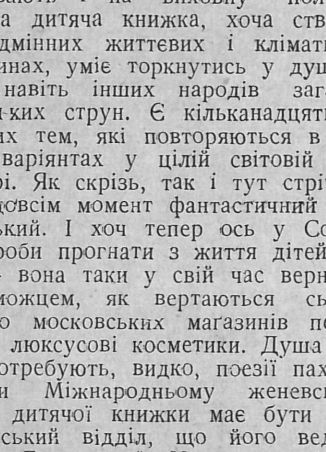

Окладинка

ничу акцію перебрав редактор М. Таранько і за кільканадцять літ збагатив дитячу літературу неодним цінним оригінальним і перекладним твором. А за Збручем кидають на ринок раз-у-раз безліч книжок, найкращих творів світової літератури. Отже як не будь, а читати наші діти мають що, але не чи-

Ілюстрація Миколи Бутовича до «Кореанських казок». (Всі ілюстрації з видань М. Таранька).

тають своїх видань; радянські книжки для них за дорогі, а то й часто чужі мовою й правописом.

Значить, треба розвести пропаганду за дитячою книжкою, яка вже є, і пропаганду за тою, яка повинна бути. У видавничій комісії при «Рідній Школі» виринула думка, створити за до-

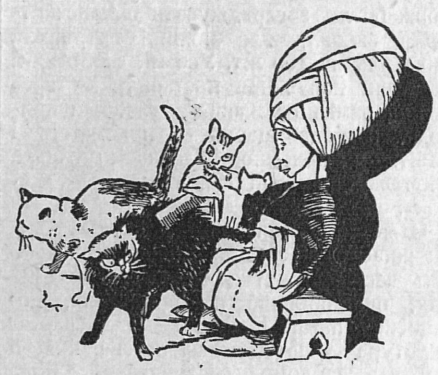

Ілюстрації Едварда Козака з книжечки «Історія про Малого Мука».

помогою всіх наших культурних установ рід «Книгоспілки» для плянового видавання книжок для дітей і часопису для молоді від 12 років. Думка гарна і треба її якнайприхильніше підтримати.

Нарікають у нас постійно, що наша преса й усякі наші видавництва так дуже матеріяльно недомагають, що нема в нашому громадянстві зрозуміння для свого друкованого слова. Чи не в

Окладинка

тому причина цього лиха, що ми зацікавлення до книжки, до газети не підготовляємо від основ — у дітей — що змалку вже не виробляємо у них смаку до доброї книжки, доброї змістом і чепурної виглядом — не вчимо їх розріжняти полову від чистого зерна, а потураємо дитячим літературним нахилам, що йдуть звичайно по лінії сензації й фантастики, замість спрямовувати їх на твори справді цінні. Чи ж дивниця, що згодом старше покоління читає залюбки сензаційні брукові газети й легку чужинецьку белетристику замість своєї рідної, кращої і здоровішої?

Навчім дитину змалку любити й цінити добру книжку, зробім її необхідною потребою щоденного життя дитини, а майбутнє української преси й літератури буде запевнене.

КРАПКИ НАД І

КАЛЄНДАРІ

Вони належать до категорії перелетних птахів. Прилітають до нас восени, на зміну бузькам і ластівкам, що саме тоді відлетіли у далеку мандрівку. Прилітають і трохи безцеремонно виполюшують з книгарських полиць тих непотрібів, що все літо там преспокійно вигрівалися, всякі повісті й новелі, популярно-наукову літературу, навіть описи подорожів і дитячі казки.

Чим вони кращі за тамтих? Може тим, що не міркують, не зясовують, але зводять усе до найпростішої схеми. Наше життя — розтяжне, його можна збагатити думками й почуваннями, мріями й осягами. Калєндарі не знають таких ускладнень. Це — найпримітивніші життєві шабльони, скорочені до майже альґебричних формул. Дні й ночі ходи зір і сонця, дати й адреси, трохи чисел і дещо слів...

Ці календарні шабльони мають свою вікову традицію. Сьогодні ще довідуємося з календаря, коли їхати на празник або нести квіти знайомій на іменини, як платити податки або рятувати загорілого. У давню давнину календарі говорили до людей ще рішучіше, переконливіше; календарний шабльон накидався мало не всьому життю. Він регулював думки й діла, звичаї й моду, записував формули магічних заклинів і авдієнційні дні цісаря.

Ось передімною старий китайський календар. Чи дуже давній? Щось йому коло двох тисяч сто і кількадесять літ. Дрібничка. Перегортаю його сторінки, шукаю осени, ось уже вона:

«Перший осінній місяць, Монґ-цію. «Він стоїть під знаком зоряної констеляції Бі. Його днями є Гонґ і Сін. Його божим паном є Джу-Шу. Його звірята — це волосисті звірята. Його музична нота є Шанґ, його тонація є І-дзо. Його число є 9. Його смак є гострий і запах металічний. Треба жертвувати богові воріт. Поміж жертовними предметами перше місце належить печінці.

«Холодний вітер надтягає, біла роса падає, голосять осінні сверщики, соколи вбивають більше птахів, ніж можуть пожерти.

Треба починати виконання смертних присудів...»

А трохи нижче:

«Син Неба перебуває тоді у салі Джунґ-Джанґ у лівому крилі палати. Він їздить воєнним возом, запряженим у баскі коні з чорними гривами. Скрізь вивішують тільки білі прапори. Всі вбірають білі одяги й носять оздоби з білого нефриту. Їдять сезам і собаче мясо. Вживають поссуду глибоку і з кантами.

Тоді гострять зброю, кличуть у ряди моторних парубків і виучують їх воєнного ремесла.

Цього місяця починається осінь. Три дні перед її початком іде Великий Астрольоґ до Сина Неба й каже йому:

— Того й того дня починається осінь — секрет сили є тепер у металі. Після цього постить Син Неба»...

Ні, справді, такого патосу не мають наші скромні календарі. Та все-ж цей давній китайський альманах-калєндар повторює тільки звичайний парадокс світу. Не весна, але осінь будить приспані людські пристрасти, визволяє свіжу енергію, починає «новий рік» наших зусиль. На зиму засипляє майже вся природа, одно людство не спить, але вартує й засідається, готовить зброю й знаряддя праці. Може у тому й секрет успіхів людини у боротьбі з природою!

Ст. Левинський.

МИСТЕЦЬКА ХРОНІКА

У великому ілюстрованому катальозі виставки головних австрійських музеїв під назвою „Alte und neue Katholische-Kunst“ уміщена репродукція емалії нашої малярки Марії Дольницької «Благовіщення».

*

З повідомлення телеґрафних аґенцій довідуємося, що одеська ґрупа різбярів (дуже поважні сили) приготовила до VI Всеукраїнської Мистецької Виставки цілий ряд більших праць.

*

Українська «Просвіта» у Ст. Вербашу в Югославії орґанізовує рухому мистецьку виставу українських мистців, що перебувають в Югославії.

*

Український Науковий Інститут у Варшаві друкуватиме «Історію Українського Мистецтва» проф. Дм. Антоновича й приготовляє до друку книжку п. н. «Український орнамент» від найдавніших часів до наших днів.

*

24 вересня у Києві помер відомий мистецтвознавець, автор двох монографій про малярство Т. Шевченка і перший впорядчик мистецької виставки Шевченка у 1910 році, автор багатьох праць з обсягу українського мистецтва, член Всеукраїнської Академії Наук і багатьох інших мистецьких установ — Олекса Новицький. Родився О. Новицький у 1862 році.

ГАСТОН РАЖО

Панування незясованого

Недавно бачив я, майже в тому самому часі, дві песи. Першу написав молодець, що силкувався закрити свою природну ясну інтелігенцію і зробити з діяльогу щось незрозуміле; другу написав славний мистець, що після довголітньої праці, повної світла та льогіки, пробував викласти свої думки якнайточніше і найясніше. Перша песа завдячувала свій успіх неясності; друга не дійшла до тріюмфу через свою ясність.

Через лінощі, снобізм, глупоту чи якусь іншу причину, споріднену з порожнечою чи недостачею освіти, публика не тільки не відчуває потреби розуміти, але попросту жахається розуміти. Коли тільки починаємо їй щось вияснювати, вона спершу ображується, потім почуває себе ніяково, як перегоновий кінь, якого силують іти тюпцем. Драматург, що вміє вкласти гармонійно свої спостереження у твір, вражає людей, збиває їх спантелику. Хтось сказав, що в нинішніх часах серце «не почуває себе добре», та мозок іще гірше. Льогіка видається нині перестарілою і здоровий розум — прикрим.

Відомо, що найкращі уми зажурені нашою мовою, яка псується. Щораз рідше люди користуються двома головними людськими прикметами: спромогою думати і хистом оцінювати, тобто тими єдиними прикметами, які дозволяють добре говорити. Ці прикмети стають крізь майже зайві, часто навіть небезпечні. Суспільне життя в усіх своїх формах, товариське, професійне, громадське, обхоплюючи нас щораз тісніше, позбавляє нас усякої ініціятиви і вбиває всяку імпровізацію. Наша поведінка, підпорядкована правилам сальонів і товариств, перестає бути індивідуальна і стає подекуди колективна. Живемо, так мовити, на шинах; у товаристві повторяємо анекдоти, які нам хтось оповів, у нашій професії прикладаємо автоматично техніку, до якої не додаємо нічого; у мистецтві приймаємо смак свого середовища, наче жіноцтво сукні від свого кравця; беремо в руки книжку, коли не можемо вже нічого іншого робити, і йдемо побачити песу тому, що всі її бачили. Коли випадково щось присилує нас забрати голос поважно, тоді йдемо за своїми інтересами, пристрастями та пересудами і виглядаємо як жалюгідні людці, що не тільки не всилі розуміти закидів, звернених проти них, але не вміють навіть слухати.

Пора б зрозуміти, що наші гріхи проти граматики не менші, як проти льогіки, і що наші похибки у будові речень — це тільки слабий відблиск слабощів нашого інтелекту.

Недавно професори університету нарікали, що вправи при іспитах, навіть найкращих студентів, безладні. Можна побоюватись, чи, без огляду на винятькові та численні таланти, не можна би того самого сказати про твори наймолодших письменників. Маємо перед собою приклади багатства, різноманітности, уяви, інколи самостійности, навіть деякої моральної та громадської сміливости, але також безладдя і плутанину — царство «більше-меншого», приблизного.

Кожна доба має свого коника. Ми їздимо на «вражливім». Мав його вже XVIII-ий вік, «руссівської» масти; їздили тоді на уяві романічній, романтичній, — підкреслювали вагу почування. Ми, що міряємо все грішми та приємністю, шукаємо — вражінь. Щоб достроїтися до ритму наших комунікаційних засобів, хочемо жити щораз швидшим темпом, а щоб підтягти себе до тих усяких машин, які вводять нас у взаємини із зовнішнім світом, мусимо впродовж 60 літ зосереджувати більше життевої енергії, ніж біблійні патріярхи, що жили по 150 літ. Усе ми скоротили: на місці почування поставили ми вражіння, замість кохання — любовні пригоди, замість щастя — приємність і навіть у приємності шукаємо тільки миттевих вражінь. Наша душа — «кодак».

Отже чому мали б ми писати інакше, як живемо? Поети та повістярі не мають часу зупинятися на самих предметах, щонайбільше на вражіннях, полишених ними. Майже вся сучасна література — автобіографічна і такою її роблять свідомо, систематично. Вона виводиться від щоденників і подобає на особисті записки. Колись у повісті Фльобер змальовував спершу краєвид, потім у краєвиді — дієву особу і пробував показати, як ця особа реагує на своє середовище. Нині вкладають у краєвид дієву особу і ця особа здебільша — сам автор. Усі ріжниці затираються, не тільки між людиною і природою, але навіть у самому серці людини, де панує не менше безладдя моральне, як психольогічне. Літературна площина нагадує нині образ дитини або дикуна; коли-ж воліете, скажім, вигляд краю з літака — все тут замазане. Добро і зло, пристрасть і вражіння, всякі форми кохання змішані, зовсім, як традиційні звички з новинками. Попросту входимо у світ, де все є тільки приблизне.

*

Не хочу замикати очі на величину і красу спроб, щоб ствердити естетику, яка могла б висловити все те, що досі було знехтоване, імовірно тому знехтоване, що не можна було його висловити. Головно фільософи відкрили нам багатства та глибини, що стали майже виключно цариною мистецтва та поезії. Хочу тільки звернути увагу на те, що з ріжних причин, між якими на перше місце треба висунути економічні умови, що пригнітають мистця і письменника, хотячи так само швидко продукувати, як живемо, звели ми до мінімум наше зусилля, щоб здійснити цей новий ідеал.

Дійшли ми вже до того, що забуваємо ролю розуму в мистецтві, якого завданням є перетворювати дійсність, з поганого робити гарне, з безвязного гармонійне, з темного — ясне. Чим важче вловити зміст, тим ясніша та точніша повинна бути його форма. Незясовані натяки можуть панувати у товариській розмові, політиці, навіть у моралі, але ж ми знаємо, що ця «приблизність» не може мати естетичної вартости.

Перекл. з франц. мови

м. р.

ДР. РОМАН ДОМБЧЕВСЬКИЙ

ЧИСТОТА РАСИ І НАЦІОНАЛЬНА КУЛЬТУРА

Якось розказував мені україець, студент високої школи, що перебув декільки літ на еміграції в Бразилії, про життя наших еміґрантів, їх боротьбу з природою. Зійшла мова на популяційні відносини та на те, чи швидко винародовлюються там наші еміґранти. Мій знайомий похвалив українських сільських жінок-еміґранток за те, що не винародовлюються так легко та що вони головно вдержують у родині все те, що називаємо національними прикметами, передовсім мову і культуру. Каже мій знайомий: «Буває, що чоловік мурин а жінка українка. Але якби ви виділи, як гарно говорять їх діти по українськи! Батько цілими днями на роботі в лісах, а мати дома. Оце вам наші чорні українці».

Спершу приняв я цю інформацію як річ звичайну, але далі знайшов в ній стільки екзотичного, чудного — як на наші відносини — що почав потрохи сумніватися. Думав, чи не краще поставитись до нього як до винятькового дивогляду. А проте у боротьбі за своє існування. не перший раз у своїй історії стрічається українець з чужими расами-народами, входить з ними в тісні звязки. Пригадалися наші предки, славні козаки-запорожці, що расові проблеми вирішували шаблюкою, пригадалися сучасні не тільки німецькі, але й наші українські «расісти».

Бувало приїде козак з походу, застане дома мале турченя, що його привела на світ жінка чи дочка. «Геть мені» — кличе — «з турченям-бісурменом», витягає шаблюку та не дивлячись на жіночі сльози: «чікім башка».

Сучасний гітлерівець каже представити собі докази арійського походження за сто літ узад, пропонує стерилізацію і радо зробив би кінець дітям німкині, нащадкам муринських вояків, що були в Німеччині за світової війни; прогодошує чистоту раси німецького народу, який у масі має найменше спільного із справжніми германами (згадати хочби прусаків).

Прийшло на думку: що сказали би наші громадяни, якби такий малий мулят приїхав до матірнього рідного краю та пішов в село із своєю українською мовою і муринським виглядом? Неодин з наших громадян бачучи це зневіриться на хвилину в одиноко правдиву тезу, що нація, цей новочасний суспільний твір, не має нічого спільного з расою.

Але подумаймо над цим екзотичним фактом і гляньмо довкола себе, таки тут у старому рідному краю.

Чи цей мулят, син українки і мурина, українець чи мурин, можна би сказати тільки тоді, якби запитати його самого. Не знати, що в його душі переважило, які почування, які культурні впливи: українські, муринські чи які інші. Раса расою, а національне почування й культура це інше діло.

Потверджує цю тезу наше окруження. У Галичині, цьому калейдоскопі мовно-діялектичних, расових, культурних ітд. ознак, немов зібраних з цілої України бачимо це наглядно. Поїдьте в перше ліпше село над Сяном чи Дністром і там ствердите, не тільки на підставі зверхніх антропольогічних ознак, але й на підставі метрик, прізвищ, останків етнографічних прикмет, що випливають із звичаїв та нахилів, врешті із психіки людей усякі факти, над якими треба задуматись. Побачите у селі кольор «пророка», зелене сукно в одягах жінок і мужчин, яничарські вишивки на вбраннях, кошички турецьких жінок, плетені з зелених ниток, що їх носять наші українські жінки на голові, прикриваючи народньою українською хусткою. Побачите смаглявих, чорноволосих із передучасно поморщеним лицем мужчин і жінок, всіх тих Беїв, Галібеїв та Салигів, що розсілися над гірськими ріками та Дністром. Є й цілі татарські села, сулуки, і так називають їх у нас: Сулук-Село, Татари. Там люди з широкими лицями низькі, мають багато нахилів своїх предків. Є по наших містечках і селах багато вірмен. Це Сабатовичі, Литвиновичі, Маркевичі, Стефановичі ітд. І в них бачимо багато вірменського в постатях жінок та мужчин, у звичаях, вдачі. Над Дністром побачимо села, де жінки й досі ще носять чорну одежу, так як їх мадярські сестри, і неодно назвище села виводиться з мадярської мови. У психіці людей, головно в їх релігійному фанатизмі і помічаємо багато мадярського. Є по наших селах теж багато сербинів, цілі присілки, що називаються Сербини, є й болгари і чорногорці.

А коли побачите в деяких селах стрункі, високі постаті селян з білим волоссям і синіми очима, живих і рухливих то знайте, що вони шведського походження, що так і називаються: «Шведи», або саського: «Саси». Це дуже підприємчивий елемент нашого села. Є й чехи: Гораки, Горачки, Жемельки, Повалячки ітд., та поляки-мазури, Мончаки, Венчаки, Пенкальскі, Дзібчаки ітд. Є жиди, литовці а навіть французи. І кого там ще нема по наших галицьких селах, не кажучи вже про землі всієї України! Віками втягала наша етнографічна маса цілі маси кольоністів, ріжних чужих народів, рас і вір, а українська національна культура зробила їх членами нашої нації. І всі вони передали нашому народові всякі прикмети своєї раси, релігії і народу. Словом расова вавилонська мішанина, а звичайному смертельникові дуже важко розібратися в тому усьому, бо нелегко й ученому.

Пише проф. Хведір Вовк, що населення України не відзначається особливою чистотою етнічного типу, бо на такій території, як Україна, що впродовж віків була битим шляхом для масових рухів народів з Азії до Европи, населеня не могло не мінятися щодо свого складу, мусіло затримати в собі сліди попередніх етнічних впливів. Звідси змішаність етнічного типу території України. Означити характер цієї сполуки може тільки складна антропольогічна аналіза. Ворушкість мови, як расової ознаки давно вже примусила антропольогів звернутися до постійніших, а тому й певніших ознак. Каже ще проф. Вовк, що українців слід зачисляти до так зв. адріятичної або динарської раси, яку він волів би назвати славянською.

Нехай вже наші антропольоги студіють свою прегарну науку і стверджують расовість українців. Ми, ляїки, мусимо дбати, щоби це питання не переходило меж науки і практичних з неї висновків, та не переходило як демагогічне гасло громадського життя у царину культури й політики.

Але цікавіше й вартніше діло зроблять наші історики-соціольоги, психольоги чи краще суспільні психольоги, коли зможуть виказати, скільки ріжних елементів із тих ріжних рас і націй, що їх проглинула українська етнографічна маса, має в собі наша національна культура і творчість. Коли сучасні расісти-політики зводять справу расовости на манівці, треба пригадати питання расовости нації в цілому його обємі, на зовсім іншій площині. Нас повинно цікавити питання, наскільки мішанина рас може піднести індивідуальний людський тип та національні риси націй й інтензивність національної культури, через те, що витворює — наслідком перехрещування рас — вражливіщі і більше сприймальні одиниці.

Було б цікаво пізнати, в якій мірі національна культура бідніє наслідком расової виключности націй, і в якій мірі збогачується наслідком мішання рас. Врешті цікаве для психольога питання, як реагують на щоденні прояви національного життя ці так зв. «расові причепленці». Тут бачимо двоякі типи: одні, що засимілювалися расово і національно, дають новоприбраній нації найкращі духові прикмети і цінности, що можуть бути характеристичні для одної, обох чи кількох рас. Інші можуть дати їй відемні прикмети. Можськими термінами — від т. зв. комплексів, що їх носять у своїй душі раливе, що це залежне кажучи фрайдівсові мішанці. Одиниця — мішанець рас — може жити з комплексом почуття своєї расової або індивідуальної низшости або вищости. Такий комплекс може бути корисний і некорисний для нації. Хтось знаючи, що його власна індивідуальність це з давніх-давен мішанина ріжних рас і культур, що завершилася в національному типі — прийме факт расово-національної асиміляції як підем для того, щоби, як член нації, виступати в найкультурнішій і найкориснішій для неї формі, зберігаючи передовсім культуру нації, без огляду на свою чи чужу расовість.

Другий з іншим психічним комплексом неґуватиме цей факт «расозмішки» і горлатиме про чистоту раси, немов би боявся, що його битимуть за його приналежність до іншої раси — не чистоукраїнської. Робитиме він це саме для того, щоб прикрити свою власну расовість. І тюді ясно, що про потребу чистоти германської раси кричатиме найбільше людина, якій доказують жидівське походження, про чистоту української раси та расову виключність українців люди, що антропольогічно належать до динарсько-ляпаноїдської раси. Расово чисті шведи, норвежці ітд. не потребуватимуть говорити про це

(Докінчення на 6-ій сторінці)

О. ДНІПРОВСЬКИЙ

Дебют молодого автора

I

В нормальних обставинах Керницькому не треба було б спішитися зі своєю книжкою. У збірці «Святоіванські вогні» замало річей на справжній літературний дебют.

Але живемо в ненормальних часах. Нарікають автори, що не мають де друкувати своїх творів. Нарікають видавці, що не мають що друкувати. Нарікають книгарі, що нема покупців на книжку. Справді якесь блудне коло.

Річ не в тому, що ми не можемо збагнути причин лихого стану, а в тому, що нема охочих цей стан радикально змінити.

Тому можемо вибачити Керницькому його поспіх; автори до деякої міри заспокоюють нашу нетерплячку, з якою слідкуємо за появою кожної нової книжки. Нас Керницький блимнув святоіванським вогником. І ми зацікавлені може це іскра, що розгориться полумям.

«Святоіванські вогні» — збірка речей друкованих здебільша по часописах і спеціяльно для часописів писаних. Деякі сюжети зовсім виразно на це вказують. («Крамар Сень Свистун»). Інші (Бог Предвічний», «Колядники», «Пісня життя») це — так мовити — патріотична агітка, безперечно добра і необхідна в популярних часописах. Вони є наглядним доказом, що Керницький, як письменник поза витертими патріотичними гаслами («Колядники») не має що сказати. Інша справа що навіть те витерте каже гарно й цікаво:

«Свічка на скрині похнюпилась і плакала білими сльозами, що завмірали в грудочках на цілушці житнього хліба. Під льняною скатертю пахла відцвілим літом отава і сніп вівсяний на покуті клонив кучері перед богами, павутинням закосиченими. По світлиці лазили сновидами сум і нудьга. Рачкували по розстеленім дідуху, квокали та ціпали, щоби вуйні Павлисі неслися кури на весні. Присідали на порозі, нишпорили під припічком, силялися на жердку з платтям і кожухами й кукали до щербатої макітри з жмінкою куті на дні — для духів з того світу...» («Колядники»).

Так Керницький малює Свят-Вечір двоїх селян, що на старість залишилися самотні, бо їх син-одинак стрілець Василько «пятнацять літ тому, на самісіньке Різдво, звінчався на нічній стежі з палкою любкою — «думдумом». Образок наскрізь оригінальний і свіжий, хоч у самій картині нічого нового. Та у тому описі ви так добре вичуваєте отой настрій, що панує в хаті двоїх самотних людей на Свят-Вечір. Керницький вміє вам той настрій передати: без зайвого патосу, без зайвих фраз — простим малюнком.

Простота взагалі прикмета стилю Керницького. Він дуже скупий на слова. Якби боявся, щоби надміром слів не поплутати думки.

«Цього місяця було кілька ясних ночей. Отак, бувало, пізним вечором вийдете з хати, а на дворі вам ясно, як у день! Так місячно. Синіє мовчаливе небо, й зорі переморгуються, й чути, як паде пожовкле листя на ясне плесо річки, чисте, мов хрусталь. Над річкою настобурчились кострубаті верби. Задивилися в воду на свою вроду. Зпоза їхнього віття крадькома зиркає у малі віконця настирливий місяць і призирається, як на постелі поснули дітки з русявими голівками, у гребінних сорочках. По леваді завели мовчазний хоровід сивовусі, вечірні мряки....

(«Ясні ночі»).

Читаємо таке без зусилля, навіть з приємністю.

Іван Керницький

II.

Шіснацять нарисів свідчать про те, що в молодого автора бистрий обсерваційний хист. Керницький вміє дивитися і вміє бачити. Інша справа, що досі доводилося йому на мало що дивитися й мало що бачити. Його круг зацікавлення вузенький, та й само зацікавлення надто поверховне. Але маємо докази, що коли Керницький зверне вже на що свою увагу, то там він дивиться пильно й глибоко. («Стара хата»). І щойно тоді виявляється основна недостача його як письменника: він не знає, що зробити з заобсервованим матеріялом, не вміє перетопити його у літературний твір. («Стара хата»). В найкращому випадку зведе усе до патріотичної агітки. («Колядники», «Пісня життя»).

Сюжетом до трьох нарисів послужило Керницькому життя наших еміґрантів в Бразилії та Злучених Державах («Бог Предвічний», «В Нюйорку на концерті», «Пісня життя»). З самих тих нарисів видно, що автор знає тамошнє життя не з власної обсервації, але з оповідання, може з книжок, знає його поверховно. Але до того, що він хоче сказати і того поверховного знання досить. Це виявлене — не заобсервоване — життя має бути тільки тлом, на якому Керницький описує подію з патріотичною тенденцією. Але те тло виходить з нього природно і свідчить про скупулятність автора, а це, попри інші прикмети, завдаток на доброго письменника. Таким завдатком є теж й сміливість, з якою молодий автор пускається зі своїми сюжетами в сторони й обставини, в яких і серед яких ніколи не був.

III.

Добре сталося, що нарис «Святоіванські вогні» попав на кінець збірки. Не знаємо, чи це була остання річ, яку автор написав перед друком книжки, але знаємо, що це необхідне завершення тієї першої збірки Керницького. Без того нарису збірка була би бліда й нічим незамітна. «Святоіванські вогні» дають змогу ствердити, що ті всі додатні риси, що ми запримітили в попередніх нарисах, складаються на справжній талант. «Святоіванські вогні» кажуть нам, що Керницький вже не подає тільки те, що бачив і не переповідає того, що чув, як це він робив досі, але перетворює заобсервоване, перетоплює у своїй душі і дає нам це у літературній формі.

Сюжет нескладний: самотна баба Хима несе у святоіванську ніч вязку грабового ріща з панського лісу.

«Шовкове прядиво святоіванської ночі окутало чаром ліс, що очманів від дневного жару й застиг запаморочений в похміллі від мохнатих пеньків по рясні чуби ясенів, берестів і кленів.

«Від цього дивного похмілля мабуть і стара Хима дибає навмання лісом, як з празнику, з доброго празнику — мясного, не з крижівками і прісним борщем, мов на Чесного Хреста. Отак стара Хима — кривульками, від корча — до корча, а грабові прутики, влізливі, гей ті репяхи — микають бабу то за димку, то за запаску, та по зівялих, як той шкурлат щоках, по носі з бородавкою, по очах бабу цвікають, каламутних і сухих, бо слези витекли за дітьми та внуками — еге! — ще коли викапали до одної...

Стиль Керницького став ще ядерніший і прозоріший. Його слово дзвонить. Воно має свій звук і ви виразно чуєте, ясний і чистий. Керницький ставить своє слово, як муляр камінчик: він мусить сидіти на своєму місці сильно й непорушно. Є й у «Святоіванських вогнях» стилістичні недогляди, але це тільки недогляди.

Нарис «Святоіванські вогні» каже нам ще про одну річ. А саме: Керницький взяв вже розмах. Досконалючи форму вислову він поглиблює обсервацію і намагається сказати нам щось нового і цікавого. На те нове й цікаве ми підождемо. Може про нього як письменника скаже своє слово його друга книжка.

---

*) Іван Керницький. **Святоіванські вогні.** Оповідання «Українська Бібліотека». Ч. 18. Накладом Івана Тиктора. Львів, 1934.

ФІЛЬМОВА СТОРІНКА

Кінова хроніка

Кольорові фільми. Анґлійська фірма «Льондон-Фільм» набула виключне право на експльоатацію нового способу передавання фарб на екрані. Нові фільми цієї кіно-фабрики будуть випущені вже в кольорах. Як запевняють спеціялісти, новий спосіб кольорування фільмів яскравістю тонів і точністю їх передавання перевищує все, що до цього часу було зроблено в царині кольорового кіна.

Папа проти теперішнього кіна. Папа Пій XI на прийнятті делеґації міжнародньої федерації кінової преси дуже гостро висловився про сучасну кінову продукцію, яку назвав «нездоровою й аморальною».

— Ми довідалися, — сказав Папа, — що кіно відвідує 87 міліонів людей за місяць. І ось цим міліонам показують страшні, нездорові й неморальні речі.

Папа звернувся з горячим закликом до представників кінової преси виконати свій обовязок перед людством і почати широку кампанію за оздоровлення кінових сюжетів.

Про поцілунки на фільмах. Нова інструкція німецького міністерства пропаганди для кіно-режисерів і директорів кінових підприємств вимагає, щоб виріз дамського строю на плечах артисток не був довший, як 15 центим. від шиї та щоб артист і артистка, які цілуються на фільмі, мали за обовязок женитися в кінці фільму, а коли дія тягнеться більше, як рік, у них мусить бути дитина.

Нова фільма «Голґота». Дювіннє почав накручувати релігійну фільму «Голґота», що передаватиме смертні муки Христа. Сценарій до фільми написав канонік Ж. Реймонд. Накручування відбувається 15 кільометрів від Тунісу. В характері статистів виступає 3.000 людей з місцевих племен. Для удержання порядку між ними й дисципліни найнято спеціяльну поліцію. Тут збудовано Сіон, дім Пилата, храм, могили. Музику до фільми написав композитор Жак Іберт. Пилата грає Ж. Габен, Юду — Ш. Ванель, Ірода — Альковер. Імя артиста, що представлятиме Христа, вирішено не опубліковувати.

Микола Ґоґоль на фільмі. Автор фільми «Біла ґвардія», М. Булґаков, написав сценарій до «Мертвих душ», Миколи Ґоґоля. Цю фільму уже реалізують.

Викінчують фільму «Пер Ґінт». Фільмове підприємство «Тофа-Баварія» викінчує у своїх ателіє фільму «Пер Ґінт» створену на підставі відомої під тим самим наголовком песи Ґенріка Ібзена. Головну ролю відтворює Ганс Альберс, ролю Сольвейґи грає Марія Люіза Клавдіюс. Між іншими виступає в тій фільмі Ольґа Чехова.

«Тріюмф волі». В ателіє «Уфи» в Нойбабельсберґ почали підготовку до реалізації фільми п. н. «Тріюмф волі». Має це бути історія ґітлерівського руху. Сценар до тієї фільми написав Вальтер Рутман, що доглядає особисто усіх праць, звязаних з виконанням фільми. Накручування потриває два тижні.

Фільма з життя робітників у пристані. Італійський режисер Амлето Палермі накручує для фірми «Капітані-Фільм» фільму п. н. «Пристань», в якій буде зображене життя портових робітників. Головні ролі відтворюють Камілло Пільотто і Ірма Ґраматіка. Знимки виконують у портовому місті Чівітавекія.

Національна фільма в Анґлії. Анґлійська фільмова продукція, що намагалася захопити світові ринки, брала звичайно під увагу такі сюжети, що могли би задовольнити міжнароднього глядача. Але ось в останньому часі повстало в Льондоні нове фільмово-продукційне підприємство під назвою «Британська Національна Фільма», якого завданням є продукувати тільки анґлійські національні фільми. Між основниками цього підприємства є багато відомих анґлійських міліонерів. Першою фільмою, яку це підприємство хоче випродукувати, має бути «Королева Марія з Шотляндії». На реалізацію призначено 120.000 фунтів.

Фільмова продукція в Ґоллівуді. В третьому тижні місяця вересня ц. р. в фільмових ателіє в Ґоллівуді працювали над 44 новими фільмами.

«Безбожна жінка». В ателіє «Метро» в Ґоллівуді почали накручувати фільму п. н. «Безбожна жінка» з Мед Хрістіянс у головній ролі. Та сама фірма вже сім тижнів працює над знимками до фільми п. н. «Життепис молодої дівчини», до якої сюжет взяли з повісти Аніти Льос. Головні ролі в тій песі грають Ан Ґардінґ і Роберт Монтґомері.

Знаменитости Ґоллівуду. Знамениті артисти ґоллівудського екрану — все чужинці. Моріса Шевалє й Шарля Буає — дала Ґоллівудові Франція; Клайн Брука, Даянну Уіннярд, Іду Люпіно — Анґлія; Ґрету Ґарбо прислала Швеція; Марлену Дітріх — Німеччина; Кончіту Монтенеґро — Еспанія; Рамона Новарро — Мексик; Анну Стен — Україна; Дольорес дель Ріо — Арґентина.

Сцена з фільми «Маскарада», що появиться незабаром на екрані у Львові.

Незабаром появиться на екранах історична фільма відомого режисера Сеціля Мілля п. н. «Клеопатра». На образку К. Кольбер в ролі Клеопатри.

Вимоги тонової фільми

Тонова фільма, що вбила німу, принесла зовсім нові вимоги до артистів. 25 літ тому неодин великий артист утік зі сцени до кінового ателіє і не жалував того, що занімів. Кілька літ тому неодин великий кіновий артист мусів знову втікати на сцену, бо його німа техніка стала для тонової фільми непридатна.

Не всі великі драматичні або оперові артисти придатні для тонової фільми. Тонова фільма створила зовсім новий тип артиста, що мусить уміти поводитись у своєрідній «акутистичній» атмосфері. У фільмі не маємо часу стежити за маленькими жестами, не існують для нас перерви між одним реченням і другим, не існує подрібно вистудіювана роля складена з маленьких окрушок слів, часто невиразних, свідомо недбайливих, над якими є час думати у театрі хоч би підчас антрактів. Зі сцени артист робить на нас враження своїм виглядом, хистом промовляти, переконувати, фільософувати. У фільмі той самий артист мусить передовсім обмежитись до коротких слів, киданих із бездоганною дикцією — між його поведінкою, словом і музикою мусить істнувати своєрідна гармонія.

Зі сцени промовляє до нас артист безпосередньо. З екрану чуємо його крізь мембрану знимального апарату, що записує кожний його звук з безоглядною точністю. Цей апарат — перший критик фільмових артистів, що не допускає їх на екран, коли їх дикція «невідповідна».

Таким слухачам фільм, як нам, що здебільша чують звуки у чужій мові і мусять доповнювати їх перекладними надписами підчас акції — важко оцінити як слід «акустичні» прикмети тонфільми. Цим треба пояснювати собі такі несподівані невдачі та успіхи славних і пересічних чужих фільм перед чужомовною авдиторією. Неодин із нас, сидячи на дуже балакливій чужій фільмі, оцінює її, як німу. Чим більше в ній слів, чим тісніше в ній звязані рухи артистів зі словами, тим важче нам за ними стежити.

Ось чому фільма від хвилини, коли стала тоновою, втратила свою єдину міжнародню мову: міміку та жест. Нині цю мову пробує заступити музика, що нагадує найстрашніший воляпік мандрівних циганів.

З ФІЛЬМОВОГО СВІТУ

КОМІТЕТ ДЛЯ ВИБОРУ КІНО-АРТИСТІВ

«Кінемонд» подає цікаві відомості про те, як Голівуд вишукує нові «звізди» екрану на заміну тих, що непомітно ґаснуть на кіновім небі.

Створює нові «зірки» особливий комітет під назвою В. А. М. П. А. («Вампа»), складений із представників головних кіно-фабрик Америки. Двічі на рік він оглядає кандидатів і кандидаток, що являються на конкурс, відбирає найпомітніших і передає їх досвідченим режисерам. Цікаво, що цей комітет рідко коли помиляється в виборі; більшість намічених артистів і артисток роблять блискучу карієру. Так, напр., в 1933 р. комітет вибрав нікому невідому Ґльору Стюарт, Джінджер-Роджерс і кількох інших артистів і артисток, що встигли вже придбати собі велику славу. Через той самий комітет «Вампа» перейшли свого часу Люпу Велес, Джоан Кравфорд, Льоретта Йонґ, Нансі Каролл, Норма Шірер, Кляра Бов й багато інших знаменитостей.

ВИПАДКОВІ «ЗІРКИ ЕКРАНУ

Але є кілька кінових артистів, які зобовязані своєю славою щасливому випадкові. Так, напр., відомо, що Ґрету Ґарбо знайшов у Швеції Моріс Штіллер (потім — її чоловік), коли вона була скромною фіґуранткою. Фон Штернберґ зустрів Марлену Дітріх в ґамбурзькому кабареті, де вона співала фрівольні пісеньки. Ернест Любіч пять днів переслідував Жанетту Макдонелд, поки йому пощастило заговорити з нею. Констанс Беннет познайомилася з Самуелем Голдвіном, власником фірми «Метро», на балю; Рамона Наварро ніхто не хотів приймати навіть для фіґурації, й коли б він випадково не зустрів на вулиці Рекса Інґрема — одною кіновою знаменитістю було б менше на світі.

МАЙНО КІНОВИХ АРТИСТІВ

За даними ґоллівудського податкового уряду, найбагатшим кіновим артистом є Чаплін. Майно Чапліна обраховане на 3.279.230 долярів.

Ґрета Ґарбо дістає тижнево 10.000, або понад півміліона долярів річно й має на 55.000 дол. процентових паперів. Одначе її авто дуже скромне: воно оцінене податковим урядом тільки в 80 дол.

Зате авто Джоан Кравфорд оцінене в 2 тисячі долярів. Маєток Кравфорд обчислений у 96.000 дол.

Майно Констанса Беннета має вартість — 190.000 дол., Джона Беррімора — 96.000 дол. Крім того, Дж. Беррімор має яхту «Іфанта», на якій більшу частину року проживає з двома літьми його дружина Дольорес Кастелльо. Яхта оцінена в 55 тис. дол.

Ґарольд Ллойд є власником найдорожчих меблів.

Зате в Ґльорії Свансон, яка ще донедавна була зіркою екрану, лишилося всього 34.000 дол.

ЯК ПОЧАВ СВОЮ КАРІЄРУ ЧЕПЛІН?

Мак Сенетт, який свого часу «винайшов» Чапліна, так згадує про початки карєри цього великого кінового артиста:

«В нашій трупі мандрівних комедіянтів забракло коміка. Я запросив Чапліна спробувати щастя. Він узяв у Фатті Арбюкля його штани, черевики взяв у Форда Стерлінґа, маринарку й капелюх взяв у Ліліпута й пішов характеризуватися. Раптом хтось счинив тривогу в театрі. Чаплін панічно вискочив із кімнати артистів на сцену з ледве позначеними вусиками.

Вибухнув ґрім оплесків. Нічого ліпшого нам не треба було. Так родився знаменитий Чаплін».

ДОХОДИ КІНОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

«Мосіон Пікчур Ґералд» публікує цікаві дані про доходи підприємств від деяких фільм. Перша звукова фільма «Божевільний співак» дала чистого прибутку 5 міліонів долярів, і однією цією фільмою підприємство бр. Уорнер, що було на межі банкротства, поправило свої справи. Німа фільма «Чотири вершники Апокалипси» дав 4 і пів міл. долярів чистого прибутку; відомий фільм «Ben-Hur» — 4 міл. дол.; «Народження імперії» — 3 міл. дол.; «Кавалькада» — до 1-го червня 1934 р. принесла 3 мілюни дол., «Велика парада» — 3 міл. дол.

Маргарет Сулляван і Дугляс Монтґомеррі в сцені з фільми «Універзалю» п. н. «І що-ж дальше, сіра людино?»

„ІМПЕРАТРИЦЯ"

Позаздрила Марлєна Дітріх лаврів Елисаветі Бергнер і заграла ту саму ро-

М. Дітріх в ролі Катерини Великої

лю. Обі німки вивчили для цього анґлійську мову, щоб нею могла з екрану промовляти російська імператриця Єкатерина Велика.

Бергнер уже зібрала лаври в цій креації. Вона тихіша, скромніша від Марлени. У ролі Катерини кінчить вона свою ґру, коли в ній прокидається жінка. Марлєна теж кінчить ролю на

М. Дітріх і Дж. Льодж як кн. Сергій

тому самому, коли входить на престіл, але цю перемогу здобула вона вже іншими жіночими перемогами.

Обі фільми дуже подібні одна до одної. Обривають історію тоді, коли ми саме зацікавлені її розвитком. Самого правління імператриці, її дипльоматичного мистецтва та інтеліґенції не бачимо. Велика обстанова і паради відсувають людей на другий плян.

„МАСКАРАДА"

Не звичайні рекляморобі, а письменники з іменем упевняють, що австрійська фільмова продукція дає цим разом річ, яка перезищає всі інші вироби наддунайської столиці. Австрія пробує «Маскарадою» доказати, що і в неї крім легкої музики і комедії може на екрані теж бути справжнє мистецтво.

Автор сценарія Вальтер Райш позичив тему з правдивої події зперед 30 літ. Вона звязана з іменем відомого рисівника мінхенської «Югенд» — Резнічка. Режисер Віллі Форст дає при цій нагоді малюнок цілої епохи. У головній ролі Павла Весселі дає креацію, що каже забувати про кіно. Бачимо само життя. І як каже Ернст Льотар у своїй критиці: «Завдяки чудові техніки звучить у цій фільмі теж голос Каруза і найбільший покійний тенор світа витає найбільшу живу німецьку артистку.

5-ЛІТНЯ КІНОВА АРТИСТКА

5-літня кінова артистка, Шірлі Темпл, заанґажована до Фокс - Фільму, дістає від цієї фірми 1000 долярів на тиждень, але батьки Шірлі вимагають ще більшого гонорару. Почала вона виступати в фільмах з платнею 150 долярів на тиждень. Перший фільм Шірлі «Дівчинка на позиках» дав чистого прибутку підприємству 100.000 долярів, другий — «Кланяйся, бебі» дав 75.000 дол. прибутку. Фокс-Фільм вибудував для своєї 5-літньої артистки на території студії спеціяльне «бунґало», в якому вона, як у себе дома, може характеризуватися, переодягатися, відпочивати, робити шкільні лекції, забавлятися. Тут усе відповідає вимогам ґіґієни. Маса забавок — для розваги артистки: ляльки, кубики, скриньки з фарбами, книжки з малюнками й т. п. Дівчинка харчується в себе вдома, а не в ресторані студії.

ЗАМІТКИ Й РЕЦЕНЗІЇ

„М И“

Літературний неперіодичний журнал. Книга III. Літо 1934 р. В-во «Варяг», Варшава. 8⁰, ст. 222+(2).

Обговорити цей випуск «Ми» мав властиво один поважний письменник, що навіть почав писати рецензію. Але при розмові на цю тему зараз і вийшло непорозуміння: намірений рецензент гадав, що до «Ми» можна підходити із тим самим критерієм, що до сивоволосих журналів, і зовсім не бачив того нового, молодечого обличчя, що нам, молодим, дуже близьке і зрозуміле. — «Ми» не були б «ми», якби журнал не мав своєрідного, нового обличчя; був би це отакий собі журнал, як і «всі інші», вельмишановні й вельмиповажані та, так само, й нудні.

Передусім нам приємно взяти книжку в руки. Не тому, що там є теж наші вірші. Прочитаєш книжку — і жмуриш очі. Il y a quelque chose. Не то, щоб журнал аж мав починати якусь нову главу в нашій літературі. У «Ми» уперше мабуть (беремо під увагу не лиш цей випуск, а й попередні) зійшлося стільки справді літературних пер людей, що вміють ними цікаво орудувати. До речі: чи Ви не запримітили того, що в нас страх мало людей вміє писати цікаво? Еге-ж: дратуючи, — молодо, але вдумливо; агресивно і, взагалі, так, щоб Ви, навіть не погоджуючись, усе-ж читали, а не кидали на перших сторінках.

Зміст починається «*Патетичною передмозою*». Дехто патетично обурювався на тон цієї передмови. Тимчасом таємниця, гадаємо, подана в самому слові «патетична». Коли б вона була написана так, як досі у нас відомі передмови, то її, звичайно, ніхто не читав би. Що вона нагадує своїм тоном «Літературний Ярмарок», незабутнього Миколи Хвильового? Нагадує, і то дуже. Ну і що? Нічого — стверджуємо по рецензентськи факт. Зате, сказати правду, менш нам подобається кінцеве слово від «пересічного читача, що доливає води до вступної есенції. Нас мало обходить історія приватних листів А. Крижанівського, що їх Д. Донцов без дозволу автора видрукував у своєму, винятково на наші умовини, культурному журналі, даючи доказ своєї виняткової некультурности. Чи не краще булоб спитати Донцова про інші важніші питання: чому він товче «масоножидів» і водночас друкує І. Голя (подаю гру слів: Голь і Гой); чому б'є всіх «новошляхівців», а гладить тих, що працюють у нього; чому реклямує п. Тардіє і Доде, після того, як вони скомпромітувалися із месіє Ставіскім (що за чудова гра слів: «ставістник»); ному... і т. д. Все це булоб у полеміці цікавіше.

Фрагмент повісти Юрія Косача «Вечір у Розумовського» має всі пазурі його пера (вибачте за таку незвичайну метафору) та опертий на солідних історичних студіях. Бетовен, як тип, вийшов динамічно, а це не легко зробити з такою великою фігурою. Звернути б лиш увагу авторові на деяке завелике накопичування реквізитів даної доби та замилування до всяких історичних назв. Нас це, боронь Боже, не вражає і взагалі категорично не хочемо мати нічого спільного із так званою популярністю; ми лиш уявляємо собі тих «інших» читачів, окрім обовязкових «дванацятьох», що їм усе зрозуміле й без коментарів.

Автім, що до самої повісти, то ми давно гадаємо, що Косач писати зле або нецікаво не вміє; і це в нього органічне. Має він внутрішнє напруження, що все проходить струмом через кожну річ, що він її напише, є в нього спеціяльний змисл находити живчик доби та капітальне відчуття даної доби, її Його вірші, ще більш як проза, призначені для «дванацятьох вибраних».

Оповідання Крижанівського «Очі в труні» читається цікаво, хоч декого неімовірно дратує своїм тоном, своїми відхилами від сюжету та безпосередніми розмовами з читачем. Немає сумніву, що Крижанівський, обік Косача и Самчука, належить до наших найнадійніших молодих прозаіків та що має талант, якого йому ніхто (хочби Донцов цапки ставав) не відмовить. Інша річ, що Крижанівський повинен боротись за власний стиль. Бо досі Гоголя, Гамсуна й Хвильового у Крижанівського трохи забагато.

Оповідання Рамона Переса Аялі, що його переклав з еспанського І. В. Дубицький, дуже й дуже на часі, а й сама літературна його вартість велика. Має вона «запах» Еспанії (пр. французька новеля рідко має «запах» Франції), показує людей з широкими жестами, стихійних, жорстоких та водночас іронічних. Наші новелісти могли б там багато дечого навчитись.

Подкреслімо цікаву й гарну статтю С. Доленги, де стільки нових і влучних завваг про нашу літературу, стару й нову, про дух *України мілітанс*, що «іде вже, далеко іде, ледви чутно, та все ж іде». Далі цікаві, майже сензаційні спогади Г. Лазаревського про наших радянських письменників, про Старицьку-Черняхівську, про Еллана, Сосюру, Хвильового, про наших учених. М. Рудницький аналізує нам «Мученика непримиренних ідеалів» Ст. Бжозовського, що поважився вискочити поза свого окруження та якого потім загризла перед патріотичним трибуналом патріотична колтуперія. Далі маємо цікаві рецензії на книжки Липи, Сахновської, Влизька, Юрченка, Віконську, Лотоцького і Чижевського.

Та є ще в середині поезія. Кажуть, що поезія Я. Ярого зовсім незрозумілі. Ми з тим погоджуємось лиш наполовину. Попросту, Ярому бракує ще відчуття міри, відчуття функціональности в монтажі образів і слів, хоч крок, що його Ярий зробив від своєї першої збірки — таки чималий. Найважніше — він ніколи не шабльонний, образи завжди нові (звідсі й деяка «незрозумілість»). Для нас, особисто, є щось близьке у тій суворій шорсткості (може це молодість?).

Вірші Наталі Лівицької Холодної, як звичайно, не потрібують реклями:

Нахилився і глянув в очі,
Блискавицею зуби білі,
А у мене сором дівочий
І уста мовчать скамянілі.
На столі чекодяки й лямпа,
І твій сміх пролунав так дзвінко:
Ти хотів в мені бачить «вампа»,
Але я лиш маленька жінка.

Скажіть самі, чи це не чудове?

Є ще вірші Юрія Косача і Поля Валері (в перекладі Н. Лівицької) і інші. Взагалі — 222 сторінки менш і більш згущеного літературного екстракту, що його кожна людина, що вважає себе інтеліґентною (що не є, на жаль, у нас частою амбіцією) може із справжнім вдоволенням тягнути через соломинку.

С. Горд.

НОВІ ВИДАННЯ

ПОВІСТЬ, ОПОВІДАННЯ, НОВЕЛЯ

Юлій Верн. **Плесом Амазонки.** Мандрівнича повість для молоді в 2 томах. Ілюстрації П. Бенетта. Накладня Михайла Таранька. Львів. Львів, 1934.

Юрій Косач. **Сонце в Чигирині.** Повість про декабристів на Україні. «Українська Бібліотека». Ч. 21. Накладом Івана Тиктора. Львів, 1934.

ІСТОРІЯ

Велика історія України. Зшиток 9. Кінець розділу XX. Україна під Польщею. XXI. Козаччина. XXII. Від Конашевича до Острянина. Ст. 385—432. Видання Івана Тиктора. Львів, 1934.

ПОЛІТИКА, ПУБЛІЦИСТИКА

Д-р Михайло Антонович. **Йозеф Ґеррес** вістун німецької єдности. (З передмовою Дм. Донцова). Книгозбірня «Вістника» ч. 3. Львів, 1934.

РІЖНІ

Приятель народу. Календар для українських працюючих людей на звичайний рік 1935. Накладом Кооперативи «Громада» у Львові.

ЖУРНАЛИ

Ми. Літературний неперіодичний журнал. Книга III. Літо 1934. Видавництво «Варяг». Варшава.

Літопис Червоної Калини. Ілюстрований журнал історії та побуту. Річник IV. Ч 10. Жовтень 1934, Львів.

Нова Хата. Журнал для плекання домашньої культури. Рік X. Ч. 10. Жовтень 1934. Львів.

Вістник. Місячник літератури, мистецтва, науки й громадського життя. Річник II. Книжка 10. Жовтень 1934. Львів.

Світ Дитини. Місячний журнал для дітей. Рік XVI. Ч. 1. Вересень 1934. Львів.

Чистота раси і національна культура

(Докінчення з 4-ої сторінки)

і побиватися за такими фантомами певні, що й так ніхто не підозріватиме їх у расовій нечистоті.

Антропольог може і не розпізнати расовости одиниці на підставі фізичних її прикмет, зате може добути її на денне світло пронизливий психольог чи фільольог на підставі деяких духових її прикмет: проявів культури, буденної поведінки тощо. Новочасні нації повстали зправила з мішанини рас, а навіть з одної і тої самої раси зродилися ріжні нації. Велику вартість мали би для нас досліди над психікою нації, які стверджували б скільки духових вальорів і недостач нація дістала у спадщині від одної чи другої раси, як проявляються вони, в якому ступні і скільки доброго, корисного або недоброго, некорисного внесла в національну культуру ця чи інша раса, що стала складовою частиною нації. Але це буде можливе тільки тоді, як справу української расовости візьмуть у свої руки справді обективні люди, науки, а не політики дешевої природи, або кандидати на вчених замотиличені якоюсь політичною теорією, що чужі нам расово, ведені комплексом расової низшости, горлають про чистоту раси.

Цілий ряд наших визначних — іноді геніяльних людей, національних діячів це расові мішанці, що як одиниці з корисними для новочасної національної культури комплексами високо двигнули національну думку й культуру.

Українська нація втягнула в себе цілу масу одиниць чужого расового й культурного типу, одиниць іноді великої вартости, втягаючи й елементи їх вдачі та культури. Вона стрінулася вже в свому історичному розвитку з усіми расами світу з жовтими расами далекого Сходу й чорною нового світу даючи у висліді цієї сполуки свідоцтво правді про силу й творчу здатність української національної культури».

...летіло 40 сорок...

Юра Шкрумеляк написав у Галичині найбільше віршів для дітей. Роками постачав він їх для «Світа Дитини», а потім, коли став редактором «Дзвіночка», дзвонив ритмами й римами, щоб діти тішились і видавець не міг нарікати на його неточність.

Та прийшов час, коли і діти навчилися віршувати. Редактор Шкрумеляк діставав щораз більше поетичних плодів і пробував виводити у світ молодих поетів. Мав тільки один сумнів: чи ці вірші не відписані. Від кого-ж, якби не від нього? Та чи може плодовитий автор памятати все за що гонорар давно розтратив? Отож іде він до видавця «Світа Дитини» Таранька й питається:

— Будь ласка, скажіть, чи не памятаєте ви отаких-то моїх віршів, друкованих у вас?

— Або що?

— Я хотів би їх видрукувати, а не маю певности, чи вони оригінальні.

— Робіть як я, — каже Таранько: — коли ви приносили мені їх, я не питався, чи вони оригінальні, й друкував. Дітям автор байдужий.

*

Раз влітку вернувся редактор «Діла» Федь Федорців з відпустки і сказав до своїх товаришів:

— Панове! Ви сидите тут у Львові й не маєте поняття, які зміни відбуваються на селі. Психольогія нашого селянина змінилася до ґрунту. Нові політичні й економічні процеси перетворюють увесь склад селянського життя...

І заки докінчив, уже почав писати статтю. Це був довжезний морський вуп. з «Листи з села», що йшов у фейлетонах. Члени редакції та передплатники читали, кивали головами, позіхали й не могли дочекатись кінця.

Одного вечора у каварні «Центральній», де щоденно довкола стола т. зв. «Богеми» збирався великий гурт письменників, журналістів і мистців, зявляється Василь Стефаник. Підходить до стола, при якому сидів також Федорців, і гукає:

— Дорогі мої! Вже я віддавна хотів до вас написати, щоб спитати, хто це такі страшні дурниці виписує у цих «Листах з села»? Чи був він коли на селі, чи бачив коли нашого мужика?! Змилуйтеся!

Присутні не скоро виявили йому автора цих анонімових фейлетонів. Але його апострофа помогла: Федорців урвав свої листи ноткою: «далі буде».

Сміялися з нього довго, але були й такі, що сами не перервали своїх нісенітниць, навіть коли почули про них критичне слово.

*

Один із наших фільольогів боронив раз у товаристві завзято погляду, що чужі імена треба яко мога українізувати.

— Чому б, наприклад, не перекласти Мікель Анджело на Михайло Янгол? Гарно й для всіх зрозуміло. Толстой міг би бути Товстий, так само, як Словацкі пишемо Словацький...

Минає якийсь час. У цьому самому товаристві двох журналістів у присутності пуриста-фільольога заводять таку розмову:

— Чи читали ви, що відкрили нові поеми Олександра Ґарматія?

Фільольог насторожив вуха. Розмова йде далі:

— Цікаво, що у Совітах видали тепер «Сповідь» Івана Яковича Руденка, а в Італії підготовляють повне видання творів Гаврила Благовістника...

Фільольог не витримав:

— Про що ви балакаєте...?!

— Про Пушкина, про Жан-Жака Руссо й про Ґабрієля д'Анунціо, пане професоре.

Фільольог закліпав очима й довго-довго стояв із роззявленим ротом, не знаючи, з чого починати.

Український Тиждень

Інформаційний тижневик

що докладно інформує про всі події життя української еміґрації в ЧСР та головні загально-українські справи.

Ареса редакції й адміністрації:
PRAHA XII, SUMAVSKA č 16 CSR.

Ціна в ЧСР: річно Кч 48, місячно Кч 4, — За границею: річно Кч 72, місячно Кч 6, або рівновартість у відновідній валюті.

ГОРОБЦІ НА ДРОТАХ

Андре Моруа, один із найбільших сучасних письменників Франції, надрукував у »Кандід'і« спомин про початки своєї літературної карієри.

Моруа — це псевдонім. Прадиве прізвище письменника — Герцоґ. Він багата людина, власник ткацьких фабрик. Потяг до письменництва почув Моруа ще в юнацьких літах. Перші несміливі твори його, звичайно, не могли знайти видавця, й 19-літний дебютант в 1904 р. видав першу збірку своїх оповідань власним коштом.

Ця книжка, що вийшла в Руані без прізвища автора, є тепер великою бібліоґрафічною рідкістю, бо Моруа знищив майже цілий наклад, вважаючи ці перші свої твори бездарними.

Після цієї невдалої спроби пройшло 10 років. Вибухла світова війна. Моруа пішов на фронт і попав, як перекладач, до штабу англійської армії. Тут він написав кілька нарисів, яких героєм є »полковник Брамбль«, списаний з натури. Англійські офіцири, які служили з »Брамблем« (імя видумане), прийшли в захоплення від нарисів Моруа й упросили його видати їх окремою книжкою. В Парижі, куди Моруа виїхав у відпустку, знайшов він видавця. Це був Бернар Ґрассе, що видав також першу книжку славного потім Жана Жіроду. Видавець не дуже вірив в успіх книжки й видав її в кількості тільки... 1000 прим. Але минуло буквально кілька днів і книжка розійшлася. Негайно появилися нові видання цього твору. Про невідомого автора заговорили, ліпші письменники Франції надрукували про Моруа повні захоплення статті. Моруа одного дня прокинувся від сну вже знаменитістю. Пізніші твори Моруа тільки закріпили його славу.

*

Голяндські часописи подають нову версію того, звідки взялося слово »качка«, якою називають всякі фантастичні повідомлення в пресі.

В роттердамських архівах знайдені документи, з яких видно, що в XVI ст. голяндські моряки, повернувшися з далекої плавби, оповідали, немов у Ґренляндії вони бачили качку, що вилупилася не з яйця, а з черепашки. Дослідник Ґренляндії Егед прийняв цю »качку« голяндських моряків, за правду і в своїй науковій праці про Ґренляндію намагався пояснити, як це з черпашок виводяться качки. Пізніше Себастіян Мінхер у своїй »Космоґрафії« запевняв, що ґренлядські качки, сидячи на дереві, несуть замісць яєць невеличкі черепашки, з яких у морській піні вилуплюються качки. Широка публіка поставилася скептично до цих новин і згодом всякі сензації в пресі охрестила словом »качка«.

*

Жюрі літературної премії Бурґундії у Франції вибрало лавреатом на 1934—1935 р. письменника Поль Казена, перекладника «Пана Тадея» на французьку мову. Ця літературна премія видається не грішми, а вином. Лавреат дістає звичайно 300 пляшок найліпшого білого вина «Мерсе».

ВИДАВНИЧА ХРОНІКА

Український Науковий Інститут у Варшаві з нагоди 75-х роковин смерти Тараса Шевченка, які припадають у 1936 р. випускає повне видання його творів у 16 томах. Крім творів поета в повне видання ввійдуть його листи, переклади Шевченка на інші мови, бібліоґрафія Шевченкових творів і окремий том про Шевченка, як маляра, з численними репродукціями його малюнків. У виданні бере участь 30 співробітників. В цьому числі «Назустріч» подає першу низку співробітників цього повного видання. Зацікавлених читачів повідомляємо, що кожний том (пересічно 320 сторін друку) коштуватиме у передплаті з пересилкою 2 зол. 50 гр.

ПОПРАВКИ

В попередньому, 19-ому числі «Назустрічі» в статті п. Міки Пастернакової п. з. «Слідами Ізадори Дункан» трапилися деякі помилки: Під першою ілюстрацією має бути підпис: «Рідді Імпековен у своїм натхненім танку»; під третьою ілюстрацією має бути: «Боденвізер» зам. Боренвізер; в середній шпальті цієї статті надруковано: Люксенбурґ, зам. Laxenburg коло Відня.

ПЕРЕДПЛАТА В КРАЮ:

Місячна	0·90 зол.
Чвертьрічна	2·70 „
Піврічна	5·40 „
Річна	10·— „

В ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ: Місячна 4·50 Кч., чвертьрічна 13 Кч., піврічна 25 Кч., річна 50 Кч. Поодиноке число 2·50 Кч.
В АВСТРІЇ: Місячна 1·10 шіл., чвертьрічна 3 шіл., піврічнаб шіл. річна 11 шіл. Поодиноке число 0·60 шіл. або їх рівновартість в іншій валюті.
В ІНШИХ КРАЯХ: Піврічна 7 зол., річна 12·— зол.,

ЦІННИК ОГОЛОШЕНЬ:

Звичайні (в рубриці „Оголошення“) 30 сот. — В тексті (перед звичайними оголошеннями) 60 сот. — Остання сторінка (1/1) 660 зол. — 1/1 стор. в тексті 1.320 зол. — Перед текстом і на першій сторінці оголошень не приймаємо.

АДМІНІСТРАЦІЯ ОГОЛОШЕНЬ:

„Українська Рекляма“ Львів Льв. Дзєці 24/4.

Ціни оголошень розуміється за одношпальтовий рядок (шир. 60 мм.) висотою 1 мм. Застереження місця на 30% дорожче.

ДРІБНІ ОГОЛОШЕННЯ по 10 сот. за слово. Перше слово і товстий друк числимо подвійно. Найменше оголошення (9 слів) 1·— зол. Дрібні оголошення поміщується по вплаченні належитости готівкою або почтовими марками.

Адреса Редакції і Адміністрації: «Назустріч», Львів, Ринок 9. Тел. 76-14. „Nasoustritch“, Lwów, Rynok 9. Pologne— „Nasustritsch“, Lwów, Rynok 9. Polen.

Редагує КОЛЕҐІЯ
Друкує: «АРС ГРАФІКА», Львів. Ринок 9. Тел. 76-14.

Opłatę pocztową zapłacono ryczałtem.

Конто ПКО 153.558 «СМОЛОСКИПИ»
За редакцію відповідає АННА МУЧИЙ-БОДНАРОВИЧ

НАЗУСТРІЧ

ЧИСЛО 21

ДВОТИЖНЕВИК

ЛЬВІВ, 1. XI. 1934 Р.

ЦІНА 50 ГР.

ЛІТЕРАТУРА • МИСТЕЦТВО • НАУКА • ГРОМАДСЬКЕ ЖИТТЯ

МИХАЙЛО МОЧУЛЬСЬКИЙ

Призабутий мистець

Юліян Панькевич

Нераз, хоча, на жаль, буває це дуже рідко, доводиться мені читати статті з історичною перспективою про наших мистців-малярів і тоді стає мені сумно на душі, що ми так дочиста забули цікавого та талановитого — Юліяна Панькевича.

Така вже доля людей скромних та негаласливих, що на них не звертаємо уваги, а коли сама доля усуне їх у тінь, дуже легко їх забуваємо. А такою саме людиною є наш нами забутий мистець — Панькевич. Адже до війни ми всі бачили його, любувалися його образками, хоча на виставки давав їх дуже рідко та й небагато, доколи читали його ліричні поезії та перекладі, а потім наш маляр занедужав, перестав працювати, прийшла війна, прийшли нові таланти, деякі навіть великі та яскраві, й ми зовсім забули його; навіть словечком не згадують нині його в ретроспективних статтях. А всеж, думаю, треба його згадати, а щоб краще відсвіжити собі память про нього й якслід оцінити його мистецький талант навіть уладити виставу його творів.

Панькевич — це талант всесторонній і зовсім не такий, щоб вільно забути його. Він малював олійною фарбою, давав пастелі та акварелі, рисував вуглем і олівцем — був пейзажистом, жанристом, портретистом й ілюстратором. Наскільки не помиляюся, він малював теж церкви й ікони в народньому стилі. Памятаю, що його Мадонною в українському одязі дуже захоплювалася відома польська письменниця Габріеля Запольська. Дуже високо цінував маляр Роман Братковський його рисунки вуглем. «Вуглеву техніку, саму собою дуже трудну, — пише про нього Братковський — він опанував вповні і вміє з того матеріялу видобути цілу гаму найніжніших тонів, а також і дуже чорні глибини; відси йде, що його лісові закутини мають багато чару й поезії»*). Вуглем рисував Панькевич побіч лісових закутин також гірські ріки, водопади, скелі та жанрові сцени. На полі вуглевої техніки, так мало вживаної артистами, він міг був стати справжнім віртуозом.

Нещастям нашого маляря було, що він виступив зі своїми пейзажами й портретами одночасно з Іваном Трушем. Згармонізованими живими барвами, зображенням природи в повному освітленні (plein-air), теплим ліризмом, та великою скількістю нараз виставлених пейзажів з Великої України і з Криму, побив Труш Панькевича з його пейзажами, що були у сумовитому, доволі одноманітному тоні. Новиною для нашої публики були тоді й Трушеві портрети повні виразу й кольористичних ефектів, як нпр. Мих. Грушевського, Катерини Грушевської (дівчинки), Підлісецької, дружини Ів. Петрушевича, дружини артиста і ін. і ставили у тінь портрети Панькевича, що хоча гарні й вірні, не мали свіжого кольориту, гри барв, не виявляли нового підходу до людини, а саме не закріпляли в портреті характеристичних рис моделю. Перемога Труша ослабила дуже лет Панькевича, хоча зовсім не мав він причини падати на дусі. Талант Панькевича містив у собі інші творчі елементи, яких не було в Труша й які давали йому право до слави.

Вже Братковський відкрив був у Панькевича великі здатности на полі вуглевої техніки і справді, що те, що на тому полі зробив Панькевич, має велику вартість. На жаль, мабуть не багато маємо його картин вуглем. Згодом вийшли з Панькевичової робітні прегарні пастелі, що чарують наше око лагідним кольоритом і світляними ефектами. Не знаю, чи по людях лишилося багато акварель, але ті, що я бачив, мають першорядну вартість. Знаю нпр. його пейзаж з перших днів весни. Артист кинув на картон кілька бурих плям, до тих плям додав трошечки білої й синьої фарби і з тих плям виринає релєфно селянське обійстя, дерева ще без листя, сніг, що тане й маленький шматочок синього неба. Добрим майстром показав себе Панькевич теж як ілюстратор. Кожний мабуть знає Франкову антологію української лірики «Акорди» з ілюстраціями Панькевича. Крім рослинних орнаментів, стрічаємо там прегарні рисунки вуглем та оздоби початкових букв, дуже вміло складені з гуцульських речей (келефи, люлька,

Юліян Панькевич

пістолі, рожок, порохівниця тощо). Дуже дотепно й майстерно зроблені теж орнаменти із стилізованих гуцульських постолів та гуцульських хат на тлі смерек і гір.

Та на тому не кінець. Панькевич виявив себе несподівано малярем-візіонером. На своїх полотнах він закріпляє величаві візії свого духа. Душевні переживання дістають у нього мистецьку форму символу. Ось у демонічному освітленні повисли у повітрі два велети і борються з собою. Це боротьба Добра зі Злом. Або: на землі бореться гола жінка з якоюсь чорною звірюкою-потворою. На тлі яскраво освітленого простокутника, ніби вікна, стоїть у найбільшому страху чоловіча постать і з розпуки рве собі на голові волосся. Це якась кошмарна візія. То знову бачимо пустелю з пожовклою травою й саджавкою, а на тій пустелі руїна хати з одиноким, похилим деревом. Небо й саджавка темно-гранатового кольору. На крайчику неба маленька білава смужечка. Сонце зайшло й відблиск від нього паде на руїну і пожовклу траву. Один бік хати з порожньою ямою, в якій колись блищало вікно, освітлений відблисками сонця. Дерево, що стоїть побіч освітленої стіни, немов горить. Задня частина хати й руїна обійстя темні, лише десь-не-десь блукають червонаві промінчики сонця. З картини віє сум і безнадійність. Велике враження робить інша картина. На темно-фіолетньому тлі, з яснішими відблисками, на першому пляні — жінка-потвора. Обличчя — тупе, безжалісне. Очі в неї сталево-сині, волосся руде. Бюст голий, на нього паде звідкись світло. Дальша частина тіла темна, неозначена, має вигляд звірячого тіла. Та жінка потвора тримається землі міцними руками, наполовину освітленими, закінченими пальцями з гострими кігтями. Позаду видно червоне полумя й іскри. Червоні відблиски падуть і червонять кігті. Зпід жінки-потвори добувається дим, посередині якого видно велику кисть хвоста, закінчення задньої частини жінки-потвори. З боку жінки-потвори стоїть гола дитина з заложеними взад руками. Обличчя дитини не видно. Головка легко освітлена. З руху видно, що дитина глядить цікаво на жінку-потвору. Це перша стріча дитини з жорстоким Життям.

Думаю, що згадані картини-візії Панькевича — це коштовні діяманти в короні його творчости. Вони показують, що талант у Панькевича великий і що осяйні вершки мистецької творчости не були для нього неосяжними. Коли б можна порівняти його візії-картини до яких европейських мистців, то я не скажу за багато, коли скажу, що вони наближаються з одного боку до візій Гої з другого до Сеґантіні.

Юліян Панькевич. Заставка.

Як бачимо широке й розлоге було поле мистецької діяльности Панькевича, а до того майже нетикане в нас і коли б наша суспільність пізналася була на таланті Панькевича й підтримала його, його талант був би зацвів повним, роскішним, чарівним цвітом і збогатив наше мистецтво не одним величнім твором. На жаль, Панькевич, покинений, творив у самоті, без оплесків. Твориз і у приступі розпуки рвав на шматки свої картини.

*) Л. Н. Вістник, 1905 р. кн. III, ст. 254.

СВЯТОСЛАВ ГОРДИНСЬКИЙ

ЛИСТОПАД

Хмарна ніч. Під беззоряним небом жорстокі сни.
Небо — зле і недобре. Як завжди. Готує зливи.
Але байдуже — речі й так неймовірно ясні
І немає ніяких слів ані діл неможливих.

Йду крізь місто і темінь. На вежі простукало 3.
Каштани допитливо ждуть і вікна похмуро зорять;
Все здається: напружену тишу розірве крик
І завтра зовсім наново розпічнеться історія.

Тротуарами кроки, як постріли, лунко звучать.
Та ні — вже не кликати днів, що минули і вмерли!
Пристаю і заслухуюсь. Вітер сіпає поли плаща.
Календарик гортаю під лямпою:
завтра котрого брюмера?...

ЮРІЙ КОСАЧ

НАРОДЖЕННЯ ВЕЛИКОГО

На переломі — кволий рух дрібнот
і стукіт лобиків низьких об мур століття,
юрби хвильовище, коханки лихоліття,
приносить год, великий чорний год.

Ночами копита дуднять тривоги,
голодний камінь в бруку прагне їжі,
багряні місяці на сонце виють хижі
і люди моляться тоді, ідуть до Бога.

Автім приходить з мідяним чолом
поет, різник, фільософ чи маляр,
іде крізь гай піднесених долонь,
метаючи, як ратища, важкі слова,
що ставлять голови сторчма на бичий карк,
слова — права.

І прапором домів горить поріг
і сурми вулиць небо рвуть габове:
пливуть у нів душливим плесом крови
нові топографи незнаних ще доріг.

Нюрнберг липень 1934.

НАША АНКЕТА

У звязку з цьогорічною літературною нагородою «Т-ва Письменників і Журналістів» розписуємо

АНКЕТУ

із запитом до наших читачів:

який твір повинен би дістати за 1934-ий рік літературну премію?

Умотивовані відповіді (тобто треба докладно сказати за які прикмети твору належиться премія) можна надсилати до 21-го січня. Вислід нашої анкети не буде проголошений раніше, ніж буде відоме рішення журі «Т-ва Письменників і Журналістів».

Хто вгадає рішення цього журі, дістане як

ПРЕМІЮ

наші люксусові мистецькі видання.

На випадок, якби було більше влучних відповідей, Редакція «Назустріч» розльосує

КІЛЬКА ПРЕМІЙ

Відповіді слати на адресу: «Назустріч» Львів, Ринок 9.

Денис Іванцев. Зимовий похід УГА.

Вистава малюнків у музеї Наук. Т-ва ім. Шевченка

Вистава ця, улаштована заходом «Т-ва Прихильників Українського Мистецтва», обіймає праці передусім учнів мистця О. Новаківського та деяких старших малярів. Загальний її характер — етюдний. Маса студій з природи, мало композицій і взагалі речей глибше синтетизованих, мало ґрафіки й декоративного мистецтва, яке саме тепер вимагає у нас належної уваги від мистців, трохи різьби — оце й уся вистава із 186 експонатів. Половину дрібних етюдів можна було зовсім залишити невиставленими — вистава на тому нітрохи не стратила б. Автім — рефлєксії з вистави зовсім невеселі — чується в нас жахливий брак своєї мистецької, належно поставленої школи, яка б керувала мистецьки обдарованою молодю та створювала хоч малу творчу атмосферу, вириваючи молодь від тупцювання на місці, праці за давно вивченими шабльонами, навіть у нас у Галичині. Натуралізм, закрашений імпресіонізмом, — оце загальний характер вистави і навіть на наші обставини таки сильно припізнений. А це передусім молодь!

О. Новаківський виставив усього одну картину — портрет Д. Левицького. Про Новаківського досить уже в нас писали, щоб повторяти відоме. «Незрозумілість» його малярства для декого виринає і при цьому портреті. «Незрозумілий» він не тому, що те малярство надто модерне, а тому, що надто східне. Проф. В. Залозецький у своїй моноґрафії даремно старається розяснити нам таємницю «експресіонізму» Новаківського якимись категоріями сучасного західного мистецтва. Таємниця того мистецтва є в косих оченятах на портреті його синка. Доки Новаківський був у Кракові, він на своє мистецтво надягав циліндр деякого клясицизму (Краків усеж таки має ренесансові традиції і збірки). Потім, у Львові, він, уже увільнений із вправів, пішов у мистецтво з відкритою головою. Внутрішня стихійність узяла верх. Ціле мистецтво Новаківського, від краківських часів, це лиш борикання між тією стихією (в нього расово східньою) й бажанням порядку (ренесанс); один або другий Новаківський брав верх, але саме в портретах Барвінського й Левицького зійшлись методи, що себе взаємно виключають: ґеометрично провірена, строга композиція (розумова орґанізація) й — орнаменталізм динамічних ліній. Строгість забиває динамізм і в результаті — орнамент. Як малюнок китайського дракона.

Ось чому я люблю найбільш Новаківського, коли він малює якнайменше розумово. Тоді він є собою, титанічний, дикий і стихійний. А між «західнім мистцем» і людиною, що прийшла із Сходу на Захід — надто велика ріжниця.

Я це пишу тому, що Новаківський часом, як Годлєр, починає оперувати асинтетичними категоріями, що заперечує саме мистецтво. А «Захід» є завжди синтетичним.

Вол. Гаврилюк — єдиний, якого всі речі вирівняні. Чи він компонує, чи так собі недбало кидає на полотно мертву природу, складену із пляшки й яблука — він ніколи не перестає бути малярем. Він творить чисто малярськими категоріями, самою фарбою, так як музика тонами. Його малюнки побу-

(Докінчення на 5-тій сторінці)

ФРАНЦ КОКОВСЬКИЙ

Стрілецька антольоґія

I.

Зачуваємо, що в 20-ліття нашого визвольного пориву колишні Стрільці заходяться, щоб видати пропамятну книгу Стрілецтва. Чи не добра це пора пригадати один перший такий почин скромний, зроблений на полі бою. Мало хто знає про т. зв. Стрілецьку Антольоґію. Мало хто знає, що така книга існує.

Лежить собі така величезна книга — рукопис у самітній робітні мистця Л. Геца, жде, що може колись у сотнях чи тисячах репродукцій знайдеться в кожній українській хаті, але — нині чуда не діються, а ми перестаємо у них вірувати.

А прецінь повстання такої книги серед грюхоту гармат, гуку розривних стрілен, зойків поранених та покривавлених людей, треба вважати чудом. Особливо тоді, як візьмемо під увагу те, що творцями цієї монументальної книги були три двацятьлітні

Лев Ґец. «Стрілецька слава».

хлопці: самоук-маляр Лев Ґец, поет Василь Бобинський, та музика Богдан Крижанівський.

Про те, як повстала ця книга розказував мені Л. Гец таке: «Підчас моєї служби в полі при У. С. С. був я самітним малярем-самоуком в сотні В. Дідушка. Москалі розбили під Бережанами цілковито полк У. С. С. а я опинився у 310 мадярському полку. Вдалося мені при допомозі сотника У. С. С. Гірняка вирватися з мадярських рук і то аж штукою. Сотник Гірняк «сфабрикував» проти мене «політичне підозріння» (інакше не хотіли мадяри нікого з полку звільнити) і я опинився в Пісочній у вишколі У. С. С. Там зродилася в мене думка призбирати матеріял до книги. До мого пляну заохотив я В. Бобинського та Б. Крижанівського і почалася гаряча праця».

Праця над призбиранням матеріялу та виконанням книги почалася в Пісочній, відтак перенесено Л. Геца до Миколаєва, де командантом вишколу У. С. С. був отаман Гриць Коссак. Йому не вподобалися заходи та праця

Лев Ґец. «За волю України».

гуртка, бо ... книга не згадувала нічого про його самого й тому за його приказом мав ініціятор книги Лев Ґец перейти до Рудник, а звідтіля в поле. І щойно поміщення портрету Гр. Коссака (обовязково на коні!) на першій сторінці альманаху врятувало Л. Ґеца і його не перенесли на інше місце. Щойно тоді мали впорядчики книги змогу закінчити свою працю.

Праця над книгою тяглася більше ніж три роки. Працювали в Пісочній Миколаєві, Рудниках. А праця була не легка — кожна сторінка писана рукою, на кожній сторінці якась прикраса, вінета, мальовані рукою Л. Геца.

По закінченні книги фотограф Ф. Яцура виконав з неї 114 кліщ і авторам книги вдалося випустити у світ 8 примірників. Один з них є в музею у Києві, другий у Празі, решта в приватних людей. Кліші є у Музею Н. Т. ім. Шевченка у Львові.

Як звичайно в нас буває, видавці книги втратили на своїм видавництві, бо кошти видання покрили з власної кишені, а покупці не заплатили до нині.

II.

У чому вага й значіння цієї книги? Не в тому, що в книзі поміщені праці майже тридцяти авторів. Це праці різної мистецької стійности; попри зрілі твори мистця найдете там дитячо-наївні рядки юнака, що ледви-ледви пером володіє.

Вага й значіння книги в тому, що вона стала плятформою, де свідомо зійшлося тоді наше стрілецтво: від старих, що мали вже за собою надбання та праці до тих наймолодших, які щойно ставили свої перші мистецькі кроки. Автори книги хотіли свідомо переломити мур між старшими й молодшими й треба признати, що їм це вдалося.

Двадцять вісім людей, всі — хто в нашому стрілецтві почував себе членом брацтва від літератури, малярства, музики — помістили тут свої праці.

Нині, коли листуєте цю книгу, сам реєстр прізвищ здивує вас.

Яцків — Вітовський...

Назарук — Бобинський...

Хіба ці назвиська не викличуть у вашій уяві безліч контрастів і думок?

А таке прізвище, як Лесь Новіна Розлуцький, хіба не приведе вам на думку, як багато наших талановитих людей пішло на марне?

В антольоґії заступлені ріжні напрямки мистецтва. Малярство та різьбарство репрезентують Михайло Гаврилко, Лев Гец, Іван Іванець, Осип Курилас, Іван Старчук, музику Михайло Гайворонський, Богдан Крижанівський, А. Поперечний, поезію та прозу Д. Вітовський, Михайло Яцків, Ст. Чарнецький, Роман Купчинський, В. Бобинський, Осип Назарук, Юра Шкрумеляк, Микола Голубець, Антін Лотоцький, Лев Лепкий, І. Балюк, Лесь Розлуцький, І. Коссак, Р. та Б. Заклинські, Г. Трух., А. Бабюк, О. Квас, Неділка.

Це один із тепліших списаних споминів із наших великих днів. Була така хвилина, коли люди всяких світо-

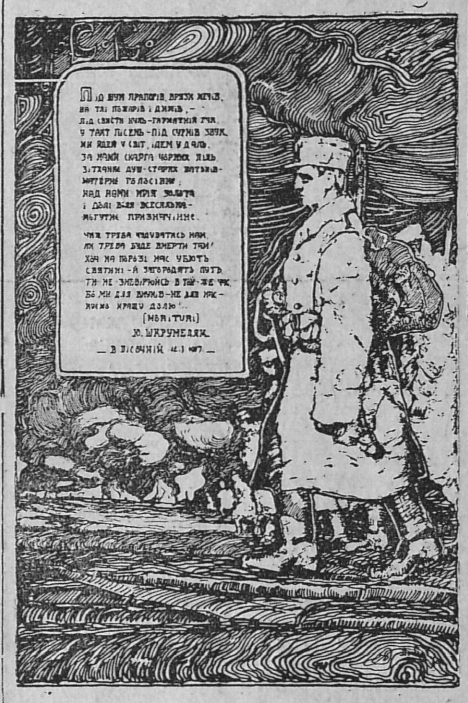

Лев Ґец. Morituri

глядів і нахилів сходились в одному почуванні. Це почування відживає нині.

Елеґантна пані і пан
дає прати, хемічно чистити і красити ґардеробу тільки до української пральні
„БРІН“
вул. Бляхарська ч. 21

ҐАННА ЧИКАЛЕНКО

ВІКТОР КАТАЛЯ

Серед недержавних народів Европи доля Катальонії*) може найбільше нагадує долю нашої батьківщини. Той самий розцвіт політичного та культурного життя в X—XIII вв., така сама, впродовж століть ведена боротьба з «невірними мусульманами», арабами в Еспанії, турками та татарами на Україні. Знеможена в цій боротьбі Катальонія легко впала здобичею північних сусідів: бідного, але войовничого населення Кастилії. Хлібородна земля Катальонії, з її роскішним підсонням, широко розвинена морська торговля давно вабили до себе голодну й зажерливу кастильську шляхту. Історія через шлюби королівських родин і заповіти, звязала Катальонію спершу з Арагонією, яка, перейнявши каталянську мову й культуру, в свою чергу, через шлюб Фердинанда Арагонського з Ізабельою Кастильською, звязала Катальонію з Кастилією. Остання обєднала під своєю рукою всі, до того часу більш-менш незалежні народи Піренейського півострову, за винятком Португалії, що оборонила свою незалежність.

Система централізації, особливо під династією Бурбонів, знищила протягом віків, майже здавалося дощадно, національні особливости Катальонії та її високу культуру, а її літературна мова (близька до провансальської) існувала далі, як провінціяльний діялект, яким освічені верстви Катальонії соромились розмовляти, вживаючи скрізь кастильської. В 30-х роках минулого століття бачимо чудо національного відродження Катальонії. Почалось від літератури, і перейшло на всі галузі національного життя, обхопило цілу Катальонію, еспанську, як теж і ту невелику частину її, що лежить у межах Франції. Змаганнями за національну автономію катальонці відріжняються від провансальців, які задовольняються чисто літературним рухом, не переносячи своїх змагань на політичний ґрунт. Але від еспанського уряду, навіть республиканського та від кастелянського населення, не так легко було ту автономію видерти. Проте еспанська революція дала Катальонії досить широку автономію, хоч і не зовсім таку, як бажали собі катальонці.

За дату відродження каталянської літератури взяли дату виходу у світ патріотичної поезії «Оди до батьківщини» (,.Oda a la patria“) Карльоса Арібау (1833) і торік у Барсельоні урочисто було відсвяткували століття літературного та національного відродження Катальонії. За це одно століття катальонці утворили оригінальну і блискучу літературу, багату на всі галузі, зразки якої перекладено не тільки на сусідні еспанську (кастильську) та французьку мову, але й на інші культурні мови, між ними й на нашу**).

*) Південно-східна частина Еспанії із столицею Барселоною; має площу 57.000 кв. км. і 4 міліонове населення.

**) Переклад одного оповідання Віктора Каталя п. н. «На місце небіжчика» зроблений Ганною Чикаленко із збірки «Селянські драми» Drames rurals був надрукований у Літ. Наук. Вістнику 1929 кн. XI.

Одним з найбільш талановитих і улюблених авторів у сучасній каталянській літературі є жінка, Катерина Альбер, відома під псевдонімом Віктор Каталя (Victor Catala) Своїми талановитими творами Катерина Альбер дала напрям цілому рядові видатних письменників у виборі тем із селянського життя і тому її вважають засновницею і найвидатнішою представницею так званої «селянської школи» в каталянській літературі. У своїх творах вона описує життя селян своєї рідної провінції Герони.

Катерина Альбер уродилась 1873 року в селі Ля Ескаля на березі моря, в родині заможнього землевласника;

Катерина Альбер (Віктор Каталя)

там вона живе й досі і сама господарює у своїм маєтку.

Дебютувавши 1901 р. збіркою віршів, Катерина Альбер випустила від тоді ще три збірки віршів, приняті дуже прихильно критикою й читачами; два великі романи, з них один «Самотність» „Solitut“ — може найбільш улюблений серед ширшої публики. Але літературну славу й місце в історії рідної літератури завдячує авторка коротким оповіданням із селянського життя; досі їх вийшло шість збірок: перша «Селянські драми» („Drames rurals“) (1904) і остання: «Світотіні» („Contrallums“) (1933).

У передмові до першої збірки авторка перестерігає, щоб «панночки з міста не розгортали її книжок, бо життя, яке в них змальоване, може відштовхнути їх своїм реалізмом та брутальністю». Літературна критика відразу привітала авторку, як видатне явище: «Ніколи ще в каталянській літературі не представили так боротьби людської істоти з труднощами й перешкодами до осягнення кращої долі, не змалювали її таким яскравим, твердим, часом брутальним пензлем».

Не вважаючи на вибір тем, твори Катерини Альбер без винятку відзначаються дуже індивідуальним стилем, прегарною викінченою формою та багатством мови і ставлять її в першу

ҐАНС БЕТҐЕ

СТРІЛИ В БАРСЕЛЬОНІ

Перед декількома роками трапились у Барсельоні бурхливі політичні заворушення, як це зрештою часто буває в тому неспокійному місті. Та цим разом вони дійшли до таких розмірів, що здавалося: ось-ось вибухне революція. Уряд наложив на еспанський народ нові данини, але народ не хотів платити цих податків. У ті дні робила Барсельона прикре враження. Всякий невдоволений народ тягався юрбою по опустілих вулицях. Поліційна охорона була збільшена, всюди вештались тайні аґенти. Вязниці і міська фортеця були повні арештованих.

У тому часі я жив у Барсельоні і саме переселився до нового мешкання при широкому, висадженому плянтами пасео Сан Хуан. Внизу, в домі був магазин. Над входовими дверми стояло великими буквами слово „Atandes“ по нашому: «труни».

Був це магазин трун. Глянеш бувало крізь шкляні двері, самі труни. Вони спочивали на підпорах під стінами, лежали кругом на долівці, заповняли всі кутки. Ці труни були всякої величини, всякого вигляду, всякої барви — для всякого віку й усякого смаку.

Магазин трун належав до мого господаря, пана Санчеса. Працювала в ньому молода дівчина, що її завданням було оббивати сукном, перлами й іншими прикрасами домовини, які приходили сюди просто зі столярні. Було це стрункe дівчатко з гарним волоссям і на ймення було їй Кончіта. Кожен раз, коли я переходив через сіни, я не забував заглянути крізь двері магазину, що майже завжди були відчинені, щоби побачити милу Кончіту, схилену над своєю роботою. Кончіта і я здоровили одно одного. Та не перекинулись ні словом. Одного разу пополудні, коли із міста голосніше доходив гамір заворушень, я увійшов до магазину трун з орудкою до пана Санчеса.

Пан Санчес вийшов, сказала мені Кончіта, що, як звичайно, сиділа на низькому деревляному стільчику та оббивала чорною обстяжкою труну. Говорячи вона піднесла своє бліде обличча вгору і її очі дивилися на мене. Яка гарна вона була! На своїй попелястій суконці мала на грудях білу квітку азалії. Її шовкове волосся так блищало в сутінках, що могло здаватися, нібито минулої ночи декілька срібних промінів місяця закралися до нього і не знайшли дороги назад.

Знову похилилася над своєю роботою. Одну мить я дивився на неї мовчки, а далі ми почали розмову і я сів собі на одну з трун, що були довкола неї.

Про що ми говорили — не памятаю. Я не казав їй того, що вона гарна, хоча щось перло мене до того. Раз я спитав її, чи її не трівожать заворушення в місті. «Справді, відповіла, дуже мене трівожать».

Вона тільки зрідка відривала очі від роботи й гляділа вгору. Її ніжні руки не переставали діловито рухатися. Раптом я побачив, як вона перелякалася в собі і разом з тим я почув, як вона тихо крикнула. Піднесла голову догори і я побачив, що вона смертельно зблідла.

— Що вам сталося? — запитав я.

Не відповіла і піднесла тремку ліву руку до уст, щоби виссати з пальця червону краплю крови. Правою мовчки показувала щось у труні. Я нахилився й побачив, що каплина крови впала в труну. Кончіта оббиваючи її молотком так зранила собі палець, що аж кров виступила.

Дивилася трівожними очима в труну, де мала червона плямка блестіла на ясному дереві.

— Чи вас так болить? — запитав я.

Вона наче не чула цього і мовчала якби її почування й думки були десь далеко.

— Це не добрий знак — сказала потім — якась частина мене лежатиме в цій труні; кров потягне за собою інше.

— Але-ж Кончіто — сказав я намагаючись усміхнутися — що ви говорите! Це недобре мати такі думки.

Потрясла головою.

— Ні, — промовила — я це добре знаю, кров потягне інше.

Тоді я побачив, що на її грудях ясніє біла квітка азалії і мені миттю прийшла щаслива думка. Я швидко відірвав пальцями квітку і кинув її в труну.

— Ось — сказав я — тепер труна має свою жертву.

На її блідому обличчі заграла усмішка.

— Цього мало — сказала вона — це-ж тільки квітка, що і так зівяне.

— Але якби кров не була капнула, вона булаб зівяла на ваших грудях а не в понурій труні. А це не все одно.

Я подав їй руку а вона вложила в неї свою. Була холодна, крихка і ще дальше тремтіла.

— Піду тепер до міста — сказав я — побачу, що там нового. Але слухайте, чи це не стріл? Попросіть пана Санчеса, щоб відвів вас сьогодні вечором додому. Не йдіть самі вулицею. Будьте здорові, Кончіто.

Я зійшов до міста. Залиті сутінками вулиці підміської дільниці були майже безлюдні, якби вимерли. Наглухо позамикані крамниці робили вид мертвого міста. Коли-ж я прийшов на гарний широкий Пасео де Ґрація, попав раптом у небувалий рух. Гурти схвильованих людей стояли тут і там, інші снувалися з місця на місце. Тут впало сміливіше слово, там залунав глумливий сміх, а ще десь неслися звуки катальонського гимну «Сеґадорі». Тут і там виникали сутички між публикою і тайними аґентами, що за всім слідкували. У вікна сусідніх богатих домів летіло каміння. У всіх газових ліхтарах були повибивані шиби.

Поволі повернув я в напрямку університету. Тут було винятково дико. На майдані перед університетським будинком збиралися гурти невдоволених. Студенти, що в Еспанії завжди перші, коли треба політичної демонстрації, повиносили з викладових саль деревляні лавки і збудували барикаду. Вони галасуючи та з розпаленими обличчами тягнули щораз нові лавки й клали їх одну на одній. Тепер якийсь стрункий юнак вискочив на барикаду та у витягненій вперед руці повівав червоно-жовтим як шахівниця катальонським прапором. Це був гарний хлопець, молодесенький з чорними кучерями і першим пушком над губами. Ширококрисий капелюх він мальовничо зісунув назад голови. І стояв так з блискаючими очима і кричав могутнім голосом, який супроводив хор товаришів: «Геть монархія! Хай живе Катальонія! Хай живе свобода!»

Невеличкий відділ кінноти підїхав під барикаду розділюючи кіньми юрбу людей. Юнак нагорі, повіваючи прапором, вистрілив з пістолі у бік жовнірів. В той час один їздець зручно прискочив під барикаду, витягнув шаблюку, піднісся в сідлі і вістря аж зашуміло спадаючи з силою на рамена юнака так, що врубалося глибоко в груди. Студент схитнувся, прапор упав вниз. Впало ще декілька стрілів. Усе стало втікати з вереском з виразом страху й зневіри на обличчах, з розімкнутими пястуками.

Я відвернувся і подався в спокійнішу дільницю. В іншу пору тут були крамнички з квітами, де катальонські дівчата продавали квіти, що росли перед братами Барсельони. Я був би радо купив свіжу квітку азалії для Кончіти, але де колись були троянди й азалії, громадилася темна юрба мужчин, палали гнівливі очі й запалювалися республиканські серця.

Попри міський сад, де на деревах мімоз мирно виспівувала всяка пташня, я пішов до хати. Яка шкода, що я не мав ніякої квітки для Кончіти! Внизу в сінях пана Санчеса побачив я стару ключницю як вона зі зворушеним видом безчинно стояла перед дверми, що вели до варстату Кончіти. Щось тут мусіло бути недоладу.

— Що трапилось? — спитав я жінку.

Стара поклала руку на уста на знак, що я повинен мовчати. Потім кивнула мені і відчинила двері, що вели до магазину. Там сиділа Кончіта у світлі газової лямпи і плакала. Вона прилягла горішньою частиною тіла труну і обняла її раменами. Хвилинами хлипання потрясало її молодим тілом.

Стара знову обережно зачинила двері.

— Чого вона плаче? — спитав я.

— Через труну — відповіла стара.

— Через труну?

— Вона буде спочинком для її любка. Її любка забили.

Тепер я вже все знав. Коли я з якимсь глухим почуванням ішов вгору по сходах, бачив у думках знову гарного студента на барикаді, як він з палкими очима повівав прапором своєї батьківщини.

Бідний хлопець! Бідна Кончіта!

В горі, у своїй кімнаті я відчинив вікно і вийшов на балькон. Зійшов місяць, тонкий як протинка. З долини з міста долітав ще й тепер галас розворушених людей. Від часу до часу вітер приносив сюди окремі схвильовані такти несамовитих «сеґадорів». А після того, безконечні оклики:

«Хай живе Катальонія! — Хай живе свобода! — Хай живе свобода! — Хай — живе — свобода!

З нім. перекл. О. Б.

ЛОТОС
ЛЬВІВ. СИКСТУСЬКА 21, тел. 12-58.
ПЕРФУМИ
КОСМЕТИЧНА ҐАЛАНТЕРІЯ
ГОСПОДАРСЬКІ ТОВАРИ

славу каталянських письменників. Авторка бачить життя під спеціяльним кутом глибокого песимізму: вона спостерігає й малює переважно тіневі сторони людської вдачі, її приваблюють трагічні постаті та події. Проте в творах її немає безнадійности, але бадьорість і завзяття боротьби за кращу долю. Часто оповідання осяяні гумором, хоч не завжди добродушним, але часом ущіпливим. Літературні критики рівняють часто творчість Катерини Альбер до останнього періоду творчости Жорж Занд, коли та, покинувши ріжні фантастично-соціяльні та особисто-«пасіональні» романи, звернулася до оточення свого рідного села і дала такі майстерні твори як: «Чортова калюжа» („La mare au diable") «Мала Фадетта» та інші.

Українському читачеві творчість Катерини Альбер та її роля в каталянській літературі нагадають Марка Вовчка, бо по силі таланту і літературного впливу її справді можна порівняти із нашою письменницею, хоч літературна діяльність Катерини Альбер припадає на значно пізніший час. Зате реалістичний стиль її і мова, така близька до народньої каталянської, нагадують мало відому й незаслужено забуту українську письменницю, авторку збірки «Наші люди на селі» (та інших оповідань, що містились переважно в «Київській Старині»), яка, під псевдонімом Грицько Григоренко, дала українській літературі XX віку ряд неприкрашених малюнків сучасного селянського життя на Полтавщині. Правда, оповідання Віктора Каталя визначаються бездоганністю форми, тоді як Грицько Григоренко писала свої в одноманітній формі монольогу, вживаючи не дуже мельодійної говірки Пирятинського повіту на Полтавщині.

Мова оповідань Віктора Каталя теж стоїть у тісному звязку із селянською говіркою рідної їй околиці і авторку зараховують до тих прозових письменників, що найбільше збогатили каталянську літературну мову новими словами та виразами, які вона черпала з живого джерела народньої мови.

Під кінець свого життя, — бо авторці вже понад 60 років, — Катерина Альбер користується великою популярністю і пошаною: їй кілька разів призначали нагороди на літературних змаганнях („Jochs florals") які в Катальонії відбуваються періодично, згідно із стародавньою, ще з часів трубадурів, традицією. 1923 року Катерину Альбер обрали членом Катальонської Академії Науки і Мистецтв у Барсельоні.

Та Катерина Альбер оминає прилюдности і живе самотньо у своїй рідній оселі так, що журналісти, засідаючи коло її хати, щоб підхопити якінебудь дрібнички з щоденного життя письменниці, мали нагоду лише описати, як вона випливає щодня рано вранці, сама на човні в море і, не зважаючи на свій вік, вправляється у веслуванні або їде вітрильником, як і пристало каталянці.

Оцю фотографію вона подарувала своїй українській перекладчиці на знак своєї симпатії до українського народу.

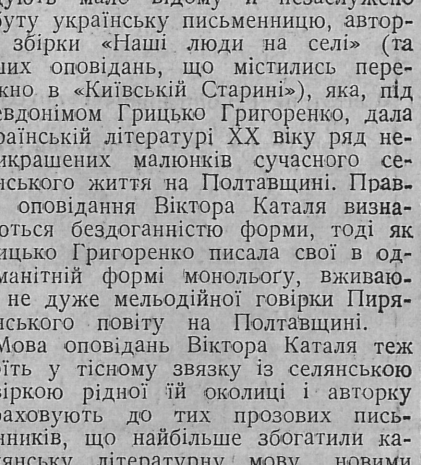
ОБ
ОЛ. БЛАГОДІР
СТРОЄННЯ, НАПРАВА, КУПНО,
— — ПРОДАЖ, КОМІС — —
ЛЬВІВ, СИКСТУСЬКА, 11
ДІМ ЩОПЕНА
ТЕЛ. 28-03

І. ШМЕРИКОВСЬКА-ПРИЙМОВА

Імпресіонізм у музиці

Коли слідкуємо за розвитком і змінами течій у всіх ділянках мистецтва — приходимо до висновку, що всякі нові мистецькі напрями, на самому кінці доходять до музики.

Наприклад доба ренесансу. Дух грецької культури входить у поезію далеко скорше, ніж у музику, яка аж при кінці 16 століття збирає проміння, відбите від дзеркала минулої епохи й створює, як рефлекс клясичної драми — оперу.

Другий приклад дає романтизм напереломі 18 й 19 століття. Музика приймає його значно пізніше, ніж поезія, викристалізовуючи цей напрям у творчости Шуберта, Шопена, Берліоза й Шумана. Не інакше з імпресіонізмом.

Імпресіонізм у малярстві

Імпресіонізм дістав свою назву від образу Кльода Моне, виставленого в 1874 р. п. н. „Impression". Тема цього образу — схід сонця над берегом моря. Зпоза ніжної імли видно невиразні зариси домів, церковних веж і кораблів на воді. На образі бачимо самі барвні плями; обрисів нема: вони невиразні, затерті. Образ представляє боротьбу ночі з соняшним світлом, змагання барв води і відтінків неба. В тій гармонії й грі барв бачить маляр нову красу, нові мистецькі проблеми. Те оптичне спостереження будить у ньому враження, імпресію. Головною ціллю маляра було передати гру барв з їх багатством тонів, що міняться тисячами ефектів і відтінків — і остаточно зливаються в чарівній гармонії.

Такий спосіб передачі ефекту зясували у малярстві під назвою імпресіонізму. Значіння цього поняття пізніше перейшло з царини чисто малярської на інші ділянки мистецької творчости, між іншим і на музику і з часом слово «імпресіонізм» стало синтетичною формулою певного підходу до життєвих явищ.

В імпресіоністичнім малярстві фарба це не тільки засіб; вона є начеото самостійним, реальним явищем, яке для мистця стає мистецькою проблемою, а саме проблемою світла. Маляр намагається зловити ті змінні світляні ефекти, якими грає атмосфера й перетворює їх у барвні гармонії. Тому-то малярі імпресіоністи кидають свої ателіє, де є тільки затемнене шибами світло, і ідуть на вільний простір, там де справді є повне світло, „plein air" — і тут схоплюють його ділання на барвну природу. Давніша метода сірого малювання, того „grau in grau" зникає; натомісць появляється світло, яке тремтить, переливається, міниться всіма барвами веселки, має рух і темпо життя. Не тільки соняшне світло, але й світло блідого місяця, штучне світло лямпіонів, газу, електрики відограють головну ролю в імпресіонізмі. Перенести на полотно гармонію фарб, викликати ілюзію дійсности, відтворити імпресію світла — все дає цілком нова малярська техніка.

Анальогію до малярського імпресіонізму творить у поезії символізм, який є містично-візіонерським світом фантазії, сном, таємною тугою, мрією, далекою від того, що дає дійсність. Реальний світ існує для поета, як джерело й тло для настроїв. Настроєвість (імпресивність) характеристична прикмета цього нового напряму. І тут бачимо звязок між імпресійністю й романтизмом. У романтизмі на перший плян висувається світ уяви. Той самий елемент мрійливости, та сама ніжність почувань і та сама химерна форма, що і в імпресіонізмі.

Імпресіонізм у музиці

Елемент настроєвости є головним чинником, який лучить загальну течію імпресіонізму з імпресіоністичною музикою. Музику імпресіонізму можемо навязати до творчости попередньої епохи, т. зв. романтизму, і там знайдемо багато рис властивих імпресіонізмові, і то не тільки в техніці, але й у формі. І якщо настроєвість є основною прикметою імпресіонізму, то настроєвим у найглибшому значінні цього слова є Шопен. Типову експресійність його дають ноктюрни, ці натхненні поеми ночі з їх бурями й місячними блисками. Шуман також має у своїй творчости багато імпресіоністичних рис (Nacht tücke, Phantasie — Stüche) Опріч Шопена найбільш зближеним до музичного імпресіонізму, характером своєї творчости і технікою — є Франц Ліст. Річ ясна — не Ліст, віртуоз, піяніст, а Ліст — самотний поет, композитор надхнених „Harmonies poètiques" і циклю п. наг. „L'annèe de pélegrinage". («Рік паломництва») в 3 частинах.

А проте головні прикмети імпресіонізму скорше технічного, ніж психольогічного роду. Подібно, як у малярстві, імпресіонізм музичний є проблемою звуку чи, так би мовити, звукової барви, яка є його остаточною ціллю. В давнішому малярстві головну ролю відогравав рисунок із точно означеними контурами й лініями, які замикали й окреслювали форму. Рисункові й лінії у малярстві відповідали в музиці лінії мельодійні. Краса давнішої музики полягала в мельодії, а її виразні контури, симетрія й схема будови були такі постійні, що коли ми слухаємо початок композиції, то додумуємося й відчуваємо дальший розвиток мельодії. Тимчасом характер і техніка імпресіоністичної музики впроваджує нас відразу в інший світ і виказує велику ріжницю стилю. Зникає давня послідовна лінія мельодії, давня симетрія будови, зате пересуваються якісь уривки мельодій, відірвані мотиви, які мовкнуть зараз, ледве тільки мали час озватися. Виразом почування стає короткий мотив замісць широко розвиненої фрази.

Опріч зміни в мельодії — виступає новий чинник, а саме, гармонійне тло. Це вже не стереотипний акомпаніямент, але комбінація гармонійних барв. Настроєву підставу для мельодії творить гармонійний кольорит. Момент характеристичний, реалізм — бере гору над утертим поняттям краси, над вигладженою зовнішньою формою. Щоб осягнути музичний рівнозначник для настроєвого змісту, композитор-імпресіоніст не тікає перед прикрими для вуха диссонансами. Що більше — вони стають самостійними чинниками. Диссонанс у своїй різкій формі — є яскравою плямою, якої композитор уживає зовсім доцільно. Зникає симетрія, нема архітектонічної схеми. Давня традиційна форма розбита, а замісць неї повстає імпресія, безпосередній рефлекс психічного переживання.

Claude Debussy

І знову маємо анальогію з малярством: мельодійна лінія відповідає контурам рисунку, а барву в малярстві заміняє у музиці гармонія. Гармонія творить звукову кольористику.

Вже романтизм усував на дальший плян мельодійний рисунок на користь гармонійної кольористики, а модернізм, головно імпресіонізм, майже весь оснований на цьому елементі. Музика — імпресіоніст послуговується гармонією наче фарбами, себто не переносить готових уже, змішаних попередньо на музичній палітрі гармонійних фарб або акордів за схематичними правилами, але ставить побіч себе окремі, здавалось би, негармонійні, суперечні собі звуки, які зливаються на «слуховій сітківці» в одно акустичне враження, в одну гармонію. Отже та незясована гармонійна барва, той новий світ звуків, що фізіольогічно впливають на наші нерви, та звукова імпресія — стає підставою музичного імпресіонізму (анальогічно з проблемою світла і барви в малярстві). Композитор не дбає про психічне ділання, про мову звуків, як голосу серця, а передовсім про чисто акустичне враження на наші змисли й нерви.

І в тому саме лежить головна ріжниця між імпресіонізмом і романтизмом у музиці. В романтизмі — головна вага в абстрактнім, психічнім ділянні звуку. Через те цілком влучно називають музику романтизму «музикою серця». Ця музика переносить нас поза реальний світ, поза межі чисто фізіольогічного ділання. В імпресіонізмі звук це акустична проблема, чинник, що ділає на нерви. Тимто імпресіоністична музика — це не музика серця, а тільки музика нервів. Звичайно, не тих первісних нервів, які не реагують на легкі змислові враження, а нервів вражливих, може навіть патольогічно перечулених і надто виніжених.

Батько імпресіонізму

Батьківщиною імпресіонізму в музиці, як і в малярстві, була Франція; головним представником нового напряму був померлий недавно Кльод Дебюссі. Творчість його зросла на тлі боротьби проти Вагнера.

Дебюссі виступає зі смілою, подекуди парадоксальною критикою німецької музики, вважаючи її надто рефлексійною, штучною, закидає їй брак безпосередности й простоти. Хоче визволити музику зпід переваги вченого апарату. Музика за поглядом Дебюссі повинна скинути з себе штучність, педантерію й позбутися всяких літературних і фільософічних претенсій. Його ідеал це музика давніх французьких мистців XV й XVI ст. У них знаходимо рису прикметну романській музиці: природність, ясність, простоту.

Суть музики Дебюссі полягає на звуковій кольористиці й образовости, яку він осягав новими технічними і формальними засобами. Музика його очаровує, полонює силою фантазії й захоплює своїм живим, свіжим кольоритом. Дебюссі є «програмовцем», одначе не в наївному значінні цього слова. Він — музика-маляр, який звуком схоплює настрій і в фортепіянових і орхестральних мініятюрах творить типи музичного імпресіонізму. Його головним засобом є барва, чи то гармонійна, чи інструментальна, а стилістичною рискою його музики є його специфічний гармонійний кольорит, який Дебюссі осягає за допомогою нової тональної системи. Він виходить поза дотеперішній тональний дуалізм моль і дур і будує гаму безпівтонову, зложену з 5-ти цілих тонів і на тих тонах опирає акорди, які ріжняться від давніших консонансових тризвуків, і через ті нові гармонійні комбінації вводить у музику нові кольористичні ефекти, які надають їй екзотичної закраски.

Настроєвий зміст і характер музики Дебюссі важко передати словами. Музика його — незвичайно елегантна, мягка, етерична, часами майже нематеріяльна, при чому незвичайно змислова. Вона наскрізь образова. Подібно, як у імпресіоністичному малярстві, так і в музиці Дебюссі настрій і пейсаж відограє головну ролю. Стрічаємо в нього, напр., такі наголовки, як: «Острів розкоші», «Пополудне Фавна», «Море» й т. п. Цей наскрізь оригінальний характер музики Дебюссі вплинув так сильно на сучасне покоління композиторів, що її наркотичне ділання називали епідемічною психозою „debussitis".

Видавнича Спілка „Діло"

поручає такі книжки:

Евген Чикаленко: СПОГАДИ Частина I, II, III
Окремі частини по 1.50 зол. 4.50 зол. порто 0.50
Михайло Рудницький: МІЖ ІДЕЄЮ І ФОРМОЮ
1.50 „ „ 0.50
Степан Левинський: З ЯПОНСЬКОГО ДОМУ 1.50 „ „ 0.25
Емілія Бронте: БУРЕВЕРХИ. Повість з англ.
переклав М. Рудницький 1.50 „ „ 0.50
Проспер Меріме: БЛАКИТНА КІМНАТА та інші
опов. з франц. переклав В. Софронів 0.95 „ „ 0.25
Альфонс Доде: МАЦІЦЬКИЙ. Повість з франц. мов.
переклав М. Рудницький 1.— „ „ 0.50

Дістати можна в Видавничій Спілці „Діло" — Львів, Ринок 10. або в книгарні „Просвіта" — Львів, Руська 10

Чужинна літературна хроніка

ЯК УЗДОРОВИТИ ЕВРОПУ. Німецький письменник Отто Корбах в книжці п. н. «Відкритий світ», пише про спосіб, як уздоровити Европу.

ПОВІСТЬ ПРО ПЕТРА ВЕЛИКОГО. Появився другий том великої історичної повісти Олексія Толстого п. н. «Петро І.». Цим томом обхоплений час від приїзду царя зза кордону до закладення Петербурга.

РИСУНКИ ДОСТОЄВСЬКОГО. В Москві знайшли теку рисунків Достоєвського. Це здебільша герої повістей Достоєвського. Має появитися альбом тих рисунків.

НОВІ ВІРШІ ГУГО ГОФМАНСТАЛЯ. В Берліні накладом С. Фішера появився том віршів Гофмансталя, в якому вміщено всі поезії поета, що досі не вийшли в книжковому виданні.

КРАПКИ НАД І

„De la Paix"

Всім відома у Парижі кавярня положена у найлюднішій точці міста. Називалась „de la Paix" Напроти неї могутній тулуб якоїсь гігантної потвори — опера, два гирла підземельної залізниці що, наче кратери вулканів, безупинно випльовують назверх маси сірих людей, нарешті перехресні шляхи вулиць. Одна з них це славна «авеню», елегантна і практична, повна люксусових крамниць і ресторанів, банкових контор і бюр корабельних ліній. Ліворуч вулиця «4-го вересня», артерія, що веде до біржі, цього серця кровокружної системи золота і бізнесу. На право вулиця „de la Paix", що й дала свою назву кавярні. Вона затишніша, дивно геометрична у своїй аристократичній дискреції. Назверх рівний шостикутник старої паризької площі, мерехтливі вистави колірових дорогоцінних самоцвітів, одностайні плями вибагливих шовків. Дискреція люксусу, соромливість надмірного багатства.

Сама кавярня положена при бульварах, тих, що творили пісеньки і легенду, моди і революції. Коли випадково у день сядеш там за круглий столик, навряд чи всидиш довго. Не звикнеш до пекольного гамору найрухливішого перехрестя, до періодичних дзвінків регуляторів руху, до верескливих кляксонів авт і глухого дудоніння претяжких автобусів. Ще важче звикнути до надмірних цін у кавярні; кава коштує там удвоє й утроє дорожче як у «Латинському кварталі».

Спитаєте, хто заходить у цю кавярню? Отже людей там завжди повно. Удень багаті клієнти багатих банків і крамниць, пополудне туристи і сноби, тож кілька десятків років тому навідувалися тут постійно Золя й оба Гонкури, Доде і Мопасан. Увечері тут простірніше, золочені дзеркала кавярні зберігають ще трохи аристократичну виключність бездоганних денді у білих як сніг і туго випнутих сорочках. Коло півночі розкриваються двері. Одна за одною шугають крізь двері рідкі птахи у коштовних футряних комірах і малесеньких граціозних черевичках, золотих і срібних, попелястих і ясно-голубих. Вони простують неоглядаючись до окремих кімнат ресторану, що завжди переслонені грубою, непроглядною завісою. За ними вслід тягнеться ліниво хмаринка опянливих пахощів. Це закінчення вистави у великій Опері і кількох театрах із бульварів, пора вечері цих вибранців долі. Аджеж деякі люди не сплять аж ранком.

Й у Львові є кавярня „de la Paix" Чому така назва? Може тому, що раз у тиждень сидять тут поруч себе представники ріжних політичних і літературних світоглядів. Байдуже обсервують себе куточками очей і думають собі думку. Це не значить, що у кавярні панує мовчанка. Навпаки, аджеж тут чимало непоганих пань, жмінка автентичних поетів, кількох критиків, окремий столик видавців. Малярі і пластики купчаться навколо авторитетів пензля. Є тут ще кількох літературних снобів і гангстерів. Є місс Україна. Час від часу попаде у кавярню який музика і вдарить у публіку акордом сенсації. Поруч є таємні кімнати, відокремлені і переслонені непроглядними завісами, зовсім як у Парижі. Але поза ними нема елегантної паризької публики, там навіть рідко пють правдивого шампана. Там грають у карти. Гра в карти це той фіктивний мікрокосм, упорядкований до подробиць, де ніщо непередбачене не діється, не, так, як у дійсному світі.

Хто має уяву може уявити собі ще поза вікнами кавярні гамірні паризькі бульвари (ніби це теж якийсь центр міста). Правда, сигналів, що регулювалиб вуличний рух тут не почуєте, зате львівські літературні «Сигнали» заходять сюди часто. Ціни? Може надто високі як на кризові часи, тому дехто мусить задовольнитися шклянкою води. Вдаряє північ. У кавярні блимають ще світла. Хтось підраховує гроші, хтось пряче долівку і стирає порох. Але гостей у кавярні вже нема. Засипляємо у Львові раніше і спимо довше як у Парижі. Чи це добре?

Ст. Левицький.

Вистава М. Глущенка в Парижі

У ґалерії Жаес у Парижі відкрилася саме виставка нашого відомого маляра Миколи Глущенка. Обіймає вона 25 речей із останньої його поїздки на полудне. Є там малюнки з Корсики, Каталюнії, Балеарських островів й акварелі з Парижа. Естетично виданий катальог має пять репродукцій, з яких ми маємо змогу слідкувати за все повнішим розвитком нашого мистця. Докладніше про саму виставку не забудемо поінформувати наших читачів.

ВАСИЛЬ СОФРОНІВ

КІЛЬКА СВІТЛИН З ЛЕМКІВЩИНИ

Не лякайтеся, Шановні Читачі, не буду вам писати ані про географічне положення Лемківщини, ані про антропольогічні чи мовні особливости лемків, ані навіть не буду описувати вам краєвидів лемківського закамарку. Просто беру в руки кілька світлин, які я зробив там цього року на вакаціях і буду вам говорити по кілька слів для пояснення.

I.

Отсе бачите: лемківська «хижа». Великий, незграбний будинок, який самітно стоїть серед подвіря. Тут під чорною стріхою і комора, і мешкальна кімната, і стодола, і стайня на худобу і хлів. Стріха як стара дідова шапка. А висока! Удвоє вища від самого зрубу. Щоб було де на поді складати сіно, овес та жито. За комином на стрісі не шукайте даремно. Дим з величезної печі виходить на хату, а потім вікнами та дверми на Божий світ. Тоді, коли горить ватра у печі, треба сидіти на долівці, а дим стелиться попід стелю і завуджує сотні блощиць, що резидують у шкалубинах деревляних, небілених стін.

Лемківська хижа
Усі світлини роблені у селі Ветлині пов. Лісько.

Уявляєте собі, як виглядає пожежа такої лемківської хижі? Бачите приперту до стріхи довжезну драбину і пожежний гак? Це дві речі, які звичайно лишаються цілі у пожежі.

Треба ще додати, що деревляні стіни цілої хижі помальовані знадвору червоною краскою, лише там де сходяться бруси, заліплена глиною і побілена. Такі білі смуги по червоних стінах нагадують обличча індійського войовника, розмальоване у боєві узори.

II.

— Звідки взялися тут ці світлини з далекого Орієнту? Ці якісь арабські, чи турецькі жінки, у білих чарчафах, що йдуть до мечету на молитву?

— Не грішіть! Не шукайте за чужими впливами там, де маєте до діла з найоригінальнішими, може найбільше своєрідними проявами старовинної, української культури, збереженої у далеких горах Лемківщини. Послухайте, що каже найбільший український етнограф Хведір Вовк:

«Найстаровинніше головне вкриття, що втрималося і досі на півночі — це біла намітка, або взагалі біла хустка. Це головне вкриття замужніх жінок знаходимо у всіх словян; у поляків воно дало навіть назву замужнім жінкам („białogłowa“) На Україні ми бачимо його на всіх старих малюнках, починаючи з Зборника Святослава і це вкриття незмінно переходить через цілу історію України, переховується в козацьку добу, доходить і до наших часів... Судячи по давніх малюнках за найстаровинніші з сучасного білого головного вкриття треба визнати обрус та намітку. Обрус переховав свою назву найбільше у лемків, подекуди на галицькій рівнині та в деяких місцевостях Волині. Це не дуже довге (метрів 1 і пів — 2), досить широке полотнище, що його просто кладуть на голову, а кінці його висять на плечах»... ...«Її (намітку, також обрус) вдягають, ідучи в гості, до церкви, або «на смерть».

Перед церквою

Оце вам світлини лемківських жінок у таких «обрусах», що їх у Ветлині називають завійками. Дивитеся — не надивитеся у неділю, як залитою сонцем дорогою, на зеленім тлі гірських узбіч і мізерних нивок ідуть гуртами та одинцем ці білі постаті.

Жінки ідуть до церкви

III.

Серпень. Гаряче полудне. Розкинене лемківське село дрімає в долині рвучкої річки. Хати з мальованими стінами як великі брудно-червоні коралі насилені на білу нитку вузької каменистої доріжки. Доріжкою йде похорон. Через вигін і до церкви. На переді хрест, процесія, священик у ризах, а далі коні везуть домовину. На диво, домовина на санях. На домовині хрест. Сані тихо, рівно пливуть по камінистій дорозі. До домовини припала жінка і йдучи у такій поставі за саньми «йойкає», голосить. Кілька жінок іде за домовиною в похоронному поході.

Везти мерця на санях це старовинний український звичай, відомий ще з літопису Нестора. І не тільки український. Кажуть учені, що взагалі індоєвропейський. Говорить про такі похорони на санях і Рігг-Веда. В ритуалі похорону зберігся найстаровинніший, а з тим і найпримітивніший засіб перевозу, перевіз на санях, з часів, коли віз з колесами взагалі ще не був відомий.

Похоронний похід з домовиною на санях улітку

Лемківщина живе традиціями давніх віків. І не тільки традиціями — життям.

VI.

Забобони і вірування жиють на Лемківщині як у неткненім рукою цивілізації заповіднику. Направду, чому так мало студіюємо Лемківщину?

Ось бачите город засаджений «булею», себто бараболею, огорожений воринням. За воринням дорога. При дорозі хата, дві груші. Але чи можна лишити так «булю», при дорозі на жертву недобрих очей і вроків? Що буде їсти бідна лемківська родина, як якийсь недобрий зір прохожого наврочить «булю» і «буля» виляже, або зігние під корчем? І газдиня запопадливо збирає цілі шкаралущі з яєць, з яких видуває білок і жовток крізь дірку, насилює ці шкаралущі на тонкі галузки у формі трійці і застромлює їх на високім патику на городі. Хто йде, кине перший погляд на «страшка» і вроки вже не мають сили.

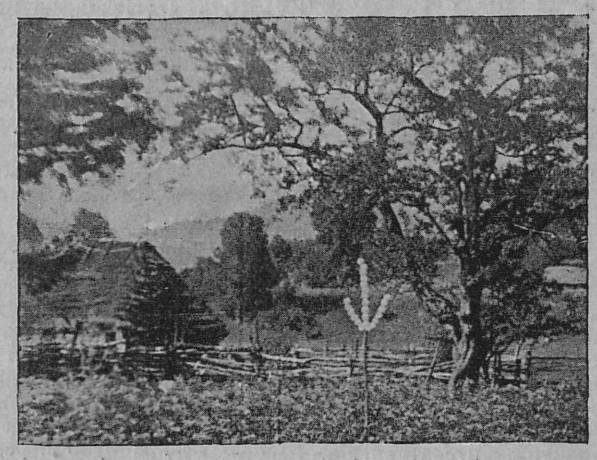

Страшки проти вроків між бараболями

А скільки тут відьом, а чарівниць! Нажаль, не вдалося мені схопити ніодної на світлину, хоч бачив я їх кілька. Збирають сліди за коровами і відбирають їм молоко. Дуже треба перед ними берегтися! У вечір перед святим Юрієм, як корови мають перший раз іти на пашу, гори лунають від трембіт, палають від вогнів. Це пастухи трембітами і вогнями проганяють відьом і злих духів з тих місць, де завтра вийдуть на пашу корови.

Як підходить буря і чорні хмари перевалюються через гори та насідають на село, почуєте рівний, відливий голос дзвонів із церковної дзвінниці. Це горбатий дзвінник розганяє хмари. А на Маковія здіймають з дзвінниці великий дзвін і святять у нім воду.

Їдьте на відпустковий час на Лемківщину. В далекі, найдальші села. Чи цих кілька світлин не заохочують вас до цього?

Чому Ви не порадите своїм знайомим, щоб передплатили „Назустріч“?

О. ДНІПРОВСЬКИЙ

СПРОБА ЕПІЧНОЇ ПОВІСТИ

I.

Котрийсь польський письменник — мабуть Пшибишевський — сказав, що біограф письменника на його думку це лакей, що крізь дірку від ключа підглядає, що робить пан. Порівняння не підлесливе, але у великій мірі правдиве. Особливо коли йде про саму цікавість. Можна сперечатися про те чи для зрозуміння й оцінки твору необхідно знати те, де автор родився та яке було його життя, але неодного навіть пересічного читача напевно цікавить те, в яких обставинах та під яким впливом повстав той чи інший літературний твір.

Дослідники літературної творчости письменників — самого її процесу — не можуть дійти до одного висновку в дискусії над тим, як матеріяльний стан автора впливає на його літературну творчість. Коли автор творить кращі та вартісніші речі? Тоді, коли він матеріяльно забезпечений, чи тоді, коли кожного дня бореться з матеріяльними злиднями та густо-часто голодує. Прихильники одної й другої думки мають багато аргументів, які все-ж таки не переконують на сто відсотків. Кнут Гамсун дав вартісні речі і тоді, коли голодував і тоді, коли був матеріяльно забезпечений і мав славу великого письменника. Тут річ не в матеріяльному забезпеченні, а в таланті.

Від коли Улас Самчук почав тут і там містити свої літературні твори і ми почали цікавитися автором, до нас доходили вістки, що Самчук коротає нужденні еміґрантські дні у Чехословаччині. Та цього не помічалося по Самчуковій творчості. Не видно цього й у його останній повісті, що є могутнім гимном красі й радощам життя. Байдуже, що тих радощів так мало. Байдуже, що вони майже непомітні за важкою працею. Але що-ж! «У праці чоловік родиться, у праці кості зложить... Інакше не можна».

Цікаве. На 215 сторінок великої вісімки Самчукової повісти нема описаної ані одної радісної події, ані одного щасливого моменту: прикупили поля, родиться дитина, відбувається весілля, свята чи навіть принагідна випивка, — все те окутане немов невидним серпанком атмосферою тієї важкої щоденної праці. Але крізь той серпанок постійно пробиваються промені ласкаво теплого сонця, що роблять цілу книжку дивно теплою і описане в ній життя справді гарним і радісним.

«Він (Юхим) вірив, що «Бог мудро будував наш світ. Дав він хоробу, але і лік від неї. Все потрібне. Все на місці. Збагнути мудрощі великого творіння — значить вірити у велику доцільність усього, що дав нам Найвищий Творець»... І вірний своїй фільософії він стійко і мужньо зустрічав всяке горе так само, як і радість, шукаючи нової рівноваги...» (112).

Ось це ласкаво-тепле сонце, що його промінням пронизана ціла книжка Самчука. Тільки осяяні промінням того сонця можемо сказати, як Володько:

— Дійсно великий і хороший світ! І безліч у ньому цікавого, незнаного (83).

У своїй повісті «Волинь» Самчук поставив собі завдання :взяти частину того «дійсно великого і хорошого світу» та показати нам ту «безліч у ньому цікавого, незнаного. Це йому вдалося досконало.

II.

Наголовок трохи баламутить читача, що бере до рук Самчукову книжку. Не помагає піднаголовок: роман-хроніка. «Волинь». Справді! Що це має бути? — запитує себе читач. І щойно коли скінчив читати твір, приходить до пересвідчення, що наголовок не підходить. Він за широкий. Автор не дав у книжці того, що обіцяв у наголовку.

Правда, можна взяти під увагу те, що це тільки перша частина цілого твору. Писати про якусь частину твору, коли інших частин не читали ми, — дуже невигідно й небезпечно. Але книжка, що її маємо в руках, це замкнута цілість і вона має свою повну вартість, байдуже, чи підуть після неї друга й третя частини чи ні.

Здається, що друга й третя частини теж не виправдають наголовка «Волинь». На всякий випадок ні трохи не виправдує його перша. Автор ніде не малює якихсь волинських особливостей природи, не підкреслює окремішних прикмет вдачі волинських селян, та взагалі не бере на увагу якихнебудь питоменностей країни, де йде дія його повісти. Якби не сам наголовок на окладинці та кілька назв місцевостей у книжці, то читач ніяк не збагнув би, що мова про Волинь.

Такий загальний наголовок зобовязує. Якби навіть не вимагати від автора, щоб він сказав нам щось про своєрідні ознаки країни, що її назву поставив у наголовку книжки, то мусимо вимагати, щоб бодай описав нам докладно те, що обіцяв у наголовку. А тимчасом поза життям Матвія Довбенка та його родини, що живе на хуторі, ми в книжці мало що бачимо, а як що й бачимо, то тільки легко начеркнене. Не бачимо села, не бачимо як працюють та живуть селяни, всі так, як Довбенки чи може якось інакше, не бачимо, якслід церкви нічого не знаємо про її ролю та відношення селян до неї, не бачимо міста, не бачимо — поза малими натяками — інших національностей, що всетаки на Волині жили й живуть і т. д. і т. д. Те, що маємо в книжці Уласа Самчука, то не повний образ волинського села чи Волині з довоєнних часів під московською владою.

Дехто скаже — може й сам автор — що це не було його завданням. Згода! Тоді треба дуже обережно підшукувати наголовок для твору, бо наголовок — це твір і ніколи не може бути інакше, тобто твір — одне, а наголовок інше, як у нашім випадку.

На нашу думку, книжку, що її маємо в руках, найкраще було назвати: «Матвій Довбенко». Нічого не знаємо про те, про що буде мова в чергових частинах. Може наведений наголовок був би відповідний тільки для першої частини, але для неї єдиний.

III.

Матвій Довбенко — головна особа в Самчуковій книжці.

«Батько корчує пні за лісом на вирубі, гей би не заважали вони на тому шмату такого дорогого поля. На новині гарне просо ростиме, опісля пшениця, але прокляті пні. Корчувати воно не легко, але хіба то батькові першина? Пять десятин ось тут на яких росло ще перед парою років сотні тисяч дерев, викорчував своїми мозолями. А скільки деінде. Он там в Осовці, на чеських полях, на панських, на Тимошівщині... Рве й рве, як бурелім який, а все те «щоб виросло просо, а опісля пшениця».

Так починається повість.

Колись давніше автори, що випускали у світ свої книжки, давали їм обширні наголовки, в яких переказували коротенько зміст книжки. У наведеному вгорі уступі Самчук зробив несвідомо те саме. Подав у ньому характеристику головного героя повісти та зміст книжки. На всіх 215-ти сторінках повісти ми не довідуємося нічого більше ані про самого Матвія ані про те, що він робить. Ясно, що як колись не досить було прочитати наголовок, хоч який він був широкий, щоб знати всі подробиці книжки, так і тут: у цілій своїй книжці Самчук розвинув думку, яку сконденсував у наведеному вступі. У цілій повісті Матвій тільки те й робить, що «рве й рве, як бурелім який, а все те, щоб виросло просо, а опісля пшениця».

Матвій «пять десятин ось тут, на яких росло ще перед парою років сотні тисяч дерев, викорчував своїми мозолями. А скільки деінде».

Навіщо?

Матвій каже: «Працюй, працюй мов той каторжник, борися зі злиднями, ломи кості, а що маєш? І на якого біса було женитися. Що робитимуть діти. Землі треба! Землі! (118).

Але вже нема що й корчувати. А коли в місцевого пана не можна купити й десятини, то треба йти в світ.

«Ні! Годі! Чи-ж то тільки світу, що у вікні? Геть звідсіль! Землю шукати, битись, дертися за неї, хоч ціною життя свого, бо що значить воно без землі? Що за життя, коли людина з дня на день, з року на рік перебивається, гірко працює і ледви на кусень хліба та личаного постола заробить?» (118).

Чи цей голод землі то якась ненаситна захланність? Буває й таке. Але у Матвія це життєва необхідність — ота земля.

— Ти-ж не забудь, що он ще ті бахурі ростуть — каже він до жінки, коли вона спиняє його перед купном нової землі.

У тій вічній погоні за землею Матвій не має часу на сентименти. Покинув батьківщину, бо вдалося йому купити трохи більше землі за селом, де кілька десятин викорчував. Заложив хутір, побудувався, засадив садок... Але як довідався, що десь там, за десятком верстов, можна за його шість десятин купити чотирнадцять, продає все без вагання та переноситься на нове місце, хоч добре знає, що тут він уже загосподарований, а там прийдеться зачинати все від початку. Бо ні хати, ні хліва. Його це не лякає. «хіба йому першина».

«У праці чоловік родиться, у праці кості зложить. Інакше не можна» (214).

Оця необхідна й невгамівна важка праця зробила з Матвія тверду вдачу.

«Батько ні пари з уст. Тяжко сів коло столу на лаву і сперся на стіл, закинувши поперед настільника, щоб брудніжними рукавами не замазати. Ні очей, ні рис його обличчя при такому мізерному освітленню розібрати годі. Але одна вперта мовчанка казала аж надто вимовно про все, що діється в його твердій мужицькій душі».

Лямпа чадить. Чого? — питає Матвій.

— Шкло розбив Володько. Взяв, трубів, трубів ним, поки тріснуло.

«Коли б но ту стару одлушпачив добре, то вона б за вами пригляділа б... — сказав Матвій.

Це погроза. Але іноді не кінчилося

*) Улас Самчук. **Волинь.** Роман — хроніка у 3-ьох частинах. Бібліотека «Дзвонів» ч. 2. Львів, 1932. (Вийшло в 1934-ому році).

Вистава малюнків у музеї Наук. Т-ва ім. Шевченка

(Докінчення з 1-ої сторінки)

довані на еліптичності й через те не вискакують поза рями та завжди кінчаться на своїй власній поверхні. І взагалі Гаврилюк цікавий маляр, із чималою вже малярською культурою та необмеженими спромогами.

Мені подобались речі Іванни Нижник, портрети ч. 119 і 120, передусім

А. Павлось. О. Новаківський.

цей останній. Можна сказати, що це вже далеко не учнівська річ, фарба має тягар і насиченість, що вже починає «брати», дрятувати своєю переконливістю. Аж проситься, щоб малярка чим скоріше тікала із Львова в світ.

Всі речі С. Луцика безперечно добре намальовані, мають дбайливий рисунок і все comme il faut Але треба звернути увагу, що далі в тому напрямку йти зовсім безперспективно: Луцик може лиш удосконалювати техніку, а це не є метою мистецтва. Primo: його малюнки досить однакові — освітлені сонцем пейзажі й стафажі менш - більш завжди так само. „Secundo" в його малюнках немає композиції. Ряма просто обтинає образ на чотирьох боках і малюнкам (є деякі винятки в малих етюдах) брак тієї внутрішньої звязкости, що творить малюнок самим для себе замкненим світом, якому нічого додати ані відняти не можна. Це все більш відзеркалювання світа, як творення власного. А це друге трохи важніше. Малюнки Луцика, коли так можна б сказати, трохи за «солідні». Отже: пропонуємо «перебудуватись» — немає справді нічого до страти, а зискати можна куди більш!

Р. Чорній виставив лиш старі олійні праці, зперед трьох-чотирьох літ, які зайвий раз доказують, який він чудовий... рисівник і карикатурист! Графіка його («Богун») досить цікава, але кращих його речей чомусь не виставлено. Взагалі Чорній на виставці показаний якось доривочно і найсильніших його речей — карикатурних рисунків — зовсім на виставі нема.

Г. Смольський дав два цікаві, хоч і не нові своїми мистецькими засновками, портрети, мальовані спокійно, добре змодельовані світло-тінню, якої брак разить так пр. у портретах В. Іванюха, що дають враження чогось плоского й холодного. Куди кращі монотипії Іванюха ,хоч знову ж їх мініятурність не дає щось багато про них сказати. У С. Гебусівни найкраща графіка, інші її речі видаються мені надто нерішучі. З речей А. Малюци на тій виставі звертає увагу лиш портрет ч. 105. О. Плешкан і С. Рудакевич повиставляли або малі етюди або порозсипували їх по салях ,так, що годі зорієнтуватись у цілості.

Стільки молодші. Є ще група старших і давніше відомих мистців; деякі з них виставляють по довгих роках мовчанки. М. Анастазієвський видається мені зовсім плоский і холодний. М. Будманюк — натураліст, міцно тримається старих позицій і в портретах дбає більш за вираз, як за мистецтво. Приємні дитячі головки. О. Лошнів дав сильний психольогічно автопортрет і портрет мистця Струхманчука. «Композиція», в стилю «люміністичнім» має в собі ту суперечність, що в абстрактне тло замало абстрактно, а більш реалістично, скомпоновано людські постаті, що відбирає малюнкові стилеву єдність. П. Обаль дуже химерний, не завжди переконливий своїми зимними зеленими та фіолетними барвами. Цікавий, хоч досить холодний портрет пані ч. 129. Взагалі в Обаля забагато стилізації, а замало бунтарства зважитись на щось незвичайне, до чого він безперечно має силу. Л. Перфецький знайшовся на виставці хіба припадково, представлений самими старими речами. «Базар» — це лиш ілюстрація, намальована чомусь олією, й зовсім не характерна для цього блискучого колориста «Паризької групи». Є ще речі О. Манастирської й О. Рубісової.

Різьбу дає А. Павлось, за яким починаємо з увагою слідкувати. Його

С. Гебусівна. Дереворит.

портрети й коні щось обіцюють і, якщо лиш він зможе вирватись зі Львова, Львів готов дістати доброго різьбаря. Така вже доля українського мистецтва, що воно належить лиш до конкістадорів і возом того не обїдеш. Зовсім неймовірне, щоб у Львові так з нічого міг повстати добрий маляр чи різьбар. Бо нині мистецтво — це безліч рушійних сил, що перехрещуються в осередках великої мистецької культури.

С. Гор.

З нових французьких книжок

J. H, Rosny ainė „Les compagnons de l'univers"

Цей старець дає свіжу повість, що має найкращі прикмети його таланту. Не є це ні чисто психольогічна студія за зразком «Зірвання», «Віднови» або «Подвійного кохання», ні повість із померків віків як «Вамірег» або «Смерть землі», а досить заплутана любовна історія з цілою низкою «космічних» проблєм. Ці проблеми про призначення людини та світу завсіди хвилювали Роні. Находимо тут прегарні міркування про людські терпіння, про ідею жертви, про взаємини собаки та кота. «Товариші всесвіту» це здається ті люди вищої породи, що зможуть жити у гармонії з природою, коли наука найде нові способи порозуміння з фізичними явищами. «На людство находять темні поворотні хвилі. Чим більше воно простягає свою владу над землею тим більше нещасливе воно мені видається. На самому кінці воно проживатиме страшну нудьгу, безмежний жах, страховинне відчуття порожнечі... І це буде смерть гідна його».

Antonio Aniante: „Un jour très calme".

Книжка оповідань італійського письменника, що довший час живе у Парижі. Все це образки, що межують із фантастичними пригодами або казками. Автор зовсім не журиться думкою, чи ми повіримо йому, а силою своєї уяви веде нас у ситуації і між люди, що нічим не нагадують нам сучасного світа. Відчуваємо у ньому деякий вплив Піранделя. Належав він до гурта італійських письменників «900»; дві інші його книжки «Істерична дидина» і «Останні дні Торміна» теж перекладені на франц. мову.

Edouard Peisson; „Une femme"

Колишній військовий летун після війни жениться і згодом стає знову летуном, цивільним цим разом. У ньому прокидається давня потреба пригод. Покидає жінку й діти, щезаючи безслідно. Покинена жінка попадає у страшну нужду і саме перипетії її занепаду, морального упадку, змальовує автор. Дуже невесела історія, в яку автор вложив багато спочутливости.

О. О.

ЗА ДВА ТИЖНІ

Ніхто не пише хроніки наших днів. Стільки хронічних недуг, а хроніки нема.

Добре зробив Галущинський, що списав, що знав про війну і Січових Стрільців. Нехай усі розуміють, що поганий той отаман, що вилежується на отамані (як він) і не кожний голова «Просвіти» може людей просвітити. А вже найгірше робить той, хто зберіг свою голову від шаблюки — за перо хапається. Помахавш таким пером у споминах і власне горло підрізав.

*

Недобре теж робить Ватикан, що досі не заборонив єпископам видавати таких відозв, що підривають авторитет Церкви. Задумався єп. Хомишин над проблємою: чому нарід у пошанівку духовних у станиславівській єпархії не має. А це таке просте. Від голови риба смердить. Духовні читають брошурки єп. Хомишина і питають себе: «Цікаво, що читає наш зверхник — св. Письмо чи бульварні романи у чужій мові?»

Яка мова! Не пастирський лист, а лист запорожців до султана стилем адвокатського конципієнта!

*

Часи тяжкі і для тих, що всякою мовою говорять. Як почули у Львові, що Варшава нам хліборобський ліцей дає — зараз счинили сварку: чи можна допустити туди на професорів людей, що мають уже дві солені пенсії — послів і директорів. Чому би ні? Чим більше хто має посад і пенсій, тим легше може інших учити розуму.

Справа ліцею стоїть твердо. Клопіт тільки: хто буде малювати його будинок у народньому стилі (як обіцяв сам міністр)? Ми радили б запрохати Новаківського. Той, якби вималював стіни то бодай би залишив їх у себе.

Злобні люди кажуть, що Новаківський сотні долярів за образи бере і часто не віддає їх. А д-р Голубовський покаже вам у себе пів тузина, які дістав за півдурно — за одно добре слово.

Дивуються, чому Новаківський не взяв участи у виставі «Українського Т-ва Прихильників Мистецтва», що від літ стало його мамкою. Від коли взяла його в оборону польська преса, він рішив, що краще виступити самому у Towarzystwie Sztuk Pięknych.

*

Грунт підшукати собі добрий льокаль. Тоді й ексмісія не страшна. Уже два місяці переїзджає «Молода Громада» з Гостинниці до «Сільського Господаря», звідти до „De la Paix" і звідти назад до «Гостинниці». Недурно — молода, ніде місця не загріє. Тут ціни на чай за гарячі, там піч за холодна, тут карта не йде...

Зробила б за прикладом Ради Української Парляментарної Репрезентації. Скликала б нараду на тему: що робити в новоутвореній ситуації? І відповіла б так само: нехай буде все по старому, бо досі від кожної зміни було тільки гірше. І лінія є і спокій святий.

*

Жовтень — страшний місяць. Жовтіють у ньому видавці та журналісти. Місяць преси називається. Краще було б назвати його місяцем пресії і депресії. Журналісти такі залякані, що замісць писати про потвору з Льоч Несс або про лет у стратосферу, повторяють увесь місяць «свій до свого». Гасло приємне як Штравсовий вальс, але й у вальсі не можна крутитись безконечно.

*

Правда: газета має щось спільного з культурою і є в нас теж культурний фронт. На цьому фронті «Т-во письменників і журналістів» збирає вже гроші на нову літературну нагороду, яку від тепер зможе дістати тільки член Т-ва. Хочеш, братчику, 1000 зол. — заплати вписове 10 зол. і 50 сот. місячної вкладки. Кажуть, що скарбник Т-ва дістає що-години нових 50 сот. а Рада нове прохання, щоб вписове розложити на 10 місячних сплат з мораторією.

Кажуть теж, що досі нема з кого скласти журі. Одні — кандидати до нагороди, другі мусіли б узяти піврічну відпустку, що б до 21 січня 1935 р. прочитати всі літературні новини.

У звязку з цією нагородою вирине теж принципіяльне питання, чи не зможе на нагороду «Т-ва письменників» кандидувати Шевченко. «Український Науковий Інститут» зробив усім несподіванку своїми 16-ими томами Шевченка. Деякі твори Шевченка не були ще у Галичині друковані і відповідають усім умовам конкурсу. Тільки з членством Шевченка буде клопіт. Може «Наукове Т-во ім. Шевченка» заплатить за нього вписове і вкладки від 1861 року? І так нормальний член нашого товариства винен за кілька літ узад.

*

Великим моральним успіхом для «Т-ва письм. і журн.» був концерт Марії Сокіл. Добродійна ціль: на бідних лемків. Саля була повна; всі, що платили 50 сот. позасідали на перші місця, щоб ніхто не міг казати, що нема в нас мельоманів. При рахунках з концерту відкрили журналісти одну небувалу річ: кошти самого розклеєння афішів більші нині, ніж увесь дохід з концерту. Якби люди з хистом до пера були про це знали змалку то замісць обмазувати паркани надписами були б учились на них клеїти готові друки!

А світові новини? Усе ще десь шукають за бандитами, що вкрали дитину Ліндберга і за македонськими революціонерами і новими міністрами до нових кабінетів і новими отруйними газами і новими податками. Нема досі тільки способу, щоб волосся не росло на бороді. На бороді росте, а з голови випадає. І так довкола.

Jacques Іжак.

Вагнер і політика

Гітлєрівські ідеольоги уважають Ріхарда Вагнера провозвісником Третьої Держави. Недавно в Мюнхені вийшла нова книжка про Вагнера. Її автор Ганцер намагається доказати, що Вагнер стояв в гострій опозиції до ідеалів «весни народів». Це новий погляд, бо досі Вагнера тісно звязували з гаслами революції 1848-го року.

на погрозі. За те, що Володько не допильнував корів і вони спасли капусту, Матвій так збив його, що він два дні «провалявся у постелі».

«Тяжка була батькова рука. Знав її добре і Василь, і Володько, і мати, і навіть трьохлітній Хвидот. Ціла родина знала дуже добре, чим пахло, коли збудити у батькові, їх могутньому, барчистому, великоголовому батькові його звірячий гнів» (55).

Але це зовсім не перешкоджує Матвієві у відповідні хвилини бути мягким та ласкавим. Ось як випадок, коли Володька вдарила коняка (59), або розмова з Володьком (41—43), чи хочби його розмова з сином в присутності священика, що Володька дуже хвалив (207).

Коли до того додати ще суспільницький змисл, який Матвій виявляє на новій оселі в Тилявці, а до того релігійність, то треба признати, що Самчукові вдалося дати цікавий тип селянина. До речі: позитивний тип, що нам як нації такий необхідний. І може не помилимося, коли скажемо, що це справді у перше в нашій літературі появляється такий тип селянина. Такий, яким він здебільша справді є. Не пасивний, не жертва долі, але активний, творчий. Людина, що знає свою мету і свідомо, витривало до неї змагає.

Жаль, що автор не викінчив того типу, як слід, а найгірше те, що тільки злегка начеркнув його громадську діяльність і то аж при кінці повісти. Від цього сама постать і разом з нею ціла повість багато втратили.

IV.

При його богатстві заобсервованого матеріялу, який він обильною рукою вложив у повість подекуди навіть з деякою шкодою для композиції його твору, Самчукові повинно було бути досить тієї одної постаті — Матвія Довбенка — щоби створити повість. Але йому було того мало. Йому було мало одного героя. Читач від самого початку повісти не може збагнути: хто, властиво, головний герой.

Якби повість зачиналася так: «Матвій корчує пні за лісом...». Було б ясно. Тимчасом вона зачинається: «Батько корчує пні за лісом...» Виходить, що тут висувається на перший плян хтось, що називає Матвія батьком. У дальших сторінках і так майже через цілу першу половину повісти ви маєте враження, що головним героєм є Володько, шестилітній син Матвія, яким автор спеціяльно займається. До тієї міри, що особа Матвія сходить на другий плян. Багато подій — так, як це, зрештою, зроблено й на початку повісти — описує автор так, як це бачить Володько, але хвилинами забувається й оповідає від себе. Виходить плутанина. Оцей брак одного оповідача — це велика недостача, композиційне недотягнення Самчукової повісти.

Можна здогадуватися, що розкладаючи свою повість на три великі частини, автор гадав змалювати два покоління. Звідти й походить те, що вибравши героєм повісти Матвія Довбенка, він присвятив стільки уваги Володькові. Це можна було зробити, але автор затратив міру тих двох осіб, одною затемнив другу, та хоч при кінці ту міру віднайшов, то всетаки справи не направив. Треба було дивлячись на кінець виправити першу половину, дуже скорочуючи все те, що там сказано про Володька.

Сама постать Володька — невдачна. Так як автор — поза деякими недотягненнями — блискуче дав собі раду з Матвієм, Володько вийшов з нього старий-малий, вийшов штучний, неправдивий.

Послухайте, як фільософує шестилітній Володько після недуги:

«Смерть! — О, ти несмачне слово. — Я не бачив ще тебе, ти бридка, повіє... — думалось малому. — І не хочу бачити...»

Ні, ні! Не хочемо сказати, що Володько не хотів умерти і не бажав жити. Але він так не думав. Це мусіло бути якось інакше, більш по дитячому.

Володько розказує своєму дідові про свою першу сповідь:

«Ну, от подумайте самі. От я хорів. Я десять неділь навіть не підводився. Все отак до гори лежав і дивився у одно місце на стелі. І подумайте собі, дідю, що коли мене повезли до сповіди, піп питає: — Чим ти, каже, згрішив? Як собі хочете, думайте, але я аж заплакав. Мені було боляче. Ну, чому він мене не взяв тай не спитав: Володику! Що тебе болить? Розкажи! І я б усе розказав. А то. Згрішив? Як я згрішив? Я нічого йому не сказав, я йому набрехав і їдучи до дому весь час плакав, так боляче було».

Ні, ні! Воно так не було! Так не могло бути! Володько, син Матвія, що такий релігійний, що стільки разів молиться, як це бачимо у повісті, читає святе письмо, ні той шестилітній Володько не міг сказати, що він «набрехав» священикові.

Психольогія дитини не така легка річ. Підтверджує це такий талант, як Самчук. Але треба признати, що при змальовуванні Володька як типу є багато гарних місць та цікавих спостережень. Це свідчить про велику вникливість автора.

Взагалі Володько, як кожна інша особа поза Матвієм, у першій частині не відіграє великої ролі. Це мабуть завдаток на другу або й третю частину.

V.

Інші постаті Самчук тільки злегка начеркнув, присвятивши трохи більше уваги Насті, жінці Матвія, та його першому тестеві, Юхимові. Цей останній — дуже цікава постать.

Загально беручи, авторові можна зробити такий закид: назбирав дуже багато матеріялу, незвичайно багато заобсервував усяких життевих подробиць, та захотів конче усе впхати в одну книжку. Почуваємо свого роду перевантаження. Автор просто нагадує собі: ах, треба ще те написати, і пише, без уваги, чи воно потрібне в даному місці, з уваги на композицію, чи ні. Наприклад, починає описувати жнива і раптом каже Матвієві їхати до міста по серпи. Опис тієї їзди з Володьком (154), дуже гарний, але-ж його можна було дати на іншому місці, а тут дати опис жнив. Таких випадків кілька. Ось хочби епізод зі шпіюном (162), з онучником (185) й інші. Це доказ, що автор не передумав композиції свого твору якслід і згідно з композиційним пляном не викінчив його.

Часто Самчук забуває, що пише повість і в середині акції переходить несвідомо на загальний спогад. Наприклад в описі Свят-Вечора (96). «А кінчалась молитва, коли батько відступивши пару кроків від стола, охрещував в останнє своє суворе обличчя, гнув свою дебелу постать, вибивав три повільні поклони, торкаючись своїм морщинястим чолом самої землі... І не встигав ще батько встати після останнього поклона, як Володько та Хвидот чинно сиділи вже один коло другого за столом і чекали на страву... Розуміється їх ще звідтам вигонили. Вони мовляв тут не самі важні персони. Траплялося, що котрийсь і легкого ляпаса по задку заробить, але то все не так важно».

Оте підкреслене нами «траплялось» доказує, що тут автор полинув на крилах спогаду. Так бувало, він це памятає, траплялось. Та автор забуває, що у повісті нам не важно, як бувало чи як траплялось. У повісті мусимо бачити виразно, як воно справді було той один раз, в той описаний мент.

Або:

«Часом переїзджав селом жид «онучник». Він їхав поволі паршивенькою конячкою і на ціле село вигукував: — Оонуч! Онуууч, онучч!».

Знову спогад. Автор нагадує собі, що «часом» отой жид «онучник» переїзджав. І він припиняє акцію повісти, щоб написати оцей — зрештою милий — спогад. А треба було зробити з цього епізод вплетений в акцію цілости.

Наслідком таких дигресій, наслідком отаких втручених сям і там спогадів акція розтягнулася і втратила при тому всю свою живість. Замісць певного й точно визначеного ходу подій тісно повязаних з собою, маємо ряд окремих подій і спогадів. Замісць повісти маємо хроніку. Автор має чисту совість. Він це зазначив у піднаголовку книжки. Та нас це не вдоволяє. Ми воліли б, щоб зпід пера Самчука вийшла справжня повість.

Для прикладу ще одна дрібничка. Читаємо таке: «Матвій сердився. Настя, що цього літа востанне завагітніла, журилась»... і т. д. (135). Чому «востанне». Це діється саме в середині книжки, а крім того має бути ще дві такі частини. Чому ми маємо вже наперед знати, що Настя вже більше не завагітніє? Автор це знає, бо так собі уплянував, але зовсім не треба втаємничувати читача у свої пляни. В повісті мусить бути як у житті: знаємо те, що було і те, що діється в даний мент. Наперед забігають тільки нетерпеливі смотрики, що мусять зараз знати, чи «Нума» вийшла за... «Помпілія»(!!). Знаємо, що це недогляд автора, але такі недогляди шкодять творові.

За недогляд в часі останньої виправки тексту треба вважати й такий уступ:

«Сили малого (Володька) наповняли зівале тіло. Коли прийшло Зелене Свято і двір умаявся клеченням, доріжки засипані червоним піском та пахучою лепехою. Напередодні він був у лісі, ходив у сосни, дивився у далечінь, вслухався у гомін сосон і шепіт дубів. А коли запала пітьма, він мусів йти до хати»....

А може тут вже вина редактора й коректора? До них обох автор може мати виправданий жаль: з редакційного та коректорського боку книжка видана дуже недбало. Зате окладинка П. Ковжуна гарна.

VI.

Мова книжки — це окрема справа. Може про те при іншій нагоді, а тут ще декілька слів на закінчення. Якщо брати під увагу нашу літературну продукцію за останніх півтора десятка років, то книжку Самчука треба поставити у ряді найцікавіших та найкращих наших творів за той час. Цей ряд невеличкий — всього декілька назв. Великий обсерваційний хист, тонкість психольогічного вичування, хист схоплювати проблеми, хист змальовувати природу короткими, ядерними образами, глибина погляду, легкість оповідання і цікавий, оригінальний стиль — оце прикмети, які ми знайшли в книжці Самчука і які доказують, що маємо до діла з письменником непересічної міри. Хоч через перевантаження матеріялом акція повісти розволіклася і наслідком того якби розгубилася, хоч є деякі композиційні недостачі, то всеж-таки небуденна сила вислову й внутрішньої динаміки полонює читача від першої до останньої сторінки його прецікавої книжки.

Гармонійні пахощі

Від нині Сикстуська вулиця вириватиме в моїй уяві у сполуці нових запахів. Досі пахла вона для мене йодиною та вином. Пльомбував я на ній зуби і заливав макарони (з імянинами) соняшним вином у вічнонеогрітій «Італії».

Нова вивіска заманила мене до середини. «Льотос»? Земляки починають уже плавати по кольонських водах?! Мало є таких фірм, де можна казати собі показати кількадесять пляшин і не випити ніодної. З хеміком цієї нової фірми, що саме мріє про те, якби створити власні рідні перфуми з такими запашними назвами як Наталка, Дніпро або Покотигорошок — розбалакались ми так начеб увесь спірт довкола був призначений для внутрішнього вжитку.

Цікаво, що знову живемо в добі жіночих пахощів. Був час фемінізму і спорту, коли жіноцтво кокетувало нас своєю свіжою церою і свіжою водою. Нині фемінізм і спорт зміцнився, а з ним продаж кремів, помадок до губ і композиційних пахнил.

*

Композиційних? Що це таке? — спитає неодна дама, навіть така, що вчилась літературної композиції та музичної. Більшість купуючи перфуми йде не за нюхом, а за слухом: поетичною назвою або модною фірмою. Більшість мабуть вірить теж у те, що перфуми відповідають пахові рослин, головно квітів, з якими вони звязують усякі сентиментальні спомини.

Нехай будуть спомини. Це теж тільки символи, так само як назви для химерних сполук зачинених щільно у шляних цяцьках. Чому більшість нинішних перфум це такі самі плоди як поезія, мельодія або образ, яким у дійсності не відповідає ніякий реальний предмет? Чому навіть квітні води, що часом нагадують нам конвалію, фіялку, бузок або нарцизи, більше зближені до коктейлів і джезбенду, ніж до природних запахів?

Природні запахи, від яких затикаємо носа, важко заступати іншими теж природними. Ані у кімнаті, що пахне димарями ані на Сикстуській вулиці, що пахне пилом і старими подвірями не можна тримати квітників ані копиці свіжо скошеного сіна. А так входиш до перфумерії і тільки глипнеш на вивіску — вже здається тобі, що повіяло на тебе льотосом...

Губіган, Коті, Ґерлєн, Буржуа, Коріс, Шерамі, Лянтеріс, Любен, Дорен, Аткісон, Півер, Брокар, Форвіль, Карон — так могли б називатись і автори. Кожний із них кидає на ринок нові гармонії запахів, складає їх із усяких елєментів і може мріє як колись Бодлєр, Гюісманс та Уайльд про безсмертну опянливу сполуку.

*

Мало насолод завдячуємо свому нюхові. Залишили ми цей змисл звірятам і навіть коли ввійшли до перфумерії вибираємо зором, не носом. Хто може догадатись, що Fleur bienaimée Houbigant нагадує легко Origan а ця назва має мало спільного з рідною материнкою. Chypre — Atkinson'a чути англійськими клюбовими меблями, правописний дивогляд „Le Chick-Chick-Vigny це сильна резеда, Fetiche-Piver'a наче церковне куриво, Rêve de Chine Bragay'a це тільки мрія папоротного цвіту, його Aux fleurs — сіно, а його Chypre роздуває ніздря богемістів — запахом чорної кави з коняком.

Не знаю, як пахне японський чай, щоб перевірити чи назва Mitsouku має щонебудь із ним спільного; байдуже мені, чи фабрикант Violet дає до свого нарциза запах того самого цвіту, коли він пахтить як червоне вино з цинамоном. Не можу збагнути, чому пах легко зігнилої конвалії назвав Lenotre—Ertonel Зате можу присягнути, що Mon Boudoir (Houbigant) пахне важкими подушками, Ce que femme veut Gellé) теж чимось у цьому роді і Caresse d'amour (Mury) деякими париськими нічними вуличками.

*

Назви композиційним перфум нагадують заголовки модерних повістей: не збагнеш із них їх справжнього запаху і більше там уяви, як композиції. Вони призначені для публики, що має нюх до всього, тільки не для запахів. Із міліонів жінок, що вживають постійно перфум, тільки одиниці ставлять собі питання: яка перфума для них відповідна. Звідки вони могли б про це знати? Ніхто з нас не чує запаху власного тіла, а собаки не вміють говорити.

Не треба аж читати Гавельока Елліса, щоб знати, як сильно любовне захоплення залежить від вражінь запаху. Є навіть люди, що так само як деяка порода вужів, поширюють довкола себе запоморочливий пах, який паралїжує волю своєї жертви.

Спомини, — все це тільки гра асоціяцій — виринають із дивно несподіваною силою, коли маємо память пахощів. Є рід бензини в автах, від якої оживає в моїй уяві Париж; є папір такого запаху, що нагадує мені сильніше, ніж розмови на літературні теми деяких авторів; бувають ресторанні страви при яких я радо замовив би собі пляшини чорнила, щоб списати імена з римами звязані нероздільно з їх запахом.

*

Не знаю чи можна зарахувати до композиційних пахощів запах карієри або гроша, що вводить нині у пянкий транс так багато людей. Та нема сумніву, що неодна стаття пахне кровю невинно зарізаних баранів і зайця, що своїм запахом так сильно нагадує духову атмосферу імперіялістів, які всю війну провели у запіллі і всю революцію у кабінетах.

Прийде час, коли люди входитимуть до перфумерії, як до каварні або аптики:

— Болить мене голова, а мушу на завтра написати програмову політичну статтю... Дайте мені щось...

— Чи це має бути стаття у полємічному тоні?

— Т-а-ак...

— То можемо вам порадити Ukrainian Dollar—poppy нашої фірми... Запах українського маку й американських долярів дає у своїй сполуці незвичайні наслідки...

м. рудницький.

Бім літературний Бом

«Один з наших письменників у збірці своїх гумористичних оповідань під заголовком «Прижмуреним оком» дуже влучно представив старого більше як вісімдесятьлітнього жида Гершка з повітового міста, котрий так зжився зі своїм смітником, що коли того смітника не стало, він з туги і жалю помер».

Ану, вгадайте, який твір з останнього місяця так починається? Скажете: якийсь малий фейлєтон Тиберія Горобця, Галактіона Чіпки, Федя Триндика або Гіякинта Бруньки.

Ні, братчику — не вгадаєте.

Так починається «Відозва Преосвященого Григорія Хомишина Епископа Станиславівського до Всечесного Духовенства Станиславівської Епархії».

*

Відчиняємо 8-е число симпатичного молодого журналу «Дажбог», в якому пишуть теж і старші, коли тільки почуваються дуже молодими. Число починається елєгією і двома оповіданнями — разом 15 сторінок. Цю небуденну подію попереджує редакція окремою передмовою видрукованою товстими буквами:«В цьому числі говорять письменники з гір» — так починається ця афіша

— «Гори говорять,
Гори творять,
Гори живуть...»

«Творять», «живуть» — що слово то міцніше. Один вірш і два оповіданечка. Чому не написати скромніше: «Гори перевертаються. Землетрус в українській літературі».

*

Читаємо в останнім числі «Вістника», у статті Д. Донцова «Точка над і» таке: «А цей джезбенд (московсько-жидівський — р.) розверещався не на жарт. Тут і Шарль Жід, і Геріо, і Отмар, і жидівські «Хвілі» і т. д.

Звідки Шарль Жід, людина, що вмерла вже таки давненько та людина надто відома як один із провідників світової кооперації взялась у товаристві п Геріо й Отмара — це таємниця ментальности редактора «Вістника». Імовірно мова йде про письменника Андре Жіда. Але ріжницю між ними знає навіть гімназист.

летіло 40 сороок...

Історія будови памятника Шевченкові в Києві — повна «непередбачених обставин» і крутійств.

Був момент у митарствах комітету будови памятника Шевченкові, коли справа стояла вже, здавалося, на добрій дорозі. Всеукраїнська збірка на будову дала понад 300 тисяч карбованців, кілька надісланих проєктів памятника прийняло спеціяльне жюрі до вибору, лишалося тільки вибрати місце для будови памятника. Увагу всіх звернув на себе чудовий затишний скверик на Софійській площі між будинком державних установ і Михайлівським монастирем. Якби це місце призначили на памятник, Софійська площа мала б два величаві монументи: Богданові Хмельницькому по один бік будинку державних установ коло Софійського собору й Кобзареві України коло Михайлівського монастиря. По довгих клопотах київська міська Дума була вже погодилася на це місце.

Але тут у гру вмішалося чорносотенне Т-во, яке в більшості складалося з обмосковлених «хохлів»: так зване «Воєнно-Историческое Общество». Щоб перешкодити українцям збудувати памятник Шевченкові на облюбованому місці, це товариство в дуже спішному темпі виробило проєкт будови цілого ряду історичних памятників із цементу під назвою «історического пути». За цим проєктом, місце в скверику коло Михайлівського монастиря треба було призначити на памятник княгині Ользі.

Дуже зручно обробивши справу й заручившися згодою влади, якій справа памятника Шевченкові була «сіллю в оці», Товариство, грубо прикриваючися «науковими» вимогами, зробило внесок у київській Думі, щоб скверик призначили саме під памятник кн. Ользі. Дума, яка вже пообіцяла це місце комітетові будови памятника Шевченкові, опинилося в дуже скруткому становищі.

І ось тодішній голова міської Думи Дяків вирішив справу полагодити «мирно». Він зібрав представників Шевченківського комітету і приводячи даремне всякі аргументи, нарешті сказав:

— Панове! Та-ж мусить нарешті кавалєр відступити місце дамі. Я все-ж сподіваюся, що Кобзар України буде в даному разі джентельменом.

Заява ця викликала веселий настрій у всіх і зломила впертість «малороссів». «Кавалєр» Шевченко уступив своє місце «дамі», але поплатився за це гірко: місця для свого монументу він не знайшов і по цей день.

*

О. Новаківський довший час почував себе недужим на ноги. Прийшов до його робітні один наш громадянин, щоб поглянути на його образи. Новаківський підперся двома палицями і каже:

— Бачите — хорий, ходити не можу...

Минуло кілька хвилин і він почав пояснювати свої композиції. Замахав руками — палиці впали на землю, — підбіг до одного образу, потім підскочив до другого, захопився...

Щойно за хвилину схаменувся. Пригадав собі свою недугу, підбіг до палиць і знову взяв їх під пахи.

*

Кілька літ тому робили наші мистці виставу у Львові. Були там теж твори Новаківського. Мистці і письменники прийшли до Новаківського запрохати його на вечір з цієї нагоди. Маестро виправдувався, що не зможе. Але дав себе якось намовити. Під будинком, де була вистава і де мали гостити мистця, посадили Новаківського на крісло і винесли на II-ий поверх. Та коли треба було його знести вниз, на половині дороги поставили крісло на землі і залишили самого. Новаківський зійшов униз сам і від цього часу ходить так легко, якби вернувся з Нансі, від славного д-ра Куе, що лікував паралітиків автосуґестією.

Мало хто знає, що саме попереднього дня один із тих, що запрошували Новаківського стрінув випадково др. М. Паньчишина і спитав його про здоровля мистця.

— Він здоровий як кінь — сказав лікар.

В кожному селі, в кожній читальні, в кожному Гуртку — повинна бути книжка

Ю. ГОРЛІС-ГОРСЬКОГО

„Холодний Яр“

Книжка гарно видана. 173 сторінки друку великого формату.
ЦІНА 2 ЗОЛОТИХ

Замовляти чеками П. К. О., на яких обовязково дописати: «Коопер. Банк «Дністер» у Львові. Чек. конто 143.961. вкладка 16.981.

Поштові замовлення і грошеві перекази слати на адресу: ЛЬВІВ, Чарнецького 26. Друк. Наук. Т-ва ім. Шевченка. Ю. Лісовському.

Хто збере і пришле гроші на пять примірників — шосту книжку одержить, як дарунок від автора. При замовленні одного примірника долучувати 25 гр. на пересилку. Хто замовить пять або й більше примірників, за пересилку не платить. Кольпортерам 20%, книгарням 25% опуст. Для заграниці ціна з пересилкою 50 ам. центів

Холодний Яр — це одна із найяскравіших сторінок визвольної боротьби в Україні. Мало хто знає закордоном, що після захоплення червоними москалями України, над Дніпром існувала своєрідна «республіка», яка під національним прапором провадила запеклу боротьбу з окупантами аж до 1922 р. Ці події мало освітлені, бо мало залишилося в живих учасників тієї боротьби — ще менше видісталося їх за кордон.

Замовляйте Холодний Яр! Зголошуйтеся на кольпортерів!

НОВІ ВИДАННЯ

ПОЕЗІЯ

Тарас Шевченко. **Кобзар.** Повне видання в трьох томах у редакції з передмовою та примітками Івана Ставничого. Том І. Накладом «Універсальної Бібліотеки». Станиславів, 1934.

ПОВІСТЬ, ОПОВІДАННЯ, НОВЕЛЯ

Максим В. Брилинський. **Сірі однострої.** Бібліотека «Неділі». Накладом Видавництва «Неділя». Львів, 1934.

МОВОЗНАВСТВО

Д-р Кость Кисілевський. **Правописні правила.** Накладом автора. Львів, 1934.

ІСТОРІЯ, СПОГАДИ

Юрій Горліс-Горський. **Холодний Яр.** Накладом сотн. Івана Зуба. Львів, 1934.

ПОЛІТИКА, ПУБЛІЦИСТИКА

Володимир Целевич. **Нарід, нація, держава.** Політична бібліотека Українського Національно-Демократичного Обєднаня. Накладом автора. Львів, 1934

Микола Ковалюк. **Комунізм чи капіталізм?** Бібліотека «Пролом» ч. 11. Накладом Видавництва «Рекорд». Коломия, 1934.

МАТЕМАТИКА, ФІЗИКА

Д-р Андрей Ластовецький. **Теорія релятивности і експеримент.** Відбитка з 2—3 ч. «Технічних Вістей» за травень 1934. Львів, 1934.

РІЖНІ

Інж. аґр. М. Гавриленко. **Орієнтаційна таблиця** для плянтаторів лікарських і промислових рослин. Львів, 1934.

Українсько-польські та латинські назви рослин. Українські назви подав проф. Теодор Фотинюк. Накладом Миколи Матвійчука. Львів, 1934.

Передплачуйте одинокий, багато ілюстрований часопис-журнал для українських родин „НЕДІЛЯ“

„НЕДІЛЯ“ виходить уже 7-мий рік що тижня в обємі 12 — 16 стор. друку, великого формату, а тисячі читачів з усіх шарів української суспільности засвідчують наглядно про її популярність.

„НЕДІЛЯ“ приносить багато актуального матеріялу та відзеркалює безсторонньо сучасний дійсний стан політичного і громадянського життя українського народу на всіх його землях та на еміграції.

„НЕДІЛЯ“ дає щотижневі огляди політичного та господарського життя всього світу, розглядаючи важніші його проблєми в окремих, основно опрацьованих статтях.

„НЕДІЛЯ“ маючи що найкращих кореспондетів та співробітників в краю і заграницею, приносить що тижня цікаві статті з усіх ділянок людського знання, науки, техніки, історіографії, мемуаристики, мистецтва і т. д. Цікаві кореспонденції з далеких країн, описи подорожей і заточенців на нашій еміграції, тримають читача у постійному зацікавленні і контакті з тим, що діється в світі.

„НЕДІЛЯ“ веде постійні, домашньо-лікарський, сільсько-господарський, жіночий та правний порадники а для розваги своїх читачів поміщує постійні, зразково опрацьовані кутики: загадковий, шаховий та гумористичний. Зокрема спорт, театр, кіно, радіо, новітня техніка находять в „Неділі“ належну увагу та зрозуміння.

Передплата річно 14.— зол., піврічно 7.— зол., чвертьрічно 3.50 зол., місячно 1.20 зол. За границею 3 ам. доляри. — Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, Ринок 10. II. Тел. 29-41. Для Волині, Полісся, Холмщини і Підляша видаємо в такім самім обемі і по такій самій ціні «ВОЛИНСЬКУ НЕДІЛЮ» адреса: Луцьк, Сенкевича 4. Конто ПКО. 412.312

ПЕРЕДПЛАТА В КРАЮ:
Місячна 0·90 зол.
Чвертьрічна 2·70 „
Піврічна 5·40 „
Річна 10·— „

В ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ: Місячна 4·50 Кч., чвертьрічна 13 Кч., піврічна 25 Кч., річна 50 Кч. Поодиноке число 2·50 Кч.
В АВСТРІЇ: Місячна 1·10 шіл., чвертьрічна 3 шіл., піврічна 6 шіл. річна 11 шіл. Поодиноке число 0·60 шіл. або їх рівновартість в іншій валюті.
В ІНШИХ КРАЯХ: Піврічна 7 зол., річна 12·50 зол.,

ЦІННИК ОГОЛОШЕНЬ:
Звичайні (в рубриці „Оголошення“) 30 сот. — В тексті (перед звичайними оголошеннями) 60 сот. — Остання сторінка (1/1) 660 зол. — 1/1 стор. в тексті 1.320 зол. — Перед текстом і на першій сторінці оголошень не приймаємо.

АДМІНІСТРАЦІЯ ОГОЛОШЕНЬ:
„Українська Рекляма“ Львів Льв. Дзєці 24/4.

Ціни оголошень розуміється за одношпальтовий рядок (шир. 60 мм.) висотою 1 мм. Застереження місця на 30% дорожче.

ДРІБНІ ОГОЛОШЕННЯ по 10 сот. за слово. Перше слово і товстий друк числимо подвійно. Найменше оголошення (9 слів) 1·— зол. Дрібні оголошення поміщується по вплаченні належитости готівкою або почтовими марками.

Адреса Редакції і Адміністрації: «Назустріч», Львів, Ринок 9. Тел. 76-14. „Nasoustritch“, Lwów, Rynok 9. Pologne— „Nasustritsch”, Lwów, Rynok 9. Polen.

Редагує КОЛЕҐІЯ
Друкує: «АРС ГРАФІКА», Львів. Ринок 9. Тел. 76-14.
Оплатę pocztową zapłacono ryczałtem.
Конто ПКО 153.558 «СМОЛОСКИПИ»
За редакцію відповідає АННА МУЧІЙ-БОДНАРОВИЧ

НАЗУСТРІЧ

ЧИСЛО 22

ДВОТИЖНЕВИК

ЛЬВІВ, 15. XI. 1934 Р.

ЦІНА 50 ГР.

ЛІТЕРАТУРА • МИСТЕЦТВО • НАУКА • ГРОМАДСЬКЕ ЖИТТЯ

ПАВЛО КОВЖУН

Перший твір О. Архипенка у Львові

„Mâ" -- Meditation

«Архипенко — передовий майстер нашої доби, Архипенко — геній у сучасному різьбарстві, Архипенко — співтворець стилю сучасности...» — оце висновки з багатьох оцінок найкращих мистецтвознавців усього світу та коротких, ядерних характеристик в енциклопедіях про найбільшого сучасного українця мистця Олександра Архипенка.

І не треба вже перебільшувати, не треба гарних куртуазійних слів; так воно в дійсності є. Творчість нашого великого земляка і побратима охопила мистецьку сучасність; втілила її в пластичні форми, тимсамим завершила творчі елементи різьбарства до цього часу. Самозрозуміло, що найти таку синтезу може лише людина вийнятково обдарована, з величезним шляхом праці за собою, знанням, дотого і з творчим темпераментом, з витонченим мистецьким чуттям.

*

І ось, завдяки українському американському громадянству, по 32 літах невпинної праці і по 20 літах тріюмфальної слави — ми маємо щастя, не тільки оглядати, а мати у себе одну з кращих праць Олександра Порфировича Архипенка. Минулого року закупили її щасливо наші земляки в Америці і дарували до збірки Національного Музею. Твір цей називається „Mâ" — Meditation і повстав того самого року.

„Mâ" — символічна назва жінки, що домінантно, як «тема» тягнеться продовж багатолітньої праці О. Архипенка. Жіночий акт — вдячна, клясична тема в різьбарстві. Під цією назвою О. Архипенко виконав одночасно три праці: „Mâ" — З'ява, „Mâ" — Щедра сила і „Mâ" — Задума.

„Mâ" — Задума, яку маємо у Львові, відлита у чудовому сплаві, що робить на глядача могутнє враження. Сплав має блакитно-синьо-зелений тон, незвичайно «мягку» фактуру, в ясних місцях впадає в сірофіолетову переливну гру кольорів, що разом творить роскішне естетичне враження.

*

Фахово твір оцінюємо нескладними і невибагливими словами: досконала форма з гарно розложених частин, досконала лінія сильвети з усіх боків, чудово використані «порожні» місця, що нерозривно входять у композицію, обріб матеріялу — аж заздриш йому. Все вкупі взяте дає ідеально опрацьовану цілість; коли додамо кілька абстрактних окреслень, як рух, легкість, переконливу позицію рук, торсу і голови — маємо твір геніяльний. Коли оглядаєте цю різьбу — вона магнетизує. Кожний ліпок сплаву, кожний кут окремо і в цілому впливає значно більше, як флюїд живої істоти.

Чому воно так? На це відповісти тяжко. Все це лежить у сфері відчуття і виробленого сприймання у фахових людей. З власного досвіду знаю, що в осіб з невиробленою мистецькою вражливістю оці слова зовсім не викликують тих вражінь, які викликують вони у людей з досвідом, що посвятилися виключно мистецтву і то довгі роки. Сприйняти твір — це порозумітись із ним особливою мовою мовою творчо одухотвореного матеріялу по лінії розуміння меж і можливостей його опрацювання, а через те і його вислову. Відомо, що всі великі творці хоробливо кохалися в мистецьких матеріялах.

*

Але як це все передати звичайному глядачеві, що хоче все знати ясно, хоче зрозуміти твір, про який так багато говорять, пишуть?... Як його переконати, що мистецтво це найтяжча ділянка діяльности людини, що розуміти мистецтво «легким коштом» ніколи не можна, бо тут треба не тільки багато, і то дуже багато знати, — а треба ще «навчитися» його сприймати, відчувати.

За словами фахової оцінки у даному випадку „Mâ" — стоять 5000 літ людських зусиль у різьбі. Та і не лише в різьбі, а в дотеперішній людській культурі, цивілізації. Чи треба вичислювати у кожному випадку ті всі мистецькі зусилля людства, переміни в стилевих циклях часу, суспільні, економічні, релігійні, обичаєві впливи на мистецтво?

Чи можна пригадувати всі переміни в стилевих циклях розвитку мистецтва? Сучасна культурна людина повинна їх знати і в значній мірі сама собі виробляти критерії, щоб могла оцінити даний твір.

Інша річ — емоціональне сприйняття і вичуття мистецького твору. Не всі можуть його виплекати у собі. Не всі можуть бути творцями, і на жаль не всі можуть сприймати мистецький твір. Є люди, що не мають музичного слуху, дальтоністи, що по своєму сприймають кольори, є люди, що у такому самому відношенні сприймають «мову» пластичного твору, майже не сприймаючи його форми і того, що така мистецька форма «дає». Механічне сприйняття мистецького твору (не повне) досягаємо через зрозуміння умов, як повстав твір і тих символів, якими даний твір оперує, його «вислову». Та це сприйняття набере незрівняної сили, стане ідеальне, коли ми самі в собі маємо завдатки творити.

Правдивий мистецький твір можна пояснювати на безліч ладів. „Mâ" Архипенка, є великою перемогою генія українського мистця, що в імені своєї нації дає людству свою частину творчих здобутків.

Такий здобуток як твір Архипенка домагається, щоб ми підходили до нього підготовані, як до кожного іншого небуденного твору, дуже складного, з великою культурою, традицією за собою.

О. Архипенко. „Mâ" — Meditation
Власність Національного Музею у Львові. (Кліша з журналу «Мистецтво»).

ЮРІЙ КОСАЧ

ЗУСТРІЧ

У ніч, запечену над Сеною багряно,
коли до берега припадуть, мов відьми,
зіниці брам, прижмуруючи тьмяно
Кварталу темного задумані доми,
з кокардою на чорнім капелюсі,
з тростинкою у пещеній руці,
дідка кумедного зустрінути я мушу,
що тут гуляє завжди уночі.
А що, (всміхається він гречно і лукаво)
віки ідуть і їх хода лунка,
та все здіймається у мариві криваво
моя конструкція, нехибна і струнка,
йому у відповідь несміло я — d'accord...
і так гутірку приязно плетем,
поки праворуч, просто на Конкорд
дідок не зверне — доктор Гільотен.

СТЕПАН СМАЛЬ СТОЦЬКИЙ

Чи мова це безліч говірок?

Нема мови, тільки говірки

З приводу праць Івана Зілинського:

а) Карта українських говорів, Варшава, 1933.

б) Opis fonetyczny języka ukraińskiego Краків, 1932, мушу висловити кілька загальних уваг.

Перед вами названа Карта і Опис. Ви їх розгортаєте, читаєте: «Українська мова... складається з безлічі місцевих говірок, які лучаться спільними прикметами в більші мовні одиниці себто говори (діялекти), а ці знову обєднуються в менші або більші діялектичні групи (піднаріччя і наріччя)».

Лиш безліч місцевих говірок, лиш піднаріччя і наріччя, а мови не видно, не чути.

«Ціла українська язикова територія ділиться на дві головні діялектичні групи або наріччя: І. північні (поліські) говори або північно - українське наріччя і ІІ. південні говори або південно-українське наріччя».

Так ділиться територія, на ній чуєте північні говори, південні говори, а української мови не чути.

„Skoro niema dotychczas całkowicie wyrobionego, jednolitego ukraińskiego języka literackiego, to tem mniej można obecnie mówić o jednolitej , ogólnoukraińskiej ' wymowie wykształconej '.

Нема вповні виробленої, одностайної української мови літературної — і говорити не можна про одностайну «загально-українську» вимову «викшталцону». Нема тай годі.

„Wyrożniają się dwa, stosunkowo jesz cze najwięcej wyrobione typy wymowy wykształconej, a mianowicie: a) wymowa zachodnia, galicyjska czyli lwowska i b) wschodnia, naddnieprzańska, czyli kijowsko — połtawska"

Отже нема мови, нема вимови, є тільки говори, говори архаїчні, є говори більше розвиті... Зілинський каже:

„Dla łatwiejszej orjentacji trzymam się tutaj czysto geograficznego podziału ukraińskiego obszaru językowego na następujące cztery główne grupy dialektyczne, z których dwie pierwsze obejmują gwary archaiczne, a trzecia i czwarta gwary więcej rozwinięte: I. północna grupa archaiczna, obejmująca gwary poleskie i podlaskie, II południowa grupa archaiczna (gwary karpackie), III. grupa wschodnia (gwary wschodnie, naddnieprzańskie). IV. grupa zachodnia, obejmująca; pd. Wołyń, pd. - zach. Kijowszczyznę, Podole, Besarabję, pn, Bukowinę wsch. Galicję (prócz górskich dialektów) i pd. Chełmszczyznę".

От і маєте gwary, gwary...

Перечитуєте це ще раз і ще раз і самі собі не вірите, чи ви є, чи вас нема, чи український народ і його мова є, чи їх нема. Роздумуєте і нехотячи щось бунтується у вас проти вищенаведених поглядів. Але даремно. Хто не фонетик, того вухо не вміє відчути всі найріжніші тонкости в вимові звуків. Хто не мовознавець, той не розпізнає і не означить тонких ріжниць в деяких формах. Так воно в науці. І фонетик Зілинський учить:

a) Scisłe określenie wartości fonetycznej tego dzwięku nawet w położeniu niezależnem jest bardzo trudne ponieważ wykazuje on nietylko w poszczególnych gwarach i grupach gwarowych, lecz także w wymowie warstw wykształconych cały szereg bardzo subtelnych odcieni, które wahają się z jednej strony w kierunku pionowym pomiędzy kategorją dzwięków i (położenie wysokie) i kategorją dzwięków e, z drugiej zaś strony w kierunku poziomym pomiędzy kategorją dzwięków szeregu przedniego i środkowego".

„Podobnie jak и także samogłoska e nie jest dźwiękiem stałym. Nietylko w położeniach zależnych lecz także w pozycji niezależnej wykazuje e co do miejsca i wogóle co do sposobu artykulacji całą skalę wahań, która zwłaszcza w gwarach ludowvch jest bardzo szeroką"

b) „Wielkie trudności przy oznaczaniu fonetycznej wartości samogłoski a i różnych jej odmian podkreślają wszyscy naj wybitniejsi fonetycy". І т. д. і т. д.

Брох, що на нього покликується Зілинський при означуванні фонетичної вартости української голосівки а, не бачить тих труднощів і говорить ясно, що українське а стоїть дуже близько до «нормального» а. Це треба виразно зазначити супроти вищенаведеної тези Зілинського.

Погляд фонетика і викривлений образ

В усякому разі ми мали тут нагоду пізнати, що говорить про українські голосівки фонетик і тільки фонетик. Він уважає своїм найпершим обовязком всюди викрити „cały szereg bardzo subtelnych odcieni" поодиноких звуків, щоб подати якнайдокладніший фонетичний опис. Щоб українська мова отак не розплинулася в «безліч говірок» і на наших очах геть не зникла, не заховалася десь по закутинах, щоб ніхто її не чув, не бачив, про це на жаль не подбав в однаковій мірі наш учений фонетик, і тим безперечно щира і сумлінна його праця дає нам не фальшивий — бо те, що він вчить про говори, це правда — але викривлений образ української мови. Ми бачимо, що всі ті найдокладніше описувані ним говори стоять якось побіч себе, нічим незвязані в одну цілість, в одну українську мову. Це так, якби хтось показував і описував нам поодинокі дерева та казав не бачити ліса, що стоїть перед нами великий та такий гарний в повній своїй красі, що ми від нього очей відорвати не всилі. В тім лежить методична хиба, яка має свій глибший корінь.

Наші діялектольоги і фонетики — не тільки Зілинський — досліджують мову і вимову поодиноких людей, одиниць, досліджують говори, говорять врешті про говори української мови, але не зазначують, що саме робить їх говорами української мови, не зазначують тих спільних критеріїв, тих норм, тих законів, по яких відразу пізнати, що вони, тай чому саме вони українські, а не які інші. Фонетиків цікавить вимова звуків кожного чоловіка зокрема, вони розбивають мову на атоми, бо навіть в мові і вимові одного чоловіка раді найти і находять справді як до хвилини і настрою ріжниці, в тім мають своє вдоволення. Вони переважно дослідники мови індивідуальної.

Увага фільольогів і мовознавців зосереджується на мові в її цілості, на її будові, структурі, на спільних, характеристичних, тільки їй питомих ознаках.

Хоч я з фонетикою теоретично і практично добре познайомився і вона віддала мені в моїх дослідах великі прислуги все ж таки перед усім питання, що таке українська мова, стало передо мною як фільольогом і лінгвістом в усій своїй величі в тій хвилині, коли я став професором тої мови. Я мав обовязок дати на нього докладну відповідь. Її вимагали від мене передусім мої слухачі, але її в однаковій мірі вимагав від мене український нарід, вимагала наука, слявістика. А часи для означення становища української мови серед семї словянських мов були тоді дуже критичні, як я це показав в моїй праці «Розвиток поглядів про семю словянських мов і їх взаїмне споріднення».

Система живої мови

На підставі довголітніх студій, спостережень, дослідів, при помочи мого щирого приятеля Теодора Гартнера, дав я на це ясну відповідь в науковій граматиці, що появилася в німецькій мові 1913 у Відні. Я представив там суцільну звукову, фонольогічну, морфольогічну, словотворну і синтактичну систему живої української мови і визначив ясно її становище серед словянських мов. Там і в останній моїй праці «Українська мова, її початки, розвиток та характеристичні її прикмети», Львів, 1933, схарактеризував я українську мову так:

«Українська мова напротязі століть витворила свою власну звукову, фонольогічну і морфольогічну, словотворну і синтактичну систему, як це докладно показано в моїй науковій граматиці. Спільні, віковим самостійним розвитком скристалізовані норми показують властивий її характер та відмежовують її як специфічний твір психофізичних сил українського народу супроти інших словянських мов як окрему одиницю. Цей характер виявляється назверхи особливо в звуковій системі тим, що хоч шелестівок в у-

(Докінчення на 3-ій стор.).

Д-р ЯРОСЛАВ ГОРДИНСЬКИЙ

Експеримент у мистецькій прозі

«Без сліду зникли з сов. літератури вчорашні «корифеї», як О. Вишня, О. Досвітній, О. Слісаренко...».

З доповіді І. Кулика на зїзді сов. письменників.

Олекса Слісаренко — автор новелі «Тварина». Тут можна б покласти крапку. Бо для мене немає сумніву, що «Тварина» — це одно з найкращих досягнень української оповідної прози; від часів М. Коцюбинського «Тіней забутих предків» не зазнав я такого могутнього враження, як опісля прочитання оцього невеликого твору.

Ота руда марна сучка, що з небезпекою власного життя краде поживу для своїх цуценят (може ще ненароджених) і отой учений ботанік, що побиває сучку із звірячою лютістю за те, що вона посміла викрасти в час голоду крихітку їжі його ненародженому синові — це щось більше, ніж новелістичний сюжет, це клаптик справжнього життя.

Правда, критика не звернула, здається, навіть уваги на «Тварину» — вона знає іншого Слісаренка... І в мене захитується віра в загально признаний осуд тієї критики, що Слісаренко — майстер фабули. Фабула пережилася в нашому мистецтві загалом, не почавши ще й гаразд жити. І з якими героїчними зусиллями хочуть її оживити конкурси на новелі з фабулою! Дослідники впевняють, що однією з характерних рис української поезії є незвичайна повага, що з нею ставляться українські поети до свого завдання, — це непоборне почуття відповідальности за поетичне слово. Українська мистецька проза показує ту саму відповідальність, що зависла над автором. І тому не вдається український сензаційний роман. Може він не вдається перш за все тому, що не має численного відборця — читача із широкої публики. Але ж бо той читач жалується, що йому не дають цікавої книжки. Блудне коло... І ось починають творити своє власне сензаційне оповідання з цікавою фабулою, де пригоди чергуються як на фільмовому екрані (цікава дискусія на тему авантурного роману між М. Степняком і О. Фінкелем на сторінках «Червоного Шляху»). Це й є новий український роман — низка ефектовних авантюр, які переходять у 29 коротких розділах. Слісаренків провокатор Тома Берніц, оцей «Зламаний гвинт» у машині комуністичного будівництва, та його ідейні противники. Чого там не переживе читач, слідкуючи за крутими стежками оцього хитрого й відважного поліцейського шпика! Вже в першому розділі висуваються за героєм роману аж дві таємні постаті й він знаходить ще таємнішу коперту, що попадає в руки його жінки; а далі йдуть: збори революціонерів, поліційні пляни, несподіваний доказ зради у партійного товариша, невдала поліційна провокація, приловлений на зрадливому вчинку провокатор викручується, виїзд за границю в погоні за зрадником, небезпечна подорож залізницею, несподіваний спільник — шофер, утеча вікном, убивство поліційного урядовця, схованка в колодязі, мотоциклева катастрофа, втеча літаком, стрілянина і т. д. і т. д. Усе те в одному романі!

Сензаційна фабула тягне читача в крутіж фантастичних, хоч все таки імовірних пригод. Та це тільки зверхня прикривка. Бо понад ті зовнішні авантури здіймається душевна сила двоїх відданих для ідеї (справді, читач якось забуває, що це комуністична

Ол. Слісаренко (рис. Дубинського)

ідея!) людей: робітника Генріха Турка й енергійної дівчини Ганни Маркушевської. Вони притягають читача чистотою своїх почувань (партійних) ще більше, ніж напружливі природи.

Слісаренка цікавлять властиво тільки люди й порухи їх душі. Недурно назвав він найбільший свій роман (8 розділів) — «Чорний Янгол». Є це історія невдатного заснування комуни в запалому поліському хуторі. Ніщо не переймає читача таким стихійним жахом, як постать епізодичної дівчини Марти, що захоплена пристрасним коханням до жорстокого «чорного янгола», веде на певну смерть своїх найближчих. Це рідкий в українському письменстві (хоч відомий від часів Г. Квітки) літературний портрет, побудований не ясно-раціонально, а художньо-інтуїтивно (Л. Старинкевич). Яскравий приклад на те, як цікава фабула зникає поза іншими мистецькими засобами!

Слісаренко намагається грати ролю справжнього більшовицького раціоналіста. Про релігійні справи висловлюється він із насміхом та образливо. Але який той насміх справді дітвацький, як він незвязаний органічно з його творчістю!

Так і видно, що раціоналізм не лежить у Слісаренковій природі. Ось його «Експериментальні новелі» — числом 21. Який експеримент переводить тут автор? Це експеримент — сюжетний: «замкнутий, стислий сюжет, мінімум матеріялу, ляпідарне слово, підпорядковане виключно сюжетному завданню», словом, реалізм без найменшого компромісу (Я. Савченко). Тло — найчастіше червона революція. Але це тільки тло — не більше. Слісаренко зберіг свій письменницький такт і не пішов за тими численними письменниками, що витрачають свій талант на гльорифікацію революції — у своїй теоретичній статті «В боротьбі за пролетарську естетику» протестує Слісаренко рішуче проти підмінювання пролетарської естетики на пролетарську ідеольогію, а ідеольогії на пролетарську мораль. Тому в його творах не знайдемо того нудного мудрування про завдання й користі революції (тільки раз, у «Чорному Янголі» спотворив він своє мистецтво міркуваннями про марксизм і под.). Передусім радо спиняється авторова увага на повстанчих отаманах (бандитах, як він каже). Винятково знайдемо в Слісаренка інше тло — з особлившою емоціональною силою виступає світова війна. І власне на тому тлі творить письменник одно з найсильніших своїх оповідань «Канонір Душта». Ота трагедія малої людини, що не знає, за що воює на Мазурських болотах і кінчить самогубством, має за підклад вселюдську драму, як написана із клясичнішим спокоєм «Тварина». Але де тут сюжет? Сюжет згубився в глибинах людської психольогії. Отже — експеримент не вдався. І даремне посвятив Слісаренко тому сюжетові мову й поетичність. Він шаржує недбалістю в мові та доводить її до стилістичної безбарвности та неохайної непристойности; у нього перемагає все таки проста, трохи примітивна синтакса (Є. Кириклюк).

Читач станув рішуче за нашим автором. Бо критика не пожалувала його. «То розпростерті обійми назустріч найгіршим зразкам малоросійської гуморески» — писали про нещасного «Президента» — Слісаренко не студіює великих европейських творів! (М. Зеров). Критика — спасибі їй — не пожалувала його, але й дала йому корисні поради (бо це була творча критика!). І не знаю, чи тому, чи з інших причин — Слісаренко еволюціонує. Видно, сензаційне оповідання американського авантуриста О. Генри (О. Білецький) вже йому не вистачає Він заглиблюється в психольогію людини.

І ось він творить ще такі новелі, як «Авеніта», де хорий Овчаренко, битий усяким страхіттям, серед крайньої нужди й руїни — думає тільки про велику ідею суспільного добра (це завязок пізнішого «Чорного Янгола»), або такі, як «Позолочене оливо», де читач у постійному напруженні, бо боїться за Чаленка, що мандрує з «фалшивкою» або ширше задумані «Плантації», цей мініятюрний кіно-роман, з постійним зростом революційних настроїв... Але оповідний стиль уже зміняється. Образові описи природи стають сміливіші — вони й малюють настрої. А там виринає постать Ніни, що в нагороду за втрачену волю кидає грузинові Сандрові виноградне гроно — і Сандро щасливий («Камінний виноград»), а там «Божевільний трамвай» жене в дощеву міську ніч, а там містичний жах при вороженні з карт («Альхемік»)...

Куди подівся Слісаренків раціоналізм? З усією могутністю прориваються підсвідомі сили й сповивають суху прозу в поетичну прозолоть. Слісаренків талант усталюється й переходить в обширні задуми більших романів. Автор шукає інших тем (замітна спроба повісти із школярського життя «Бунт»). Слісаренко студіює й мову — й незабаром дозволяє собі навіть на насміх із тих, що любуються в чужих словах і шумній фразеольогії. В «Чорному Янголі» він уже майстер у мові: «Вміло індивідуалізуючи мову дієвих осіб і стилізуючи сказові форми... автор має свою властиву йому мову, багату на лексичний склад, образну й точну. Він вміє показати в двох-трьох словах і оточення і фігури дієвих осіб і їхні жести, рухи». (Л. Старинкевич).

На закінчення кілька біографічних дат. Олекса Слісаренко народився 1891 р. в Харківщині. Батько — убогий лимарський майстер-зарібник. Скінчив сільсько-господарську школу (це й відбивається виразно на мотивах його творів). У часі світової війни був на фронті (чи не на Поліссі, бо поліські настрої такі сильні в його оповіданнях). Друкувати почав свої твори 1911 р. Року 1919 вийшла перша збірка його поезій (дехто думає, немов би Слісаренкові поезії не мали нічого спільного з його прозою; але в дійсності там знайдемо багато такого, що пояснить нам його оповідання). Оповідання — від 1924 р. Всіх оповідань і романів — понад 40 (видання «Руху» 1932 р. в 5 томах, разом 1417 ст. мал. 8⁰).

СЕРГІЙ КУШНІРЕНКО

ЛИСТОПАД

Отак ввесь час — пригнічує щоденність
І вперто смокче молодечі сили.
Біжить життя... В душі так пусто й темно!
Як слабість — дні, а ночі — ошалілі.

Напружить груди? Переждать нещастя?
Убить, як гада, пяну слабодушність!
На віки вічні з сумом розпрощаться
І песимізм — розтрощити на кусні!

Я знаю: розцвитуться знову квіти
І сонце ніжно приголубить сина
І крикне серце, долею прибите,
І захвилюють знов — озера сині!

Я вірю: розцвитуться дні погожі,
Прикрилять журавлі на неба лоно,
Південний вітер тугу розпорошить
І буде в полі так розливно-тонно!

Чого ж мене ти, серце, непокоїш,
Тривожиш так рожевосяйну юність?
Покинь-же сум! Народяться настрої,
Заграє свіжа — шумність!

В МІСТО

Ліхтар один... другий... десятий....
Помчалася вулиця прямо,
Повела в глибину міста,
В безконечно-живучий гамір.

Зоретужно задумане небо.
На окраїнах — дивний пошум.
А тут, над тобою — орхестри:
Дроти телефонні тривожать.

Думки хороводно і пружно.
Там у центрі вогні стоплямлять,
Тротуарами котиться настрій,
Як легіт вітру полями.

Пролетить вогнеоке авто,
Цигарку прохожий закурить....
І тільки: кроки, кроки...
Та сумерк осінній жмурить...

Рівне.

ПАМЯТАЙТЕ
ПРО
ЛІТЕРАТУРНИЙ ФОНД 1934
Жертви слати на адресу: Львів, Центробанк вул. 3 Мая 15 з дописко: «На літературний фонд».

О. СЛІСАРЕНКО

Канонір Душта

В ті дні, як гарматні дула червоніли од надмірної стрілянини, а мокра глина та повсть, що нею обкладали розпечену сталь, висихали, як на полумї, канонір Душта переживав нечувано гостру тривогу.

З кожним пудом сталі, викинутої туди — за синій ліс, тривога його росла, як гора, заливала туманне повітря Мазурських боліт і блукала голодним вовком навколо 2-ої батареї темними листопадовими ночами.

Знесилені за день салдати справляли свої нескладні обовязки, нудьгуючи вигукували команду офіцери, і Душта разом з усіма виконував ту команду, повертаючи правило гармати. Правило гармати було, як казали на батареї, Душтиною «присягою», бо більш він нічого робити не вмів, а може зумів би, та незрозумілі йому були слова чужої мови, а той десяток понять, що засвоїв він їх, не давали змоги в неглибокі глибини салдатського знання гарматної умілости.

Та коли не знанням, то своїми дужими мязами придався Душта в машині війни. Щоб утекти од тривоги і забутись, він надмірно працював, вириває з багнища хобота гармати без сторонньої допомоги, обливався потом і мовчав.

Канонір Душта «ворога» уявляв туманно та невиразно. Тільки раз побачив він тих ворогів у штабі й дуже здивувався, бо палили вони цигарки й плювалися через губу, як і звичайні люди, а кандьор сьорбали не згірше за товаришів з 2-ої батареї.

Не розумів Душта, з якої причини вони, оті люди, воюють Росію і чому він, Душта, мусить ту невідому Росію захищати, повертаючи правило.

Душта був гегаус з Бесарабії, а що то за нація така гегауси, на батареї ніхто не знав. Говорив він по-турецькому, але так, що турок, покликаний розпитати його, лише наполовину зрозумів його балачку.

І року не прослужив Душта в батареї за мирних часів, як почалася війна.

І ще тоді, як вантажили батарею в ешельон на глухій станції коло полігону, в Душти родилася тривога, і він сказав товаришам, чудно перекручуючи слова:

— Убють мене... там...

— Що, Душто, боїшся? В дінце стукає? — сміючись запитували товариші, одганяючи сміхом свої невеселі думки...

День був святковий, і на станції вешталося багато люду. Дівчата й жінки вдивлялися в салдатів, немов загадуючи, чи повернуться вони, чи ні. А салдати удавали з себе героїв. Якось надто збивали набакир кашкети, випинали груди та впевнено й чітко брязкали острогами. Тільки Душта ходив, пригнічений своїми думками і ні на кого не звертав уваги.

— Чого носа похнюпив, турок? Підтягни штани, це тобі не мамалигу їсти! — випробовував свої дотепи фельдфебель Сидорчук.

Душта, як автомат, прикладав руку до козирка, а ліву руку якось неприродно витягував «по швам».

Чужинцем почував себе Душта, і не міг захопитись загальними настроями. Одно він відчував якимсь підсвідомим звірячим передчуттям яскраво й виразно, це те, що його на війні убють...

Тільки тоді, як і шапки, занадто збиті набакир і неприродно випнуті «по-геройськи» груди зайняли своє природне становище після першого-ж бою, а остроги не видзенькували, обліплені багном мазурських боліт, Душта відчув, що всі ці салдати ніби ближчі йому й рідніші...

І тепер, після напруженого бойового дня, як затихало бульканння пострілів у казані війни, з Душтиної тривоги ніхто не сміявся.

— А мене убють... сьогодні не вбили, так завтра...

Мовчали салдати, думаючи свої думи.

От уже пять день, як жерла гармат щодня парували під вогкою глиною та повстю, як загнані коні, а жаден ворожий постріл не потурбував 2-ої батареї.

— Щасливо вибрали позицію, от коли б туман не розвіявся та не налетіли б ворожі аероплани, — казали на батареї.

І те, чого боялися, прийшло сьомого дня вранці. Сонце випливало зза лісу, велике й червоне, і туман, загнаний в лощині, танув під зором кривавого світила. І як сонце піднеслося над лісом, з заходу защуміли ворожі аероплани.

— По землянках! — почулася команда.

Аероплян випустив над батареєю блискучу стьожку, і незабаром ворожий набій пронизав над батареєю прозоре повітря.

— Переліт! — з полегкістю вирвалося з десятків грудей.

Почалося намацування батареї, аж доки під влучним пострілом не «лягла» сьома гармата. На одному колесі стриміла вона шкереберть, а літак, не довго повертівшись, полетів собі далі.

Тепер уже поодинокі постріли обернулися на сотні. Важкі набої місили мокрий глей, трощили гарматні колеса та тендитні прилади на гарматах.

— Ну тепер уже вбють! — прошепотів Душта сухими губами, забившись у куток землянки.

Бліндаж поруч розчавило важким набоєм, як яєшну шкаралупу, і звідти вирвався приглушений зойк.

Душта блідий, з шкляними очима, сидів у кутку землянки й чекав на свою смерть. Та вона не йшла ця вередлива пані. Стільки роботи, хіба догодиш кожному?

І коли не відомо чого з офіцерської землянки вискочив грубий капітан, і набій розчавив йому голову, як зубок в салотовці, — Душта позаздрив капітанові. До нього не йшла смерть, та смерть ще однаково прийде...

Друга батарея не відповідала на ворожі постріли. Три гармати були відбиті, а решта очікувала на такий саме кінець.

Тільки вночі припинилася стрілянина важкими набоями.

Раз-по-раз вибухали поодинокі шрапнелі над батареєю — то полювали на тих, що будуть рятувати підбиті гармати.

Батарею пересунули на нову позицію і почали копати бліндажі.

Зоряної ночі сновигали заклопотано людські тіні, гупали лопати в промерзлу землю і де-не-де в ямах спалахували цигарки, — палити на батареї було невільно.

Душта працював разом з усіма. Він, як завжди, надуживав своїми силами, щоб забутись і, вкрай стомившись, заснути...

З вечора повітря було прозоре, як діямант, та туди до півночі з боліт поповзли волохаті тумани й затулили зорі.

Люди, стомлені працею і переживаннями, не розмовляли, і чути було тільки хекання, як викидали землю, та інколи повний розпачу й розпуки матюк... То комусь допекли сумні думки, і він гарапником лайки одгонить їх.

— Чули хлопці? Завтра німці отрутними набоями стрілятимуть... З штабу переказували... од полонених дізнались... — пошепки оповідав нерадісні вісті батарейний телефоніст.

— Без маски — смерть... На ранок маски привезуть...

У темряві затихло гупання лопат та хекання. Насторожено слухали телефоніста й ніхто не промовив ні слова. Тільки чути було, як хтось виліз із ями й обрушив землю на тих, що стояли внизу.

— Який там чорт лазить?

— Та то Душта...

Душта постояв з хвилину, помацав себе за ретязок і нечутно подався в туман...

Самотньо лишилася його лопата, заткнута в землю коло ями.

— А куди ж Душту чорти взяли? — згадали про нього товариші, як бліндажа вже викопали.

Душта на батарею більше не повернувся. Тільки, як розвиднилось, побачили його за батареєю...

Він висів на сухому одинокому дереві, витягнувши руки «по швам», немов перед фельдфебелем, а руда голова його без кашкета скривилася набік і безсило звисла.

Після цілої ночі важкої роботи довелося копати яму Душті, а закидавши мерзлим груддям задубіле тіло його, люди мовчки йшли на батарею.

— Хоч би батьків сповістити... — сказав один.

— А хіба в нього й батьки є? — здивувався другий.

Чи були в Душти батьки та близькі — ніхто на батареї не знав.

Тільки через місяць командир батареї підписав, не читаючи, наказа батареї, складеного заднім числом. В одному з пактів його значилося:

«Канонірa Душту, що завісився вночі з 16 на 17 ц .м., виключити з усіх видів «довольствія» і з списків батареї з 16 ц. м.».

Звичайні читачі про незвичайні твори

Наша редакція поцікавилась питанням, як приймуть звістку про 16-томове видання творів Шевченка звичайні члени нашого громадянства, що не мають спеціяльного відношення до літератури. Тимто ми звернулись до всяких людей, ріжних професій, ріжного віку та освіти, з запитами устними та писемними, що вони думають про це видання. Більшість давала прості, щирі відповіді не догадуючись, що ми хочемо їх використати для друку.

До тієї статті даємо другу низку знимок співробітників повного видання творів Шевченка.

«Я вже склав передплату на збірні твори Шевченка і маю враження, що це поважне видання. Гарний друк, навіть дуже дешево. Не знаю, чи конче потрібні всі ці статті, бо читаю тільки самого Шевченка і це для мене досить. Зате діти можуть потрібувати статті для шкільних задач....

М. К., ем. радник».

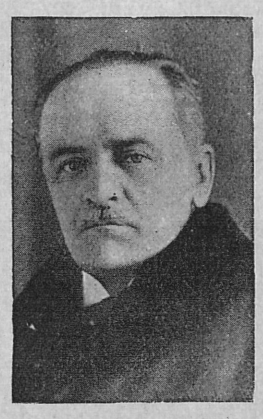

Богдан Лепкий

...Маю великий жаль до нашої школи, що не навчила нас, що Шевченко написав аж так багато. Все тільки «Кобзар» і «Кобзар», а тут нараз 16 томів! А може це якась видавнича імпреза? Повідоміть, будь ласка.

В. С., держ. урядовець»

«Шевченка не мав я в руках давнодавно. Стільки виходить нових книжок і на них нема часу. Але коли чув я кілька разів деклямації на Шевченкових вечерницях, подумав собі, чи і собі не варто би щось відсвіжити. У бібліотеці давно «Кобзаря» не маю. Хтось позичив і не віддав. Як кажете що це нове видання буде таке незвичайне то може і варто би його мати.

Д-р Б., адвокат».

Проф. Дмитро Чижевський

«Читаю тільки фахові книжки. На інші не дозволяє мені моя професія Але Шевченка кожний українець повинен мати, як німець Гетого, Шілера або Гайного, англієць Шекспіра і Байрона. Нового видання про яке питаєте я ще не бачив, але мої колеґи казали мені, що зовсім гарне. Про самого Шевченка нічого Вам не скажу, бо боюсь щоб Ви мене не взяли до «40 сорок...»

Д-р М., лікар».

Д-р Мирон Кордуба

«Пишу саме працю про Шевченка і вже мені II-ий том збірних творів видання Українського Наукового Інституту дуже придався. Найшла я там деякі факти, які треба би було довго шукати по ріжних матеріялах. Видання — наукове, самі знаєте.

О. Л., студентка».

«Серед інших культурних народів що року появляється якесь нове видання національного поета, а в нас «Кобзаря» останній раз видрукували може 10 літ тому. Правда, є ще його досить по книгарнях, але все старі видання. Правопис за той час так сильно змінився що ті старі видання не можна просто читати. І така лектура навіть шкідлива для вчителя, бо старий правопис плутає новий, а знаєте, яка тепер нам учителям, з ним морока.

І. Ю.».

Олександер Бочковський

«Дуже приємно вразила мене у новім виданні Шевченка Наук. Інституту велика кількість репродукцій і пояснювальних статтей. Гадаю, що в дальших томах буде теж окремий словничок мало зрозумілих слів для нас, галичан Для школи це теж потрібне. Заглядать за кожним словом до Грінченка невигідно і не кожний його має.

А. К., журналіст»

Евген Маланюк

«Навіть звичайний читач може часом щось цікавого сказати про незвичайні твори. Адже збірні твори Шевченка ще й у 16 томах це твори незвичайні. Приходить мені на думку, що від тепер не буде вже нам чого соромитись перед чужинцями, що маємо великого національного поета, що написав так мало. Довідуюсь з приємністю, що буде теж окремий том Шевченка у перекладах на чужі мови Це дуже гарна думка.

о. М. С., священик»

МУЗИЧНА ХРОНІКА

СМЕРТЬ СОБІНОВА

В дорозі з Берліна до Москви несподівано помер у Ризі від розриву серця відомий російський співак, »король тенорів« Л. В. Собінов. Небіжчик був незрівнаним виконавцем роль Ленського в опері «Евген Онегін», Вертера в опері тої самої назви, де Гріє в оп. «Манон» і інш. чільних роль оперового репертуару, а також чудовим концертовим співаком. В 1929 р. Л. Собінов дебютував в українській опері в Харкові. Цікаво зазначити ті враження великого артиста, які він виніс від виконування роль в українській мові. Москаль з національности, уроджений в центрі Московії — в м. Ярославі, Л. Собінов піддався загально прийнятій у Московії, думці, що українська мова добра тільки у виконанні «малоросійських» шараварних мельодрам з Грицями, горілкою й безсмертним «хохлацьким» гопаком. Тимчасом по відспіванні «Евгенія Онегіна» і «Пікової Дами» в українській мові у Харкові Л. Собінов в інтервю з кореспондентом совітського часопису заявив: «Ніколи не сподівався, що українська мова так надається до оперових лібрет. Перша мова у світі для музикальних відтворень — мова італійська завдяки своїм відкритим звукам. Мушу признати, що спорідненою з нею мовою завдяки тим самим ознакам є мова українська».

Покійний артист відомий був своєю високою музикальною й загально-людською культурою, добрим чутливим серцем і мягким характером.

Чому Ви не порадите своїм знайомим, щоб передплатили „Назустріч“?

Чи мова це безліч говірок?

(Докінчення з 1-ої стор.).

країнській мові богато, то вона не терпить таких шелестівкових сполук, які тяжко було б вимовити. Підставою складів є тільки повні, чисті, кріпко і докладно артикуловані голосівки. Кожний склад гомонить повно і ясно. Склади чергуються з собою в легенькім, лагіднім хвилюванні, бо український наголос тільки слабо зосередкований на своїм складі, він поодинокі склади координує, а не субординує один другому, чинник тональности, а не експіраторна сила в нім перемагає, тому наголос слів буває немов лябільний, тому довгих і коротких, глухих або зредукованих голосівок українська мова не знає. Рухомий наголос, підвищення голосу на наголошених, а понижен ня на ненаголошених складах, робить мову мельодійною. Переважна потреба говорення на досить далекі віддалення (село, степ) відбилася корисно на артикуляції звуків та складів, умістила їх головно в передній половині рота, який нормально більш роззявляється, ніж звичайно буває при менш голосній розмові. В обнові і розмножуванні засобу слів помічається велика жвавість творчих сил, в метафорній творчости перевага хліборобського світогляду. Велике богацтво форм, але прозорість морфольоґічної системи. В синтактичнім виразі поєдинчість, простота, незамотаність. Це мова хліборобсько-козацької культури, чим пояснюється при могутнім розвитковім розмаху все таки більша консервативність, ніж у інших словянських мовах».

Так міг я і можу ще й тепер схарактеризувати не тільки структуру моєї власної мови, але і мови, яку я чував, до якої вслухувався ціле своє життя скрізь на Україні, все а все перевіряючи добуті мною мовні факти, яку я чував з проповідниці в церкві з уст добрих проповідників, з професорської катедри, з парляментарної і вічевої трибуни (Романчук, Кость Левицький, Евген Олесницький і ін.), з театральної сцени (Кропивницький, Садовський, Саксаганський, Карпенко-Карий, Рубчакова, Стадникова і т. д.), з уст знаменитих промовців і в спокійній розмові з людьми зі всіх сторін України, як я її чув у таборах полонених і з уст канадійських, американських і інших українців, що прожили свій вік на чужині.

Реальні факти мови.

Така характеристика української мови в моїй граматиці не є ніяка видумка, це сумлінно і вірно зведені в систему дійсні, зовсім реальні факти мови, т. зн. перед усім факти мови внутрішньої, мовного мислення, яке завсіди супроводжає мову зовнішню, мову артикуловану і є менш реальне, як саме говорення, т. зн. мова зовнішня, індивідуальна мова виявляється не тільки в говоренні, але і в тій спільній ріжним індивідуам мовній системі, що витворилася і зберігається в свідомости, в душі належних до мовної спільноти людей як вислід боротьби всяких творчих психічних і фізіольоґічних чинників мовних (память, природний розвиток, сила анальоґії, структура, значіння, сторонні впливі і т. д.). Хоч послугуємося тою спільною системою тільки в формі індивідуального говорення, то воно є збірною власністю, спільним добром кожної мовної спільноти.

Я старався скільки мога вірно представити мовну систему української мови. Що мені це в великій мірі вдалося, маю на це доказ. На першім зїзді славянських фільольоґів у Празі чув я з уст несловянських славістів такі слова, що українська мова якій вони з найбільшим зацікавленням прислухалися — бо може її в перший раз у своїм житті в науковім викладі чули — їм з усіх словянських мов найбільше сподобалася своєю повнозвучністю і всіми тими характеристичними прикметами, знаними їм вже добре з моєї граматики. Вони зовсім самохіть мені виразно заявили, що твердження моєї граматики вони на тім, що тут чули з уст українських референтів і промовців, перевірили і найшли вповні вірними та оправданими.

Думаю, що і всі українці, що за світової війни змірили своїми ногами великі простори України, радо присвідчать, що вони скрізь знаменито порозумівалися з усіми людьми і притім напевно аж чудувалися, як назагал зовсім одностайна українська мова в своїй цілости, більш одностайна, ніж всі інші знані їм мови, бо кожний міг з своєю мовою перейти цілу Україну, не наткнувшися ніде на ніякі труднощі і непорозуміння. Почувши десь-недесь якесь незвичне собі слово, він зараз найшов для нього у себе повне зрозуміння, а ріжниці в вимові або в деяких формах видалися йому такі мінімальні, що не могли затерти загального враження про одностайність та однаковість української мови на цілій її території.

Таке враження виринає у нас прямо самохіть, немов само від себе головно тому, що ми, прислухаючися до мови земляків, чи то грамотних чи неграмотних, більш або менш освічених, або читаючи вголос українські літературні твори, всю нашу увагу звертаємо головно або переважно на те, що в тій мові всім нам спільне, а промовляючи до земляків, дбаємо за те, щоб нас усі добре порозуміли, всі ми в мові пристосовуємся одні до других.

Одноцільність мови і діялєктольоґи.

Так повстала всім нам спільна українська мова, так і удержується її одностайність і однаковість у великій мірі навіть серед дуже несприятливих для неї обставин самим почуттям народньої спільноти.

В тій то мові бажав я найти питому їй звукову, фонольоґічну, морфольоґічну, словотворну і синтактичну систему, дати цій системі вираз в граматиці, ба, схопити і дати фонетичний її опис. Але досі, як бачу, даремно, даремно для своїх...

Тим я ніяк не хочу перечити, що деякі ріжниці в українській мові і її вимові таки є. Але коли ми виходитимем від цілости, від тих норм, які віками витворилися спільними зусиллями українського народу, щоб створити для себе придатний спільний орґан порозуміння і духового розвитку, та які зберігаються в свідомости, в душі людей, приналежних до української народньої спільноти, то мусимо передусім мати перед очима цей спільний орґан, якщо говоримо про українську мову взагалі, а ще тим більше тоді, коли даємо її фонетичний опис, опис »язика українського«, і коли говоримо про його діялєкти. Так роблять фонетики, що описують фонетично німецьку, французьку, англійську і інші мови (Віктор Єсперсен), так робить і Брох, подаючи фонетичний опис словянських мов. Навіть в українській частині бажав Брох досягнути того ідеалу, хоч стояв занадто виразно під впливом того факту, що українська мова видавалася йому ще в стадії ріжних необєднаних в одну спільну цілість говірок. За те він не винен. »Словянська фонетика« Броха появилася двома роками раніше ніж наша граматика.

Отут то коріниться ріжниця між нашим представленням звуків української мови і фонетичним описом Зілинського. У Зілинського перемагає фонетик. Він має найбільшу втіху, коли десь в якійсь говірці найде щось з фонетичного боку цікавого. Проти того не можна нічого закинути, поки він описує фонетично говірки. Але як він такі фонетичні «екзотики» в говірках представляє як фонетичні прикмети «українського язика», то я це з мого становища мушу уважати за хибу. Тому я не можу погодитися з наведеним вище фонетичним описом звуків української мови.

І в межах української мови говорять про діялекти. Українською діялєктольоґією займалися Михальчук, Верхратський, Соболевський, Зілинський, Крим-ський, Ганцов, Олена Курило, Синявський і ін. Про старших діялєктольоґів згадано потрібне в нашій граматиці. Про працю Ганцова «Діялектольоґічна клясифікація українських говорів» написав я критику в Слявії III. Прага, 1924/25. Тепер появилася «Карта українських говорів» Зілинського.

Хоч все ще бракує нам до того потрібного, добре обробленого матеріялу, ділять українську мову на діялєкти і сперечаються за такі поділи. Велика хиба тих поділів лежить в тім, що вони не беруть на увагу тих спільних, віковим самостійним розвитком скристалізованих норм української мови, що характеризують її як одностайну цілість, як мову з певним, тільки їй властивим обличчам, як літературну мову, а показують навмання здебільшого тілько фонетичні, рідко коли ще й морфольоґічні явища на ширшій або вужчій території, заселеній українським народом, не маючи при тім критерія, що на тих явищах є дійсно відмінного від норм української мови як цілости та які відступи від загальних норм української мови дають підставу установляти діялектичні відміни. Це робить таке враження, якби у діялєктольоґів українська мова зі своїми характеристичними прикметами ще зовсім не істнувала, а на її території були-б собі тільки трохи не в кожнім селі і присілку окремі говори. Декому може на тім і залежить, щоб характеризуючи українську мову як «безліч говірок», представити український народ все ще тільки як етноґрафічну масу, хоч така тенденція не має нічого спільного з науковою правдою.

Як будувати українську діялєктольоґію.

Маючи перед очима усе те, що нам досі відоме про українські говори, мусимо признати, що Соболевський (Очерк русской діалектологии, 1892) ще найвірніше представляє дійсний стан, кажучи, що на великій українській території з виїмкою пограничних смуг, де чути більш або менш (під впливом сусідських мов) забарвлені говори, говорять одним, одностайним українсько-галицьким діялєктом, т. зн. що про властиві діялєкти в одній, одностайній українській мові — це ж і є той один, одностайний «українсько-галицькій діялєкт» Соболевського — говорити нема підстави. Невеликі ріжниці між говорами української мови можна звести головно до того, що одні, більш консервативні говори ставлять більший опір силі анальоґії, яка в інших говорах пре дальше наперед і може повеличатися тут меншими, там більшими успіхами. Письменська ж мова нівелює ті ріжниці і удержує одностайність української мови та її повне розуміння на цілій території, замешканій українським народом. Так було в давнині, так є і тепер. Віддавна беруть участь трохи не всі говори у формуванні норм письменської мови, яка з одного боку підганяє надто консервативні говори наперед, з другого боку здержує розмах надто поступових і таким чином обєднує в собі без насильства характеристичні прикмети української мови.

Українську діялектольоґію треба нам будувати на зовсім іншому ґрунті — т. зн. не тільки фонетичному, але і на фільольоґічному та лінґвістичному ґрунті. Колись — це вже давно — мав я це на умі. До того склав я собі 2000 найзвичайніших слів, виписав їх в азбучнім порядку на краю спеціяльного зшитку, вибрався з ним до Тухлі, найшов там при помочі мого свояка Шматери стареньку бабусю (але ще з усіма зубами) і розмовляючи з нею щоденно по дві години цілий місяць, записував у належній (бойківській) рубриці мого зшитку фонетично слова з наголосами, старався видобути з бабусі ріжними штуками, питаннями, всі форми слів, їх наголоси, записував фонетично всякі фрази, а наресті записав від неї (фонетично) кілька казок (вона їх за кожним разом — цього треба мені було для перевірки — оповідала майже тими самими словами). Той великий матеріял гадав я ще перевірити в інших селах Бойківщини і тоді на такій основі скласти собі коротеньку граматику бойківського говору, щоб з порівнання її з граматикою літературної мови тим виразніше виринули наверхи всі ріжниці, всі його прикмети.

До того не дійшло і досі, але я ще і тепер глибоко переконаний, що тільки таким чином ми зможемо українську діялектольоґію, поставивши її на твердім ґрунті, розбудувати правильно, відповідно до вимог науки, скласти атляс українських говорів з зазначеними в нім межами не тільки однакових звуків, але і наголосів, форм, словотворів, взагалі всього, що характеристичне для мови кожного говору, тоді то і ясно показалось би відношення кожного говору до письменської мови, та що письменська мова з кожного поодинокого діялєкту собі присвоїла.

До такої роботи повинно взятися молодше покоління українців, взброєне добре теоретичним і практичним знанням фонетики, але і фільольоґічним та лінґвістичним знанням, добрим знанням передусім граматики української мови. Аж тоді наша наука визволиться від сторонніх впливів і теорій (як диспалятизація і т. ін.) і стане твердо на власних ногах.

В усякому разі до свідомости дослідників української мови і її діялектів мусить вже раз завітати загально в мовознавстві приняте пізнання, що говірки, а хочби і безліч говірок, ніяк не є мова (язик), та що фонетичний опис безлічі говірок не може уявляти собою фонетичного опису української мови (її вимови), бо в мові з хвилиною її народин приймаються свої власні (і фонетичні) норми, відмінні від норм, які опановують поодинокі діялєкти.

Хоч назагал це правда, що мова може бути більш або менш вироблена, більш або менш діялєктично забарвлена, то української мови ніяк не можна вже уважати невиробленою або мало виробленою мовою. Воно має багату літературу, є предметом шкільної науки і навчання, панує в публичнім житті народнім, має свою історію. Бракує їй тілько більш дбалої опіки і плекання, бо навіть про те, що у нас доброго на цій ниві вже зроблено (Сімович, Курило, Синявський), не можна сказати, щоб воно стало загальним духовим майном тих, що повинні-б це знати. Тому треба, щоб україністи більше ніж досі мовою, а не тільки правописним її правилами, піклувалися. Треба докладними дослідами мови наших письменників поширювати її ліпше пізнання, всюди мати на оці, щоб основний характер української мови, її характеристичні прикмети ніким і ніде не поневірялися, треба добре дбати про правильну артикуляцію звуків, про щиро народню фразеольоґію, словотворення, правильні синтактичні сполуки, дбати і про те, щоб мова не засмічувалася чужим буряном. Багато роботи чекає українісів і вони її виконають, бо вже аж занадто відчувається загально її потреба. Щира дбалість про мову це ознака культурности народу.

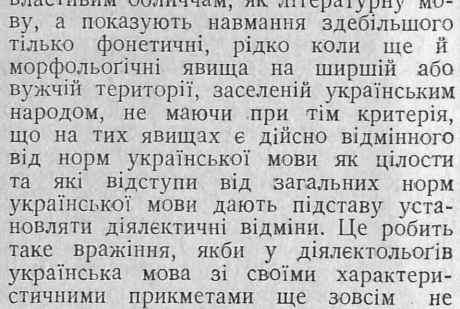

І. В. ДУБИЦЬКИЙ

ЖИТТЯ І ФОРМА

ЛЮІДЖІ ПІРАНДЕЛЛЬО

Італія має вже двох лявреатів Нобля. По Ґрації Делєдді, письменниці зовсім не світового розміру, яка дістала нагороду в 1926 р. (це викликало тоді загальне здивування), цим разом нагороду дістав письменник, який безперечно є одним із найрепрезентативніших авторів наших часів. Не знаємо, якими мотивами кермувалася шведська Академія Наук, наділяючи цією нагородою—призначеною письменникам ідеалістичного напрямку — того 67-літнього старика, якого слава сьогодні вже дещо примеркла, і якого глибоко песимістичний світогляд ледве чи можна погодити з ідеалами гуманітаризму. Але якщо вона хотіла відзначити письменника, який був би найвірнішим виразником нашої неспокійної доби, доби перехідної, доби переоцінки всіх цінностей, та релятивізму, то її вибір є також до деякої міри «знаком часу».

Слава Піранделля датується від яких десяти літ, тобто від того часу, як він, узявшись писати драми, здобув собі світовий розголос песою «Шість осіб у пошуканці автора». Проблематика Піранделлевих драм — вельми складна Не є вона звязана з якоюсь однок фільософічною системою, хоч є побудована на фільософічній та психольогічній основі. Суті «піранделізму» треба дошукуватися в Піранделлевій теорії «гуморизму», яка є водночас ідеєю про людину. На думку Піранделля, гумор родиться, коли людина усвідомляє собі своє життя, видає про нього осуд, відкидаючи в нім те, що є інстинктовне, «анімальне», звіряче. Те, що людина потрапить інтерпретувати своє життя, а через те надати йому форму, відрізняє її від тварин і є ознакою її людськости. Але життя не можна замкнути в ніяку форму. Форма це зупинка, а життя не зупиняється ніколи. Це і є джерелом всякого лиха. Є три можливі постави супроти життя або зректися надавання форми свому життю, віддаючися течії життя, інстинктові (постава жіноча), або прийняти сталу форму і стояти поза життям (постава мужеська), або (постава ідеальна) — старатися поєднати ритм життя із усвідомлюванням собі його, що хвилини створюючи собі відповідну нову форму, щоб зараз же розбити її. В дійсності, ці три постави є поняттями абстрактними і немає людей, які держалися б до кінця одної постави.

Життя людини це безупинна гра — рідко усвідомлена — між формою і життям. Багато людей, що заскорузли в якійсь формі навіть не бачать, що ця форма є оманна, що життя вже давно її покинуло. Вони живуть на межах дійсности й ілюзії. Драми Піранделля основуються саме на цьому дуалізмі форми і життя. Всі вони повторюють в дотепних варіянтах цей конфлікт форми і життя, який перетворюється часто в проблему особистости або правди. Найчастіше його герої зявляються невільниками ідеї, що її вони мають про себе самих. Але надходить трагічна хвилина і вони відкривають що вони є інші, ніж думали, або й життя відкидає їх з їхньої форми. Читаючи ці драми, ми знаходимо в них щось своєвільного і схематичного, але на сцені ці самі персонажі набирають якогось несамовитого, фантастичного життя. Вони повні драматичного руху і викликують почуття глибокого тра-

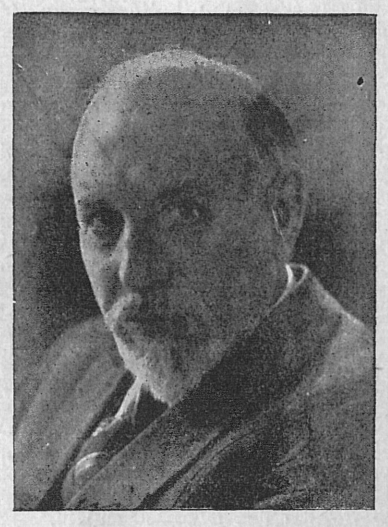

Люіджі Піранделло

гізму. Своїми постатями Піранделло немов одержимий. Про свою песу «Шість осіб у пошуканці автора» він пише:

«Я бачив перед собою чоловіка, біля пятдесятки, що мав понурий вигляд якого очі були мутні від стриманих бажань. Бідну матір у вдовинім одязі, яка за одну руку тримала чотиролітню дівчинку, за другу хлопця, що ще не мав десять років. Зухвалу передвчасно розвинену дівчину, теж у чорному, але вдягнену з визивною й підозрілою виставністю; вона була повна ненависти й їдкої погірдливости супроти дідуся, що жалібно дивився на неї, як і теж супроти молодого двацятлітнього парубка, що тримається від інших на боці і чогось замкнувся в собі, якби всіми погорджував. Одним словом, усі шість осіб, як їх тепер на початку песи бачимо, як виходять на сцену. І раз той, раз інший, але теж часто один одного перекрикуючи, вони починають оповідати мені свої сумні історії про свою долю. Кожний мені набив голову своїми бухливими пристрастями, майже так, як це вони роблять у песі супроти нещасного директора театру.

Котрий автор зможе сказати, чому і як якась «особа» повстала в його уяві? Таємниця мистецької творчості — подібна до тайни запліднювання в природі... Я можу лише сказати, що я цих шість осіб, ніколи за ними не шукавши, бачив живими перед собою, як їх тепер бачите на сцені, такими живими, що я міг їх доторкнути, що я на віть міг чути їх віддих».

Та йому, говорить далі Піранделло не вдалося відкрити якийсь змисл для тих «шістьох осіб», змисл, який би надав їм якусь вартість, і йому здалося що не виплатиться, залишати їх на далі при житті. Але даремне ніхто не дає життя якійсь «особі». Його «шість осіб» не слухали його; вони далі жили на свою руку і далі просили його, щоб він з ними видумував ту чи іншу сцену. «Я був якби одержимий ними». «Аж раз мені майнула думка, та враз стало ясно, як я можу від них увільнитися». Ця спасенна думка була: «Треба пустити ці особи, туди, куди йдуть звичайно всі драматичні особи, щоб набрати життя: на сцену. Подивімся, що з цього вийде». І так вийшло з цього те, що мусіло вийти: мішанина трагічного й комічного фантазії й дійсности, в новій і незвичайно поплутаній формі, драма, що мала своє виправдання сама в собі, в своїх особах, їхніх бажаннях, словах, рухах, яка конче мусіла бути виведена. І врешті комедія даремного зусилля, щоб цю імпровізацію здійснити на сцені. Спершу здивування акторів театру, що пробують песу на голій сцені; їх здивування і недовіря, коли вони бачать перед собою шість осіб, які кажуть, що шукають автора. А далі, зараз потім, бачучи несподіваний упадок матері з чорним серпанком, їхнє інстинктовне співчуття до цієї драми, що вони її догадуються в ній і в інших членах родини, до темної, лукавої драми, що відбувається на цій неприладженій сцені. І згодом щораз більше співчуття при вибуху суперечних пристрастей, то в батька і пасербиці, то в сина, то в нещасної матері; пристрасті, що перемагають себе в трагічній, самогубній лютості. І так віднаходимо той змисл, що його я даремне шукав в цих особах; тепер, коли вони самі пішли на сцену, їм вдається знайти його в собі самих, в зворушенні розпучливої боротьби, що її ведуть кожний один проти одного, всі проти директора театру і проти артистів, що їх не розуміють. Не хотячи цього і не знаючи цього, в запалі зворушення кожний виявляє, щоб оборонитися перед обвинуваченнями інших, ту тристрасть, ту муку, що її я роками переживав у моїй душі».

«Я хотів змалювати шість осіб, які шукають автора. І саме тому не вдається змалювати драми, бо саме бракує автора, якого вони шукають; але замість цього показує песа їхню невдалу спробу з цілим трагізмом того факту, що цих «Шість осіб» автор відкинув... Я взяв цих шість осіб із буття, але я не дав їм мету існування».

«Та хоч сцена приймає цю фантастичну дійсність «Шістьох осіб», не є вона тут як трівкий, незмінний факт, як і ніщо в цій песі не є певне й умисне: все щойно повстає, все є в русі, все є імпровізованим експериментом... Саме цей органічний і природний хаос мусів я показати; але показати хаос це ще зовсім не значить — змалювати його хаотично, себто романтично. А що мій малюнок є усім іншим, а не поплутанням, це показується виразно на тому, як саме здійснюються завязки, характери, увесь цей фантастичний, реалістичний, драматичний і комічний зміст песи».

МИКОЛА ЗОРКО-ТОПОЛЬНИЦЬКИЙ

Над Прутом у лузі хатина стоїть...

Вкінці таки наші робітники пера дочекались її. Тієї хатини над Прутом у лузі, ще й камяної.

І хтоб це був сказав, що «Т-во письменників і журналістів ім. І. Франка» дібється свого випочинкового кутка в інкрустованій долині Прута, безпосередньо за новим Єрихоном—Яремчем. Виглядає це на визов Антихристові: — у парку каменя Довбуша журналістична резиденція!

Мешкав я тут і пробував методою Томи Невірного перевірювати: чи і вілля, як усе у журналістів, не на папері тільки. І у сні нагадувались Тичинові «соняшні клярнети»... Чи не пятирічка це яка? Одним словом:

«...Я був не я,
Будився я і я вже ти...»

Приємне роздвоєння. Головно тоді,

Вілля «Камінна»

коли в такій хатині нема тієї «дівчини хорошої мов квіт». Кожний літник приїзджаючи до «Камінної» мусить привезти її із собою. Нема теж тут харчу ні постелі. Все це тягне одне одно. І все це — як каже резидент віллі натуралізований у нас макароніст Мікель Монтеакуто (М. Островерха) — треба придбати «екстра».

Краса «Каменя Довбуша» невисловлена. Поетів можна висилати сюди на практику за сюжетами. Літнище, наче який чудовий парк, де за годину на знак чародійної палочки має відбутись фестин із карузелею і фантовою льотерією для карликів.

Довкола гори — правдиві, передвоєнні. Ті самі ліси, стежки, доріжки. Повно тут великих і грізних каменюк. Виглядають мов кентаври або передпотопові забавки: чепіргаті, гостроґранчасті, мохобородаті, насуплені, а то й нависли як загрозливі страховища.

Реклямовий чорний кіт

Так і здається, що застигла в тих каменюках творча воля і рух бл. п. Олекси, нашого першого визначнішого державного мужа і голови Карпатської партії.

Чудові тут печери, якісь діри, дупла, яруги, чагарник.... Данте міг би ще сьогодні влізти сюди до пекла і описати все наново. Кажуть, що одною дірою можна тут перелізти «на дурх» аж на другий кінець світа. Т-во письменників і журналістів повинно це перевірити для вигоди своїх членів, от хочби перед вірителями.

В самій середині урочища при лискучих залізних рейках — сам камінь Довбуша, з малим хрестиком на верху. Це начеб памятник по нашому

Новітній Діоген

бл. п. Олексі. Чудовий камінець! Боже, як хотілось би жбурнути пару разів тим камінцем. Не так, може, з якоюсь саботажною метою, а так собі, міряючи в деяких найсердечніших. Хотілось би, та ба! В якого Сокола-батька таких мязів набрати!

ЛЮІДЖІ ПІРАНДЕЛЛЬО

Світло з протилежного дому

Було це одного недільного вечора, після довгого проходу. Туліо Буті наняв кімнату від яких двох місяців. Його господиня, пані Ніні й її вже немолода донька не бачили його ніколи. Він мав звичку виходити раннім-ранком і вертатись пізно вечір. Вони знали, що він працював у міністерстві справедливости і був д-ром прав, — крім цього не знали про нього нічого.

Мати та донька Ніні лякались, що він не побуде в них довго. Треба було довшого часу, заки їм удалось наняти цю кімнатку, ані приємну ані захисну. Єдине вікно з неї виходило на бічну вуличку. Без повітря і світла людина почувала себе тут наче пригнічена високим домом, що стояв напроти.

Вони радо заходились би коло свого нового комірника. Коли чекали його тоді неодно переговорили в цій справі, неодин плян склали. Але як це все перевести, коли його ніколи невидко? Проте їх острах не мав підстав. Темна кімнатка напрочуд відповідала настроєві комірника.

Туліо Буті ходив по вулиці завсіди сам. З руками глибоко в кишені, з головою понуреною між плечима, задуманий, у капелюсі по вуха — виглядав так, начеб був у вічній незлагоді з життям. У бюрі не обзивався ні словом до товаришів, які ще не погодились як його охрестити: Сова чи Ведмідь.

Ніхто не бачив його, як увіходить до каварні; зате багатьох запримітило як поквапно втікав він з рухливих вулиць, щоб щезнути у теміні довгих, самотних вулиць на передмісті. Ні одним порухом ні одним виразом лиця ні блиском очей не проявив він думок, в які поринав, ані глухої жалоби, що вгортала його.

Ніхто не знав, навіщо він жив. Може і сам він не знав цього. Попросту жив... Може і не підозрівав, що може жити інакше і що при іншому способі життя можна би відчути менше тягар нудьги або смутку.

Він не мав за собою молодости, бо ніколи не був молодий. Дикі сцени, які бачив він від наймолодших літ у домі свого брутального і жорстокого батька вбили в ньому кожне зерно життя. Його мама вмерла молодо; після цього вся рідня розсипалась. Його сестра пішла до манастиря, його брат утік до Америки, він теж покинув батьківський дім і після невимовних злиднів і тисячі супротивностей накінець виборов собі якесь суспільне становище.

*

Одної неділі довший прохід до вулиці Аппія Антіка втомив його і він рішив проти своєї звички вернутись раніше. Він хотів у своїй кімнатці почекати поки не сконає день.

Для обоїх Ніні була це радісна несподіванка. Кльотільдіна, донька, так утішилась, що заплескала в долоні. Засвітила нафтову лямпу і застукала легонько до дверей комірника:

— Чи вільно? Лямпа...

— Дякую — відповів Буті зсередини — я зараз виходжу.

— Я принесла... Щоб ви не мусіли у померках...

Буті відповів неприязно:

— Ні, дякую!

Він сів на софку і широко-розплющеними очима вдивлявся у тіні кімнати, що темнішала щораз більше, тоді як на шибах умирав сумовито останній відблиск сутінків.

Як довго сидів він так без зору, без думок, не запримітивши темряви, що приповзла сюди?

Нараз побачив він!

Здивований глянув довкола... Маленька кімната заясніла разом із ним: її наповнило якесь любе, несамовите сяйво...

Це було світло з другого дому. Світло, яке саме запалили у протилежному домі: — віддих життя із світа, що вдирався до нього, щоб оссяяти його темряву та духову порожнечу.

Хвилину дивився на світло як на чудо. І з глибоким смутком згадав зруйноване життя, втрачені молодощі, свою маму... І здавалось йому, якби якийсь новий далекий ранок повіяв серед ночі його духа.

Встав, підійшов до вікна і крадькома заглядав крізь вікна до другого дому, до вікон напроти. Побачив рідню довкола стола: троє дітей і батько сиділи, мати роздавала зупу... З яким апетитом їли ці діти! І видко було крізь дим, що йшов із тареля як батько всміхався. Тепер сіла мати, просто напроти нього... Туліо Буті вже хотів відступити, коли побачив, що вона глянула у напрямку вікна, але не прийшло йому відразу на думку, що його бачити не можуть, бо він стоїть у темряві. І так стояв придивляючись вечері малої рідні, що і зовсім забув про себе.

Від того дня Буті знехтував своїм вечірнім проходом і просто з бюра вертався додому. Дома чекав поки на темряву його кімнати не впаде ніжне світло з другого дому. Потім ставав він як жебрак за шибою, щоб із невимовно-блаженною тугою вдихати настрій родинного щастя, якого зазнавали тамті. Він теж знав його нераз дитиною, коли мама... його матуся... так само як оця...

І плакав.

Туліо Буті зовсім не думав про всякі можливі здогади, які може мати його господиня та її донька, чому він так просиджує у темноті своєї кімнати. Одного вечора Кльотільдіна не витримала з цікавости і крізь дірку від ключа побачила в кімнаті свого комірника ніжне сяйво, що падало з протилежного дому, сусідів Маші. І бачила вона, як Буті при свому вікні ввесь час вдивлявся у кімнату сусідів. Вона побігла схвильована до мами, щоб поділитись з нею великим відкриттям: «Він закоханий у Маргериті! У Маргериті Маші!»

Кілька днів пізніше, коли Туліо Буті знову стояв при вікні, побачив він здивований, як до кімнати протилежного дому ввійшла пані Ніні з донькою, до тої кімнати, де звичайно мала рідня сиділа за столом, цим разом без батька. Їх приняли там як давніх приятелів.

Туліо Буті наглим рухом відступив від вікна: мати і троє дітей звернули свої погляди на його вікна. Обі дами напевне розмовляли про нього.

А тепер? Тепер може все минеться. Може від тепер мусить він відректись світла, яким він жив, світла, що було його невинним щастям, єдиною його потіхою.

*

Тимчасом вийшло все не так.

Коли того самого вечора світло напроти згасло і він постояв іще хвилинку у темряві, заки рідня піде спати, відчинив він обережно вікно, щоб провітрити кімнату. І з другого боку вікно було відчинене. Хвилину пізніше пані дому підійшла до вікна.

З тих двох високих домів не можна було доглянути ані одної смужки на небі ані на землі. Отже вона мусіла підійти до вікна тільки задля нього і то певно тому, що бачила, як він підійшов до темного вікна.

У темряві ледви могли вони бачити одне одного. Але він знав, що вона гарна. Її ніжні рухи, вогонь її чорних очей, усміх її червоних уст — усе те він знав.

Несамовите почування заволоділо ним: мрії про супокій, кохання, інтимну захисність, які він завдячував цій рідні і якими майже сам насолоджувався, налягли на нього, коли ця жінка тихцем уночі, серед темряви, підійшла до вікна, щоб зробити приємність чужій людині. Ця чужа людина — він.

Заки вона відійшла і встигла зачинити вікно, він прошепотів: «Добраніч!»

Тепер уже Туліо Буті не чекав у своїй кімнаті на світло з другого дому. Він скоріше чекав нетерпляче, заки воно згасне. У тому чоловіці, що не зазнав досі кохання і що так багато літ провів поза берегами життя жага прокинулась ясним, диким полумям. Вона захопила теж і пірвала жінку, як буря.

Того самого дня, коли Буті покидав кімнату у Нінів, упала на всіх бомбою вістка, що пані Маші, жінка з III-го поверху сусіднього дому покинула свого чоловіка і свої діти.

Кімната, де Буті мешкав чотири місяці, стояла порожня; і кімната напроти, де звичайно рідня збиралась за спільною вечерою, стояла кілька тижнів темна.

Потім знову блиснуло світло над сумним столом, за яким зломаний нещастям батько вдивлявся у перелякані личка своїх діточок, що не сміли підвести оченят на двері, звідки колись щовечора входила мамуся з гарячою зупою.

Світло над сумним столом кидало своє проміння на протилежну кімнату.

*

Одного вечора Ніні перелякались, коли побачили перед собою свого давного комірника з зажуреним обличчям. Чого він хоче? Кімнату, якщо вона ще вільна! Не для себе, не на те, щоб там мешкати! Тільки на те, щоб кожного вечора прийти туди на одну годинку! З милосердя, з милосердя для бідної матері, що хоче побачити знову своїх діточок здалека, сама незапримічена! Вони будуть обережні і коли треба можуть переодягнутись. Вони щовечора підстережуть таку хвилинку, коли нікого не буде на сходах... Він радо заплатить подвійну і потрійну ціну за таку коротку годинку...

Ні. Господарі не хотіли. Але як довго кімната стоїть порожня, можуть вони позволити, щоби вряди-годи...

На другий день вечором прийшли вони обоє як пара злодіїв. Важко віддихаючи ввійшли до темної кімнати і чекали. Чекали, поки її не освітить світло з другого дому.

Від тепер вони будуть мусіти жити цим світлом. Так на віддаль.

Світло!

Туліо Буті не міг його перенести. Яким холодним видалось воно йому, яким пригнітливим, примарним! Жінка пила світло задихаючись якби вмирала від смаги. Прилягла до шибок вікна і притискала хустину до уст. Її діти... її дітки... її діточки... Там... вони там... Довкола стола... І не знають нічого...

Він підбіг до неї, щоб її підтримати і обоє стояли так попліч, як закаменілі, задивлені... задивлені...

Перекл. м. р.

ЛОТОС
ЛЬВІВ, СИКСТУСЬКА 21, тел. 12-58.
ПЕРФУМИ
КОСМЕТИЧНА ҐАЛЯНТЕРІЯ
ГОСПОДАРСЬКІ ТОВАРИ

А тут біля самої віллі, у глибокому ярі-прорізі шарудить прут. Старий безупинно бурмоче щось, сам з собою балака, сердиться і пініться. Глядиш на нього, слухаєш і снуєш ріжні думки. Якось дивно вражає, що він, здається, одинокий українець, що не змінює своєї орієнтації, хоч так багато шуму робить і тільки пре мов глухий до Руського Моря. Аж дивно, що так він відродився від нас!

Вода у Пруті — кришталь. Має бодай 96° (траллесів). Дивуюсь, чому напр. Тиберій Горобець не мешкає тут постійно, але воліє пересиджувати над ворожими нам басейнами «чистої»? Гасло «свій до свого» може часом мати і лікувальну силу.

Недалеко від «камінної», посеред Прута — «Камінь Василя Щурата». На камені смажаться у природному сосі літниськові пари — здається всупереч виразній волі й інтенції поета, що писав кількадесять літ тому:

«Серед Прута каменище,
Доокола вода свище,
Вміє обійти.
«Не спиниш нас супостате,
Шкода труду те спиняти,
Що йде до мети».

Це власне той самий, інкримінований камінь. І щойно тепер бачимо, як віщо збагнув поет майбутнє: вода і далі свище, а супостат торчить бовваном як і торчав.

Взагалі в цьому місці природа майже ще дика, не торкнена людським перстом. Можете тут при могутній камінній стіні поговорити в чотири очі з правіком. Бо ось деякі статочніші камінці лежать ще так, як їх Господь порозкидав за панування нашого першого многогрішника праотця Адама.

Сонця тут, очевидно, дуже багато, особливо над «Камінною». Тече воно і хлюпає по даху, по веранді, всякає в ліс, у землю, в ядерне людське тіло. Палить і бронзовить аж до повного оскальпування. Впадало мені виразно в око, що найбільше воно крутиться таки коло «Камінної». Недурно голова Т-ва Купчинський говорив якось таємничо ще у Львові: «Гадаю, що будете мати в «Камінній» доволі сонця...

До того сонця додавав Мікель Монтеакуто ще трохи реклями. Всім літникам показував чорного кота з віллі, що буцімто так опалився на чорно від сонця. У Неаполі від такого кота йдуть просто на льотерію ставити.

У самій «Камінній» гарні, мало некомфортові кімнати. Управа погрожує, що вибудує довкола таку шкляну веранду, що письменники будуть тут брати соняшні купелі навіть уночі.

На горищі у віллі є власна мала менажерія — кілька прецікавих більших і менших гнізд ос. Зовсім природна річ, що вони заінсталювалися саме у віллі письменників і журналістів. Знає свій свого. Кедрин мав із ними чимало клопоту, але тим гостріше писав звідсіля оригінальні варшавські кореспонденції.

Яка шкода, що багато робітників пера і кисти не вірили в «Камінну» і дихали зовсім принагідним повітрям. Хто заризикував — не жалує. Ст. Левинський вивіз звідсіля кращі враження ніж з Японського дому. Тільки трохи нарікав на харчування.

«Нема тут, каже, таких присмаків...»

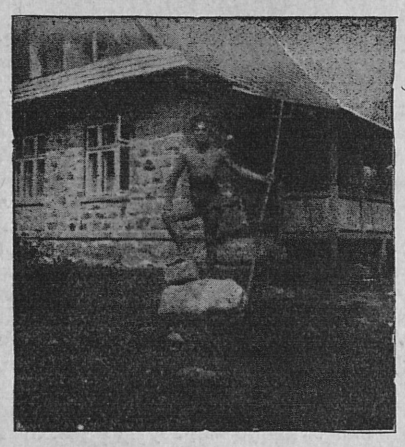

Проєкт статуї Позейдона біля віллі «Камінної»

«Яких? — питали ми. «Косооких»? Артистка-малярка Слава Музикова ніколи не нарікатиме на побут у «Камінній», вилітала з неї на всю Чорногору. Нанизувала мотиви, зривала фарби, серпневими вечорами ловила в долоні метеори, а слітними днями — гави.

Юра Шкрумеляк бокував від віллі по полонинах, шукаючи якихось вогнів. Злякав всю маржину, яка бачила в ньому асекураційного ревізора з «Народньої Справи».

Василь Софронів зловтішно експедіював усіх до «Камінної», а сам свої пошлюбні медобори відправляв хто зна де. Зате відпразнувала їх тут інша молода, романтична пара.

МИХАЙЛО РУДНИЦЬКИЙ

Два переклади „Пана Тадея"

Поляки у Парижі використали цього року століття «Пана Тадея» для окремого офіціяльного свята. Українці на міжнароднім слявістичнім конґресі у Варшаві роздали гостям переклад «Пана Тадея» М. Рильського, перевиданий «Українським Науковим Інститутом».

Рильський недурно назвав А. Міцкевича «найбільшим епічним поетом наших часів». Коли рівняти «Пана Тадея» з поемами Байрона, Пушкіна, Шевченка, навіть Ґетого, подивляємо у Міцкевича незвичайно гармонійну композицію, що перетопила в собі дуже ріжноманітні елєменти. Віршоване оповідання томить, лірика, що переходить межі одного настрою — одного концертового сеансу або щонайбільше опери — перемінюється у військову орхестру, що оглушує сурмами або розсипується ґамою нестійних акордів.

«Чайльд Гарольд» має за багато рефлексій, що кажуть нам забувати з якого приводу вирнули; «Євґеній Онєґін» має такий пустий сюжет, що поет мусить рятувати його іронією; «Гайдамаки» осліплюють блискавками, що не дають нам бачити краєвиду; «Герман і Доротея» з усією своєю життєвою мудрістю нудний як ідилля в гексаметрі.

Мічкевіч поєднав у «Пану Тадею» три ріжні шари, розклавши їх так, що на будь якому ступні зупиняється читач — бачить перед собою повну перспективу і має окрему насолоду. Маємо тут загальну ідею національної боротьби за волю, особисту романтичну історію заголовного героя і — епізоди. Це мистецтво неабиякого архітекта. Не знати, чи досі хто з дослідників Міцкевича звернув увагу на ту обставину, що саме при сполуці таких трьох елєментів великі поети, що брались за епічну поему, мали якнайбільші труднощі. Одні задовольнялись загальною обстрактною ідеєю, другі розсівались у неглибокій романтичній пригоді, у третіх основу поеми зідали епізоди наче миші сир призначений на десер.

Рильський мав дуже щасливу думку, що деяку одноманітність ритміки «Пана Тадея» оживив двома наперемінними родами рим: жіночою і чоловічою. Легкість його перекладу нероздільно звязана з тою свободою, якою мусів він покористуватись, коли творив власні образи, щоб для духа твору жертвувати його дослівним текстом. Єдине, що може викликати деякі застереження це те, що він «подекуди допустився свідомих польонізмів у лєксиці, а може й синтаксі».

Архаїчні звороти мають свій запах, що може воскрешати атмосферу епохи. Щодо слів то найкраще вживати їх там, де нові не мають давнього відтінку. Рильський рідко йде за нашою давньою фразеольоґією нпр. «яка єсь дорога», зам. «яка ти...», зате досить багато вживає польонізмів, що зовсім непотрібно засмічують його прегарну поетичну мову. Не відчуваємо ніякого своєрідного запаху при польських словах «старожитний», «скуток», «шалі» «бронь», «мотлох», «учта», «яскиня» і підстрибуємо, якби хтось нас голкою вколов, коли читаємо: «а добре зналося», «дуже б не хотів узятий буть на сміх», «однак» в середині речення: «Ключі при поясі щораз однак бреніли», або «Зате був названий од земляків прусак»...

Та все це дрібні веснянки на личку красуні, що їх можна позбутись кількома мазками літературного крему.

Що дали б французи за такий переклад!

На французьку мову переклав цього року вперше повного «Пана Тадея» відомий знавець польської літератури і мови Поль Казен, що має вже за собою кільканадцять перекладних томів. Як письменник, що не писав ніколи поезій міг зважитись на переклад такої поеми прозою — не розуміємо. Знаємо цю давню традицію французьких перекладчиків, але знаємо теж, що чужинна поезія у таких перекладах залишається без усякого запаху, нечитана. Шекспір у ритмічній прозі не тратить із сцени на своїй силі, а проте недурно такі поети як Метерлінк або Жід уважали своїм обовязком перекладати його наново.

Можна боронити погляду будім-то епічна поезія це наполовину проза, але чи друга її половина — поетична форма рівновартна цій першій, про це кожний сам знає найкраще, коли прирівняє найкращий прозовий переклад із віршованим оригіналом. Французькі критики, що не знають оригіналу «Пана Тадея» можуть виписувати всякі компліменти для французького перекладу; сумніваємось, чи хоч один із них дочитав його до кінця.

»Сам« міністр закордонних справ Люї Барту і член «Франц. Академії» написав передмову до цього перекладу, теж, очевидячки, не знаючи ні польської мови ні літератури. На доказ краси наводить він один зразок Казенового перекладу, який і ми за ним наведемо — нехай ті, що знають французьку мову смакують його мистецтво

„„Le soleil, atteignant les derniers confins du ciel, brillait avec moins d'ardeur, mais plus large qu'en plein jour, tout rouge, pareil au visage rayonnant de santé du laboureur qui, après son travail des champs revient au repos. Déjà l'orbe enflammé tombait sur le faite du bois, et déjà le crépuscule brumeux, emplissant les sommets et les branches des arbres, unissait et fondait tout le bois comme en une seule masse. Et le bois devint noir, pareil à un énorme édifice au-dessus duquel le soleil rouge était comme un incendie sur un toit. Il s'enfonca à travers les ramures, on le vit briller encore comme une chandelle à travers les fentes des volets, puis, il s'éteignit. Alors soudain les faucilles qui sonnaient de concert dans les blés, et les rateaux, qui raclaient la prairie, se turent et s'arrêtérent. Ainsi l'ordonnait Monsieur le Juge. Chez lui, les travaux de la campagne finissaient avec le jour.., Car même les chars, sur lesquels on avait commencé à charger le seigle, ne rentraient pas pleins à la grange, et les boeufs se réjouissaient de cet allégement inusité"

Коли це заступає ритм і рими то справді дивуємось поетам, що відразу не пишуть прозою.

Нераз у скварне полудне, як розіграпись були не на жарт оси з гориша, — всі мешканці віллі тільки охали:

— Чому не приїхав сюди Михайло Рудницький? Всі оси покинулиб негайно віллю разом зо своїми гніздами.

КРАПКИ НАД І

Культура слова чи культура руху?

Одна і друга наскрізь европейські. Перша має за собою всю, вже кількатисячелітню традицію, друга тільки на наших очах народжується.

Культура руху? Не маю тут на думці руханки — спорту, але ті елєменти руху мязнів чи колісцят машини, ті «мікроби» складного модерного життя міста й юрби, що непомітно втискуються і в мистецтво.

Не думаю що можна і що треба перед цією інвазією боронитися. Не треба нехтувати нічим, що всилі збагатити діяпазон нашого мистецького відчування. Десятиріччя, що проковтнули міліони кільометрів німої фільми, що мімікою і рухом, а не словами вїдалася у нашу память, не могли минути без впливу на мистецькі тенденції наших днів. Меєрхольдова біомеханіка і всі театральні експерименти Росії, цієї, не забуваймо, клясичної країни театру і балету, отже «найрухливіших» з усіх мистецтв, не можуть залишитись без наслідків для мистецького обличчя Европи.

Але... «На початку було слово»... Механізм руху великого міста, гра колісцят і трансмісій могутньої машини, всеж не така складна і цікава як механізм людського відчування. Чи треба це аж підкреслювати? А це прецікаве суперництво думок і почувань находить гідний себе спосіб вислову у людській мові, цьому найпластичнішому з наших будівельних матеріялів. Людство досконалиться технічно, воно здібне ще й до інших, вищих осягів.

Механізація всього нашого життя має у собі щось трагічно-проблематичного. Чи примножуючи число «НР» наших машин-велетнів примножуємо теж вагу нашого щастя? Дехто вірить, що воно так. Ми, літературники, у цьому сумніваємось. Тому бентежить нас цей шантаж літератури гамірливих «гасел», це шукання за матеріялізацією суто динамічних елементів життя.

Волю — коли вибирати — насолоду чистої, неутилітарної думки, мистецькі конструкції слів і уяви.

Ст. Левинський.

О. ДНІПРОВСЬКИЙ

Спогади наче повість

Ю. Горліс-Горський: „Холодний Яр"

В останніх часах дуже часто чуємо нарікання: чому наші письменники не беруть для своїх творів сюжетів з наших недавніх і таких ще свіжих визвольних змагань? Це-ж така невичерпана скарбниця, якби хотіти тільки описати те, що ми, як нація, у ті роки пережили! А дотого все те здебільша позабувається і майбутнім письменникам важче буде добувати все те з архівів, як сучасникам тих подій сьогодні відтворити з памяти.

Якщо ті, що так нарікали, мали на увазі те, що треба в усякого роду спогадах зафіксовувати те, що хто бачив і пережив у бурхливі часи наших визвольних змагань для того, щоб майбутні покоління мали в руках якнайбільше матеріялу для розсліду нашої історичної доби, то це було правильно. Та й думка їх сьогодні, можна сказати, у великій мірі зреалізована, бо появилося у нас багато спогадів та ще й тепер появляються і мабуть не швидко вичерпаються. Але якщо вони мали на увазі твори красного письменства, які нібито наші письменники малиб писати використовуючи події з визвольних змагань, то це булаб вимога до деякої міри не під силу для письменників. Просто тому, що на кожну історичну епоху треба глядіти з деякої історичної перспективи, щоб можна було її так чи інакше оцінити, що для кожного автора історичних повістей чи оповідань необхідне.

Наші визвольні змагання ще занадто свіжі. А всеж, не вважаючи на звязані з тим труднощі, дехто з наших молодих письменників зважився на те, щоб дати белєтристичний твір, в якому головним тлом є події з недавно минулого. І виявилося, що найслабше, що було в тих творах, то було те, що автори не вміли вирватися з течії сучасности, щоб дивлячися оком безпристрасного глядача дати вірний образ подій, в яких сами брали участь. Це й є основна недостача усіх тих наших повістей з часів визвольної війни, що появилися в останніх роках. А коли до тієї основної недостачі прилучилися ще й інші, особливо технічного характеру, то не диво, що ті твори мало читають, а вже про захоплення ними не може бути й мови.

А проте наша читацька публика попитувала й попитує за книжками, що з них можнаб було довідатися щось про останні визвольні змагання. Особливо молодь. Наслідком того всі спогади з тих часів розходилися в без порівнання більшій кількості примірників, як інші видання. Цей попит на спогади заохотив ріжних людей, що інакше може й ніколи не булиб вхопили за перо. Таким чином сьогодні у нас вже доволі поважна мемуарна література.

Мемуари — це записки сучасників про якісь варті уваги події, в яких вони брали безпосередню участь або знають про них від очевидців. Їх історична вартість залежить від того, чи автор завдав собі більше чи менше труду, щоб усе, про що він пише, подати якнайдокладніше та згідно з дійсністю, щоб у звичайних читачів чи істориків - дослідників не було найменших сумнівів щодо правдивости записаного. Таким чином мемуари є звичайно нічим іншим тільки історичним матеріялом та документами. І тоді вони є неоціненим скарбом для істориків, але не завжди захоплююче - цікавою лектурою для масового читача.

Масовий читач пропадає за белєтристикою. Це найбільш стравна для нього літературна форма. Тому деякі автори історичних спогадів радо послуговувалися белєтристичною формою, щоб дійти до масового читача й полонити його увагу. З найновіших появилися у нас в белєтристичній формі спогади Віталія Юрченка п. н. «Шляхами на Соловки», «Пекло на землі» та «З соловецького пекла на волю». Ці книжки мали великий у нас успіх, перша частина вийшла навіть другим виданням. Без сумніву, що до того успіху причинилася сама тема, але книжка поширилася у великій мірі й тому, що мала белєтристичну форму, себто форму, що найбільш підходить масовому читачеві.

Розуміється, що белєтристична форма негативно впливає на історично-документальну вартість спогадів. Бо можуть бути випадки, що автори спогадів рахуючись з вимогами белєтристичної форми готові пожертвувати для них історичну правду. Тоді такі спогади можуть бути дуже цікавою лектурою, зате для істориків їх вартість може бути навіть ніяка.

Не знаємо, що справді хотів дати п. Юрій Горліс-Горський пишучи свою книжку про «Холодний Яр». Метою автора, як довідуємося з передмови, було якось заповнити ту прірву, яка повстала наслідком того, що «Холоднояршина» в нашій пресі і літературі не освітлена зовсім». Та автор не мав матеріялу на те, щоб написати мемуари. Тому и ршився, щоб не забулося бодай те, що він знав, надрукувати свою книжку. А «щоби — пише він у передмові — зробити книжку цікавішою для широкого загалу, я убрав її в форму, так би мовити «повістярську».

Виходить з того, що все описане в книжці п. н. «Холодний Яр», — дійсне і нема тут нічого видуманого. Автор як безпосередній учасник і свідок того, що діялося в Холодному Ярі, описує все так, як воно було, хоч цілковито відкидає хронольоґічні дати. Про те, коли відбувається описана в книжці дія, довідуємося з книжки, вичитуючи звістки про загально-відомі події, як ось захоплення України Денікіном, похід армії ґен. Омельяновича-Павленка, польський похід на Київ і т. д. Щодо дрібних подій, то не знаємо, чи вони відбувалися в такому хронольоґічному порядку, як автор їх описав, чи може для вимог «повістярської форми» автор дещо поперестановляв. В тому останньому випадку книжка ще більше втратила би на вартості, як історичний документ.

Та автор вибравши свідомо «повістярську форму» мабуть увесь час звертав уже пильну увагу на те, щоб як белєтристичний твір книжка вийшла бездоганно. Мало того! Призначаючи її для масового читача, автор взявши з самого початку тон свого роду «анімато-местозо» витримує його послідовно до самого кінця, аж до останнього рядка книжки, при чому «ляйтмотивом» цілого твору є: «Я і до нього — себто до побуту в Холодному Ярі — «не боявся смерти», бо... не показував цього перед іншими. Тепер я чомусь дійсно дивився спокійно їй в очі. Це не була «апатія», яку я переживав у льохах Чека, не був сліпий фанатичний запал. То було цілком тверезе усвідомлення, що моє життя належить не мені, а тому, помноженому на міліони мойому я — моїй нації, в боротьбі за існування якої я лише малесенький трибик, що став на місце когось, хто насипав вали кругом Мотриного манастиря, копав шанці в Холодному Яру... Коли я впаду, моє тіло може зїдять лисиці, щоб нагодувати молоком своїх дітей, мою кров випе рідна земля, щоби виростити з неї траву для коня того, хто стане на моє місце...».

Автор не покидає бадьорого тону в ніякім випадку: ані тоді, коли люблений усіми сотник Компаніець через свою власну необережність згинув з ворожої руки, ані тоді коли червоноармійці знечевя вбили отамана Чучупаку, ані навіть тоді, коли цілий повстанський відділ вигинув від куль червоних, а дехто попав у ворожі руки, звідки вже не було вороття. У всіх таких випадках читач вичуває якесь дивне завзяття, що каже забувати про всякі власні небезпеки, керуючись єдиною думкою: «від того, скільки цеглинок ворожого муру ми пробємо лезами і кулями — залежить висновок(!) боротьби». І згідно з тією думкою повстанці пробивають «лезами та кулями» оті «цеглинки» ворожого муру, що нераз на колінах благають, щоб дарувати їм життя, але це ні трохи не відгонить жорстокістю. Це таке природне, що «коли дві нації борються за існування — то білі рукавички мусять бути скинені». Автор «Холодного Яру» переконує нас про правдивість тієї максіми.

Або хіба в іншому місці не переконує автор словами Чорноти, який каже:

«Я християнин і вірую в Бога, але я не згоджуюся з Христовим заповітом підставляти праву щоку, як тобі приліпять ляща по лівій. Така засада для українців погубна, бо маємо таких добрих сусідів, що будуть бити поки влізе і соромно їм ніколи не стане, бо бють вони нас не для розваги, а тому, що їм потрібні багацтва нашого краю».

Та й узагалі Горліс-Горський пише дуже переконливо. На стосімдесятьтрьох сторінках його книжки читач не знайде нічого, з чим міг би не погодитися, не тому, що, захоплений добрим оповідачем, не має часу думати, а тому, що усе в книжці віддане так правдиво, що в нічому не може бути й найменшого сумніву. Хисту розкладати призбираний матеріял та творити з нього звязку цілість міг би Горліс-Горському позаздрити неодин наш письменник, що випустив уже неодну «повість». Справді, так дбайливо витриману композицію твору, як це ми бачимо у «Холодному Ярі», рідко де стрінете у нашій новішій белєтристиці. Автор «Холодного Яру» має у високій степені почуття міри, що й не дозволяє йому перевантажувати твір зайвими сценами, чи ослаблювати його недотягненнями. У нього все на місці, все потрібне, все необхідне. Без того чи іншого цілість не булаб така кругла. Мова з деякими винятками чиста й гарна. Стиль легкий і прозорий.

Типи повстанців виведені в «Холодному Ярі», — це незломні характери, що в усій своїй діяльності завжди мають на увазі тільки одну мету: добро нації — волю України. Це невгнуті боєвики за свій ідеал, що навіть у найважчих ситуаціях не тратять духа й холоднокровности, а їх думка працює єдино над тим, як видобутись з халепи, щоб могти станути ще до послуг батьківщині. Тому «Холодний Яр» має велику виховну вартість. Його повинні у першу чергу прочитати наші автори невдачних «виховних повістей», щоб пізнати, як виглядає добра виховна книжка.

Мусимо тут ще раз підкреслити наше застереження: не знаємо, наскільки оця белєтристична форма пошкодила мемуарному матеріялові. Зате знаємо, що наша читацька публика дістала до рук добре написану книжку, що — хоч це не повість, але тільки спогади — своєю літературною вартістю перевишила не одну річ з нашої літературної продукції останніх літ.

З ПОЛЬСЬКИХ КНИЖОК

ЮЛІЯН ТУВІМ. Ярмарок рим.

Тувім, як і Слонімський і Вежинський, належать до тієї середущої генерації польських поетів, що вже визнана й увійшла в літературу. Це т. зв. у польській поетичній літературі група «Скамандритів», у свій час модерністів, яких заслугою було передусім те, що вони незвичайно безпосередньо й наскрізь лірично підійшли до життя. Тувім між ними — найталановитіший. І хоч часто наймолодша генерація за прикладом Пайпера та Пшибося, називає Тувіма просто »катири нарем», якого поезія з поезією справжньою нічого спільного немає, усеж Тувім, має одну незаперечну річ — талант, до якого потенційної сили ніхто ще з молодих не доріс. Талант — це надто переконлива річ, що бере читача правом своєї сили, хочби він і не погоджувався з автором.

Тувім ані «правий», ані «лівий». Він посередині. Цього становища молода польська поезія не визнає — там уже теж, кажучи словами Рильського, світ розділяється на «біле й червоне». Тувім ані патріотичний, ані боєвий, більш пацифіст. Це — вигідно. Т. зв. публиці оповідає він ріжні страшні й правдиві речі, просто в очі, але всі й так знають, що цього поважно брати не треба, що це лиш жарт і поет тільки так собі бунтується. Ліві його теж поважно не беруть. Але читають одні й другі. Причина та сама: талант.

У «Ярмарок рим» увіходять ріжні речі, ріжної вартости, із ріжних часів. Справжній ярмарок віршів. Маємо враження, що в Тувіма найкраще виходять речі на теми буденні. З якоїнебудь банальної історії, із «Зоськи — варіятки», що на вулицях співає про свого Фелька, що її покинув, уміє Тувім зробити річ справді драматичну, або, скажім простіше — людську. Він має дар підстерігати поезію у всіх найбуденніших справах і це переконує більш, ніж там, де він попадає у зовсім щирий і зрештою справжній, патос.

Велику частину збірки творять вірші сатиричні. Тут Тувім не вяжеться нічим, як дітвак — що має на умі, те й на язиці. Він наскрізь «аморальний», стихійно. Гумору «наполовину» він не уявляє собі, так як кохання «наполовину». У нас гумор такий, бодай у літературі, зовсім неможливий (інакше в народній літературі). Наш гумор без ідей, без однієї живої гадки, міщанський, а в це саме й бє Тувім. Даремне ми хвалимося, що ми нарід веселий, що маємо почуття гумору! Прочитайте наші малі фейлєтони по газетах і побачите, як несміливо кожний фелєтоніст обходить усі наші суспільні й інші болячки. Всіх їх бють дві-три сторінки Котляревського чи Стороженка.

Гумор Тувіма бє в самий осередок, він у всьому вміє знайти «фрашку» і тут він безпосередно навязує до багатої традиції, від середньовіччя до Фредра. Ось зразки його віршів:

Ось критик, що ідеально
Геній злучив і глупоту
Й кожним словом доводить геніяльно
Що є дуже видатнім ідіотом.

Або:

Стоп!
У Празі
Звичайний песик Гав-гав
Годований екстрактом вітамін
Одним славним слявістом
Здав
З граматики староцерковної екзамін
І конюгує: бихом, биша, бисте...
Стоп!
Беньо Спінка з IV. б. кляси
Радіоаматор
Зловив на хвилі 303
Джезбенд з Сатурна.
Стаття в «Нашім Пшеґльондзе»: Перемога раси.
Палке прийняття в Ню-Йорку,
Чікаґо ірже!
Авт ошалілих загата!
Самохідна ходинка
Гіп, гіп, Бенджемен Спінка!
Ліндберґ із літака
Обкидує Бенька квітками,
Сім тисяч роздушених на хідниках!
Беньо має палату в Міямі!

Деякі його поезії того роду стають своєю життєвою правдивістю просто «вічні», майже немилосерні своїм висміюванням, як «Сторінка з історії людства».

Ось зразок:

Зустрілися з свята, у пятій під кіном
Місцева ідіотка з тутешнім кретином.
Кретин запитався ідіотку місцеву:
Чи хочеш на фільму піти пробоєву?
Місцевій ідіотці не бракло охоти,
Бо дуже кохалась в тутешнім ідіоті...

І т. д., — чулості, винце, морозиво, яліянс,

Щоб так дочекатись доньки або сина,
Ідіота, ідіотки, кретинки, кретина,
Щоб знову могли зустрічатись під кіном
Тутешня ідіотка з місцевим кретином.

Важне в тих поезіях те, що Тувім ніколи не перестає бути, навіть у найменчій своїй речі, поетом й ліриком. Це саме й є не «гумористичні вірші», а поезія, що залишиться. Звичайно, книжка ця не для девотів і для дітей.

с. гор.

ГОРОБЦІ НА ДРОТАХ

Шатобріян написав раз книжку антихристіянського змісту й заніс її одному видавцеві. Цей звернув йому рукопис з увагою, що тепер атеїзм вийшов уже з моди. Шатобріян подумав і за кілька місяців вернувся з іншою книжкою, написаною в обороні католицької віри. Так повстав «Геній христіянства», що приніс авторові славу, а видавцеві майно

*

Одного разу сказав Бальзак до зібраних у нього приятелів-письменників «Маю на завтра написати драму в пятьох актах на замовлення дирекції театру. Розберіть поміж себе написання поодиноких актів, останній напишу я сам».

«Ну, добре — промовив один з них — але чи маєш помисл, тему, плян?»

«Ет — махнув нетерпеливо рукою Бальзак — як зачнемо входити в подробиці, то нічого з цього не вийде».

ЗІ СВІТУ

В Ню-Йорку, Бостоні, Шікаґо й Сан-Люї існують театри, в яких виступають на сцені виключно каліки: однорукі, безногі, паралітики, сліпі або глухонімі. Ці актори виступають у песах, спеціяльно для них написаних. Але в репертуар їх входять також пєси клясичні. Найдивніше з усього в цих театрах це те, що вистави калік роблять дуже велике враження, і не тому, що там грають каліки, а тому, що виконавці пєс — пречудові артисти. Серед них є навіть правдиві таланти. Нема нічого дивного, що публика відвідує ці театри дуже охоче.

*

Бібліотека імператора Наполєона, яку в 1815 р. передали Марії-Люїзі, вважалася протягом цілого століття загубленою. В минулому році її знайшли в Німеччині. Більшу частину бібліотеки перевезено до Франції, але деякі окремі книжки з неї купив банкир Декоппет і восени цього року подарував їх прінцетонському університетові. Як відомо, серед книжок Наполєона була й «перелицьована Енеіда» Ів. Котляревського, яку він вивіз із Росії в 1812 році.

Читаємо у »Вістнику« ч. 9. у вірші Маланюка:

...Ба й скиби хвиль, що їх підніс
бушпріт,
Розорюючи поле оливяне,
Лягали знову на свої місця...

Поет, імовірно, гадає, що *бушпріт* — це дзьоб корабля. На жаль, »підносити скиби хвиль« може бушпріт лише в двох випадках: 1) коли корабель перевернеться, 2) в уяві поета, що пише морські вірші не ознайомившись з морською термінольоґією. Бо бушпріт — це похила щогла зпереду корабля.

І ще:

У вірші є про »гул машини«, отже, річ ясна, машини парової. Тимчасом на пароплавах бушпрітів ніяких нема, мають їх лише вітрильники.

*

8-го листопада велике свято: св. Димитрія. Сидимо похнюплені в кавярні і думаємо про те, якто великі імянинники святкують такий день.

— Добре д-рові Донцову і ред. Палієву! Кожної хвилини можуть мати Єндика! — каже хтось.

—

А знаєте, що коли Донцов сам подавав до столу цього вечора то міг сказати:

— Їджте панове! Знаменита страва Сам робив: єндик з комуністичною начинкою!

—

Звідки антропольог Єндик заавансував у «Вістнику» на критика літератури?

— Бачите, французький король Генрик IV хотів, щоб кожний його селянин мав раз на тиждень курку в горшку. Донцов хоче, щоб кожний читач його журналу мав раз на місяць Єндика.

—

Як, панове, пояснити таку чудасію, що той сам Ростислав Єндик, який у «Нових Шляхах» друкував свої твори під власним іменем, тепер так нагло запиндючився на своїх учорашніх однопартійців?

— У ньому щойно тепер прокинувся голос раси: єндики кидаються на все червоне.

—

«Перемога раси!» крикнув директор «Маслосоюзу», коли почув, що один єндик вигодований отрубами ідей важить більш 70 кільо.

—

«Сельроб-єдність — Сельроб-єндик».

*

Читаємо в »Новому Часі« з неділі 6 ц. м. у статті мґр. Є. Ю. Пеленського таке про нашу «морську поезію»: Збірка Влизька, що залежна від поезій Рембо (навіть наголовок такий самий), що виясняється хочби тим, що автор з морем мало мав спільного...»

Зприводу збірки Влизька можемо сказати, що вона нічого поза назвою, спільного з Рембо не має, а про те, що Влизько моря не знає, може писати лиш той, хто не читав його попередніх збірок. Той довідався б, що Влизько — одесит, і з морем мав куди більш до діла, як неодин магістер від літератури з літературою.

НОВІ ВИДАННЯ

ПОВІСТЬ, ОПОВІДАННЯ, НОВЕЛЯ

Іван Зубенко. **Галина.** Повість із часів визвольної боротьби. Накладом Видавництва «Ока». Коломия, 1934.

Іван Зубенко. **Фатум.** Повість із 1917-1920 рр. Накладом Видавництва «Ока». Коломия, 1934.

Карло Шпітелєр. **Вороги дівчат.** З німецького переклав Василь Софронів. Накладом Видавництва «Хліборобський Шлях». Львів, 1935.

ІСТОРІЯ, СПОГАДИ

Велика Історія України. Зшиток 10. Стор. 433—480. Зміст: XXIII. Культурно-національний рух XVI—XVII ст. XXIV. Хмельниччина. Накладом Івана Тиктора. Львів, 1934.

РІЖНІ

Український Технічно-Господарський Інститут позаочного навчання при Українській Господарській Академії. Накладом Т-ва Прихильників УГА. Подебради, 1934.

Радник дипльоматичного посольства у Льондоні за уряду У. Н. Р. — київський адвокат Арнольд Марґолін робив в Англії, що міг: — переконував дипльоматів старого Альбіону, чому незалежна Україна це кращий інтерес, ніж царська Росія, навіть Росія «Тимчасового Уряду». Англійської мови не знав як слід, але вчився її скоро, скоріше, ніж по українськи. А що не було часу спершу її вивчити, а потім аж починати нею дипльоматичні розмови то шкварив, як умів, — сміливо і жахливо. Анґлійці терпіли і згідно із засадою свого товариського життя «не показували своїх почувань».

Та одного разу, коли попробували нашої звичайної горілки напереміну з віскі, вийшли з форми; один у приступі щирости нахилився до одного з наших земляків, теж дипльомата і спитав:

— Невже-ж у вас між українцями нема своїх, що вміли б краще по англійськи?

І цей:

— Є, але не мають жидівської голови.

*

Василь Панейко і Степан Томашівський були довший час близькі приятелі, головно тоді, коли у Парижі підчас Мирової Конференції створили фронду української делеґації — галицьку і як представники Галичини почали висилати самі ноти до Конференції Амбасадорів Дружба ця зміцнювалась тим, що Панейко не любив писати і цілими днями міг не дивитись на часописи, що його дратували і не відчиняти листів, що могли приносити погані вістки, а Томашівський умів зранку до вечора сидіти і писати: ноти, меморіяли, листи і розвідки. Там, де було треба Панейко підписував.

Але Томашівський нагадував тих адвокатських процесовичів, що могли за одно слово жертвувати... чужим майном, — Панейко не мав терпцю як неврастенік і дружба збанкрутувала разом із спільною дипльоматичною роботою.

Одного разу, коли товариші Панейка спитали, щоб він сказав щиро, чому він розійшовся із Томашівським, почули такий психольоґічний коментар:

— Я втратив до нього всяку пошану від тої хвилини, коли я ствердив, що він поміщує полємічні відповіді на надписи у W. C.

*

Др. Володимир Охримович, редактор «Діла», посол, визначний діяч, належав до винятково чесних одиниць і під кінець життя заслужив собі навіть на назву «богоугодник». Відомо, що перебувши у російському полоні як цивільний заручник на Сибірі, де багато роздумував, видав пізніше брошуру проте, як він колишній соціяліст навернувся до Бога. Приймаючи живу участь у громадському житті др. Охримович виступав проти облуди і демаскував нераз «гучномовців». Він один із перших заступав від 1919 р. думку, що провідні галицькі політики повинні вести політику реальну. На одному засіданні де він обороняв т. зв. автономічну резолюцію, один із наших діячів побив його таким аргументом:

— Чи ви не розумієте, що наша суспільність зробить нас за це хрунями?!

— Краще, щоб суспільність зробила нас хрунями, ніж ми мали зробити хрунів з неї — відповів Охримович.

ЧИТАЙТЕ І ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ — — — — — «НАЗУСТРІЧ»

В кожному селі, в кожній читальні, в кожному Гуртку — повинна бути книжка

Ю. ГОРЛІС-ГОРСЬКОГО

„Холодний Яр“

Книжка гарно видана. 173 сторінки друку великого формату.

ЦІНА 2 ЗОЛОТИХ

Замовляти чеками П. К. О., на яких обовязково дописати: «Коопер. Банк «Дністер» у Львові. Чек. конто 143.961. вкладка 16.981.

Поштові замовлення і грошеві перекази слати на адресу: ЛЬВІВ, Чарнецького 26. Друк. Наук. Т-ва ім. Шевченка. Ю. Лісовському.

Хто збере і пришле гроші на пять примірників — шосту книжку одержить, як дарунок від автора. При замовленні одного примірника долучувати 25 гр. на пересилку. Хто замовить пять або й більше примірників, за пересилку не платить. Кольпортерам 20%, книгарням 25% опуст. Для заграниці ціна з пересилкою 50 ам. центів

Холодний Яр — це одна із найяскравіших сторінок визвольної боротьби в Україні. Мало хто знає закордоном, що після захоплення червоними москалями України, над Дніпром існувала своєрідна «республіка», яка під національним прапором провадила запеклу боротьбу з окупантами аж до 1922 р. Ці події мало освітлені, бо мало залишилося в живих учасників тієї боротьби — ще менше видісталося їх за кордон.

Замовляйте Холодний Яр! Зголошуйтеся на кольпортерів!

КОСМЕТИЧНА ШКОЛА
Добряньскої-Рогатин
Львів, вул. Галицька ч. 5.
чергові косметичні курси. Правні дипльоми. — Проспекти висилаються.

КОСМЕТИЧНІ КУРСИ
СТЕФАНІЇ ГАВРИСЕВИЧ
затверджені владою під проводом лікаря-косметольога і інженіра-хеміка (власна ляборатория). — — — — — — — — **Львів, Коперника 42 а.** 4-місячні курси, рівнож практика в кабінеті „Dinstinction“.

ВУГІЛЛЯ
ДЕРЕВО
КОКС
найдобірнішої якости доставляє
„НАРОДНА ТОРГОВЛЯ“ ЛЬВІВ, РИНОК 36.
та склади: Ринок 36, Личаківська 155, пл. Білчевського 3, та Городецька 23. Інформації: Бюро — Львів, Ринок 36.

ФІРАНКОВІ МАТЕРІЯЛИ, індантрени, фіранки ручної роботи, **капи** на ліжка, гарнітури, тапчанові **накидки, шлюбні виправи** найдешевше виконує **ВАНК,** Марійська площа 6.

ПЕРЕДПЛАТА В КРАЮ:
Місячна 0·90 зол.
Чвертьрічна 2·70 „
Піврічна 5·40 „
Річна 10·— „

В ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ: Місячна 4·50 Кч., чвертьрічна 13 Кч., піврічна 25 Кч., річна 50 Кч. Поодиноке число 2·50 Кч.
В АВСТРІЇ: Місячна 1·10 шіл., чвертьрічна 3 шіл., піврічна 6 шіл. річна 11 шіл. Поодиноке число 0·60 шіл. або їх рівновартість в іншій валюті.
В ІНШИХ КРАЯХ: Піврічна 7 зол., річна 12·50 зол.,

ЦІННИК ОГОЛОШЕНЬ:
Звичайні (в рубриці „Оголошення“) 30 сот. — В тексті (перед звичайними оголошеннями) 60 сот. — Остання сторінка (1/1) 660 зол. — 1/1 стор. в тексті 1.320 зол. — Перед текстом і на першій сторінці оголошень не приймаємо.

Ціни оголошень розуміється за одношпальтовий рядок (шир. 60 мм.) висотою 1 мм. Застереження місця на 30% дорожче.

ДРІБНІ ОГОЛОШЕННЯ по 10 сот. за слово. Перше слово і товстий друк числимо подвійно. Найменше оголошення (9 слів) 1·— зол. Дрібні оголошення поміщується по вплаченні належитости готівкою або почтовими марками.

Адреса Редакції і Адміністрації: «Назустріч», Львів, Ринок 9. Тел. 76-14. „Nasoustritch“, Lwów, Rynok 9. Pologne— „Nasustritsch”, Lwów, Rynok 9. Polen.

Редагує КОЛЄҐІЯ
Друкарня Беднарського, Львів, Ринок 9

Оплатę pocztową zapłacono ryczałtem.

Конто ПКО 153.558 «СМОЛОСКИПИ»
За редакцію відповідає АННА МУЧІЙ-БОДНАРОВИЧ

НАЗУСТРІЧ

ЧИСЛО 23

ДВОТИЖНЕВИК

ЛЬВІВ, 1. XII. 1934 Р

ЦІНА 50 ҐР.

ЛІТЕРАТУРА • МИСТЕЦТВО • НАУКА • ГРОМАДСЬКЕ ЖИТТЯ

ВАСИЛЬ СІМОВИЧ

Велика індивідуальність

Професора Грушевського не стало. Лаконічна новинка з Москви рознесла по світі вістку, що творець націоналістичної української ідеольогії попрощався з цим світом, але ж, визнаючи незвичайні заслуги Покійного для української науки уряд УСРР перевозить Його тіло на Україну та поховає Його на державний кошт. Ще одна звістка: родина проф. Грушевського дістане місячну платню 500 карбованців.

Єзуїтська, хоч на червоно помальована, новинка, ще більш єзуїтська постанова: низька, гидотна, чисто-большевицька. Після довголітнього цькування, тепер іще після смерти, на кожній стації, куди перевозитимуть тіло нового Нестора української історії, і передусім у самому Києві потече цілими потоками большевицька лайка за різні ухили, за націоналістичний опій, і за інші «прогріхи» Грушевського супроти сучасних бундючних панів України.

Про це широко розпишуться большевицькі газети, деякі повиписують усі наперед поукладані та процензуровані промови. Але ж про це вже у світ новинки не пустять. Незорієнтована в сучасних умовах на Сході Европа знайшла тільки те, як шанують на Сході і противників. Зручно сконструована новинка про смерть Грушевського мала збаламутити чужинців так далеко, що дехто міг повірити, наче б то Грушевський був — їх! Недурно **„Gazeta Poranna“** озаголовила большевицьку новинку: „Zgon wybitnego historyka sowieckiego“.

Більшого глуму не можна придумати...

*

Грушевський незвичайно велика індивідуальність на бідному на індивідуальности українському ґрунті. Це відчував кожний, тим пояснюється той великий авторитет, яким користувався Грушевський на полі науки і в справах української культури. Що виринали потім конфлікти між ним і громадою, яка високо той його авторитет підтримувала (кілька років перед війною в Науковому Товаристві ім. Шевченка; Грушевський і Київська Громада ТУП-а; Грушевський — Кримський), то це легко собі пояснити тою специфічною прикметою українського громадського життя, де, з одного боку, авторитет ідентифікують із обожанням, із другого боку, тратять мірку у критицизмі.

У нас часто підносили, головно, останніми часами всякі заміти щодо політичної діяльности М. Грушевського, хоч відразу треба сказати, що з Його величезними заслугами на полі української науки й культури, з його неоціненними заслугами в справі нашого національного єднання, в справі орґанізації наукової праці — можна б про це зовсім і не згадувати. А проте, коли в нас виринають такі сумніви щодо здатностей Грушевського як політика — то слід собі завдати тільки одне питання, й одне ті сумніви, може, розвіє:

— Хто були ми тоді, коли ми клали проф. Грушевського на чоло Української Центральної Ради? Чи була у нас тоді хоч одна авторитетніша за Грушевського людина, що їй можна було довірити такий відповідальний уряд? І хто з нас знає, чи серед хвиль революції, серед хаосу думок, серед розвалу державного апарату, серед повного нерозуміння його ваги — не втратив би був і інший голови, не поплив би був за течією? А отже ж перед самим переворотом 29. квітня 1918. в нас ми збиралися проголосити М. Грушевського — президентом Української Народньої Республики... Тодішнє українське громадянство **не мало** й **не** могло мати іншого провідника. Грушевський був наче синтезою всіх національних думок і змагань тодішнього покоління на Наддніпрянщині. То щойно пізніше в нас неодне скристалізовувалося та пізніше, неодне з цього потягало за собою і Грушевського. Одне залишається для нас певним, одне, що повік робить нам ясною й невмирущою постать Грушевського: Його однаково ненавиділи вороги нашої самостійности, й білі й червоні, й до війни, й після неї, й ті, що хотіли давно Його поховати, й ті, що Його ховають тепер «на державний кошт». Бо ж він усього себе віддав «своїй Україні убогій», за неї Його й замучили й передчасно сховали в могилу.

*

Людей із такою роботячістю, з такою незломною силою волі, з таким широким знанням, із такою багатогранністю інтересів — на світі небагато.

Грушевський — найвизначніший український історик кінця XIX і XX вв., Грушевський — історик культури, історик літератури, Грушевський — орґанізатор наукової праці, що історичну українську назву підніс на европейський щабель, підховав багато історичних дослідників, Грушевський — цікавиться видавничими й книгарськими справами, Грушевський — використовує своє глибоке історичне знання для белетристики, Грушевський — займається молоддю, що високо цінить його авторитет і без його поради не робить ні одного важнішого кроку чи у своїй громадській роботі, чи в боротьбі за університет, Грушевського — болить українське шкільництво, й він стає на чолі першого краєвого товариства для розбудови приватної української школи, Грушевському — дорогі станові справи українського вчительства вищих шкіл і він не відмовляється від проводу в «Учительській Громаді» й її орґані, Грушевський — скрізь находить час на все і для всіх. Його память, яка допомагала йому не забувати не тільки найменших подробиць, таких нераз важних для історика, але осіб, звичайних осіб — ця память була просто феноменальна. При тому його зосереджености над предметом, який його коли займав, ніколи не могло нічого розбити: ні гостина, ні їжа, ні розмова. Грушевський брав у ній живу участь, приймав гостей — а тимчасом свою думу думав, досновував її й підчас живої розмови, й підчас гостини, й підчас їжі... Треба було найти відповідну хвилинку, щоб ці думки вилити на папір. І її Грушевський усе находив!

Відійшов від нас чоловік, що родиться раз на століття. За багатства, якими обдарував він Націю, повік вдячні будуть Йому покоління. А ми тільки відчуваємо в наших душах біль невимовний, що все ж за рано Він нас покинув.

Не буде кому докінчити Його монументальних творів, ні «Історії України», ні «Історії української літератури»...

Яка невиджалувана втрата!!

ЮРІЙ КОСАЧ

В ЛЮКСЕМБУРСЬКОМУ ГОРОДІ

МИКОЛІ ЧИРСЬКОМУ

З гаю святого вийшли горді королеви,
У фалдах їхніх шат застигли блиски слави,
І, на ралець своїм владаркам, квітний келих
Під стопи кинуло їм місто синьоглаве —

Предивний сад.
Тут сторожем поліття сиві
Над золотим чатують плесом водограю,
Де кораблі свої хлопята пустотливі
На хвилі гребінь з леготом пускають.

Черга бігу годин — цвістимуть тюліпани,
Як нині — завтра осінь зловить шепіт кроків
І з хлопців виростуть сміливі капітани,
Плавби далекої стерничі гостроокі...

Лиш нам, сновидам, без кінця полон цей
Химер чудесних, мрій і туг вигнання,
Лиш нам стрічать щодня чуже і горде сонце
На лаві мармурній задумавшись світанням.

Лиш нам, чекаючи на вість чудну й коштовну,
Що у степах колись спурхне вогнем нагана,
Немов чотки перебирати молитовно
Щодня в саду оцьому вірші Дарагана.

СВЯТОСЛАВ ГОРДИНСЬКИЙ

ФРАҐМЕНТИ НА СТАРІ ТЕМИ

ОЛЕГ

Чайки кричали і в рожевій піні
Гойдалися щоглисті кораблі
І їм, надхненним, плинули услід
Хребтами темними по бурунах дельфіни.

Вже береги вгортались фіолєтом,
Палали хмари і спадало вниз
Гігантне сонце, щоглами наскрізь,
Немов списами гострими, пробите.

Сюдою русичі проходили, і багром
Були позначені щити, що кожен ніс,
Вони горіли ще полумяніш
Вечірнім блиском полумяних заграв.

Тривожить спогад днів, багряних і нестямних,
І роздирає крик захоплений уста,
Як сонця блиск вогнистого щита,
Мов Олег прибива на Царгороду брамах.

СВЯТОСЛАВ

Схопити любо весла у човні,
Чи стати в стремя,
Бо так проходять нудно й сіро дні
На рідних землях.

Тобі миліше, як закурить дим
Похідних огнищ,
Коли з Дунаю синього води
Шоломом сповниш.

Навіщо плугом по степах сухих
Орати поле,
Коли на південь голубі шляхи
Вказав ще Олег?

Коли миліш смолити кораблі
В краї далекі
І дань самому привезти собі
З болгар і греків.

Та не на злото, на лискучу сталь,
Жадібно глянуть,
І ще на повні, пристрасні уста
У полонянок.

Про блиски віч і свист твого меча,
Про тугість мязів,
Віки похмурі досі ще кричать,
Одважний князю!

ДАНИЛО ПАЛОМНИК

Колихали моря і самуми жагучі пекли,
Вічність мовчала у тиші пустинь непорочній,
Нахилялись додолу тривожно, як пальми, віки,
І дивилися в очі.

Уночі, над шляхами до дальніх, заобрійних мет,
Із очима широкорозкритими падав прочанин
На ще теплі від жару піски і вдивлявся, як Магомет
По зорянім небі махав срібносяйним своїм ятаганом.

СЛОВО О ПОЛКУ

Щулився зляканий степ і здивовано мовк,
Смуги на небі лягали зловісно і тьмяно,
Серед поля ворожого Ігор затримав полк,
Руку поклав на чоло й до зеніту поглянув.

Лопотали на вітрі розвіяні прапори,
У грудях закованих вовчі серця товклися,
Зпід нахмурених брів приглядались, як хижо вгорі
З розяреним сонцем зчепився кігтями місяць.

Тіні смагнули по вилицях тугих облич,
Обрій хитнувся й назустріч теміню вибіг,
Простір сперіщив останнього проміня бич,
Заіржали комоні й дико рванулись на диби.

З сідел спадали їздці на ремені рваних попруг,
З криком схопив меча розгніваний Ігор, —
Та вгорі вже шоломом підводився соняшний круг
І ніч заповзала у нори покинутих лігов.

Вирушали мовчазно. Степ під копитами звірем пручавсь,
Вигиналися луком до сходу держави кордони,
І летіли стрілою, тратуючи полчища трав,
До таборів половецьких над синім, далеким Доном.

МИХ. КОРЧИНСЬКИЙ

Людина невтомної праці

З літами все частіше увага моя зосереджується на думці: яким чудом наш народ спасся від забуття і небуття. Довга доба безпросвітньої ночі — культурного, суспільного та політичного руху, здавалося, остаточно запечатала надію на наше самостійне майбутнє. І відповідаю собі: це кількасот одиниць, понад нашу міру, довели нас до рівня свідомого народу.

Мав я щастя на початках своєї українсько-громадської діяльности працювати поруч, а подекуди під проводом двох таких одиниць: Петра Яруаровича Стебницького та Олександра Гнатовича Лотоцького. Першого нема вже серед нас. Зазнавши короткого щастя: повороту з чужого Петербурга до рідного столичного Києва і праці в кмета ювілята: його велике серце. З наймолодших літ смертельно полюбив він «щирим серцем велику руїну» нашу, так «много возлюбил» усіх тих, хто на його очах працював на українській ниві. Всіх їх умів він загріти і пригріти у своєму серці, всіх обдарував своєю любовю і «не злим тихим словом» зумів згадати про них на память новим поколінням. Усі, хто його знав, відчували його запал, ним на ціле життя привязував він їх до справи, яку починав. Так виховалося під його впливом і пішло його слідами покоління ідейних, відданих сівачів, на облогом запущеній рідній землі. «Сторінки минулого» Лотоцького найкраще переконають кожного, що коли провід не має великого серця, що теплом лю-

ВИДАВНИЦТВО «ВІК» У КИЄВІ
Сидять: В. М. Страшкевич, В. Ф. Дурдуковський, О. І. Лотоцький, стоять: С. О. Єфремов, В. М. Доманицький, Ф. П. Матушевський.

українській державі, не пережив він останньої руїни і відійшов від нас. Звичайно така для земляків жорстока, на цей раз доля усміхнулася до нас: дала нам спромогу бачити О. Г. Лотоцького в повноті здоровя, кипучої енергії, на тій самій варті, що на ній добровільно і жертвенно стояв 40 літ тому.

Останніми роками все пильніше приглядаюся праці цієї сильної людини. Не багатогранна та глибока освіченість його, не літературний і публіцистичний талант, не наукова праця, не тога державного мужа й талантовитого дипльомата стоять в осередку моєї уваги.

Подив завжди охоплює мене, коли стає у спомині така плодотворна, запопадлива та невсипуща працьовитість Ювилята. Як свідок знаю ту незвичайну працьовитість. Над чим? Над усім, що українська справа в даний момент вимагала. Перечитайте його «Сторінки минулого». Там, хоч як його особа обтулена серпанком скромности, всеж довідаєтеся, що він робив і зробив та зрозумієте, що може дати великому народові праця одної людини.

З тих самих «Сторінок» промовляє до нас ще одна, така дорога мені, прибови охоплює товаришів праці, тоді нема що говорити про залізну послідовність розвитку і скріплення народу як цілости. Завжди без того наросте безодня між «батьками» і «дітьми», а за тим будуть пропадати сили на взаємне винищування, осмішування та позбавлення народу рідного авторитету.

Тіні П. Стебницького, К. Широцького і тих інших, що близько поруч нього стояли і тих живих, що досі можуть ствердити невсипущість його праці, напевне еднаються сьогодні у спільному бажанні Ювилятові.

КОСМЕТИЧНИЙ КАБІНЕТ DISTINCTION
ЛЬВІВ
КОПЕРНИКА 42а · ТЕЛЕФОН 72-18

М. РУДНИЦЬКИЙ

Трошки фільософії

Бергсон видав свій заповіт

Преса у вічній погоні за числами пригадує, що Бергсон скінчив 75 літ. Кільканацять літ тому паріські аристократи і плютократи посилали на дві години раніше до «Колеж де Франс» своїх льокаїв, щоб займали їм місце на виклад славного і модного фільософа. Нині, коли про нього списали цілу бібліотеку, суперечка, як і колись, іде далі: чи можлива нова метафізика, як він її розуміє.

Минулого місяця видав він нову книжку, де в першій, найдовшій студії ще раз зясовує головні свої ідеї із семи попередніх*). Бергсон поставив собі неабияке завдання — спробував доказати, що дотеперішні фільософи шукали у невідповідному напрямку правди. Дрібниця, що?! Вони робили з фільософії або індивідуальний світогляд або науку. А це безнадійна справа. Якунебудь загальну ідею візьмете: починаючи від самого поняття «Ідея» (безліч значінь від Плятона!), субстанцію, абсолют, волю, суть (річ саму в собі) з кожної такої ідеї можете скласти фільософічну систему. А проте система ця, хоч як зручно складена з ріжних властивостей світа, могла б однаково добре торкатись зовсім іншого, не нашого людського світа, навіть такого, де живуть півлюди, надлюди або нема ніяких людей. Те, що найживіше в нашому світі ці загальні системи залишають на боці: — час, що минає, час, що все зміняє, перетворює, — всю ту життєву новину, що родить нові сумніви і проблеми.

«час», яким орудує наука

Час, що лежить в основі дотеперішніх фільософічних систем — вічний, незмінний. Він запозичений від науки. Наука мірить час рівними відступами, знехтовуючи те, що є між ними, те, що ріжне. Наука шукає загальних правил, законів, які беруть на увагу спільні ознаки явищ. Для неї не істнують індивідуальні ознаки дерев, навіть людей. Коли психольог говорить про наші враження то має на думці тільки всі ті загальні риси, які спільні нам усім. Навіть з душею поводиться так, якби мав перед собою якийсь заний модель на зразок моделю людського організму.

Наука має на меті дослід природи. Цей дослід накинений їй конечністю боротись із природою, щоб забезпечити нам, біольогічній породі, істнування. Плід науки — всі технічні засоби, що мають улекшити нам життя. Тимто в науці царює розум. Це одна з вищих форм того здорового розуму, яким користуємось у практичному житті. Це практичне життя зродило теж мову — ідеальний засіб суспільного порозуміння, а при цьому джерело безконечних непорозумінь, коли гадаємо, що слова відбивають суть проявів.

Завдання фільософії

Як це можливе, щоб істнували одні поруч одних сотні систем, фільософічних світоглядів, суперечних взаємно і водночас давали нам змогу вірити в їх правдивість? Можливе це тоді, коли кожний фільософ пробує наново вибудувати сам цілу будівлю на те, щоб другий протиставив їй іншу, на інших підставах. Бергсон ставить фільософії скромніші межі: вона повинна наче наука, бути ділом довгого ряду творців, що доповнювали би один одного, продовжуючи працю попередників, а проте йти у зовсім протилежному напрямку до науки.

Фільософія чи пак метафізика звернена на царину духових явищ. Наука вся основана на математиці, фізиці, хемії, біольогії, почуває себе у світі духа непевно; її царство це матерія. Метафізика, що позичає від науки її методу, пробує відтворити духові прояви на зразок матеріяльних, індивідуальні на зразок загальних. Це хибний

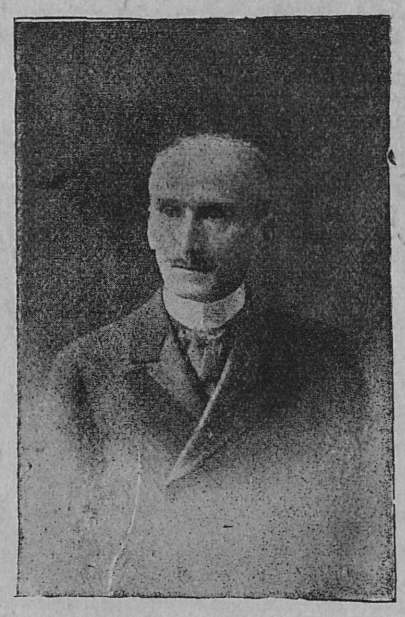

Анрі Бергсон

шлях; вона мусить рахуватись з усіма осягами науки, але починати працю там, де кінчаться її засоби.

Інтуіція

Кількадесять літ свого життя присвятив Бергсон доказам, як треба розуміти завдання нової метафізики, що зривае із схемами вироблениии у світі матеріяльних явищ і ставить на це місце індивідуальне зусилля, зване в нього «інтуіцією». Слово це має багато досі значінь і дає привід до всяких непорозумінь. Бергсон краще ніж поясненнями власним прикладом показує нам, як розуміе він цю інтуітивну методу: наука і метафізика йдуть паралельно і зустрічаються завсіди там, де межують зі собою матеріяльні та духові явища.

Обі вони зривають із світом неточних понять, що пробують відтворити дійсність так, начеб ця дійсність істнувала як щось готове, закінчене, назверхнє, поза нами. Ми є частиною живої дійсности і переживаємо її, зміняючись разом із нею. Те, що зміняється з нами і поза нами родить усі головні проблеми. Коли ми хочемо розвязати їх «науковими» методами, перемінюємо їх «вічні» рівнання незалежні від часу, що забарвлює їх, звязує з нами.

Духові проблеми

Духові проблеми виходять поза спромогу розуму, інтелекту. Всі сили і здобутки того інтелекту живуть у нас, коли їх рішаємо, але до них мусимо додати ще зовсім нове своєрідне зусилля — зближене до того стану, коли входимо у власне «я», щоб його освітлити, поглибити, зрозуміти себе як істоту неподібну до ніякої іншої.

Це зусилля не є якоюсь окремою вродженою нам силою; воно не розвязує «вічних» проблем. Його треба підготовити в собі, за кожним разом наново, спрямувати на те, що вяже нас із живим часом, що пливе наче течія. І саме з цієї сполуки, дуже зближеної до того відкриття, яке робить великий мистець новим твором або великий святий, коли доходить до нової форми життя, якої не можна наслідувати — родиться те фільософічне пізнання, що є однозначне або рівновартне з безоглядною правдою.

Проблеми виринають наслідком невпинної зміни явищ; думка може розвязати їх, коли вміе найти у зміні те неповторне, що є суттю життя.

*) Henri Bergson: La pensée ef le mouvant. Essais et conférences. Félix Alcan, 1934. Ст. 322.

Україна
в Українській Загальній Енциклопедії

Цими днями появився 27-ий зшиток Української Загальної Енциклопедії, передостанній відділу «Україна» і передостанній цілого видання. Значить, що має вийти ще один зшиток і матимемо в руках цілий твір. Справді треба подивляти витривалість Видавництва, що не вважаючи на такі важкі часи, особливо в видавничій ділянці, доводить своє діло до успішного кінця.

Зшиток, що саме появився, це четвертий з тих пяти, що призначені були на гасло «Україна». У ньому, в шпальтах від 745—872-ої вміщені такі статті: Історія УССР (Ісак Мазепа), Кубань (П. Сулятицький), Військо-Історія (Ів. Крипякевич), Фльота новітньої доби (С. Шрамченко), Армія УНР 1917—21 (Вс. Петрів», Провід Армії (В. Колосовський), Українська Галицька Армія (О. Думін), Письменство XI—XV вв. (Б. Лепкий), Література XV—XVIII вв. (Л. Білецький), Письменство XIX—XX вв. (М. Рудницький) Друкарство (Ів. Огієнко), Преса (Ів. Кривецький), Бібліографія (П. Зленко), Книгознавство (П. Зленко), Освіта й культура XIX—XX вв. Наддніпрянщина від поч. XIX в. (Д. Дорошенко), Видавництва (П. Зленко), Галичина (Ом. Терлецький), Буковина (М. Гарас), Закарпаття (Ів. Панкевич), Північно-західні українські землі (В. Островський), Науковий рух (Д. Дорошенко), Шкільництво до XIX в. (В. Біднов), на Наддніпрянщині (Л. Білецький), на Кубані (К. Безкровний), в Галичині від 1772-го р. (Іван Герасимович).

АНАТОЛЬ КУРДИДИК

МЕЦЕНАТ

НАРИС ОЛІВЦЕМ

Мій приятель Павло Антонівський проліз у мистецтво, так мовити б, з розмахом.

Ціле місто (що значить «ціле місто»? от кілька людей, що можуть бути в місті або й ні) говорило кілька днів про те, що він вирятував виставу «Приятелів модерного мистецтва» від компромітації і якби не він — так і т. д. і т. д. Цей різьбар з виглядом пустотливого учня з покуйовдженою рідкою чуприною і ясними очима фанатика абстрактів (песимісти кажуть, що це з голоду таким людям світяться очі) став цікавою постаттю і навіть пані радникова Щеминська, голова Т-ва служниць, що цікавилася завжди молодими малярами та мистцями й мала у вітальні більш образів, як згадана вгорі вистава, докучала комітетові поти, поки мій приятель, зрештою дикун і відлюдок, не побачив її хати і не зробив їй несподіванки. Несподіванка була в тому, що коли радникова Щеминська погладила його по голові і спитала:

— А скільки ви маєте літ?

Він відповів, почервонівши:

— Тридцять, пані добродійко!

І з черги вона мусіла почервоніти що було пізнати навіть почерез грубо наложений пудер на обличчі, по її рухах та по збентеженій мові:

— Ну, знаєте! Я думала, що 17, а найбільш 20! Я дуже перепрошую...

Отже як ця метрика мого приятеля заскочила паню радникову, так він заскочив критиків. І якщо можливе, що дитячий вигляд Антонівського був вислідом його знайомости з усякими «кухнями т-ва милосердних» та інших добродійних пань та життя з пятьма друзями-малярами (теж мали добрі рецензії за свої твори на виставі) в одній кімнаті, куди справедливо повинен би Пан-Біг кидати щодня 5 золотих, так з другого боку годі було знати, коли і як мій приятель «виліз» на світ, точніше — на виставу. Правда, він досі тут і там робив: якийсь нагробник, якусь плякету в честь мецената, що був трансмісією й розгоновим колесом цілого повіту, якусь голову різьбив, навіть в одному тижневику була його різьба репродукована — але все це було так мовити б, нечутним стуком у браму храму Мистецтва. А брама ця груба й важка і як з одного боку відчиняють нераз її самі нахаби, що мають міцні лікті й біцепси, так з другого на сторожі біля неї — знаєте — критики: Голуб, др. Драгонич і інші — плеяда Керберів і то таких, що Орфея з його арфою не то заглушилиб, але й тогу його дрантиченьку пошарпалиб...

Проте проліз Павло до храму. Шість різьб, що стояли на виставі, дали йому перепустку своєю буйністю, динамікою, тонко відчутою формою. І хоча ще день до вистави Павло прибіг до мене позичити 1 (словами: одного) золотого на гіпс для відливу його найважнішого експонату. Хоча я йому не позичив, бо й сам не мав, хоча ще вранці у день вистави на мій запит скільки виставляє, сказав:

— Як ти мені радиш? Лізти туди, чи ні?

то проте проліз у храм і дай Боже, щоб сидів у ньому (хоч звичайно у нас ті, що моглиб бути жрецями, сидять дідоводами під храмом, а правлять у ньому самолівкою хто зна хто).

Проліз. Стояв серед гамірливої публики на відкритті ще більш дитячий своїм збентеженням і першою генеральною пробою й залякано водив очима за критиками, яких я йому показував. Тоді, як бачив, ковтав слину. Але коли публика обступила вінком його «Шкапи», «Півголовка» і «Маску», а Голуб почав з усіх боків приглядатися до його «Фантазії», почав жмурити око, лямсати язиком та почав навіть крутити папіроску біля тієї різьби — мій друзяка перестав ковтати слину.

Посипалися запити за автором, дехто з комітету дискретно показав у той бік, де стояли ми оба і я бачив, як панночки шовково гладили поглядами його постать. Якась молода й зажила два сказала — Якаж то дитина! — а якась, як опісля казав Павло «холера» спитала навіть при касі, скільки коштувалиб «Шкапи». А мій приятель шептав до мене в той час:

— Колиб, чорт його матері, купив хто що, бо черевики подер і ходжу нині в Чорнієвих, тай плаща не маю.

А обстріпані рукави проношеної блюзи і бліде обличчя договорювали решту.

Та — проліз Павло. Голуб написав, що виставу рятує мій друзяка, у найстаршому щоденнику один доктор заявив, що мій друзяка дає найкращі надії, у «Блок-ноті», страшенне суворому двотижневику, помістили навіть світлину одного його експонату і скромно відмітили, що мовляв «за Антонівським починаємо пильніше слідкувати, а якщо він виїде зі Львова, так Львів матиме доброго різьбаря». А мій приятель не мав не то за що виїхати на рогатку, але й вийти до своєї Стефці (— Ну, ти подумай! — каже мені. — Вона побачила мене в катальозі і плаче...) не мав у чім.

Сензація — тай годі. «Чує глину», «має талант», «добрий дебют», «кращий як...» і таке інше говорили по редакціях. А мій Павло мав талант, але не мав талану себто далі ані сотика, навіть на глину, потрібнішу й головнішу для нього від насущного хліба.

Але хтоб думав, що у нас люди на мистецтві не розуміються і не схильні до нього серцем той не патріот. Я теж думав так до вчора. До год. 4. пополудні.

А ця історична година перевернула мої погляди.

Бо будь ласка:

Йду Садівницькою вулицею. Звичайно вертаюсь тудою на обід, а по дорозі прочитую афішку (мусить же людина знати, що у світі діеться) або складаю поезію (мусить же людина забути про світ). Нараз бачу! Павло.

— Павло? — не вірю своїм очам, бо цеж протилежний кінець міста від його хати, від його Стефи, від «Кухні милосердних пань» і інших звязаних тісно з його життям установ. Але хоч очі заплющ — Павло.

— Ти що тут робиш у моїй парафії?

— Я? А ось.

І показує бохоня хліба. Насущного. Такого, що має приписану магістратом вагу і законний відсоток житньої муки. Бохоня хліба, завинене у сторінку з «Віку».

— Так ти мусів за тим аж сюди йти?

— Ба. Дарованому коневі — знаєш.

— Це дар?

— Ет, довга історія.

А довгу історію я спробую Вам коротко переповісти.

«Шкапи» і «Фантазія» мого друзяки зацікавили не тільки радникову Щеминську. Зацікавили ще й надрадника Бовдура. Колись ц. к. високого урядовця намісництва, пізніше віцепрезидента високого Магістрату, востанне — емерита.

Ц. к. урядовець високого намісництва довідався у комітеті адресу мого друзяки та про його життя. Ласкавими ц. к. ногами вліз у ті сутерини, де живе Павло і пять його друзів. Сказав:

— Ой, якаж то нора!..

Потім ц. к. мізком зрозумів, що годі мешкати у віллі, коли не маєш шістки на хліб і на шістьох мешканців «нори» є три пари добрих черевиків. І тоді на прощання ц. к. достойник витягнув візитівку і пишучи на ній адресу, сказав:

— Я, пане родію, поможу. Я до мистецтва — прошу. Хто має помогти, як не ми? Скільки мож, пане родію. З усіх сил, бо, пане родію, таланти не сміють марнуватися.

Цей вступ поетичний скінчився конкретною пропозицією. За те, що мій друзяка дає такі надії, має такий талант і можна за ним так слідкувати за те має він піти щодня на Садівницьку вулицю й у склепику, де надрадник Бовдур бере на книжечку капусту, терту булку й підпалку, брати собі на його конто один хліб.

— Може зїсьте більше, то, пане бродію, прошу! — закінчив надрадник і стиснув руку зворушеному до сліз тією пропозицією Павлові. А як часом матимете якусь непотрібну різьбу, то не забудьте, пане бродію.

Мій друзяка обіцяв, що не забуде. Не може зрештою. Ходить щоденно 4, може й 5 км. тротуару по хліб і по дорозі пригадує кожний момент гостини пана надрадника. Може й благословить його?

Бо прошу: Хліб коштує 30 сотиків, а це в місяць дає 9 золотих, у переступний місяць 9 золотих і 30 сотиків.

Не забуде мій друзяка ще й тому пана радника, бо вся ця подія дала йому тему до одного його твору, що найдеться на найближчій мистецькій виставі. Це буде символічна постать з бохонцем під пахою зігнена до землі, наче під страшним тягарем. Буде називатися «Хліб насущний».

АНРІ БЕРҐСОН

Можливість і дійсність

Підчас великої війни, часописи і журнали інколи відвертались від жахливих переживань сучасности до думок про те, що буде пізніше, коли знову запанує мир. Головно цікавились вони майбутньою літературою. Одного дня звернулись і до мене з запитом, як я уявляю собі цю будуччину. Я відповів трохи збентежений, що не уявляю собі її. «Чи ви не добачуєте бодай — спитали мене — деякі можливі напрямки? Погоджуємось, подробиць не можна передбачити, але ви, як фільософ, маєте бодай якийсь загальний образ. Як ви наприклад дивитесь на великий драматичний твір, що появиться завтра?»

Завсіди памятатиму здивування мого розмовця, коли я йому відповів: «Якби я знав, як виглядатиме завтрішній великий драматичний твір, то я написав би його». Бачив я, що він уявляє собі майбутній твір так, наче б уже тепер цей твір містився в якійсь шафі можливостей, а я, з огляду на свої вже давні звязки з фільософією, повинен би мати в себе ключ від цієї шафи. Кажу йому: «Твір, який маєте на думці, покищо неможливий». — Адже-ж він мусить істнувати, коли проявиться. «Ні, він не істнує. Щонайвище можу з вами погодитись, що він повинен був бути. — Як ви це розумієте? «Дуже просто. Коли появиться людина з талантом або геніяльна і створить твір, тоді він буде перед нами і тимсамим стане ретроспективно або ретроактивно можливим. Він не став би ним, і не міг би ним стати, якби ця людина не виринула. Ось тому кажу вам, що твір міг би бути можливий нині, але покищо неможливий».

...«Те, що називаємо «можливим» це міраж теперішности поміщений у минувшині; а що ми знаємо, що будуччина стане колись теперішністю і що враження міражу повторяться невпинно, ми кажемо собі у нашому нинішньому стані, який для завтрішнього стане минулим, що образ завтрішнього дня вже міститься в ньому, хоч і не можемо його схопити. У цьому вся омана. Це зовсім так, якби ми уявляли собі, коли бачимо свій образ у дзеркалі, перед яким ми зупинились, що ми могли б його доторкнутись, якби ми станули ззаду.

Може теж мій розмовець несвідомо грався словом «можливий». «Гамлет», заки його створили, був безумовно можливий, коли розуміємо це так, що не було ніякої неперемежної перепони, щоб його не створити. У тому спеціяльному значінні називаємо «можливим» те, що не є неможливе; і само собою, що ця не-можливість якоїсь речі є умовою її здійснення. Але «можливість» у такому розумінні у ніякому ступні не належить до навислої події, що ідеально передістнує. Зачиніть рогачку; знаєте, що ніхто не переїде через дорогу; та з цього не виходить, що ви можете передсказати, хто переїде нею, коли її відчините. А проте від негативного значіння слова «можливий» ви переходите крадькома, несвідомо до позитивного його значіння. Щойно «можливість» мала значіння «відсутність перешкоди», а ви тепер робите з неї «заздалегідь істнуючу можливість ідеї», отже щось зовсім інше. У першому значінні це-ж труїзм сказати, що можливість якоїсь речі випереджує її дійсність: хочете попросту цим сказати, що перепони, які треба було їй побороти, вже поборені. Але в другому значінні це нісенітниця, бо ясно, що дух в якому Шекспіровий «Гамлет» був би приняв обриси можливого, тимсамим був би створив з нього дійсний предмет: а ним був саме — сам Шекспір. Надаремне ви уявляєте собі спочатку, що такий дух міг би був виринути перед Шекспіром: тоді ви не маєте на думці всіх подробиць пєси. Та в міру, як ви ці подробиці доповнюєте, попередник Шекспіра мусить думати про все те, що буде думати Шекспір, відчувати все те, що тамтой буде відчувати, знати все те, що тамтой буде знати, спостерігати все те, що тамтой спостереже, отже мусить заняти те саме місце у просторі і часі, мати те саме тіло і тусаму душу: це сам Шекспір.

Гадаю, що остаточно треба погодитись із тою очевидністю, що мистець творить «можливе» водночас з «дійсним», коли дає свій твір. Чому-ж вагаємось признати те саме у відношенні до природи? Чи світ це не твір мистецтва, безмежно багатший, ніж твір найбільшого мистця? Чи не нісенітниця, щоб не сказати сильніше, вірити, що будуччина зарисовується заздалегідь, що можливість випереджує своїм істнуванням саму дійсність?

Поставмо «можливе» на своє місце: еволюція це щось зовсім інше, як здійснення програми; двері будуччини відчинені настіж; необмежене поле простягається перед свободою діяльности

ПАМЯТАЙТЕ
ПРО
ЛІТЕРАТУРНИЙ ФОНД 1934
Жертви слати на адресу: Львів, Центробанк вул. 3 Мая 15 з дописко̀ю: «На літературний фонд».

АНУМ підготовляється до виступу

За столиком сидить кількох мистців і живо розмовляє. Хвилинами один підносить енергійно руку вгору: «Алеж слухайте!» Другий помагає: «Тихіше! Нехай він скаже...»

Тема: найближча вистава Асоціяції Незалежних Українських Мистців. Дискусія охоплює всі чотири виміри: чи всі образи вже оправлені, імпресіонізм пережився невідклично, чи опалювати всі кімнати, не можна приймати когонебудь і в кого позичити грошей на

Роман Сельський

влаштування вистави.

Підходимо до столика і пхаємо свої три пальці.

— *Чи вже означений день вашої вистави?*

— 16 грудня, якщо 16-го припадає неділя. (Мистці назагал рахують тижнями від суботи до суботи.)

— *Всі вже прислали свої праці?*

— Ще ні, але пришлють напевно.

— *Скільки приблизно буде вас усіх?*

— Треба порахувати: Грищенко, Масютин, Ємець, Глущенко, Холодний, Дольницька, Лятуринська, Мілянівна, Мазепа, Сельський, Борачок, Гец... і дехто з нас...

З тих «нас» сидять: Ковжун, Осінчук, Музикова, Гординський, Ласовський. Це

Михайло Осіньчук, різьбярка Мілян і Павло Ковжун.

організатори. Пишуть листи, замовляють рами, заохочують один одного, щоби «дав щось доброго», наклеюють рисунки на тектуру, обивають полотном стіни, друкують афіші та катальоґ і.. сваряться.

— *Вистава в салях Музею «Наук. Тов. ім. Шевченка»?*

— Так... нема кращої, щоб було близько.

— *А тепер може б ви сказали щось про самі речі?*

— Хочемо передовсім дати добрі речі, такі, щоб стояли на мистецькому рівні, з ріжними напрямками від чистого малярства до річей з виразним стилевим обличчям. Окрему кімнату матимуть молоді мистці з краківської академії.

— *Чи маєте жюрі?*

— Тільки товариське... себто всі взаємно радять один одному, що виставляти, а що краще залишити дома.

— *Які образи будуть у вас переважати?*

— Етюди середніх розмірів. Це ясно, бо в наших обставинах крім двох мистців, трохи краще матеріяльно забезпечених, ніхто не може присвятити опрацюванню одного твору довший час. Усі малярі працюють на замовлення, на хліб насушний і це забирає ввесь їх час і всю їх енергію.

До цього докидає один таку замітку:

— Одну половину життя втрачаємо на те, щоб дістати таке замовлення,

О. Грищенко в Еспанії (на тлі Сеґовія).

а другу на біганину, щоб у добросердного ближнього позичити одного злотого...

— За 15 літ у Галичині мало хто в якогось мистця з винятком Новаківського купив образ дорожший як за 200 зол. З чого-ж мистці мають жити? за що купувати фарби?! — обурюється другий.

— Не скигли. Публиці це нецікаво. Мусиш бути їй вдячний, коли вона схоче зайти і поглянути, що ти намазав. Краще скажи, щось про атракції нашого видовища, щоб усі радники з «Бесіди», пияки від Атляса і Бізанца, бриджісти з Лювру і «Молодої Громади» посунули лавою по одному золотому...

— Нехай наші буржуї і бідолахи подивляться, як наші мистці у добі пашпортових труднощів таки мандрують по світі: Грищенко покаже їм свої малюнки з Еспанії, види міст Севіллі,

Северин Борачок

Толєда та Сеґовії, Глущенко змальовує Барсельону, Корсику та Балеарські острови, Гординський свою ескападу до Єгипту, Палестини, Туреччини та Греції...

— *А різьба?*

— Буде знаменита, така, яка ще не була у нас... Лятуринська, Милянівна і Масютин дають прецікаві речі.

— Все це дрібниця — каже один злобний. — Найважніше те, що на нашій виставі буде багато річей, які і розміром і ціною будуть підходити нашій публиці. — А це-ж перед св. Миколаєм і Різдвом. Хоче хто зробити який кращий дарунок — — —

Микола Глущенко (зліва) й директор французьких державних музеїв Моле на відкритті вистави нашого маляра минулого місяця в Парижі.

— Ні; ні! не кажи Ще журналіст готов справді пустити це в газету. Не лицює якось — засоромився один.

— Наївний ти чоловяга! Невже-ж ти гадаєш, що з журналістами краще як з нами? І так ніхто не буде знати! Часописів наша інтелігенція не читає і на образи не дивиться.

ЗНАТИ СВОЮ ЛІТЕРАТУРНУ МОВУ — ОБОВЯЗОК КОЖНОГО

Вийшла нова книжка проф. д-ра Ів. Огієнка:

„Словник місцевих слів, у літературній мові не вживаних".

Ціна з пересилкою 1. зол. 50 гр.

Адреса:

Варшава, вул. Стальова 25. м. 10.

ЛОТОС
ЛЬВІВ, СИКСТУСЬКА 21, тел. 12-58.
ПЕРФУМИ
КОСМЕТИЧНА ҐАЛЯНТЕРІЯ
ГОСПОДАРСЬКІ ТОВАРИ

ТАНЯ ЧАЙКІВСЬКА

Шукала я людського серця

Ходила я і шукала людського серця.

Думала: людське серце видно в очах. Воно промінює в них теплими променями й тихою радістю. Думала так і тому ходила й шукала за людськими очима. Коли мені назустріч глянули такі очі, зупинялась і казала: Я найшла людину. Та хоч промені були часом теплі в очах і була в них добра, тиха радість, серця в людині не було.

Тоді починала я думати: по чім пізнати, що людина має серце?

Певно можна його відчути в голосі. Тоді виріжняється він ніжністю й певністю, правдивістю й силою, має оксамитну барву й ясність.

Ходила я між люди і вслухувалася в їх голос. Коли вчула голос певний, а ніжний, сильний, а лагідний, оксамитний, а правдивий, зупинялась: «Ось людина зі серцем». Та хоч голос був такий, як хотілося, серця в людині не було

Ходила я по світі й шукала за руками. За руками добрими, мягкими, сильними, рішучими й ніжними. А як діткнула мене коли така рука, придержувала її й думала: «Ось людина, за якою шукаю».

Та рука часами довго-довго спочивала в моїй руці і була добра, тепла й ласкава, а серця в ній не було.

У чому-ж шукати те серце? — питала я.

Певно воно міститься в людських учинках. Учинках великих, шляхотних, повних відваги й жертви, або малих: тихих, повних саможертви й скромности.

Приглядалася я людям: які їх діла. А коли побачила який гарний учинок, зупинялась перед людиною, дотикала її руки, вдивлялась в очі і вслухувалася в її голос. Тоді дивилися на мене теплі, повні доброти очі, тоді промовляв до мене тихий, глибокий, повний краси і сили голос, тоді дотикала мою руку міцна, правдива рука.

Ось маю тебе людське серце.

Та чи найшла я дорогу, як пізнати тебе?

Чи легко бути суддею людських учинків?

В житті треба знати...

В житті треба знати одну цінну правду: коли можна брати і коли треба зрікатись.

Страшно не мати в світі серця людського, коли душа за ним тужить, але страшніше не мати серця, яке тебе потребувало б!

У коханні — не гріх відбирати людині людину, ані покидати, коли перестаємо кохати. У коханні гріх говорити неправду і милосердитись.

Я навчилась розуміти тебе, Життя! Тепер треба навчитись погодитись з тобою.

Про людей, яких я не люблю або які не люблять мене, я не повинна ніколи говорити.

Коли хто хоче з кимось добре жити, мусить постановити собі — бути завсіди ліпшим від нього.

Щастя старих людей у тому, що вони дивачіють.

Справді вчений може бути тільки той, хто не любить життя і людей, а справді мудрий тільки той, хто їх любить.

НАША АНКЕТА

Нагадуємо, що відповіді на нашу анкету: який твір повинен би дістати за 1934-ий рік літературну премію, треба надсилати до 21-го січня 1934-го року.

Подробиці про анкету читайте в 21-му числі «Назустріч».

ІВ. КЕРНИЦЬКИЙ

ОСІНЬ

I

На сході — золото і кров, на побілених стінах — неділя.

... В сизих млаках жовкнуть верби....

Сонце — на приспі, мороз — на стрісі, гарбузи на плоті, крикливі півні на перелазах. Розхістраний Іван на порозі. В чупері стебло, в пшоняних вусах вчорашня бульба, присохла.

— А-ааа!.. — від уха до вуха. (У кригах тріщить).

— А-ааа... — вдоволено-солодко. (Пшениця заскороджена).

— А-аа!.. Чомуж той дівчук ялівки не виганяє?.. Гануська! Гану!.. А ставай, гною навивезений. Диви — де сонце!

... Ба-а-ам!

— Нявца й Сина...

... Ба-а-а-м!..

— ... і Святого... Ого, вже відай на вютреню.

II

...Мамуню, мамуню
Я ваша дитина
Мені ся належить
Подушка, перина —
... Ой ду-ду, ду-ду-ду
Родилася на біду... —

— Краса, де йдееш?...

В горі німа блакить і лите золото, долом — бабине літо, самітний соняшник на бульбяниську і шклисті роси.

... В голубій далі жовкнуть плакучі берези...

— Краса, ти де-е пішлааа?..

Хустинка в квіти під бороду, льон кучері, дві незабудьки, дві рожеві чічки, два коралики, зубчики, гей з чіснику, хлібець-макух за пазухою та вишивані, гребінні уставки — це Гануська.

— Краса, де йде-е-еш?..

Це Гануська.

... Кораликів ціла шия
Хустка батистова,
А під носом така булька
Як кінська підкова!
Гой-а! —

Це Гануська.

Срібна радість і сміх пільними дзвіночками по росах, по заскороджених загонах — це Гануська.

Гануська — вже дівка, о, ще й яка!.. Коси заплітає, мешти на кілочку, фану вже тримала (тую задню), за піддружку Олені буде — га, слічок ще всіх не має.. Нуу — шити вміє, прати вміє, жати вміє, окіпати вміє ... —

— Дівче! А дівче, чия ти там!.. Бий корову з конюшини!

— Ой!

— ... А бий!

— Ой!.. Боженьку!.. Краса!!

— Ба твої очі де були, яструбе?..

— Ой! —

III

— Крути скрутель! Раз-два! Первесло... Первесло в храпи! Глини!...

— Лийте вапно!

— Пробити..

— Лети котрий по сонду!..

— Дручків, дручків! Шнура!...

— ... Молошнице ти наша, мамуне злота, зазулько сива, чиліди-и-и-нко!.. Я тебе так дозира-а-а-ла!.. Ти-ж мала на чис готове, замащене!..

— Аво гей люди, то той іден хвіст був! Тиждень перед телетем!.. Теличка смо сподівалися... —

— Бпала впала!

— Але зігнало'ї, як гору. А стогне!..

— Ум! Німина також чує біль...

— Кажут' — ківна?

— На знаку була...

— .. А бий, кричу, бий ялівку з конюшини. А ту! задзвонили на «Вірую...»

— Ум! Або їй корова в голові?... Дівка.

— Аби ся красно вбрала.

— Найла...

— Давайте сокиру!!

IV

— ... Мамцю... Мамуню... Ве-е-е. Чому класа не стає-е-е?..

— Ой дітоньки мої, сироти, поздихає те без неї, як руді миші!... А чорте дивий, лабатий, як ти пас, кого ти пильнував?! Бодай ти було маленьким заснітилося, бодай...

... Жовтень.. В сизих сутінках меркне день, ласкавий день... Сонце багрою над синім лісом, леденіють роси, листя золотом по коморах, а льон-кучері, Ганусині, по болоті... А сльози перлинами на вишивані уставки — (хлібець-макух ще за пазухою...).

— Тату... татунцю!.. Я-ж не хотіла.... я пасла. — я ...

— Забю! Затлумлю! Роздеру!

— Ой! —

... Листе золотом по калюжах, скаржиться річка.

—Ой!...

— — — — —

— Кажуть в Івана корова відійшла?

— Ба здуло.

— ... Я кричу: бий, пся кров, бий нельго якась корову!... А ту задзвонили на «Вірую»...

І. ШМЕРИКОВСЬКА-ПРИЙМОВА

Кілька хвилин в ательє М. Дольницької

Відень 16. XI.

Витають мене повні життя та ввічливости очі М. Дольницької.

— Маю враження начеб я ввійшла до середнєвічного альхеміка.

«Так» — з щирим сміхом відповіла артистка — моя робітня на всіх так «фавстівськи» ділає.

Малі дві кімнати заложені ріжної форми та величини залізним приладдям.

М. Дольницька. Емалія.

У куті одно ґазові паленище, посередині піч до випалювання образів з емалії. Дольницька працює разом з П. Недбалем, абсольвентом «Кунстґевербешуле», який підготовляє до емалії всякі пластичні речі з металю. — Артистка показує мені спершу вівтарики в тяжкій металевій оправі. «Страшний Суд», над яким працювала більш як пів року, «На горі Оливній» та ще інші були недавно у Льондоні на виставі, яка принесла артистці «спеціяльне признання». Оглядаю далі менші образочки, підставки, нашийники, подивляю знаменитий рисунок, помисловість у стилізації та ту велику терпеливість, яку треба мати при такій прецизній праці.

Дольницька послуговується двома родами техніки. Одна техніка з дротами, а друга т. зв. «ліможс» — мальована. Перша це східна техніка, якою китайці ще й нині працюють; єгиптяни вже знали її. Дольницька єдина у Відні вживає цієї техніки. Ця дуже дрібничкова праця вимагає незвичайної докладности рисунку, який треба складати з тонкого дроту. Дріт цей причіпляється до емальованого тла при помочі салєпу — рідини зі спорошкованої цибульки орхідеї. Пізніше відповідними емалями виповнюється контури.

Друга техніка свобідніша; тут накладається відразу емалію, та щоб видобути пластичність накладається білу фарбу на темне тло. Це дуже дрібничкова праця — зауважує артистка. Я властиво — малярка і потребую більшого розмаху і тільки випадково попала в емалію. Тут приваблюють мене ті чудові коліри: кожний їх нюанс можна видобути.

Переглядаю фотоґрафії емалій, з яких одні є в Голяндії, в Румунії, а одна з гуґулами в Америці.

Артистка дуже радо пояснює мені, в який спосіб робимо емалію. Емалія як «фарба» перед малюванням це наче шкляні брили або у формі ніжних палочок. Перед ужитком мусить вона бути спорошкована та змішана з водою. Коли відповідна емалія накладена на якийсь менший предмет, тоді випалюється полуменем, коли образ, то вкладається його до печі, де температура доходить до 1000^0 С. Тут емалія топиться та набирає блиску. Емалія це шкло змішане з металюпсидами на металі. Барва емалії зміняється відповідно до свого тла; її можна робити тільки на міді, сріблі та золоті. У Візантії робили тільки на золоті.

О. ДНІПРОВСЬКИЙ

Повість з нашої війни

Брилинський, автор збірки воєнних оповідань, дав цим разом більшу річ і знову з української війни*). Чи це т. зв. воєнна література? І так і ні. Так тому, що в ній описана війна з усіма її страхіттями й усім її жахом. Ні, бо мабуть автор не мав наміру змалювати саму війну. В останнім випадку він вибрав би якийсь інший час, може час жахливих офензив на італійському фронті, може час відвороту російської армії у 1915-ому році Коли вибрав українську війну, то мав на увазі щось зовсім інше, як саме змальовування війни.

Те, що діялося у нас від листопаду 1918-го року до половини 1919-го не знайшло ще більшого відгомону в нашій літературі. Бо коли й були деякі белєтристичні спроби у тому напрямі, то в них тільки дуже поверховно і то перемішавши видумані події з дійсними змальовувано історичне тло. Брилинський взяв на себе завдання: у повісті свого роду зобразити докладно те, що діялося на одному відтинку українського фронту зимою 1918-го і весною та літом 1919-го року. Оповідаючи про всі ті події автор вміє зєднати собі на сто відсотків наше довіря: віримо, що так дійсно було, не могло бути інакше. І радіємо, що все-ж знайшовся хтось, що сказав нам, як воно було справді, і до того сказав нам це у бездоганній формі.

Як автор ставиться до війни?

— Коби ти, мамо, знала, а бодай могла уявити собі, що переживав і пережив вояк, будь він рядовик чи старшина, в тих кількох роках цієї жахливої війни!... — каже Слав, головний герой книжки. Але це не значить, що автор хоче представити нам війну, хоч і жахливу, як якесь особливе нещастя. Для Брилинського війна — це необхідність тісно звязана з життям, в якому тих необхідностей дуже багато. Для Брилинського війна — це засіб, такий, яких багато у житті, ні кращий ні гірший. Що тут міркувати над тим, чи вона добра чи зла. Коли нам треба, хапаємося того засобу і ідемо на війну отак, як йде селянин, щоби до полудня викосити овес чи ячмінь. Це треба зробити!

«Старший стрілець Підлісний пішов до одної хати, де мешкали стрільці чети, що мала сьогодні службу. Викликав зі свого роя стрільців Когута і Дуба і казав збиратися. Так не хотілося виходити з теплої хати на мороз і вітер... А ще по такій вечері! Сидиш десь у куті, бо чета не лягала спати, зіпреш голову на руках і мимоволі дрімаєш. Але щож? Обовязок, треба піти. Треба піти саме тепер, у найпоганіший час».

Треба! Оце найважніше.

Певно, що на варті у передпіллі, на сильному морозі без плаща, яким окутав свого недужого товариша у землянці, на самий Свят-Вечір стрільцеві Дубові мріється і тепла батьківська хата і родина при вечері... Але, щож... Треба!

З такого відношення до війни походить той спокій, який запримічуємо у Брилинського, коли він описує воєнні події, бої, наступи, відвороти... Усе відбувається пляново, у якійсь дивній рівновазі... Успіх... Невдача... Все одно.

Спокій автора порушується щойно тоді, коли трапляється щось таке, чого не треба. Як наприклад: порядки в

Максим Брилинський

запіллі. Герой книжки, Слав, обурюється на те все, виходить з рівноваги. Але разом з ним виходить з рівноваги й сам автор затрачуючи ту необхідну міру, що взагалі потрібна письменникові на те, щоб створити мистецький твір. Тому в книжці Брилинського є дві, нерівні щодо вартости, частини. Там, де автор описує фронт, і там, де пише про запілля. Зразу видно, що автор, як і його герой, Слав, погано почувається в запіллі. Чому? Відомо.

Брилинський не думав творити повісти в справжньому значінні того слова. Доказом є те, що не назвав свого твору повістю. Тому мабуть не прикладав великої ваги до композиції. А все-ж варто було б не залишати таких недоглядів як сцени, що виглядають трохи неприродно. Направду важко уявити собі, щоби мати виголошувала синові цілий реферат у першій годині стрічі по чотирьох літах розлуки. Або хіба це можливе, щоби молодий закоханий чоловік увесь час проходу зі своєю любкою думав про те, що він пережив від наймолодших літ? Цілих вісім сторінок! І то ще які переживання! Здається, що це психольоґічно невірне. Хоч в інших місцях книжки Брилинський виявив велику психольоґічну тонкість й велику дбайливість у розкладі матеріялу. Те, що автора ні разу не спокусила охота до якогонебудь переборщення, хоч сюжет часто давав до цього нагоду, — велика прикмета його книжки.

*) Максим В. Брилинський. Сірі однострої. Львів, 1934. Накл. В-ва «Неділя», ст. 320.

— А тепер покажу вам мою індустрію — каже жартівливо мила господині та отвирає коробку, де стилізовані цвіти орхідей, айстрів і рож ваблять очі. Артистка не зачисляє цих виробів до своєї мистецької праці, ані не привязує до них більшої ваги, хоча вони у великій скількості розійшлися на ріжні сторони світа, багато до Парижа, і прикрашують там неодно футро чи балеву тоалєту неодної красуні.

Відкриття нових фресків

Із приватного листа з України, що його нам доручено до використання, подаємо таку вістку про відкриття старих українських фресків XII віку:

«...З переносом столиці України до Києва, Київ міняє вигляд, розгорнулось велике будівництво, будують 70—80 камяниць, а в мешканців забрали 3.400 кімнат, між ними забрали й нам одну, так що ми містимося тепер в одній кімнатці. Знесено багато церков, почали розбирати Михайлівський собор і натрапили на мозаїку й фрески XII віку, високохудожні, які знавці оцінили на 2 міліони золотих рублів. Улаштовано багато квітників. Але від того нам не легше, живеться важко, бо страшна дорожнеча. Хоча офіційна мова українська, рідко почуєте український говір на вулиці...».

Часописи в Абісинії

Державою, в якій видається найменше ґазет, є Абісинія. Перший часопис в Абісинії вийшов у 1902 році. Був це тижневик «Аімро». В 1923 р. почав виходити там другий тижневик «Бранасалам». Наклад кожної з цих ґазет — коло 500 примірників. Це й уся абісинська преса.

Крім цих двох тижневиків виходить у Абісинії щоденник у французькій мові: «Курієдґ-Етіопі» у 600 прим., а для грецької кольонії виходить ґазета у грецькій мові «Етіопікос Космос».

У Парижі виходить часопис «Корреспонданс д'Етіопі», присвячений інтересам Абісинії. Наклад — 10.000 прим. Таким чином одна ця паризька ґазета виходить у кількости примірників, що в багато разів перевищує наклади цілої абісинської преси.

КАРЛО І ЙОСИП ЧАПЕКИ

Острів сподівань

Дом Люіц де Фарія це був мужчина вельми поважний і незвичайно здібний. Жив, як живуть мужчини його стану: сам собі вистарчав і при тому займав для себе стільки місця, скільки подобалося його гордовитій вдачі. Але навіть і те життя його потрохи нудило і так він одного дня продав свою посілість у Ліссабоні, наняв корабель і пустився у світ.

Вже багато місяців був він у дорозі Бачив Кадікс, Палермо, Константинополь і Бейрут, був у Палестині, Єгипті, на Цейльоні. Потім обплив задню Індію і звідти постійно на повному морю прямував на схід сонця й на південь. Одного дня трапилася страшенна буря. Три дні шалів борвій, а третьої ночі корабель розбився на коралевій скалі.

Дом Люіц чув, як його серед страшного гуку піднесло вгору й кинуло у воду, а далі не памятав вже нічого Але коли знову очуняв, було ясне полудне і він одинокий плив на якійсь дарабі по морі. Море було спокійне й у тій хвилині Дом Люіц почув уперше радощі життя. Так плив він на своїй дарабі цілу ніч і ще один день, але ніде не доглянув суші. Перетомлений до краю хотів уже розпрощатися з життям, коли на світанку побачив, як якийсь острів виринав з води чудовими гаями й зеленим чагарником. Хвилі занесли його до берега, він підвівся останками сил, зробив кілька кроків на суші, а потім упав охлялий і заснув.

Прокинувся перед заходом сонця і в невеличкій віддалі запримітив нагих, темношкірих людей як сиділи в колі і вечеряли; мужчини, жінки й діти; приязно дивились у його бік. Але він не зважився підійти, тільки тримався осторонь як прошак з чужого села. Нараз зпоміж них підвелася молода жінка, підійшла до чужинця і наставила йому повну соломяну миску. Дом Люіц поривчасто сягнув і лакомо їв банани, фіґи, сирі черепашки, висушене на сонці мясо і незвичайно солодкий хліб. Дівчина подала йому ще й глечик джерельної води. Коли Люіц підсилився, голосно подякував дівчині за її дари. Його вдяка була така велика, що він дошукувався таких слів, яких досі не вмів сказати. Дикунка сиділа перед ним і всміхалася.

За той час усі з її племени пішли в ліс. Люіц лякався залишитися сам з такими радощами в серці. Тому почав дівчині, що не розуміла ні слова, росказувати хто він такий, звідки прийшов, як корабель розбився і який недостаток перетерпів він на морі. А коли він скінчив, побачив, що дівчина заснула з лицем притуленим до землі; він сів кілька кроків далі, дивився на зоряне небо й прислухався шумові моря аж і його зморив сон.

А коли ранком пробудився, дівчини вже не було. Тільки в піску видно було відтиск її тіла, довгий і стрункий як відтиск зеленої галузки. Коли-ж Люіц доторкнувся того місця воно було тепле від сонця. Потім пішов здовж берегом, щоби оглянути острів. Часом мусів проходити лісом й густим чагарником, тут і там обходив багна й перескакував скелисті зломи. Деколи стрічав туземців, але вже їх не боявся. Бачив море, таке блакитне, як ніде в світі, цвітучі дерева і особливий чар чужої рістні. Так ішов цілий день і оглядав красу того найкращого з островів, які він колинебудь бачив. Він запримітив теж, що туземці були кращі він інших диких рас, які він знав.

Над вечір спинився знову на тому місці, де він вийшов з моря. Там сиділа молода дикунка й заплітала волосся. Біля її ніг лежав бальок, що на ньому він приплив. Дом Люіц усів біля неї і глядів на хвилі, як вони одна за одною забирали його думки. Коли вже так сотні хвиль змінилися, його серце сповнилося безмежною турботою і він став нарікати: що всі його товариші згинули на морі а його загнало на острів, з якого поворот неможливий, що він одинокий між дикунами, які балакають такою мовою, що він не розуміє її змислу. Так він нарікав, а дівчина лежала на піску і слухала його незрозумілих слів аж заснула.

Разом сиділи біля себе на скалі над морем і гляділи на виднокруг. Там нагадав собі Дом Люіц своє втрачене життя і замкнув очі, щоб відшукати у спогаді картини минулого. Як відкрив повіки побачив як дикунка сиділа на пятах і боком дивилася на нього очима, що нічого не розуміли. І він побачив, що ця дівчина була гарна.

На тій скалі він сидів ще багато разів виглядаючи кораблів. Він бачив сонце, як воно підіймалося з моря і знову в нього западалося. Потрохи звик до того і до всього іншого. А коли після того прийшла пора дощів, його захистом стала хата темношкірої дівчини. Дом Люіц жив між дикунами, був нагий як і вони, але не вивчив їх мови ані вони його. Так проминали роки, а його думки були німі, як його язик.

Але раз улітку його все-ж вхопив неспокій, що він побіг на беріг моря і побачив там закотвичений корабель. Серце йому билось, але він підійшов ближче і як вже був біля скали побачив перед нею гурток матрозів і старшин. Сховався за скалою як дикун і надслухував. Їх мова розворушила його память. Виступив наперед і хотів до них заговорити, але з його уст вийшов тільки голосний крик. Білі мужчини злякалися і піднесли кріси; тоді йому розвязався язик і він крикнув: «Змилуйтеся, панове!» Білі мужчини опустили зброю і підбігли до Дом Люіца, окружили його і засипали запитами. Стояв між ними нагий і повний тривоги.

«Не бійся» — сказав старший до нього — «і нагадай собі, що ти людина, сідай з нами, щоб ти знову звик до людської мови». Дом Люіц зробив так і їв і пив, що йому давали.

Нараз один молодий моряк почав співати тихим голосом пісню, другий долучився, потім ще один. Вони співали про чоловіка, що поїхав на море. Вони співали про тугу його укоханої, про кораблі й далекі країни та про вічно змінливе море. Дом Люіц слухав і сльоза за сльозою спливала по його худім обличчі.

«Не плач» — сказав старший старшина. «Ще сьогодні ніччу підіймемо котвицю і під Божою опікою попливемо назад. Ти поїдеш з нами. Як маєш тут щось такого, що є твоє і що ти хотів би забрати, принеси сюди і чекай нас перед заходом сонця.

Дом Люіц радісно кивнув головою і пустився до своєї хати. По дорозі обмірковував, як це він дасть зрозуміти жінці, що він мусить відїхати. Він думав над тим, що не може так просто втекти від тієї, що дала йому десять років свого життя. Він усе нагадував, чим вона була для нього, як вона його кормила і як служила йому своїм тілом і своєю працею.

Застав її, як завжди, в хаті і став говорити до неї у своїй мові багато й поквапно. Він росказував їй, що приїхали, щоб його забрати і що він мусить відїхати. Подав на це багато причин. Взяв її у свої рамена і дякував їй. Обіцяв їй вернутися і аж розпливався від присяг та запевнень. Нарешті стало йому ніяково, бо бачив як вона слухає нічого не розуміючи і раптом прийшло йому на думку, що тамті можуть відїхати не чекаючи на нього. Лишив її і побіг на беріг.

Але там ще нікого не було. Спокійно колихався корабель на хвилях. Моряки були певно десь на острові. Сів, щоб зачекати. Але мучила його думка, що жінка не зрозуміла його. І від того охопив його такий смуток, що він підвівся і побіг до хати, щоб їй щераз усе сказати. Але не ввійшов зараз, тільки заглянув крізь щілину, щоб побачити, що вона робить. Вона саме готовила зі свіжої трави ложе для нього наніч. А коли воно було готове, поклала для нього якслід овочі і тепер він уперше запримітив, що сама вона їла злі і надігнилі а для нього вибирала гарні, великі, без плям. Потім сіла непорушно, як статуя, і ждала на нього. І видалося Дом Люіцові, що він мусить зїсти вечерю, приладжену для нього, що він мусить покластися ще раз на ложе, що чекало на нього, щоб раз скінчити з тим її чеканням, заки він на завжди відійде.

Сонце зайшло і моряки зібралися на березі. Кликали Дом Люіца. А коли він не приходив, побігли на край ліса, щоб пошукати його і кликали за ним. Двох моряків пройшло зовсім близько біля нього, але він сховався в гущавину, а його серце билось у грудях зі страху, що вони могли б його знайти. Потім затихло і тоді Дом Люіц вийшов з гущавини і повернувся до шатра. Чорна жінка сиділа непорушно й терпеливо. Дом Люіц зїв овочі, поклався на свіже ложе, і взяв її, що так чекала, до себе.

А коли засвитало, виглянув крізь хатні двері туди, де за деревами видно було море. Там далеко плив великий корабель. Жінка біля нього спала. Вона не була вже гарна. Постарілася. І сльози Дом Люіца скапували на її пожовкле тіло, коли він потихо, щоб не збудити її, співав пісню про чоловіка, що поїхав на море.

Потім корабель зник за обрієм і губи Дом Люіца затиснулися. І за усі ті роки, що їх мав пережити ще до своєї смерти, не вийшло з його уст ніодно слово.

Пер. О. Б.

ФІЛЬМОВА СТОРІНКА

„Фільма мусить бути людська"

ПЕРША НАЦІОНАЛ-СОЦІЯЛІСТИЧНА ПРОПАҐАНДОВА ФІЛЬМА В НІМЕЧЧИНІ

В одній з попередніх «Фільмових Сторінок» була коротесенька замітка про те, що в Німеччині накручують фінансовану націонал-соціялістичною партією першу пропаґандову фільму. А ось останні німецькі фільмові журнали та часописи принесли вістку, що фільма вже готова і її премєра повинна відбутися в кінці листопада, може 29-го, себто в день коли це пишемо. Називається ця фільма „Ich für dich — du für mich" (я за тебе — ти за мене). Створив її старий піонір німецького фільмового мистецтва, Карло Фреліх, що намагався увести у цій фільмі багато новин, виходячи з засади, що «фільма мусить бути людська». Саме з тими думками Фреліха про завдання фільми хочемо познайомити наших читачів.

Перш за все короткий зміст фільми «Я за тебе — ти за мене». Ганна — молода служниця тратить своє місце через знайомство з молодим безробітним, який через увесь час безробіття зовсім відвик від праці і взагалі не хоче братися за якунебудь роботу. Ганна не хоче бути тягарем для матери, що й сама мусить вдержуватися з праці своїх рук. В порозумінні з товаришками вирішає разом з ними зголоситися добровільно до табору праці.

В таборі, якого управителькою є панна Беренс стрічає вона як свої товаришки: студентку Інґу Ґірте, що заміняла викладову салю на табор праці, дочку тайного радника Льотту Гельцке, що шукає в таборі розваги, старшу таборову Берту, дівчину без звання та й багато інших, яких привело сюди бажання працювати або охота знайти нове життя. Всі мають охоту до праці, до спільної творчости.

В околиці, в якій міститься табор, почалися саме жнива. Правда поселенці не вірять, що міські діти, яких вони бачуть в таборі, багато їм поможуть в самих жнивах, то все-ж таки надіються дістати від них хоч сяку-таку поміч в часі жнив. Потребують такої помочі ось старий Мальов, що працює вдвійку зі своїм небожем Христіяном, селянин Колєрбух, якого жінка сподіється в близькому часі потомка і тому мусить обходитися в часі жнив без її допомоги, та й багато інших, що звернулися до табору по поміч.

Дівчата радо йдуть до праці. Мальов і його небіж дістають до помочі Ганну Гейфнер, а молодий Христіян, що має дістати 6000 марок премії і за них заложити собі власне господарство, так полюбив Ганну, що хоче конче з нею оженитися. Старша таборова Берта не радо дивиться на ту прихильність Христіяна до Ганни, бо й вона «щось чує» до молодого поселенця, але хоч її серце заливається кровю, приязнь перемагає.

Студентка медицини Інґа Ґірте дістала обовязок доглядати жінку Колєрбуха; її лікарське знання стає їй тут у великій пригоді. А сам Колєрбух і дивитися не хоче на свою жінку, його манить молода дівчина і він намагається наблизитися до неї. Інґа хоче покинути своє місце, але затримує її обовязок супроти хорої жінки. Вона перебалакує з Колєрбухом, нагадує йому його обовязки мужа і Колєрбух обіцяє їй залишити на будуче свої залицання.

Щоб задовольнити всіх поселенців, що запрошують дівчат з табору на всякі забави, управителька табору уладжує товариський вечір, на якому після театральної вистави можуть забавитися при музиці мешканці села і дівчата з табору. На тій забаві Христіян хотів остаточно зібратися на відвагу, признатися перед Ганною, що її любить та попросити, щоб стала його жінкою. Але на забаві несподівано являється як чужий гість Вернер Крамер, безробітний приятель Ганни, що пішки пройшов далеку дорогу з Берліна до місцевости, що в ній був табор, щоби поговорити з Ганною. Почувши, що Христіян називає Ганну своєю нареченою, він кидається на нього. Починається бійка, в якій Вернер дістає рану.

Забава розбилася, дівчата мусять вертатися до табору. Тут Ганна довідується, що ранений Вернер утік в багно. Не вважаючи на заборону управительки, вона виходить з табору шукати свого нареченого. Управителька хоче за те видалити Ганну з табору, але товаришки протестують і самі хочуть забратися з табору.

Тимчасом Вернер Крамер заблудив у багні і мало не втопився. Його крик почули в мужескому таборі праці і в останній хвилині вдалося його врятувати. Охлялу Ганну теж принесли до табору. Управителька дістає вістку, що Вернера врятували та що він служитиме Німеччині в добровільному таборі праці доки не зможе подружитися з Ганною. Вона залишає й Ганну в таборі, але навчає дівчат, що для приязні не треба нехтувати обовязком. Вона теж одна з них і всі повинні мати до неї довіря, яке мається взагалі для проводу. Разом працювати у вірності для обовязку й у приязні — ось завдання, яке так гарно висловлює думка: «Я за тебе — ти за мене! Ми всі за цілий народ!»

Цікаве, що у тій фільмі не виступає ні одна відома фільмова артистка, ані один фаховий артист. Усі ролі грають дівчата й мужчини, що ніколи не стояли перед камерою. Реалізатор фільми — Фреліх зробив це свідомо. В одній розмові про реалізацію цієї фільми він сказав:

«Не можна було ролі поодиноких осіб фільми доручити відомим артистам, бо публика звичайно не бачить діючої особи тільки граючого цю ролю артиста чи артистку. В такому разі управителька табору, панна Беренс була б не провідницею молодих таборових дівчат, але артисткою такою то й такою, служниця Ганна не дівчиною з люду, але знову-ж такою чи іншою артисткою. А публика повинна в дієвих особах бачити тільки людей, і не нагадувати собі при тому роль, в яких вона вже тих артистів бачила».

Далі Карло Фреліх стверджує, що далеко лекше було б реалізувати його фільму при участи фахових артистів. Бо-ж тут треба було витратити багато часу на те, щоб «артистки» привикли до того, що мають відіграти таку чи іншу ролю. Треба було вкладати в уста кожне слово, вивчити кожний рух, треба було показати тим дівчатам, що у фільмі треба мати більше дечого, як гарне личко й запал до виступів. Приходилося працювати від 5-ої години ранку аж до заходу сонця. А все-ж така ця великанська праця виплатилася: фільма набрала через те стовідсоткової життєвости.

Фреліх торкнувся тут дуже цікавої проблєми: індівідуального підбору виконавців для поодиноких роль у фільмах. Правда на його боці, коли він говорить про те, що попередні креації часто перешкоджують сприйняти нову креацію якогось артиста. Але в такому разі один артист міг би грати у цілому життю тільки одну ролю, чи пак, для кожної фільми треба б підшукувати нових артистів. Бо тільки під тією умовою на думку Фреліха фільма може бути справді життєва.

У фільмі «Я за тебе — ти за мене» виступає головно молодь. Це теж умисно зроблено. Відповідаючи на запит, які є завдання нової німецької фільми, Фреліх сказав: «Фільма мусить бути за всяку ціну людською і своєю простотою промовляти до серця кожного чоловіка з люду». Тому, як і в інших своїх фільмах, так і в цій Фреліх взяв собі за сюжет долю молодих людей. Бо — на його думку — кіноглядач мало цікавиться тим, що стара людина почуває, що вона переживає та що її зворушає, натомість радо приглядається молоді, цікавлючись, чим вона захоплюється, що вона думає, та чим її можна взяти. Судьба ще незужитих, свіжих людей більше зацікавлює і по мистецьки відтворити таку судьбу — оце що манить фільмового творця.

З уваги на те — говорив дальше Фреліх — він з особливими радощами забирався до своєї нової фільми, бо вона одушевлена ідеєю таборів праці, цього справді великого виховного засобу. Бо нема завдання кращого і такого, що давало б більше внутрішнє задоволення, як вести, виховувати й формувати молодь. Коли не може здійснитися його бажання стати провідником у таборі праці, то він хоче бодай у фільмі цю найкращу проблєму, яка тільки є, тобто виховати молодь на справжніх людей, по мистецьки оформити і дати таким чином картину дійсности.

Оцю дійсність мав Фреліх — як він —сам каже — на увазі, коли творив усі свої фільми. І в «Дозріваючій молоді» і в «Дівчатах в одностроюі» він намагався за всяку ціну бути людським і так змальовувати життя, як воно дійсно відбувається — і в цьому лежить увесь його успіх, який треба здобувати не в частини публики, але в маси. Щоби-ж зрозуміти смак маси, Фреліх завжди ходить не до вибагливих кін, але до кіна на передмістю Берліна і там вчиться й пізнає, що масі подобається і що вона вміє відчути. *об.*

НАНСІ КАРРОЛЬ, одна з чільних зірок екрану Америки.

Ватерльо без Наполєона

В Англії приготовляють фільму про Веллінґтона п. н. «Залізний князь». Головним епізодом в ній буде «Битва під Ватерльо». Цікаве, що у фільмі ніразу не появиться постать Наполєона, хоч, ясно, вона є справжньою фіґурою, довкола якої йдуть події. Режисер фільми Віктор Севіль пояснює цей підхід до сюжету так:

— Наполєон — постать така чужа англійському духові, що ніодин актор не міг би її якслід відтворити. Коли-ж би його ролю відограв французький актор, навіть найкраще, тоді англійська публика не розуміла би її. Щоби не зіпсувати мистецької вартости фільми, ми рішили зректись імператора на екрані.

Нема найменшого сумніву, що фільма про Ватерльо без Наполєона буде мати дуже малий успіх поза Англією. Веллінґтон, хоч і переможець зпід Ватерльо, у нас дуже мало популярний.

ПОШИРЮЙТЕ «НАЗУСТРІЧ»!

Фільмова хроніка

ЩО ГРАЮТЬ У ПАРИЖІ? Совітську фільму «Московські ночі» у головній ролі з Ґаррі Бором, відомим нам із «Давіда Гольдера» і «Нуждарів». Італійську фільму «Пані до всього», що дістала нагороду на виставі в Венеції; режисер — Макс Офюльс, автор Шніцлерових «Любощів»; у головній ролі Іза Міранда. «Криваві гроші» у головній ролі з Джордж Банкрофтом; «Жид Зіс» з Конрадом Файтом на підставі повісти Фейхтвангера». «Слідство почалось» у головній ролі з Вернером Бакстером. «Дон-Жуан» у гол. ролі з Даґлясом Фербенксом. «Мангатанська мельодрама (виріб «Гольдвін-Маєр») з участю Клярка Ґебла Міріни Льой. «Це не гріх» у гол. ролі з Мей Вест. «Даму з камеліями» у гол. ролі з Іванною Прентам, недавно розведеною довголітньою жінкою драматурґа Саши Ґітрі. «Прощальна пісня» (кохання Шопена) у гол. ролі з Жан Серве і Люсіеною Ле Маршан. «Анжелю» на підставі повісти Жан Жіоно, сценарій відомого драматурґа Марселя Паніоля.

ВІД «ЛЕТУЧОЇ МИШІ» ДО ҐОЛІВУДУ. Довголітній директор і режисер кабаретового російського театру «Летучая миш» (Лилик) Нікіта Баліев, дістав пропозицію виступити в одній із найближчих фільм «Парамавнту».

«РИМ» ЗАБОРОНЕНИЙ У КЕЛЬНІ. Цензура в Кельні заборонила показувати фільму «Рим, місто святого отця».

НАРЕШТІ БЕЗ ЦЕНЗУРИ. Дотепершні заголовки тих фільм, де виступали Мей Вест не мали доброї слави серед цензорів, нпр. «Я — не янгол», «Це не гріх». Артистка вибрала на цей раз заголовок менше сумнівний «Тепер я — важна дама».

БУРМИСТР СЦЕНАРИСТОМ. Колишній бурмистр Нью-Йорку Джон Вокер найшов собі заняття, яке могло б пригадати світові його колись популярне імя. Написав він сценарій для артиста Мак Сеннета і його жінки Бетті Комптон, що була колись популярна у німій фільмі.

ЖИТТЄПИС НИЖИНСЬКОГО У ФІЛЬМІ. Жінка відомого російського танцюриста Нижинського продала одній кіновій фірмі право зробити із споминів, які вона недавно видала, фільму, де буде зображене життя Нижинського. Англійська преса звертає увагу, що рідня Нижинського може запротестувати проти того, бо Нижинський ще живе, хоч і в домі божевільних. Фільму ставитиме Корда (автор «Приватного життя Генриха VIII»), ролю славного організатора російської опери та балету на чужині, Дагілєва, гратиме Чарльз Ляфтон.

СЕСІЛЬ ДЕ МІЛЬ — НЕВДОВОЛЕНИЙ. Відомий американський режисер, Сесіль де Міль, що недавно покінчив реалізувати одну з найбільших своїх фільм п. з. «Клєопатра», дуже невдоволений з того, що не міг виконати всіх своїх задумів. Так нпр. на його думку Клєопатра повинна була ввійти тріюмфальним походом до Риму в супроводі чотирьох негрів, що мали вести на мотузі льва. Сесіль де Міль не найшов для тієї рисковної сцени ні льва ні негрів. В картині вакханалій танечниці повинні були танцювати серед... цапів. Цапи, щоправда, найшлися, але танечниці ніяк не могли погодитися на таких партнерів.

НАЙНОВІША ФІЛЬМА ФРАНЦЕС ҐАЛЬ. Відома з фільми «Чібі» артистка Франсес Ґаль, що після того виступала у фільмі «Весняна Парада», виступає тепер у новій фільмі п. н. «Петрусь» в ролі хлопця.

«ЗОЛОТО», Витвірня «Універзаль» скінчила вже підготовку до реалізації фільми «Золото» на підставі повісти про відриття золота в Кльондайк.

«ЯРМО КОХАННЯ». В найближчому часі появиться на екранах фільма п. н. «Ярмо кохання» зреалізована на підставі повісти Джона Ґолсверзи.

І ЦЕ МАЄ БУТИ КНЯЖНА?
Сцена з фільми Сільвії Сідней п. н. «30 днів княжною».

ЧОМУ ТИ ТАКА ЛИХА?
Ґарі Ґрант і Сільвія Сідней у фільмі «30 днів княжною».

М. ПРОЗОРІВСЬКИЙ

Український Наддніпрянський Хор
ДМИТРА КОТКА

Рівно десять років тому, а саме в листопаді 1924 р., несподівано появилася в Галичині нікому невідома шістнадцятка українських співаків під проводом Дмитра Котка. Під назвою Українського Наддніпрянського Хору тріюмфально обїхала цілу Польщу й рознесла славу української народньої пісні до найглухіших її закутин.

Хор організувався в таборах Ланцут—Стшалково—Каліш, де була інтернована по подіях 1920 р. армія У. Н. Р. До 1924 р. він існував, як аматорська капеля, і щойно тоді, коли почалася ліквідація таборів, перетворився в професійну організацію.

Дмитро Котко

Перший концерт поза межами концентраційного табору дав хор у далекому містечку Косцежина над Балтиком, яке призначила йому влада, на місце постійного осідку. Напівобдерті, без сотика в кишені, ледве тримаючися на ногах від голоду, співаки не проспівали, а буквально проплакали свій перший виступ. Враження хор викликав величезне. По концерті публика з сльозами на очах нагородила дебютантів овацією й миттю розхапала хористів на приватні мешкання.

Звідси хор починає своє турне по Поморі, Познанщині й Горішньому Шлеську.

Багато довелося натерпітися співакам підчас цеї концертової подорожі, ночуючи по театральних салях, на лавках та підлогах, у голоді й холоді. Нераз траплялося, що власники концертових саль, побачивши обдертих хористів, не хотіли навіть розмовляти з ними, але одна—дві проспівані на пробу пісні робили своє. Салю негайно давали, дуже часто не тільки безплатно, а додавали до того ще хористам обіди та вечері. Але найбільшим лихом хору було те, що він не мав ніяких документів на право концертування і дуже часто через формальні причини засуджений був на безділля. Аж у жовтні 1924 р. по приїзді хору до містечка Бендзін на Гор. Шлеську хор дістав патент і концесію на право концертування.

В цьому, памятному для хору містечку повстала перед ним альтернатива: або їхати до Галичини, куди вже давно рвалися хористи зі своїм диригентом Д. Котком, але де були свої хори, або розійтися на всі сторони.

Вагання були великі: адже про хор Дм. Котка ніхто в Галичині нічого не чув. Але потяг до рідного середовища зробив своє.

Першим етапом хору в Галичині був Перемишль. Він зустрів хор неприв'ітно. Перші, з якими довелося провадити переговори щодо виступів хору в Перемишлі, були покійний адвокат д-р Кормош, у ті часи голова перемиського «Народнього Дому», та проф. Форостина. Форостина просто відраджував хорові виступати, а д-р Кормош не хотів із представниками хору навіть говорити. Ледво вблагали його відступити для хору салю.

Зібрана на салі перемиського «Народнього Дому» не дуже численна публіка прийняла спів хору бурхливими оплесками, що під кінець перейшли в овацію. До диригента Дм. Котка за куліси явився з гратуляціями д-р Кормош та інші визначні громадяни Перемишля.

По Перемишлі прийшов Самбір, який прийняв хор сердечно (завдяки п. Степанові Терлецькому, кол. адміністраторові хору ще з Ланцуту).

Дальші концерти хору в Галичині — це був один тріюмфальний його похід.

Про диригента Д. Котка й його хор заговорила ціла преса. Про хор у захопленні писали д-р Ф. Колесса, д-р Ст. Людкевич, Фр. Нойгавзер та ін.

На весні 1925 р. хор перекидається з Галичини до Кракова, Познаня, Лодзі, Катовиць і Варшави, де співає в найкращих концертових салях із рідким успіхом.

Чужинна преса відзивається про спів хору у суперлятивах.

По концертах у Варшаві хор перетворюється з однородного в мішаний і знову їде в турне по цілій Польщі.

Вершка своєї слави він досягає в січні 1926 р., виступаючи в велитенській салі варшавської Фільгармонії. Наші народні пісні та колядки викликали справжній ентузіязм.

Але невдовзі хор зустріла катастрофа. В червні 1926 р. хор переїхав на короткий відпочинок до Заліщик, маючи намір виїхати звідти до Німеччини з імпресаріем Біркнером. Завдяки інтригам деяких співаків хор тут розпадається й «чудовий орган», який розбуджував своїми звуками приспану українську масу і здивування у чужинців мовкне назавжди. Доля цього хору нагадує долю славнозвісної Республіканської Капелі Ол. Кошиця, що, блиснувши метеором, промайнула по Західній Европі й погасла в далекій Америці через брак дисципліни серед наших землячків.

СПРАВЛЯЄМО ПОМИЛКИ

В ч. 22. «Назустріч» у статті проф. Степана Смаль-Стоцького трапилося кілька помилок, які оцим справляємо. 1. В польському цитаті під а) після слів „tego dźwięku" пропущено: (И); 2. В уступі «Реальні факти мови» в осмім рядку має бути «не менш реальне»; в десятім рядку після слова «зовнішня» має бути крапка, а слово «індивідуальна» має починатися з великої букви, як початок речення. 3. В уступі «Одноцільність мова і діялектольоґи», в 32-ім рядку має бути: Вієтор а не Віктор.

Учать нас патріотизму постійно три патріоти п. Д. Д., п. Д. П. і п. Р. Є. Перший був довгі роки марксистом, потім шефом ґазетної реклями при Скоропадському, потім автором книжки про єдині підстави нашої політики у союзі з Польщею, потім «загравістом», а тепер, написавши колись, що «марксист співробітником націоналістичного журналу бути не сміє...» редагує націоналістичний журнал і говорить про характер.

Другий здав «крігсматуру», потім належав до всякої фронди, що сварилася за фонди, потім заснував власну партію потім прочитав олну вчену книжку і тепер теж 100 відсотковий націоналіст.

Третій був комсомольцем. Тепер висповідався прилюдно без сорочки, як сам пише, якто відкрив у собі національну совість і так само як раніше кричав: «Так, я большевик!» Нині кричить: «Так, я націоналіст!». Теж 100% націоналіст.

Всі ці три санатори нашого життя занедужали на одну небезпечну манію: скрізь шукають таких щирих і палких патріотів, як вони і — річ ясна не знаходять.

Лілієнкрон вписав раз одному до памятника таку думку:

«Не суди інших завсіди по собі: трапляються теж порядні люди».

НОВІ ВИДАННЯ

ЗБІРНИКИ, ЕНЦИКЛЬОПЕДІЇ

Українська Загальна Енцикльопедія «Книга Знання» Ч. 27. Жовтень, 1934. Україна Зшиток 4. Львів-Станиславів-Коломия.

Літопис Бойківщини. Записки присвячені дослідам історії, культури й побуту бойківського племени. Видає Музей Т-ва «Бойківщина» в Самборі. Рік IV. Ч. 4. Самбір. 1934.

ФІЛЬОСОФІЯ, ПСИХОЛЬОГІЯ

Микола Шлемкевич. **Фільософія.** Збірник Історично-Фільософічної Секції Наукового Товариства ім. Шевченка. Накладом Наукового Т-ва ім. Шевченка у Львові. Львів, 1934.

КНИЖКИ ДЛЯ МОЛОДІ ТА ДІТЕЙ

Історія України для дітей. І. Київське князівство. Ілюстрації Михайла Фартуха. Діточа Бібліотека, кн. 160. Накладом Видавництва «Світ Дитини». Львів, 1934.

Т. Дончак. **Дивна переміна.** Казочка. Образи Петра Андрусіва. Діточа Бібліотека, кн. 159. Накладом Видавництва «Світ Дитини». Львів, 1934.

ЖУРНАЛИ

Вістник. Місячник літератури, мистецтва, науки й громадського життя. Річник II. Том IV. Книжка 12 за грудень 1934. Львів.

Дзвони. Літературно-науковий журнал. Чч. 10—11 за жовтень і листопад 1934. Львів.

НАРЦИЗ ЛУКІЯНОВИЧ
ОЛЕГ ВІЩИЙ
Поема
Ціна 0.90 зол.
Замовляти:
В-во «Ізмарагд», Львів, Косцюшка 5.
й у всіх книгарнях.

ЛЕТІЛО 40 СОРОК...

Д-р Кость Левицький від довгих літ підписує у нас деякі громадські відозви. Прийшли до нього раз із відозвою протиалькогольного товариства «Відродження», не приватно, а як до директора установи. Відозва зверталась до народу, щоб не нищив свого здоровя алькоголем, не витрачував на марне тяжко запрацьованого гроша на отруту і т. д. Наш діяч ані не моргнув і підписав.

Кілька днів пізніше сидить у шиночку і попиває своє пивце. Підходить до нього один здивований земляк і каже:

— Пане президенте! (у нас від часу, як ми втратили республику і всі інші місця президентів, президентів є щораз більше) як ви можете пити? Я-ж бачив ваш підпис на відозві, де сказано, що алькоголь шкодить...

— Дурням шкодить — пробурмотів д-р К. Левицький.

— То випємо — сказав гість — на розвиток «Відродження».

*

Наш композитор Богдан Кудрик — скромна, тиха людина. У голові носить усю музичну енцикльопедію. Розсіяний, розмріяний, запальний у справах близьких його серцю. Підчас виступів Любки Колесси у Львові, д-р Кудрик написав рецензію на один її концерт. Приносить до редакції рукопис. Не рецензія, а диссертація. Але написана живо, цікаво. Редактор хоче її помістити і передає рукопис одному з членів редакції з дорученням «відповідно його скоротити». Журналіст читає, бере ножиці і відрізує великі клаптики паперу. Д-р Кудрик, що стояв поруч, сплескує руками, підносить їх угору як до молитви і кричить:

— Пане редакторе! Як ви можете так! Це-ж про Любку, божеську Любку! Писане кровю серця.

— До газети ніхто не пише кровю, тільки чорнилом — була ляконічна відповідь.

*

Одна наша авторка видала збірку новель. Критика між іншим зазначила, що у збірці є чимало прогріхів проти мови та стилю. Авторка прочитавши це, йде до одного вчителя української мови і літератури, якому давала виправляти свій рукопис і показує йому критику:

— Як ви могли залишити так багато помилок?!

Учитель на це:

— Бачите, пані, я був такий захоплений вашими оповіданнями, що читаючи їх, на помилки не звертав уваги.

Авторка теж була захоплена.

*

Коли Михайло Грушевський став редактором «Літ.-Наук. Вістника» заангажував він кількох молодих людей на співробітників, щоб «ніколи не бракло актуального матеріялу». Та часто виходило таке, що молодий співробітник не міг писати на завдану тему, бо не знав її. Припадали якісь роковини Ботічелі чи може у чужинній пресі писали тоді про нього. М. Грушевський доручив до найближчого числа написати статтю про Ботічелі М. Евшанові. Евшан, молодий студент, що ледве знайомився з чужою літературою, відповідає несміливо:

— Пане професоре! але я ніколи не бачив образів Ботічелі...

— Я теж не бачив подій з княжої Руси ані Гайдамаччини, а мушу про них писати...

Евшан узяв підручник з історії мистецтва і написав статтю. У ті часи у Львові ніхто не зважувався писати про мистецтво; авторитет Евшана ріс як на дріжджах.

ЧИ ЗНАЄТЕ, ЩО

це емблєма Видавництва
„Українська Рекляма„
яке видало
«ПРОВІДНИК ДО УКРАЇНСЬКИХ ФІРМ ТА ІНСТИТУЦІЙ В КРАЮ І ЗАКОРДОНОМ НА 1935-ий РІК. Показчик нашої торгівлі, промислу, вільних звань й інституцій в краю і закордоном. Спис чекових конт і телєфонів.
Ціна в краю тільки 3.50 зол., пересилка 0.25 зол. Для закорд. 1 ам дол.
Для замовлень:
Централя: «Українська Рекляма», Львів, Корняктів 1/II. ПКО 504.158.
Філія: Alex. Kyselytsa Paris, 19. Av. Georges Clemenceau, Vincennes (Seine), France.

ОБ
ОЛ. БЛАГОДІР
СТРОЄННЯ, НАПРАВА, КУПНО,
— — ПРОДАЖ, КОМІС — —
ЛЬВІВ, СИКСТУСЬКА, 11
ДІМ ШОПЕНА
ТЕЛ. 28-03

ВУГІЛЛЯ
ДЕРЕВО
КОКС
найдобірнішої якости доставляє
„НАРОДНА ТОРГОВЛЯ" ЛЬВІВ, РИНОК 36.
та склади: Ринок 36, Личаківська 155, пл. Бічевського 3, та Городецька 23.
Інформації: Бюро — Львів, Ринок 36,

КОСМЕТИЧНА ШКОЛА
Добряньской-Рогатин
Львів, вул. Галицька ч. 5.
чергові косметичні курси. Правні дипльоми. — Проспекти висилається.

КОВДРИ І ПОСТІЛЬ у найновішім виконанню із власної вирібні. КОЦИ, МАТЕРАЦИ по гуртових цінах. Висилка на провінцію до 24 годин. ВАНК, Марійська площа 6.

КОСМЕТИЧНІ КУРСИ
СТЕФАНІЇ ГАВРИСЕВИЧ
затверджені владою під проводом лікаря-косметольога і інженіра-хеміка (власна лябораторія). — — — — — — — — **Львів, Коперника 42 а.**
4-місячні курси, рівнож практика в кабінеті „Dinstinction"

Нова Хата
часопис для плекання домашньої культури
приносить у черговому році:

цікаву повість Сіґрід Бо
подорожні нариси Софії Яблонської
огляд нашого ужиткового мистецтва пера В. Січинського
ґрафольоґічний порадник під проводом Галини
косметичний порадник під проводом Ст. Гаврисевичевої
трикотарський курс із докладними рисунками стібів.

Колірові таблиці взорів — Аркуші взорів

Річна передплата 16.— зол.
Квартальна 4.50 зол.
Поодиноке число 0.80 зол.

Адміністрація: Львів, Ринок 39.

ПЕРЕДПЛАТА В КРАЮ:
Місячна 0·90 зол.
Чвертьрічна 2·70 „
Піврічна 5·40 „
Річна 10·— „
В ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ: Місячна 4·50 Кч., чвертьрічна 13 Кч., піврічна 25 Кч., річна 50 Кч. Поодиноке число 2·50 Кч.
В АВСТРІЇ: Місячна 1·10 шіл., чвертьрічна 3 шіл., піврічна 6 шіл. річна 11 шіл. Поодиноке число 0·60 шіл. або їх рівновартість в іншій валюті.
В ІНШИХ КРАЯХ: Піврічна 7 зол., річна 12·50 зол.,

ЦІННИК ОГОЛОШЕНЬ:
Звичайні (в рубриці „Оголошення") 30 сот. — В тексті (перед звичайними оголошеннями) 60 сот. — Остання сторінка (1/1) 660 зол. — 1/1 стор. в тексті 1.320 зол. — Перед текстом і на першій сторінці оголошень не приймаємо.

Ціни оголошень розуміється за одношпальтовий рядок (шир. 60 мм.) висотою 1 мм. Застереження місця на 30% дорожче.
ДРІБНІ ОГОЛОШЕННЯ по 10 сот. за слово. Перше слово і тов стий друк числимо подвійно. Найменше оголошення (9 слів) 1·— зол. Дрібні оголошення поміщується по вплаченні належитости готівкою або почтовими марками.

Адреса Редакції і Адміністрації: «Назустріч», Львів, Ринок 9. Тел. 76-14. „Nasoustritch", Lwów, Rynok 9. Pologne— „Nasustritsch", Lwów, Rynok 9. Polen.

Редаґує КОЛЕҐІЯ
Друкарня Беднарського, Львів, Ринок 9
Оплатę pocztową zapłacono ryczałtem.
Конто ПКО 153.558 «СМОЛОСКИПИ»
За редакцію відповідає АННА МУЧИЙ-БОДНАРОВИЧ

НАЗУСТРІЧ

ЧИСЛО 24

ДВОТИЖНЕВИК

ЛЬВІВ, 15. XII. 1934 Р

ЦІНА 50 ГР.

ЛІТЕРАТУРА • МИСТЕЦТВО • НАУКА • ГРОМАДСЬКЕ ЖИТТЯ

В цьому числі:

Гліб Лазаревський: Коли Грушевський працював найкраще на 2-ій стор.

І. Цурковський: Сфінкс Тургенєва — Марко Вовчок на 2-ій стор.

Р. Голіян: З вражінь перелетної птиці на 3-ій стор.

Молода німецька поезія на 3-ій стор.

Михайло Рудницький: З фабрики У. З. Е. на 5-ій стор.

Л. БУРАЧИНСЬКА

Відродини народньої ноші

«Яка ціль уводити народню ношу до балевої салі? — може хтось спитати. — Цеж уже відспівана пісня! Обовязковий свого часу народній стрій, що його мусіла мати кожна пані з товариства, відійшов у забуття. Так само перевелася вже вишивана сорочка з червоною гарасівкою, що нею чванилися передвоєнні студенти!»

Недавно тому підійшов до мене на вулиці кучерявий молодець, запитав по українськи як йому попасти до Акад. Дому, вказуючи при цьому на мою вишивану торбинку, що послужила йому дороговказом. Але кучерявий молодець саме приїхав із глибокої провінції і тому звязував усе, що вишиване з українським. Так само добре міг він наткнутися на чужинку, бо багато чужинок користується тепер засобами нашого народнього мистецтва для прикрас своєї тоалєти.

Народній стрій і вишивка зникли з нашого інтеліґентського побуту. У захопленні народньою ношею було у нас у свій час чимало незрілої романтики, що не видержала гострого подуву новіших часів. В міру того як ширшало наше життя, ставали реальними ріжні постуляти — марніли оці зверхні ознаки патріотизму. Та ось відродження народньої ноші має вільний шлях перед собою.

Відродження народньої ноші! Чи це можливе? спитаєте. Таж вона заникає по селах чимраз більше. Селяни занехують її, як і інші предківські звички — курні хати, сільських знахорів та неписьменність. Вона їм невигідна, як для нас інодї залишена у спадщині скрипуча стара софа. Дарма, що вона «прадідівська», «своєрідна» й «мистецька» (ноша а не софа!). Але свідчить про походження і соціяльний стан власника. Чи це приємно нашому селянинові, коли в містечку стрічає його по крамницях та урядах згірдна усмішка та нечемне, а то й грубе відношення!

Отже по селах народня ноша заникає. І ледви чи вдасться її втримати патріотичними закликами. Але не в цьому річ. Бо відродження її назріває не в наших селах, а в нас таки самих.

Це стало ясно кожному, хто відвідав вечір народньої ноші у Львово. Влаштований кооп. «Українське Народнє Мистецтво» та Т-вом «Укр. Захоронка» стягнув юрбу львівської публики, — наглядний доказ зацікавлення. На вечорі зявилися прегарні, рідкі зразки народньої ноші. Було 70 строїв, що заступали 16 повітів.

Їх ріжнородність була новиною для багатьох із нас. Та й не дивниця: всі ми знаємо стрій своєї рідної околиці і тільки всього. А тут наприклад виступила цікава бойківська ґрупа, що своєю оригінальністю вибилася понад усі інші строї. Два бойківські одяги з Волосянки (п. Крижановська) і зі Славська (п. Олександра Щуратова) так виразно носили на собі сліди татарських впливів, що сильветки згаданих пань були зовсім екзотичні. Або цікавий старовинний одяг із Заліщичини (п. Ірина Пежанська) із червоним вовняним завоєм зовсім нагадував східні жіночі намітки чи завої.

Д-р Олена Степанів-Дашкевичева в полтавському вбранні

Жюрі мало клопіт. По довгих нарадах (для яких воно розсудливо втікло із салі перед натовпом і посторонніми впливами) вирішило три нагороди признати за оригінальність одягу, за красу одягу і нагороду за виступ ґруповий. Оригінальним признало воно в першу чергу одяг бойківський (п. Олександра Щуратова), дальше рогатинський (п. Одарка Посацька), і поліський (п. Оля Стецюківна). Гарним і мальовничим признало старовинний одяг заліщицький (п. Ірина Пежанська), дальше борщівський п. Христі Терлецької й полтавський п. д-р Олени Степанів-Дашкевичевої. Групова нагорода (килим із робітні М. Хамули) припала міщанським одягам із Угнова, дальша, гуцульсько-покутським та яворівським.

Але де тут відродження нашого народнього строю? Цеж перший несміливий почин! — скажете.

Власне в цьому суть. Коли ми при першому почині зібрали такий перегляд народньої ноші, можемо вже говорити про відродження. Маємо вже сімдесять жінок (ох, вибачте, були й два мужчини в строях), що зрозуміли красу народнього вбрання, вишукали собі якесь відповідне для своєї постаті, спровадили його на цей день до Львова, не жаліючи ні коштів, ні труду. Багато теж приїхало (Угнів, Журавно, Яворів), не з нагоди якогось зїзду чи партійної конференції, а саме для того, щоби вивести народню ношу свого села.

І вивели її прегарно. Бо теперішнє замилування до народнього одягу ріжниться від давнього тим, що маємо вже зрозуміння для вірности етноґрафічних деталів. Всі ті речі, занедбані давніше, як зачіска і обув, виведено при кожному строю незвичайно дбайливо. І хоч яка була піднесена температура салі гуцулки зі самовідреченням похожали в теплих кожушках, угнівки в своїх хутряних «капотах», а бойвині в вовняних кацабайках.

бойкині в вовняних кацабайках. Pour être beau, il faut souffrir...

Які висновки з цього? Може вдасться нам ношу — виперту поступом цивілізації з села — защіпити в інтеліґентському таборі. Принайменше при святкових виступах та оказіях. Наприклад при концертових виступах, не тільки серед концертантів, але і публики. Відомо, народню ношу можна вважати непристосовною до міського вжитку. Годі вимагати, щоби хор співав, пріючи в битому сукні або кожухах. Але це вже завдання фахівців приспособити одяг до модерного вжитку. Здавалося, що може вечір народньої ноші принесе вже деякі спроби стилізації, тим більше, що Олена Кульчицька у своїй статті у 162 ч. «Діла» закликала до цього. Але окрім одного чорного полтавського вбрання, що було занадто понуре, щоби його можна було легко запримітити, не було й найменшої спроби.

Та це не шкодить. Головне, щоби був здоровий підклад — вірні типи народніх строїв, які міг би мистець модифікувати. Бо тільки мистці можуть братися до цього. Занадто це поважне й небезпечне завдання, щоби у ньому могли ляїки експериментувати.

Зрештою — модифікації народніх строїв нам уже відомі. Це всі ті цяцьковані «жупани», циганські спідниці й сорочки з «декольте», якими стараються самовільно, на свій лад приспособити народній стрій до інтеліґентського вжитку. Щож, кожний старається, як може! Недурно спитав мене один знайомий на вечорі, побачивши незвичайно стилевий полтавський стрій п. Ірини Павликовської:

— Хіба це справжній полтавський одяг? Він якийсь неначе стушований у колірах...

Оця власне суттєва прикмета полтавського одягу видалася йому чужою...

Коли почуєте слово еспанка, встає в вашій уяві чорне лискуче волосся з високим гребенем, широка, шовкова хустка з тороками, гнучкий стан. Так ходять еспанки до театру, бувають у себе, виїздять. А мені ввижається в майбутньому щось таке й при слові «українка». Широкі вишивані рукави, намисто на шиї. Або червона квітчаста хустка. Взагалі враження чогось яскравого, веселого, барвистого.

Головне: не потонути в сірій міській масі. Навпаки, замаяти серед неї оригінальною мальовничою цяткою.

П. Ірина Бонковська як молодиця з Яворівщини

П. Евгенія Вербицька в народньому вбранні з Якубова, пов. Долина

П. Христя Терлецька в народньому вбранні з Борщівщини

АНАТОЛЬ КУРДИДИК

ВІЗІЯ

Надійде й сталлю заговорить.
Пропаде: степ, нічліг, баштан.
Це все у скиби трактор воре
І перекине все к'чортам.

Між хуторі щодень, щоночі,
Зриваючи „колись" старе,
Залізно ритмами склекоче
„Одеса—Тегеран" експрес.

Вгорі (на молошній дорозі?)
Кидатиме крилатий зов
Літак-тримотор. Перевозить
Вечірну пошту на Херсон.

І над Дніпром пороги змеле
Гігантний електрівень млин:
Сторчатиме бетонний велит
До неба з весняної мли.

Міста — безмежні парки — будуть
Повязані вузлами шин —
На мокрому асфальті рудо
Заграють ромби ясних шиб.

А за шибками — сміх і люди,
У магазинах — мід і хліб
І кораблі в кожніський будень
Забісять море, як окріп.

І в сяєві реклям неону
У теплих дзвонах білих сіл
Ростиме нарід, що шоломом
Сягатиме до ранніх зір.

Що кожний вечір свої мрії
Антенами пішле в етер:
Гальо! Европі нині Київ
Передаватиме корцерт!...

ГЛІБ ЛАЗАРЕВСЬКИЙ

Коли Грушевський працював найкраще

Коли М. Грушевський вернувся на Радянську Україну зустріли його там окупанти ніби цілком добре. Повернули йому його садибу на розі Паньківської та Микольсько-Ботанічної, дали йому можливість працювати.

І з усім палом своєї надзвичайної працездатности з головою пірнув 58-літній діяч у саму гущавину наукової праці.

Він член Всеукраїнської Академії Наук на катедрі новітньої історії українського народу, він проводить працями окремих комісій: культурно-історичної, історичної пісенности, комісії Києва та правобічної України, комісії лівобічної України, комісії степової України, комісії Західньої України, комісії найновішої історії України, Археографічної комісії, комісії для вивчення історії української історіографії, проводить історичною секцією Академії Наук.

Крім цього він не тільки номінально, але й фактично, входячи в усякі дрібниці, редагує товстезні томи «Українського археографічного Збірника» і «Наукового Збірника» і збірника «За сто літ» і книжки «України» — цієї справжньої енциклопедії українознавства, створеної любовно-надхненими руками і по всіх цих збірниках розкидає безліч статтей, рецензій, оглядів.

Куди ходив Грушевський: Інститут Народньої Освіти в Києві

А безліч наукових засідань під його невтомним, завжди спокійним, завжди рівним головуванням.

Проте це все, так би мовити, урядова праця, а крім того є й своя власна, приватна: це V-ий том «Історії української літератури», це IX-ий том «Історії України Руси», що самі могли б запевнити дослідникові славу.

Але й цього за мало. Щоб — говорячи його словами — подати українському громадянству повний образ, в аспекті політичної мисли, величної і повної ваги історії України, він захоплюється пляном робити це за допомогою фільмового екрану, і безпосередньо стежить за текстом шости історичних сценаріїв, теми для яких з історії України він сам обрав.

*

У 1926 р. для катедри Грушевського відвели окрему садибу з великим гарним будинком на вулиці Короленка — колишній Великій Володимирській — під ч. 355. Там зосередили працю всіх комісій.

Це була, як потім писала більшовицька преса, кузня українського націоналізму, головний його штаб.

І пильно стежив керманич цього штабу за всіма відтінками фронту: тут треба підсилити наступ, там з цього приводу написати статтю, сказати промову, дати огляд.

Темно ще, ще блищать на небі, неначе золоті горішки, зірки, а вже світиться в кабінеті Михайла Грушевського, у кімнатці дослівно заваленій книжками та рукописами. Вже відблискує електрика на великій лисій, мудрій голові, вже вкриваються листки паперу таким характеристичним рішучим письмом.

— «Знаєте, зраня дуже добре працювати...»

Вже почало і на світ благословлятися, заводять своїх задумливих пісень і фабрики, просипаються люди, а старий професор пише і пише...

Зовсім розвиднилося, важко гупають на підлогу великі білі коти, що завжди сплять разом з професором, увіходять до кабінету дружина, дочка, пригашують притемнілу електрику, запалюють грубку, примушують професора снідати.

А згодом бадьоро вже рипить сніг під старенькими ногами.

В ранішньому тихому блакитно-рожевому повітрі мороз запушив і тонкі нитки телеграфічних дротів, і сумні галузі голих дерев Ботанічного саду і комсомольського — колись Миколаївського — парку.

Ось виринає ліворуч величезний темно-червоний будинок ІНО, колишній університет.

І здригаються срібні вуси. Це ж колись російські чорносотенці намагалися його, Михайла Грушевського, не допустити, відсторонити від науки...

А ось праворуч на Шевченківському бульварі теж великий жовтий будинок Всенародньої бібліотеки колишньої І-ої гімназії. Треба забігти туди, щоб розшукали, вибрали йому потрібні книжки.

Далі вулиця Короленка. І враптом мимоволі стукотить поривчастіше старе серце. Це так кожного разу, коли доводиться йти поруч цього білого з шкляною банею будинку, тепер Музею Революції, а колись, колись-то...

ІВАН ЦУРКОВСЬКИЙ

В соті роковини народин Марка Вовчка

Сфінкс Тургенєва — Марко Вовчок

Коли Шевченко називав Марію Марковичівною донею, то Тургенев схарактеризував своє відношення до неї родом свояцтва, «становищем дядька», як він висловився в однім листі до Герцена. Також в однім листі до неї висловлюється подібно, а саме в листі з мая 1859 р., в якому хоче дізнатися про приїзд Куліша до Дрездену. «Я у всім тім — пише він між іншим приймаю дуже живу участь тому, що я вас щиро полюбив: не так як К(уліш) — та неменше сильно, хоч у зовсім іншім роді».

В листі з 3. 6. 1860 пише Тургенєв до Анненкова: «Здѣсь также и Марко Вовчок. Это прекрасное, умное, честное и поэтическое существо — но зараженное страстію к самоистребленію: просто так себя обработывает, что кльочя летят».

В іншім листі пише про неї: «Таксамо симпатична і мила — і таксамо оригінальна... Мені здається, що їй не зовсім легко жити на світі, але у неї багато характеру, вона мовчазна і вперта — і сама себе їсть із жорстокістю».

Зновже Н. Огарьова після того, як Марковичі відвідали Герцена у Лондоні, пише про неї: «П-и Маркович видавався ніжним, навіть сентиментальним чутливим українцем; вона навпаки, була розумна, метка, різка, на вигляд холодна. Вона розповідала Герценові, що вийшла заміж шіснадцяти літ без любови, тільки бажаючи незалежности. Справді, Тургенев мав рацію, вона не була гарна, але її сірі великі очі були непогані, в них світились розум та український гумор; крім того вона була стрункa і вміла вбиратися із смаком».

Коли опісля пішли про неї сплітки і Герцен звернув на них увагу Тургенєва, то цей став рішуче в її обороні, відповідаючи Герценові в листі з 14. 11. 1860: «Ти знаеш, що я у відношенні до М. А. знаходжуся на становищі дяді або дядька і говорю з нею зовсім отверто. Я цілковито переконаний, що межи нею і П(асеком) нема рішуче нічого, і це переконання основується саме на тих психольогічних даних, про які ти згадуеш, але apparences — справді проти неї. І тому я став їй доказувати, що брати на себе невигоди відомого становища, не дістаючи його вигід, значить робити дурницю».

Одначе якийсь докір був і з боку Тургенєва, бо в листі з 8-го марта 1861 вона пише до нього з Риму: «Ви надто скоро обвинувачуєте. Як то ви можете в один день переміпитися? Коли б я писала все те, що я чула, скільки мені прийшлося б листів Вам написати таких з того часу, як Вас знаю. Ось тепер пригадалося мені, як говорив неодин: «Він не злий чоловік, але його можна примусити все зробити!»

У листі Тургенєва з 22. травня 1861 р. (гл. ч. 13. «Назустріч») є натяк на пізніший лист Марії Маркович писаний з Італії, який вона закінчила таким запевненням: «Вы пишете, что Вы мнѣ преданы и всегда будете, должно быть я Вам больше чѣм Вы мнѣ, а уже что навсегда то навсегда».

Зі згаданого листу Тургенєва видно, що вдача Марії Маркович була для нього доволі загадкова, дивна, та що він намагався таки її розгадати, виясиити і притому дійшов до деяких висновків.

У тому році 1861 Тургенев написав свою повість «Батьки і діти» і здається що вдачу Марії Маркович намагався перенести на постать своєї поетичної, доволі дивної і з симпатією змальованої Анни Сергіївни Одінцевоої, тільки що переніс її в інше оточення. Також зверхній її вигляд нагадує нашу письменницю: «Оглянувся молодий Кірсанов і побачив у дверях салі жінку високого росту, чорно вбрану. Вразила його великою гідністю у своїй поставі. Її наги руки звисали з поватом по обидвох боках стрункої постаті, з блискучого волосся спадали на плечі легкі галузки фуксії; ясні очі поглядали спокійно і розумно зпід насуненого на очі чола, а уста всміхалися ледви помітним усміхом. З цілого обличчя розходилося щось ласкавого і мягкого... Ніс мала дещо за грубий, як усі росіянки і барву шкіри не досить чисту; не зважаючи на те Аркадій мусів признати перед собою самим, що ще ніколи і ніде не зустрів такої роскішної жінки. Разураз чув в ухах звук її голосу. Навіть складки її сукні, як здавалося, інакше вкладалися на ній, як на інших, якось стрійніше і ширше, а рухи вона мала особливо мягкі і разом з тим природні».

Зверхній опис, як бачимо, згоджується з описом Огарьової, що зі свого боку покликувалася на погляд Тургенєва.

Про вдачу цієї жінки читаємо у повісті: «Дивною доволі істотою була Анна Сергіївна. Не маючи жадних пересудів, а навіть ніяких сильних вірувань, перед нічим не відступала нікуди не прямувала. Багато річей розуміла, не одно змогло її зайняти, але не вдоволювало її досита; не вимагала навіть, як здається, цілковитого вдоволення. Мала ум цікавий і одночасно байдужий: у своїх сумнівах не доходила ніколи до забуття про них, але також ніколи не каламутили вони її спокою... Веселкові барви, бували, ставали і перед її очима, але віддихала свобідно, коли погасали і не плакала по них. Фантазія її зринала навіть поза межі того, що за засадами звичайної моралі уважають за дозволене; але і тоді кров плила тихо як і передніше в жилах її гарного і... спокійного тіла»...

Вражає, що у тому часі, коли Тургенєв намагався розвязати загадкову вдачу Марії Маркович, він так само намагається вияснити загадковий і дивний характер одної жінки у своїй повісти (навіть вік тої особи такий самий, як Марії Маркович в часі написання роману); мимохіть насувається звязок між тими обидвома явищами. Довкола Анни Сергіевни йдуть таксамо сплітки, але вона надто горда, щоб ними тривожитися і вона теж експонується для чоловіка, з яким не лучили її жадні ближчі зносини, котрого не любила, а притому зверхні факти говорять проти неї та дають привід до сплітoк.

З осени 1862 р., як каже Ол. Дорошкевич. у відносинах Марії Марковичівни і Тургенєва настало розходження, не знати з якої причини; Дорошкевич здогадується, що воно сталося на ідейному ґрунті, бо вкінці 1860 р. настав розрив Тургенєва з редакцією «Современника» і провідниками журналу Чернишевським, Добролюбовом і Некрасовом, з якими Марія Маркович була одної думки. Знов же проф. Мазон на підставі нових листів, які він знайшов і почасти оголосив*), приходить до висновку, що кульмінаційним моментом їх приязні був рік 1861, отже вже після розриву Тургенєва з редакцією «Современника».

Всеж таки їх листування справді на деякий час припинилося. Та після двох літ, в р. 1864 Тургенєв знов цікавиться нашою письменницею, пересилає їй привіти в листах до інших осіб, пише листи до неї та відвідує її в її мешканні у Парижі, де вона жила разом зі своєю матірю. В листі до Н. Щербаня з 5. 5. 1864 він прохає поклонитися від нього Марії Маркович та запитати, чому вона не відповіла на його лист.

Про зустріч свою з Тургенєвим у Парижі 1864 р. Марія Маркович писала до проф. Єшевського: «Ви запитуєте про Тургенєва. Він у Бадені і здоров. Кілька місяців тому був тут і я його бачила. Він став якийсь неспокійний і роздражнений на все і на всіх, проти всього і проти всіх».

Цей його тодішній духовий стан, про який згадує Марія Маркович, відбився в його нарисі, чи краще у поемі в прозі «Довольно» — з підзаголовком: «Уривок із записок помершого мистця», написаний саме 1864 р.

Автор лучить фільософічні погляди свого мистця на світ та життя з особистими споминами про жінку, з якою мистець бавився у ріжних місцях Европи, в Росії, у стариннім соборі заграницею, у парку великого міста та над чужоземною великою рікою, вкінці в кімнаті у великому місті. Все те також місця, у яких Тургенєв зустрічався з Марією Маркович — Ахен чи Кельн, околиці Райну, Париж.

*) André Mazon: Marko Vovtchok en Italie d'après ses lettres à Ivan Turgénev.

ІВАН ТУРГЕНЄВ

ДОСИТЬ

«Досить»! — говорив я собі самому тоді, коли мої ноги від нехочу переступаючи по крутім косогорі, несли мене вниз, до тихої річки; «досить» — повторяв я, вдихаючи смоляний запах соснового гаю, якому свіжість надходячого вечору придавала особливу міць і гострість; «досить», — сказав я ще раз, сівши на порослім мохом сугорбі над самою річкою та поглядаючи на її темні і небистрі хвилі, над якими грубий очерет підіймав свої блідо-зелені стебла... «Досить!» — Годі кидатися, годі простягатися, пора стиснутися: пора взяти голову в обидві руки і веліти серцю мовчати. Годі пеститися солодким чаром неозначених, але привабливих вражінь, годі гнатися за кожним новим образом краси, годі ловити кожне лопотання її тонких і міцних крил. Все пізнане — все перечуте багато разів... знеміг я. Що мені з того, що у цю саму хвилину заграва все ширше, все яскравіше розливається по небу, наче розпалена якоюсь всепереможною пристрастю? Що з того, що у двох ступнях від мене, серед тиші, ласки і блиску вечора, в росистій глибині непорушного куща, соловій нараз зайшовся такими чарівними звуками, мовби до нього на світі не водилися солов'ї і він перший заспівав першу пісню про перше кохання? Все те було, було, повторялось, повторяється тисячу разів і як згадаєш, що все те буде продовжатися так цілу вічність — наче по наказу, по закону -- навіть пересердя візьме! Так...пересердя!

*

Ох, постарівся я! Раніше подібні думки і в голову мені не прийшли б — раніше, в ті щасливі дні, коли я сам запалювався, як заграва, і співав як соловій. Треба признатися: все прилягло довкола, усе життя поблідло. Світло, яке дає його барвам і значіння і силу, — те світло, що виходить із серця людини, — погасло у мені... Ні, воно ще не погасло, але ледве тліє, без проміння і без тепла. Пригадується, раз у пізню ніч, у Москві, я підійшов до закратованого вікна старенької церкви і прихилився до нерівної шиби. Було темно під низьким зводом — призабута лямпадка ледве блимала червоним огником перед старим образом — та неясно видно було одні тільки уста святого обличчя — строгі, скорбні; понура темрява нависла довкола і, здавалося готовилася придавити своєю глухою вагою слабкий промінчик зайвого світла... І в моїм серці тепер таке саме світло і така сама темрява.

*

І це я пишу Тобі — тобі, мій одинокий і незабутній друже, тобі, дорога моя подруго, котру я покинув назавсіди, та яку не перестану любити до кінця мого життя... Гай-гай! ти знаеш, що нас розлучило. Та я не хочу тепер нагадувати про те. Я тебе покинув, у цій далечі, у цім вигнанні — я весь перейнятий тобою, я як перше в твоїй владі, як перше почуваю солодкий дотик твоєї руки на моїй похиленій голові. Востанне підводячись із німої могили, де тепер лежу, я перебігаю тиким і жалібним зором усе моє минуле, все наше минуле... Нема надії і нема вороття — але й огірчення нема у мені і нема жалю — і ясніше за не—бесну синяву, чистіше за перший сніг на гірських вершинах, виступають, як постаті померлих богів, прегарні спомини... Вони не тиснуться юрбою, вони переходять тихими рядами, як ті закутані фігури атенських теорій, якими — тямиш? -- ми так милувалися на старих барелєфах Ватикану.

*

Я щойно згадав про світло, що виходить із серця людського та освічує все, що його оточує... Мені хочеться погуторити з тобою про ті часи, коли і в моїм серці горіло те благодатне світло. Слухай... а я уявляю собі, що ти сидиш передімною і глядиш на мене своїми ласкавими і майже до строгости уважними очима. О, незабутні очі! На кого, куди ви задивлені тепер? Хто приймає у свою душу ваш погляд — той погляд, що мовби то витікає з невідомої глибини, наче ті таємні джерела, як ви, і ясні і темні, які бють на самім дні тісних долин, під стінами скал... Слухай.

*

Це було в кінці березня, перед Благовіщенням, швидко після того, як я уперше тебе побачив — і, ще не підзорюючи, чим ти станеш для мене, вже носив тебе у серці — мовчазно і таємно. Мені довелося переїздити через одну з головних рік Росії. Лід ще не рушився на ній — тільки ніби підпух і потемнів; четвертий день тривала відлига. Сніг танув довкруги — разом, але тихо; всюди протікала вода; в рідкім повітрі бродив безголосний вітер. Однаково, рівна, молочна барва обливала землю і небо: мряки не було — але не було і світла; ніодин предмет не визначався на загальній білині; все здавалось і близьким і неясним. Залишивши свою бричку далеко позаду, я бистро йшов по леду на ріці — і, крім глухого гомону власних кроків, не чув нічого; я ішов, з усіх боків обхоплений першим умліванням і подувом ранньої весни... і помалу, з кожним кроком, з кожним рухом уперед, щораз більше підіймалась і росла в мені якась радісна, незрозуміла тривога... Вона потягала, вона підганяла мене — і такі міцні були її пориви, що я спинився, вкінці, в здивуванні мовби бажаючи віднайти зовнішню причину мого захопленого стану... Всюди було тихо, біло, сонно; та я підняв очі: високо на небі неслися ключем перелетні птахи... «Весно! здоровлю тебе, весно! — закричав я грімким голосом: — здоровлю вас, життя, і любов, і щастя»! і в ту саму мить, з роскішно поривною силою, подібно як цвіт кактусу, несподівано виринув у мені твій образ — виринув і станув, чарівно яскравий і прегарний — і я зрозумів, що я люблю тебе, тебе одну, що я ввесь повний тобою...

*

Я думаю про тебе... і багато інших споминів, інших картин стає передімною — і всюди ти, на всіх дорогах мого життя стрічаю тебе. То зявляється мені старий російський сад на збіччу горба, освічений останнім промінням літнього сонця. Із за сріблистих тополь виглядає тесана крівля панського будинку з тонкою смужкою рожевого диму над білим димарем — а в паркані фіртка ледве відхилилася, ніби хто потягнув її нерішучою рукою — і я стою та жду, і гляджу на ту фіртку і на пісок садової доріжки — я дивлюся і зворушуюся; все, що я бачу, мені здається незвичайним і новим, все ов!яне якоюсь ясною, пестливою таємністю — і вже прочувається мені бистрий шелест кроків — і стою я весь сторожкий і легкий, як птах, який щойно склав крила і готов пурхнути знов — і серце горить і тріпочеться веселим острахом перед близьким, перед надлітаючим щастям...

*

То бачу я старинний собор у далекім, прегарнім краї. Рядами стоїть тісно богомільний народ; молитовним холодом, чимсь важким і сумовитим віє від високого, нагого зводу, від великих, уверх розгалужених стовпів. Ти стоїш біля мене безмовно і безучасно, наче ти мені чужа; кожний склад твого темного плаща висить непорушно, як викутий; непорушно лежать ясні відбитки квітчастих вікон у твоїх ногах, на витертих плитах. — І ось міцно зрушуючи тьмяне від кадила повітря, внутрішно нас зрушуючи, тяжкою хвилею перекотилися звуки органу — і ти поблідла і випрямилася — твій зір торкнув мене, зсунувся вище і піднявся ід небу, — а мені видалося, що тільки безсмертна душа може так глядіти і такими очима...

*

То зявляється мені інша картина. — Не старинний храм придавляє нас своєю суворою величю; низькі стіни невеликої затишної кімнатки відмежовують нас від цілого світа — Що я кажу! Ми одні, одні у цілому світі; окрім нас двоїх нема нічого живого; за тими приязними стінами морок і смерть, і пустка. То не вітер вие, то не дощик рине потоками; то скаржиться і стогне. Хаос; то плачуть його сліпі очі. А у нас тихо і ясно, і тепло і привітно; щось забавне, щось по діточому невинне, метеликом — не правда? — пурхає довкола, ми нахилилися одно до одного головами, і обидвоє читаємо гарну книжку; я почуваю, як бється тонка жилка в твоїх ніжних висках, я чую, як ти живеш, ти чуеш, як я живу, твоя усмішка родиться в мене на обличчі раніше, ніж у тебе, ти відповідаеш безумовно на моє безмовне питання, твої думки мої думки — як обидва крила одної і тої самої птахи, що потонула в лазурі... — останні перегороди впали — і так успокоїлась, так поглибилася наша любов, так безслідно щезло всяке розеднання, що нам навіть не хочеться зобмінюватися словом, поглядом. Тільки дихати, дихати разом хочеться нам, жити разом, бути разом... і навіть не мати свідомости того, що ми разом...

РОМАН ГОЛІЯН

З вражінь перелетної птиці

Забагалось мені модерної відпустки, а була гамарня. Шість тижнів мандрівки. З поїзду на поїзд, з авта на авто, з ноги на ногу. Багато людей довкола і ніодної близької. Багато вражінь і майже ні хвилини для себе.

Нині в Берліні, завтра в Кельні, позавтра у Франкфурті над Меном, попозавтра в Люксембурзі...

У Берліні був я в Масютина. Людина бється мов птах у клітці. Клітка: матеріяльні умовини. Стара і все нова пісня української літератури, мистецтва, науки. Ясно, чому українська культура така дуже «кліткова» і робить боками.

Тріюмфальні ворота селянського конгресу в Гослярі

Масютин робить реклямові афіші і етикети для берлінських купців та фабрикантів, а у вільних хвилинах дозбає в дощі, — одна штука коштує кількадесять марок. Дотепер видовбав Мазепу, Хмельницького, Скоропадського, а в пляні має ще: Сагайдачного, Дорошенка, Виговського, Полуботка, Орлика... Ну й берлінські афіші.

— Вибачте влізливе питання: Чи праця для українського мистецтва виплачує Вам матеріяльно хоч частинно Ваш труд?

— Це „Unbeschriebenes Blatt“ усміхається мистець, що має обличча подібне до покійного Петра Івановича Холодного і сумні, змучені очі бухгальтера.

У вітальні на креденсику статуетки Гітлера та Скоропадського, посередині Мазепи.

— Не сваряться?

— Пертрактують, — усміхається Масютин.

*

У Гослярі, перед тріюмфальною брамою селянського конгресу, стоять довгими рядами стійки гітлерівських штурмових відділів. Від ранку до ночі сиділи вони в снігу, в ряд холоду і густої молошної мряки.

— Не холодно? — питаю одного з них.

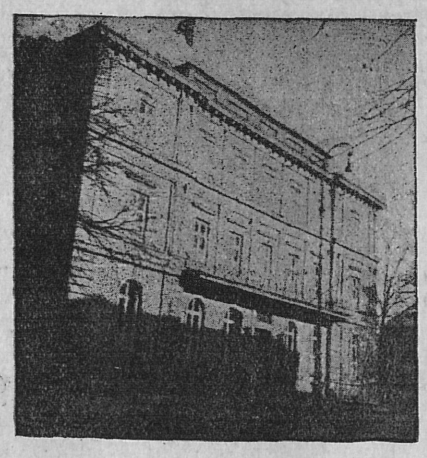

«Брунатний Дім» Гітлера у Мінхені

— Не має значіння. Маємо наказ — стояти.

Вірю, що коли б йому наказали стануть на голові, — стануть би.

Така сьогодні ціла Німеччина.

*

У Франкфурті над Меном, на одному з головних майданів, стоїть величезний тригранний стовп — памятник, освітлений вночі зі середини. Освітлений тому, щоби видно було надпис-сентенцію самого Гітлера, що в одній із своїх публікацій, сказав недавно приблизно таке:

Автор на австрійсько-німецькім кордоні у Баварії

«Батьківщину слід любити не лише словами, але коли треба, то й життя за неї віддати».

Сентенція стара як світ. Хто це сказав уже і повторили тисячі газет мільони разів. Геродот, Цезар?... А проте для такої сентенції будують у Німеччині памятники. Щоб мала на чому триматись.

Але чому не будують памятників для тих, що дійсно своє життя віддали за батьківщину?

*

Модерний віденський бар, призначений для обдирання чужинців зі шкіри. (Віденські підприємці щораз більше подібні до індіян).

Я і вона.

Вона платна танечниця. Дівчина з очима Бриґіти Гельм.

— Давно ви вже в тому барі?

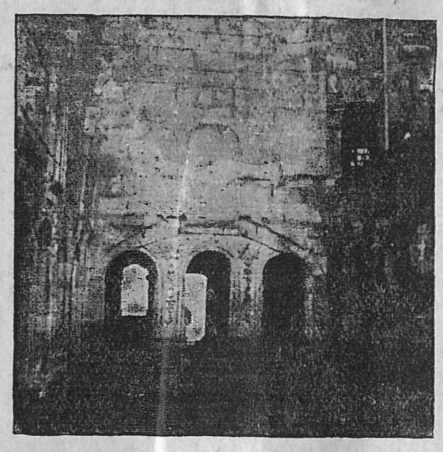

Фраґмент «Порта Ніґра» у Тревірі

— Вже рік.

— І добре?

— Мусить бути добре. Маю старих батьків на утриманні. Замісць вчити в школі, мушу обтанцьовувати череванів.

— ???

Показує мені документ з фотоґрафією. Зазначений докторат фільософії.

— Одинока можлива ще посада, якщо хто має гарні ноги, — зітхає, щоби за мент розсміятися. І химерно тягне за руку:

— Ходім гуляти.

Яка шкода, що в нас так багато індіян, а так мало барів. Виплатилось би всім жінкам з гарними ногами робити докторати.

*

Трієр. Стара, римська палата імператорів, що з орлами, на чолі своїх легіонів добрили колись аж сюди.

Нині залишились лише звалища і сяк-так законсервована башта палати. Porta Nigra

Блукаю по камяній галерії. Може тут, саме тут між цими двома етруськими стовпами, лицем до атріюм, стояв колись Цезар...

Молода німецька поезія

HERBERT BÖHME

ЛЯНҐЕМАРК

Довгі ряди горбків, в цім світі домів останніх,
Борозни піль вузькі, у ночах насипані тьмяних,
Крізь браму похмуру й нічну тисячі молоді йшло,
Із словом одним на устах, чуючи слово одно:
Німеччина!

Слово з хрестів вироста, кличе й мов подув зліта,
Із засівів ярих зроста, слухайте мати й дитя!
Рветься й шукає вночі, з чорних, засипаних нір,
Напружені руки живий стяг піднімають до зір:
Німеччину!

І посів багатий могил знов пориває до діл:
Плодом і ти і я.
Горби вівтарями вколо і мов найспіліший колос
Служу і я,
Німеччині!

Мертвих заносять піски, та спогад триває у нас,
Про те, як палали серця, заки їх погляд погас,
Над могилами пісню свою, мельодію вічну гудуть:
Ніколи мене не забудь, лишися зі мною тут,
Німеччино!

HANS SCHWARZ

МАРІЄНБУРҐ

Ті, що в сірих заховались мурах,
То були мужі наказів власних,
Що на танці поглядали хмуро,
Та сміялись з тих, хто грізно страшив.

Їх відвага на щиті хрищатім,
Що його не всім двигнути дано,
Лиш одному вміли поклонятись,
Не зрікаючись своєї шани:

Проти сходу, що лякав розбоєм,
Де гуділи бурі й вітер віяв,
На стіні каплиці замкової
Із дитятком ставили Марію.

Із землі вона колись повстала,
Щоб обіти боронити строгі,
Все готова вирушати далі,
Світла в безчисленних перемогах.

Королева між жінками всіма,
У намітці шлюбній і у злоті,
Опускає вії над очима,
Жде на лицарів своїх зальотних.

Та нікому не дарує слова,
Горда, забира коштовні речі,
Лиш жінки родючі благословить,
І всміхненна на зігнуті плечі.

пер. С. Гординський.

Чути стукіт підкованих закаблуків. До ґалерії простують два парубки в одностроях.

— Donnerwetter! як це все ще добре тримається! Можнаб повставляти вікна і касарня першої кляси!

— Аж шкода, що така порожня стоїть.

Цікаво обстукують мури.

Дійсно! Чому не зробили тут дотепер касарні?

Або криміналу.

Для 70% відвідувачів, що обстукують мури, виписують на них свої незабутні персоналія і плюють згори на голови прохожим.

Саме при тій веселій консерваторській функції залишив я обох зматорів старовини.

*

Кольонія.

Дві особливости з якими мусить познайомитись кожний чужинець: Стара катедра і ще старша кольонська вода. Maria Farina Gegenüber.

На дорозі між катедрою та перфумерією „Gegenüber“ стрінув я третю особливість.

Молодість. Називалася Марія, але не Фаріна. Пахнула не кольонською водою, але перфумами

Я вдавав турка, що загубився в місті.

Вона вдавала, що розуміє по турецьки.

Але до „Soir de Cologne“ не дійшло. Познайомила мене зі своїм чоловіком, фабрикантом бандажів.

Мав руки, як боксер і ноги, як футболіст.

Це була для мене четверта особливість Кольонії.

АРЕТА

ОЧІ

Марія збожеволіла. Моя кохана дівчина пропала на все.

Тепер сидить вона сама в кімнаті у кровю помазаній одежі та мучить павука. Звідки це замилування до таких жахливих, вирафінованих знущань на тих сотвореннях? Де поділася її вражлива, дитяча душа, що не дозволяла нікого скривдити? Мій біль гостріший від болю, з яким клав би я її в домовину.

Бліде прозоре обличчя, розплетені русяві коси, одіж у неладі, тремка постать мов тінь, це моя колишня кохана. Перед годиною найшов на неї приступ. З розгону цілим тілом і головою вдаряла до стіни і сміялася так, що я тремтів. Регіт її нагадував чомусь сковит собаки.

Тепер заспокоїлась. Найшла павука. Мучить його. Я ніколи не любив тих сотворінь, але знущатися? Цеж негідне людини!

— Годі Маріє — кажу спокійно відчиняючи двері — залиши павука, не муч! Забий краще!

У смертельному страху почала відступати під стіну, млою застелені її колись прегарні очі поблискували несамовитим огнем. Коли я переходив біля вікна, впав на мене сніп світла.

— А, ти маеш сині очі. Такі сині — промовила безвучно, сіла на підлогу й дальше почала мучити свою добичу, яку досі сильно тримала в затисненій жмені. З її лиця в одній хвилині щез жах і тривога. Була тепер байдужа до всього.

Я повернувся й вийшов зачиняючи двері. В сінях стояла її мама.

— Так, ви можете до неї підійти, маєте сині очі. Мене просто ненавидить. Взагалі боїться людей з чорними очима. Що за причина того всього? Дійсно годі збагнути — говорила мама Марії сухим, звичайним голосом, як про щось, до чого вже всі здавна звикли.

Тихенько позад нас відчинилися двері й Марія не запримітивши нас вийшла в сад. Вона нікому з людей нічого злого не робила, навпаки боялася всіх, тому їй дозволяли ходити куди хотіла. Я пішов назирцем за нею. Бігла в сторону, де була величезна купа ріща. Приклякла. Я підглянув. Зловила вужа й тримала його одною рукою. Другою виривала колючки з тернини й пробивала ними вужа так, що бідне сотворіння від голови здовж хребта до кінця хвоста мало повбивані раз за разом колючі шпильки. Я не міг заволодіти собою і крикнув її над головою.

— Маріє! Кинь!

Вуж вирвався їй з рук і пропав у кущах, а Марія дістала свіжий приступ. Товкла головою об дерево і ранила собі тіло до колючого дроту.

Тоді я пригадав собі таке:

Був сірий весняний день. Я вийшов з Марією на прохід. Як були вже ми коло брами, вулицею перейшов якийсь чоловік. Нічим не ріжнився від інших людей, але повірте, що як що справді істнує чорт, то певно має саме такі очі, як він мав. Марія скрикнула і вхопила мене за рамя. Ми пішли в протилежну сторону і ніколи про це не згадували. За якийсь час я вертався у місто зі сусіднього села. Ішов стежками понад річкою. Це була закутина, де нечасто показувався хтонебудь. В одному місці були кільчасті дроти ще з часів війни. Я почув там сковит собаки. Біла з чорними лапками собака дерлася дротом угору. З грудей і мордочки краплями стікала кров. Це зацікавило мене. Що за причина, що собака рветься немов скажена, хоч добичі ніде не видно, а обійти навколо дріт зуміє не лише собака, але і найдурніший кіт.

Я мав уже крикнути голосно на пса, але нараз побачив під кущем чоловіка, якого чомусь раніше не запримітив. Присягну, що поміж ним і звірятем істнував якийсь звязок. Він дивився пильно на пса, а той на смерть калічив собі тіло. Не знаю, чи це був той самий чоловік, якого ми бачили, але напевно був такий самий, себто мав такі самі очі. Нічим неоправдана відраза до тієї людини змусила мене сховатися за деревами і відійти непомітно. Але якже я здивувався, коли доходив до першої частини містечка і побачив його як входив до середини якоїсь хати. Чи знав ще коротшу дорогу?

Але тепер, саме тепер, коли Марія розбиває собі голову до колючого дроту, а я стою безрадний, свідомий, що все пропало, чому саме тепер чую схожість, ба навіть тотожність її голосу зі сковитом білої собаки?

Чим довше приглядався я мукам Марії, тим більша розпука огортала мене й я вже був близький того, щоб і собі товкти головою до колючого дроту. Я переміг себе й пішов просто з ніким не попрощавшись.

Виходив уже з містечка на поле, як побачив тоту саму хатину, де тоді щез той дивний чоловік. Біля хати якийсь сивий дід чистив рів, подальше шумів лан пшениці.

Я поздоровив старця.

— Чи ви тутешні?

— Так, пане!

— Можете сказати мені чия се хата?

— Це моя хата пане!

— Ваша? А хтож тут живе?

— Ніхто пане! Уже сім років я побудував собі хату в місті, а тут ніхто не живе. Це старе, запущене. Ховаємося тут часом перед дощем у жнива.

— Ви помиляетеся дідусю. Свого часу я бачив чоловіка, що тут заходив у хату. А тоді щойно сніг щез. Далеко було до жнив.

— Може якийсь зайшлий, що не мав де переночувати. Але пождіть, тому місяць я також бачив як з хати, а може з поза хати вийшла була дівчина. Русява з довгими косами. Такі коси тепер уже переводяться. Але що вам пане, ви хорі?

Я був гірше як хорий. Коли отямився, вийшов до хати, перешукав усі закутки, горіще, пивницю, не було ніякого сліду. З усіх сторін віяло пусткою.

Я ледве попрощав дідуся і чимскорше пішов шляхом у сторону залізничого двірця.

Я нічого не думав і не старався розяснити собі цього. От краще тікати з того проклятого місця, щоб забути про все.

. . . . . .

Скоріш, ніж сподівався я, перестав я йти безцільно вперед погодився з долею, почав думати про себе, згодом призабув цілу цю трагічну історію з молодечих літ. У мене була жінка й діти. Жилося нам гарно, я визбувся хоробливих мрій великоміського панича.

Треба мені було поїхати до столиці по товар для моєї великої вже в тому часі крамниці. Туди я нерідко заїздив. В дорові стрінувся випадково зі знайомим з містечка, де колись жила Марія. Від нього я довідався, що вона вже давно в домі божевільних.

В одному моменті прийшла мені велика охота її побачити. Ох! Не з сентименту. Просто прийшла охота тому, що я любив колись займатися всім, що було якесь чудне.

Пішов.

— Ви спізнилися — сказав мені начальний лікар. Її сьогодні вранці поховали.

Я зблизився до дверей.

— Стрівайте — зупинив він мене. Тут залишилось дещо по ній. Якщо визнаетеся на тому, то зробіть щось з цим. Я в тій ділянці зовсім ляїк.

Лікар пішов попереду по дорозі говорив голосно до себе весь час ми переходили з одного коридора у другий. Чи не заразився від своїх пацієнтів?

Відчинив двері. На підлозі в комірці були поскладані якісь різьби.

Я нахилився і відскочив. На мене з півсмерку у комірці дивилося дві десятки очей сатани.

Минуло декілька хвилин, заки я переміг себе і з уданим спокоєм приглядався тим дивам. Перше, на що я звернув увагу, це був велитенський павук модельований з хліба. Препогане страшне сотворіння, але весь жах малювався на лиці цієї фігурки. На лиці, бо голова у нього була людська, а очі, ах очі! Чи забуду коли в житті ці очі? Це були очі чорта чи може й людини, що скривалася в крайній хатині містечка, де колись жила Марія. Таких павуків було більше ріжної величини. Подальше стояли різьби з дерева. Прегарним, але яким страшним твором була ящірка! Ящірка з головою й очима людини. Тут була відбита, немов відфотоґрафована іронія. Пекольним сміхом викривлена одна половина уст, примкнені очі, для яких нічого не було святого, застигле чоло, для якого не було тайн. Ще дальше вуж. Як незвичайно відтворена хитрість! Але годі!

— Професоре! — крикнув я — це жахливе!

— Безперечно! Але зробіть що з цим. Тут довше це не може лежати, бо нема місця. А хіба признаете, що ці різьби мають дещо з мистецтва!

Засміявся.

— А чи ви хтось з рідні покійної?

— Так! Брат — сказав я без надуми, щоби не позбавили мене тих скарбів.

— Заберете це?

— Очевидно! Подзвоню лише на авто.

. . . . . .

— Куди їхати? — спитав шофер.

— Їдьте, по дорозі скажу! — Але саме в тій хвилині я пожалував гірко, що це все забрав. Куди їхати? Кудись, де можнаб те запроторити. Але хто візьме такі речі? Хто? Я мушу зараз усього позбутися, бо почуваю себе ніяково. Як позбутися, як?

Авто жене, мигають будинки й я читаю на дверах: «Музей».

— Стоп, стоп! Це тут!

Виносимо обережно з шофером усе нагору і складаємо перед здивованим директором.

— Чи це для музею?

— Так!

— Кілько жадаете за це?

— Грошей? Алеж нічого. Віддаю вам зовсім задармо!

— Вибачте добродію, але ви хіба непритомні! Цеж дуже цінні речі.

— Тим краще! Беріть, коли даю.

Записав поквапно моє імя і прізвище та просив переповісти собі історію різьб. Я вимовився браком часу, але обіцяв полагодити все писемно. Згодився. Подякував ще раз і ще раз і відпровадив на сходи.

— Директоре — сказав я — але не дивіться часто на ті речі. Не дивіться передовсім вечором при світлі.

Він зробив здивовані очі, засміявся тихо, але якстій скрив усмішку. Не знав, що відповісти.

. . . . . .

Я пішов і почув себе направду спокійним аж дома. Але по двох тижнях, як я мав вже списану історію різьб Марії і ніс на пошту для музею, перечитав у часописі, що директор музею збожеволів.

ВІКТОР ГЮГО

ВАТЕРЛЬОО

Ватерльоо! Рівнини важкі і похмурі,
Наче плин, що кипить у заповненій урні,
В цім околі із долів, лісів і горбів
Розмішалось смертельно багато полків.
З того боку Європа; французи — з тамтого.
Борикання! Герої покинуті Богом;
Ти втекла, перемого, без щастя в бою.
Ватерльоо! Я плачу і з сумом стаю!
Ті останні герої, останньої з воєн
Показались великі в земному підбої,
Двацять тронів розбили, крізь Альпи і Райн
Перейшли, просурмивши із краю у край!

Вечоріло. У битві зажертій і чорній
Він гадав: перемогу в атаку загорне.
Вже тримав Велінґтона, втиснувши під ліс,
І щоразу дивився в люнету, кудись,
В осередок, де темні й розбурхані лави
Поспілались у звоях жахливих гущавин,
То на обрій — мов моря зловісну габу.
Враз гукнув він: Груші йде!
— Ні, Бліхер це був!
То надія зрадлива поля поміняла
І зростав щохвилини розхрістаний галас,
Аж квадрати знесли нам англійці з гармат
І поля, під тремтіння не стягів, а шмат,
Замінились під крики смертельних агоній
На розпалену пропасть, на горно червоне,
Де, мов мурів відламки, летіли полки
І спадали, мов спілі, важкі колоски,
Барабанщики росли, в розвіяних гривах,
Із розірваним тілом, у ранах жахливих.
Різанина злощасна! У безладі цім
Кожен чув тріпотання борні у руці;
За горою стояли гвардейські когорти;
Це — найбільша надія й незрівняна гордість!
Гей-же! Гвардію дайте, гукнув — і вони:
Гренадієри у ґетрах своїх повстяних,
І драґуни, й улани, мов римські легіони,
Й гармаші, що тягнули колесами громи,
У кольбаку вдягнуті і в гладжений каск,
Ті усі зпід Фрідлянду й Ріволі, нараз
Зрозумівши, що смерть їх чекає похмура,
Свого бога вітали, незрушного в бурях,
Мов би криком єдиних лиш уст: Вів ль'Емпрер!
І без шалу, під бубни, з незламністю черг,
Під картеччю англійців, весело і сміло,
Увіллялось те військо цісарське в горнило.
Ах! Довірившись гвардії, Наполеон
Спосеріг, як дорогу величніх кольон
Враз гармати плювками сірчаними вкрили;
І дивись, як по однім у вирі жахливім
Ті ґранітні й крицеві полки його військ
Розтоплялись, як тане над ґранею віск.
Проходили стоїчні, з рукою на зброї,
І ніхто не подався. Лежіть-же Герої!
Та задержали армію звали їх тіл
І з ваганням вона приглядалась. Тоді,
Як звичайно із криком одчаяним кличе
Велитенське Безладдя, з ляклівим обличчям,
Що, бліде, й найвірнішим накликує жах,
Що в лахміття зміня несподівано стяг,
І в хвилини нежданні, мов привидом димним,
Вироста серед армій розгоном нестримним,
Метушня між військами нежданно знялась
І руками сплеснула в розпуці. Спасайсь!
Утікай, хто лиш може! О, ганьба! З тим криком
По полях, розшалілі, розгублені, дикі,
Мов би подув єдиний над ними подув,
Поміж фіри вантажні й фурґони в пилу,
Котячись у провалля і поміж житами,
Без плащів, карабінів, орлів, у безтямі,
Ветерани тікали від пруських шаблюк,
Трясучись, із сльозами, все кинувши з рук.
Як злітає під вітром запалена стріха,
Так нежданно вся Армія зникла Велика
І поля, де так мріем, побачили мить,
Як тікали герої, що били ввесь світ!

Проминули, літа по земних тих загонах,
Ватерльоо! Площино пуста й похоронна,
Ти, яку нищетою наповнив та Бог,
Ще тремтиш від розгрому й ґігантних тривог!
Імператор дивись, як котився цей побіг:
Піхотинців, їздців, прапорів і по пробі
Гризота наповнила сумління ущерть.
Підійняв він долоні: Забрала все смерть!
Королівство, мов скло, розтовклося вже марно.
Чи це, Боже, на те, щоб пізнать твою кару?
Та тоді серед стрілів, під шум метушні,
Він почув, наче гомін, у відповідь: Ні!

пер. С. Гординський

ВІКТОР ГЮГО

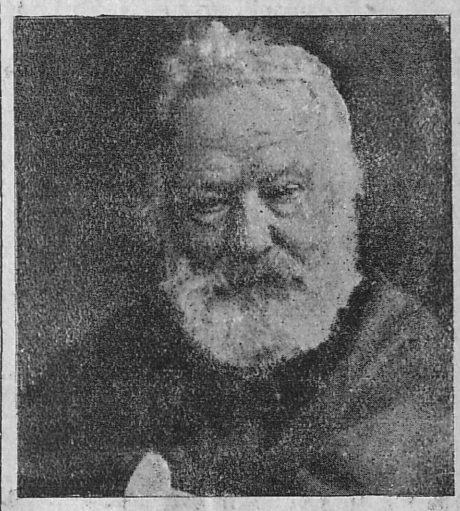

Найдете серед поважних критиків Віктора Гюго і таких, що називають його ґенієм і таких, що називають його ґрафоманом. Правда не лежить посередині Поезія не має нічого спільного із золотою серединою.

Ось поема про одну з найбільших битв у всесвітній історії. Можете не відчувати ні її поваги ні величі. І у найбільших битвах, що рішали про напрям історії люди різались і вмирали так само, як у найменших, що не рішали про ніщо.

Досі пишуть у нас такі поеми. З таким самим палом і завзяттям. Чи краще? — прирівнюйте. Віктор Гюго може знов «актуальний». Він умів єднати найвеличніший патос із найбільше проза їчними проявами та предметами буденщини. Невпинно переспівував Біблію і часописну хроніку. Це такі сміливі речі що за них можна назвати поета ґенієм або ґрафоманом. *м. р.*

ЙОСИП СТАДНИК

З останніх днів Рубчакової

Камянець Подільський. 15 років тому. Парк під Народнім (колись Пушкинським) Домом. Під осінь. Листя дерев жовтіє й опадає... На одній з лавочок сидимо; Катерина, я та один старшина УСС. Вона приїхала з поблизького села Зінькова (4 км. від Камянця), де від кількох місяців проживала. Приїхала, щоб поділитися радісною новиною свого одужання із тяжкої хороби. Гріється на осінньому сонічку. Весела, жартівлива, хоч на обличчі помітні сліди перебутої хороби. Роспитує про театральні справи. Лине думкою на сцену, та не знає де було б їй краще працювати, тимпаче що Камянець сподівається приходу польських військ. Майбутнє вкривається хмаринами непевности... Всеж рішила лишитися на місці, бо ще не зовсім здорова...

Просила, щоб я відвідав її, бо лишається в Зінькові сама-саміська. Я обіцяв.

Минув тиждень. За той час війська УСС і увесь уряд УНР. подалися на Схід... Камянець заняли польські частини.

К. Рубчакова в «Ой не ходи Грицю»

Згадав я свою обіцянку та пішов у Зіньків. Був дуже радий, що зустрінуся з Катериною...

От уже бачу хату, де живе вона. Як побачить, мабуть вибіжить... Вона завжди така привітлива. Вже під хатою. Мабуть помітить крізь вікно, — з радісним окликом відчинить двері...

Та мої сподівання не справдилися. Тиша. Заходжу в сіни, стукаю в її двері. Ніхто не відповідає. Може це не тут? Може я помилився? Напроти теж двері. Стукаю туди. Ні голосу. Відчиняю...

— Вибачте, чи тут живе пані Рубчакова?

У відповідь бачу, як усі приявні здивованими очима дивляться на мене...

Я повторяю вдруге:

— Чи тут живе пані Рубчакова?

— Вона тут жила, — відповідає хазяйка, несмілим, притишеним голосом.

— Виїхала куди, чи як?

— Вчора ми поховали її...

Я омінів. Не вірю своїм ухам.

— Як це так? Таж вона була вже зовсім здорова. Яж бачився з нею в Камянці.

— Як вернулась, знов занедужала і...

У чужої людини появилися на очах сльози... й не давали їй говорити...

По важкій мовчанці вона схаменулася.

— Сідайте, пане. Може ви будете родич Покійної?

— Ні, я добрий її знайомий.

— Так мабуть вам відомо, де проживають її діти. Дайте їм знати, що вони сироти. Покійна перед смертю згадувала їх безупинно. Лишила для них дещо; золото, якісь перли, тощо. Це все у мене. Просила віддати це Наді та Славі. Це доньки Покійної. Напишіть, хай приїдуть.

— А був хто на похороні з міста?

— Нікого. Поховали ми самі. Добра Покійна була. Царство їй небесне!

— А деж цвинтар? Піду туди.

— Ген-ген на горі. Це далеченько. Тай вже вечоріє. Хіба другим разом.

Високо на далекій горі видніють у вечірньому тумані чорні хрести... Під одним із них спочиває вічним сном улюблена колись артистка Катерина Рубчакова!..

Замісць свіжої китиці на забуту могилу, такої як діставала вона за життя на сцені скромна цвітка теплого спогаду.

ГАЛИНА ЛАЩЕНКО

ГОСТІ

В неділю до панства Барницьких зібрались гості. Майже всі приїхали з міста ранішнім поїздом. Їх приваблювала ця тиха вілля двома можливостями: побачити господарів — милих і ласкавих людей, в домі яких завжди так по родинному захисно — і подихати свіжим повітрям, далеко від міського диму й чаду.

Барницькі видко чекали гостей: усе чисто, святочно, в вазах квіти, але трохи тривожно, як буває в ті дні, коли в домі багато гостей. Напередодні зарізали курку, чорну задирливу курку, на яку довгенько вже скоса поглядало око господині. Побачивши такий злочин, Олеся, шестилітня дочка господарів, розплакалась.

— Не плач, дитинко! Її не зарізали, а вона сама вмерла, — казала бабуня, не знаючи вже що придумати, щоб заспокоїти свою улюбленицю.

— Правда, бабусю?!

— Але ж кажу тобі, дурненька, що так. От смішна дитина!

Маленька Олеся повірила й заспокоїлась.

Роля нинішних господинь нелегка: і привітати, і поговорити, і слідкувати, щоб ніхто не нудився і в свій час обід і вечерю приправити. І старенька мати помагає й сама пані Ольга метушиться на всі боки: то посидить з гостями, то в кухні, то в їдальні щось приправляє.

Господар із приїзжими улаштувались на веранді, курять, розмовляють живо і просто. Впливає гарна погода і миле товариство.

В дверях веранди — мала тінь: Олеся. Видко хоче вийти до гостей і соромиться. Зупинилася в дверях, у руках крутить мячик... і соромливо всміхається.

А, Олесю, добридень! Ну, та й велика ти стала дівчинка! За три місяці, що тебе не бачив, так витягнулась!

— Підійди до мене, Олесю, — закликала одна гостя, повна та вбрана пані.

— Ну, яке ж воно миле! Яке убраннячко на ній гарне!!! — і за цим прийшов гучний поцілунок.

Від цієї дами так сильно чути було перфуми, що дівчинка аж здивувалась.

А от пана Курцевича вона давно знає. Він їх давній знайомий, називає її «Метеликом» і завжди привозить дарунки.

Олеся сміло до нього підійшла.

— А оце тобі, Метелику, за те, що читати навчилась, — і у дівчинки в руках гарненька бомбонієрка. Розглядає з цікавістю, а мячик випав із рук і покотився з веранди вниз по сходах, побіг, підскакуючи, по доріжці і скочив на кльомбу. Там і зупинився серед півників.

— Володю, на одну хвилинку, — почувся голос пані Ольги.

Господар підвівся: — Вибачте, панове, за хвилину вернусь, а покищо залишаю вам мою маленьку господиню. Дивись, Олесю, бав гостей» — і вийшов.

Дівчинка оглянула всіх і поспішила поділитися з присутніми найважнішою подією дня:

— А у нас сьогодні курка вмерла. Захворіла і вмерла і бабуся зварила з неї зупу.

Двері відчинились; в них зявилась господиня:

— Панство, прошу до їдальні! Зупа на столі.

Прага.

ЛЮІДЖІ БОНТЕМПЕЛЛІ

МАНАСТИР МОВЧАНКИ

В Італії, на північ від Аости, споглядають із стрімкої гори в долину сірі, холодні мури. Манастир мовчанки, місце мертвецького спокою. А все-ж за тими холодними, сірими мурами бються серця, живі людські серця. Відокремлені від світа і його радощів. Хто втік сюди? Аскети — ті, що зневірились, чи може ті, які стягнули на себе такий тягар вини, що не було іншого виходу як оця мовчалива покута біля відкритої могили.

Олексій, Медард і Яків при праці постійно трималися оподалік інших черців. Вони не знали один одного раніше у світському житті. А проте — неначеб їх доля була повязана незвичайними нитками — якийсь непереможний внутрішній гін зводив їх завжди разом: москаля Олексія, старого, біловолосого, отупілого; парижанина Медарда, з вузьким, расовим обличчям й неспокійними очима, та русявого німця, Якова, з тривожно розгубленою душею.

Тепер вони знову стоять разом і впялили в себе очі. Весняне сонце продідило густі маси снігу на недалеких горах. Удолі долина роскішно зеленіє й цвіте. Небо блакитне наче в казці і серце кожної людини живіше вдаре в грудях. Хочеться говорити, кричати, сповідатись! Але заки уста відкрилися, черці нагадують собі заповідь: мовчати! Вони-ж взяли це на себе на решту свого життя.

Сонце минулося. Знову прийшла зима і в долині лютувала страшна пошесть. Вкінці й у манастирі почала шаліти смерть. Могила прибувала за могилою.

Ігумен не знав ні одного свого черця з призвіща ні звідки він походив. Щойно як хтось умер треба було отворити запечатані листи або вислати їх на подану адресу. Так трапилося, що п. Лепен, префект поліції в Парижі дістав рівночасно до прочитання три сповіди. В першому запечатаному листі стояло:

«... Я втік від цього світа, бо не хотів, щоб суд присяглих у Парижі судив душегубство та щоби не пропала слава шанованої родини.

«В 1902-ому році був я секретарем посольства в Парижі; молодий, елегантний і... легкодух. Дня 19-го січня познайомився я на одній шаленій маскараді в Мулен-Руж з чудовою жінкою. Після того ми вечеряли в сепаратці готелю Ексцельзіор. Обоє і надалі в масках, бо красуня на цьому безумовно настоювала. Раптом вбіг старший пан дуже шановного вигляду. Я не мав часу запамятати собі його обличчя, бо моя товаришка блискавкою витягнула малий револьвер. Чужинець і я разом пробували ми відібрати від неї зброю. Нараз упав стріл. Жахливий крик забренів у моїх вухах. Світло згасло, а кілька хвилин пізніше біг я в розпачливій утечі здовж вулицями; бо-ж я добре знав, що в хвилині пострілу я стиснув рукою ручку малого револьвера... Віктор Мелярден».

П. Лепен потряс головою і казав принести собі з архіву префектури стару, сильно запорошену пачку актів. З поспіхом листкував сторінки. Так! Дня 19-го січня 1902... Згоджувалось, тут був звіт про загадочне душегубство невідомої в готелі Ексцельзіор. Ах, тоді підозрівали секретаря Медардена, бо на тій маскараді в Мулен-Руж бачили його недовго передтим з невідомою і тому що на другий день він безслідно пропав з Парижа...

Але тут є ще один запечатаний лист з Італії! П. Лепен розірвав його і прочитав:

«... Я не зголосив того, що вбита в готелі Ексцельзіор була моя найбільш укохана дружина. Вже від довшого часу мав я прочуття, що вона — молода, гарна і спрагнена життя — не погорджує малими пригодами. Щойно 18-го січня приїхали ми з Петербурга в Париж, а вже 19-го заскочив я її в готелі з замаскованим мужчиною при інтимній вечері. Вона витягнула револьвер. На мене? Ми змагалися з нею. Раптом вхопив я ручку зброї і стріл попав в її груди. Так я став її душегубцем! Таки ще тієї ночі я відїхав, але не вернувся до своєї батьківщини тільки непізнаний пішов до цього манастиря мовчанки...

граф Олександер Велюга».

Дуже схвильований підвів п. Лепен зір від тих рядків угору. Їйбо цілий вік оба ці нещасні мужчини, жили в уяві, що вони душегубці. На жаль, один з них мусів ним бути, хочби тільки з необережности.

Ще один запечатаний лист? Хто-ж це знову зголошується? Ця третя сповідь була така:

«... Я відразу знав, що станеться нещастя. Мабуть я нещасний у поспіху замість справжньої пляшки лікеру, що її замовила замаскована парочка в сепаратці взяв через помилку пляшку з сірою отрутою на щурі! Мужчина не пив ще з неї, але гарна пані напевно. Тому вона була така бліда, як старий пан прийшов до сепаратки. І вона напевно сама застрілилася зі страшних болів. Бо я добре знаю, що після короткого змагання вона взяла в руку револьвер і швидко рішившись спрямувала його до своїх білих грудей й зараз таки чути було постріл. Я був такий переляканий, що вилучив світло. Налякані оба панове втікли. Коли потім прийшла поліція, я розуміється ні чичирк і сказав, що нічого не знаю. Кляту пляшку з трійлом я вже раніше сховав, а обі чарки на лікер виполокав і викинув на подвіря. Пять літ після того волочився я по світі як цькований собака. Але тепер я в манастирі, де ніхто не змусить мене говорити...

Яків Міллер,
колишній кельнер у готелі
Ексцельзіор (Париж).

*

«Трійло?«. П. Лепен, префект поліції в Парижі аж підскочив і знову з поспіхом листкував старі акти аж знайшов протокол секції.

Але навіть найдрібнішого сліду трійла не знайшли у свому часі в тілі вбитої гарної невідомої. Таким чином і цей третій, кельнер Яків Міллер, закопав своє життя за манастирськими мурами через власну уяву.

Лепен вислав пильну телеґраму до манастиря на північ від Аости. Відповідь була ляконічна:

«Три імена, про які ви телеґрафували, тут невідомі».

Перекл. **о. б.**

*) М. Бонтемпеллі — один із передових сучасних італ. письменників ур. 1878 р., колись проф. літератури. Редактор журналу «900». Найбільше відомі оповідання «Інтенсивне життя», «Діяльне життя», «Модерна Ева», «Дама моїх мрій», теж песи та критичні студії.

Новеля, яку тут подаємо у перекладі, нагадує дещо манеру Піранделля, який пробує поєднати психольоґічну проблему із звичайною сензацією.

МИХАЙЛО РУДНИЦЬКИЙ

З фабрики У. З. Е.

Да було це так... Ні, ніхто не знає, як родяться ідеї, що дивують усіх своєю простотою й ясністю і до яких інші не доглупались. Може ніколи точно не будемо знати, як це два, три чи чотири тихі, а ревні коломийські громадяни відважились вложити свої гроші в першу Українську Загальну Енцикльопедію.

Бо ніхто не признається нині, що сміявся з них щиро, як можуть вони

Алігієрі Данте

братись за діло, до якого не зважилась приступити ніодна наша культурна та наукова установа. Прийшла ця ідея спочатку з Кракова від Богдана Лепкого. А туди з Варшави. Видавець польської енцикльопедії (якийсь Гутенберґ чи інший друкар) подумав собі, що добре було б перекласти польський текст на українську і інтерес готовий. Кліші готові, ну, а це найважніше.

Великий це був день, коли перші редактори української енцикльопедії рішили, що українознавство мусить зайняти в ній стільки місця, що інформації про кожний нарід у його рідній енцикльопедії.

оловним редактором вибрали д-ра І. Раковського. Не тільки тому, що емерит має за багато часу, але з огляду на його спеціяльність, совісність і чесність. Природознавство займає досі по-

Лірник із лірою

ловину енцикльопедичного знання, а совісність і чесність прикмети дуже рідкі.

Ґудз був неодин; *нпр.* підобрати співробітників. Видавці поставили домагання, щоб співробітників із відомим іменем було якнайбільше; тоді громадянство матиме повне довіря до видання.

Добре серце проф. Раковського раде було б теж приєднати їх якнайбільше. І мали ми їх сотню. Досі проклинаємо цей день, коли деяких запросили з огляду на ім'я і становище.

Ех! бути вченим і спеціялстом і писати для енцикльопедії коротко, просто

Суботів, церква Б. Хмельницького

й ясно це часто зовсім ріжні речі. Видавці означили точно розміри видання — 3 томи. Минуло три роки і досі деякі спеціялісти пишуть так, якби писали до 24-томової книгозбірні.

Євангелію не рукопис шлють; і застерігаються часом, що поправляти нічого не можна, а тут із 3-ох сторінок їх тексту треба добути три рядки! Сердяться редактори, автори і видавці. Місяці минають на скорочуванні та переписці «гасел» до нічого непридатних.

Журавель

Жалуються видавці, що не дотримала редакція обіцяного речинця закінчити твір. Так було з редакторами всіх енцикльопедій. Обіцюй в імені 60 співробітників! Коли тільки один спізнить рукопис — уся робота зупиняється. А наша енцикльопедична фабрика штудерна. Десяток співробітників у Празі, Варшаві, на чужині, редакція у Львові, друкарня у Станиславові, адміністрація у Коломиї. Перегони довкола світа ще й без літаків.

Знаємо багато хиб своєї праці; більше, ніж наші критики. Головне лихо пішло з того, що треба було починати друк не маючи в руках усього матеріялу. При кожній букві вирінали нові сумніви, а завертати було запізно. Сотні невирішених питань залишилось досі. Від букви «Г» треба було відректись харківського правопису, бо були в ньому суперечності.

И— перестало істнувати на початку слів, бо так казав новий харківський правопис. Д-р Сімович досі підскакує на кріслі, коли чує, «інший». Очищували правопис з нісенітниць.

І наче на глум, мов на спомин, залишили з нього «апостроф». Досі сміємось. Транскрипція чужих слів неустійнена, бо ніхто не найшов ще простих, загальних законів, — блукаємо наомацьки. Те, що др. Сімович, мовознавець, не сидів постійно при коректі у Львові теж вилізло нам в неодному місці боком.

Великий сфінкс б. Гізе

Їйбогу! досі лаємо один одного. Та для розваги скільки помилок повинаходили у чужих славних на ввесь світ енцикльопедіях — і в Ляруса і в Маєра, Брокгавза, навіть у британській (у чеській т. зв. Масариковій енцикльопедії оженили старого Квітку-Основяненка з Лесею Українкою, а в британській поховали Кльод Фарера ще підчас війни, хоч він досі живе. А у 5-томовій польській — Trzaska—Evert—Michalski — читаєш „Sahajdaczny u kozaków godność wojskowa, która odpowiadała naszemu hetmanowi polnemu" (ціна понад 400 зол.).

Йойкали, але і сміялись. З власних дурниць і чужих. А найчастіше при т. зв. пацифікації. Так називали ми дні перед висилкою скрипту до друку. Треба було всі рукописи скорочувати до означених розмірів. Тоді панував принцип «Тут продають свіжі риби».

Купець-жид зробив собі вивіску з таким написом. Приходить до нього сусід: «Навіщо слово «*тут*»?» Він замазав. За день питається інший його знайомий: «Навіщо «*продають*»; ясно, що

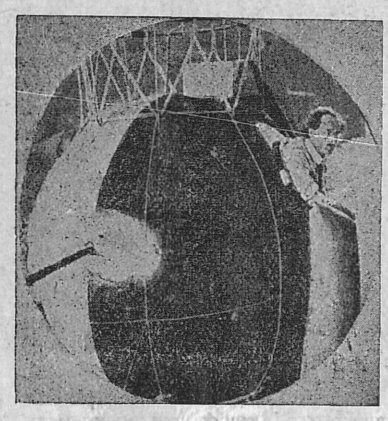

Піккар у свому аеростаті

коли крамниця то продають»! Купець замазав «продають». На третій день інший: «Що значить «*свіжі*» риби? Або порядний купець продає несвіжі!?» Ку-

А. Канова: Амор

пець замазав «*свіжі*». Нарешті приходить останній знайомий: «Нащо тобі вивіска? Твої риби і так чути на другу вулицю».

Листок за листком переходив з рук до рук і кожний член редакції викидав із тексту все, що вважав за зайве. Таким робом статтю про «Пашу» (для худоби) після пяти перерібок з 12(!) сто-

Коломия, «Народній Дім» видавнича централя У. З. Е.

рінок рукопису скоротили до... редакційного коша. Сміху бувало тоді не менше, як коли приходив лист від кожного обуреного автора, чому так не шанують його спеціяльности, бо його спеціяльність таки найважніша.

Можна було теж умерти від заходів деяких достойників, щоб до енцикльопедії попала їх фотографія. Найбільше щастя мали ті, що доступили тієї чести через помилку. Бе є і такі. Але фотографія як доказують конкурси краси, на безсмертність впливу не має.

Намовляв я головного редактора, щоб замість гонорару вимовив собі у видавців дохід із суплементу. Написавби до 1000 наших визначних людей, яких фотографії в У. З. Енцикльопедії нема, що це прикра помилка, що він хоче її направити і прохає прислати на кошта кліші і місця 10 зол. Дохід був би певний як табличка множення.

Ось голозна причина, чому багато буде покривджених. Др. Раковський не згодився на такий дипльоматичний проєкт і вина паде виключно на нього.

Першорядним питанням ставало завсіди питання пропорції: чому про пса треба написати більше як про Петрарку. Дехто з читачів такої книги як енцикльопедія гадає, що чим більше місця

Маорський вождь

для когось, тим більше чести. Але є і ганебні імена, які треба втягнути туди і пояснити: хто вони такі.

Редаґування енцикльопедії насунуло безліч сумнівів, які можна би списати як постуляти найближчих 20 літ. Наша наукова термінольогія все ще засмічена недоладними перекладними дивоглядами, які треба б заступити новими словами, а не завсіди можна це зробити без порозуміння із спеціялістами.

Словників чужих мов нема. Щонебудь перекладаєш — усе мусиш добувати з власної памяти словники рідної мови і поодиноких спеціяльностей складені заазбучно — найти потрібне слово можеш здебільша тоді, коли його вже знаєш.

Трагічне становище було теж у тому, що ми були відрізані від Наддніпрянщини у своїй праці. Не було змоги перевірити деяких фактів, найти доступу до матеріялів, джерел.

Українська енцикльопедія ставала нераз тільки галицькою, поневолі. Але тільки з огляду на обмежений матеріял. Коли йде про її частину «Україна» в оглядах то пять зшитків з українознавства належать до найкращих зразків з погляду чистоти мови та стилю.

Фабрика У. З. Е. могла б мати девізу із слів Ґонкурів про Фльобера: «Вирізує ліс, щоб зробити коробку до сірників». На ці три коробки пішло багато термітя, вогню і диму.

В. Шекспір

Хто найде в них іще трохи тепла, нехай знає, що воно залишилось із запалу скромних людей і що без приватної їх ініціятиви енцикльопедії не мали б ми раніше, ніж — державної самостійности. Окрема велика заслуга — редакційних секретарів. Ніхто не вмів так ніжно, так дипльоматично, так настирливо до самих печінок добиратись до авторів і редакторів У. З. Е., коли треба було добути рукопис і коректу.

Японське мистецтво

Цікаво, чи буде хто читати цю книгу так само як читає інші і чи видавці не підуть через неї з торбами. Саме вчора зайшов до редакції У. З. Е. один із нечисленних її «виплатників» і каже: «Коли вже випустите останній зшиток енцикльопедії? Бо надходить зима і нема що читати». Та ще цікавіше, чи ввійде з неї дещо до чужинних

Едґар Деґа: Танцююча зірка

енцикльопедій, де знають про нас досі обмаль.

Чи зможе хто занятись постійною інформацією чужинних енцикльопедій про Україну — сумніваємось. Найкраще могла б це робити сама фірма У. З. Е.

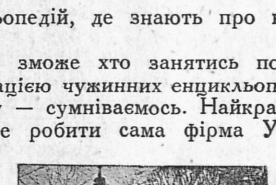

Яворів, ст. церква

а вона щезне вже цього року разом із своєю фабрикою.

Шуму вона не зробить ні в нас ні на чужині.

Щастя було б, якби бодай дійшла вона до всіх чужинних бібліотек, наукових товариств і енцикльопедій.

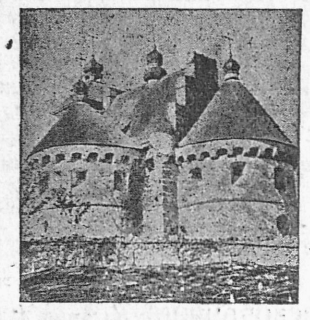

Сутківці, церква з XV в.

Юрбою, як на війні, не зробиш наступу на ці досі недоступні для нас твердині.

Ясно одно: що не більше знатиме завсіди світ про нас, ніж ми про нього. А заки багатомільйоновий нарід не купує щороку енцикльопедії бодай у 100 тисяч примірниках то не знає він про світ майже нічого.

МОРІС МЕТЕРЛІНК

НАШІ СНИ Й БУДУЧЧИНА

Більш четвертини нашого життя минає нам у країні, де не нависли над нами важкі закони накинені нашим простором із трьома вимірами. Не маємо правда, свідомости, що перед нами відчинились двері у новий світ, в якому не живемо за дня; але поводимось у ньому так, якби ми не були ніколи вязнями простору та часу. Знечевя, зовсім не дивуючись, перелітаємо найбільше віддалені місця; матерія стає переливна, прозора та пружка, мов повітря; тяжість не істнує; минуле і майбутнє зливаються з теперішністю; наша звичайна льогіка йде шкереберть — не кажучи вже про сила інших анормальних прояв.

Коли перечитаємо наукові пронизливі студії, признаємо, що таємне царство снів, що займає майже половину нашого життя, не видало досі ніодної із своїх головних таємниць. Тут хочу тільки на хвилинку зупинитись над взаєминами снів і будуччини, — питанням, якого вчені ледве торкнулись.

Сни повстають з орґану чи із сполуки орґанів, які на яві є майже зовсім під контролею нашої свідомости чи пак розуму; себто під тою частиною нашого «я», що заздро відмежувалась від решти всесвіту, з яким має тільки дрібні, необхідні звязки, дуже точно перевірювані. У сні цей орган виборює собі свою самостійність, визволюється від головних пут від яких залежне наше «я», блукає свобідно по безмежі. Таким робом тратить понятя двох оман, найбільше необхідних при обороні нашого малого особистого життя, тих оман, що закривають нам вічну теперішність і вічну всеприявність усього — і які звемо часом і простором.

Досвіди вже ствердили, що мозок визволений сном, у своїх мандрівках по вічній теперішности — а це-ж справжній час — надибує там не менше будуччини як і минувшини. Він перемішує їх. Він не бачить уже тої уявленої, а проте гострої лінії, яку проводить між ними в імя розуму. Він не відріжняє вже того, що ми зробили від того, що зробимо, того, що ще не здійснилось від того, що вже впало на нашу голову і вертається до нас — хоч і не здаємо собі з цього справи — з такою самою масою віщувань як і споминів.

*

Дозвольте мені навести один із клаптиків власних снів для прикладу. Сниться мені, що в Бельгії їдучи до міста Ґан скороченою дорогою, приїзджаю до міста, якого не пізнаю. Якийсь молодець при воротах церкви повідомляє мене чемно, що я у Брюж. Хочу ввійти до церкви, але він, не знаю чому, не впускає мене туди. Розмовляємо і він заявляє, що він — син одного з моїх приятелів. За останніх 20 літ я зустрічався з тим приятелем рідко і його сина не бачив ніколи. Нараз з церкви виїзджає автобус і туди всідає цей молодець. Автобус зривається з місця стрибком, закручується і йде перекидом. Більшість із подорожніх ранені, між ними теж син мого приятеля.

Який місяць пізніше зустрічаю цього приятеля. Каже мені в розмові, що три тижні тому, його син, якого знаю ще дитиною, впав жертвою автобусового випадку. Щойно вернувшись до хати пригадую собі свій сон і заглянувши до записок переконуюсь, що ця подія трапилась два дні після мого сну.

Такі сонні марива або прояви підсвідомости — несподівані і незрозумілі. На дві доби раніше повідомляють вони мене про нещастя якогось молодця, якого навіть не знаю. Не пробую навіть розяснювати такої загадки. Може це тільки звичайний збіг обставин; не хочу такими анекдотами когонебудь переконувати. Ви повірите в них тільки тоді, коли вони вам самим трапляться і докажуть вам, що вони можливі і не такі то рідкі, як дехто гадає.

*

Мусите сами розвивати в собі память снів. Це досить легко, але не сподівайтесь чудес або незвичайних провісток, про які читаємо у метапсихічних журналах. Навіть не заохочую вас до них, бо великі пророцтва рідко віщують веселу подію. Отже, у нормальнім житті сензаційна або велика подія не трапляється щодня, навіть найкращий віщун не може нічого заповідати, коли нічого не діється.

Зрештою наше підсвідоме «я», якому ми покищо — заки не будемо знати щось точніше — приписуємо ці мандрівки по Невідомім так немов би цікавилось тільки дрібними фактами і не журиться загальними ідеями або важливими передсказами.

Не гадайте теж, що ваші сни мають за мету попередити вас кілька днів раніше про щось добре чи погане. Досі ще не знаємо, навіщо вони істнують і вони не дбають навіть, щоб ми могли ними покористуватись. Вони попереджують нас тільки припадково, непримітно. Тимто із сотні записаних снів зберете може дві-три окрушки будуччини.

А користь практична з них майже ніяка, бо дуже важко, майже неможливо рішити, чи те, що видається нам майбутнім не запозичене з минулого. Щойно коли провісний знак здійсниться, ми стверджуємо, що він був поважний і якби ми хотіли слухати всіх тих, що ніколи не здійсняться то ми не мали б сміливости ворухнути хочби лівим мізинцем.

*

А все-ж це цікавий експеримент. Він відкриває нам царину зовсім невідому, а це має завсіди свою вартість. Він учить нас, що коли виплекаємо у собі зусиллям деякі притаєні сили то всі можемо більш-менш стати віщунами. Не знаємо лишень як далеко такий експеримент може нас завести.

Завдяки ньому нахиляємось над одною із найдивніших проблем всесвіту: будуччини, що істнує заздалегідь, не згадуючи про все те, що звязане з нерозгаданим питанням вільної волі. Байдуже, чи передбачений нами якийсь факт — незначний, буденний. Загадка залишається так само незглибна і могутня, бо вона ставить як передумову, що десь там у вічності істнує повна, завершена і ненарушна теперішність, яка перед нами ще не вирнула.

Пляшка, яку бачив я нині у своєму сні, як вона впала, дарма, що вона впаде насправді аж за три дні, це така сама незвичайна і незбагенна таємниця, як передсказаний упадок великої держави на триста літ раніше.

Перекл. з фр. **о. о.**

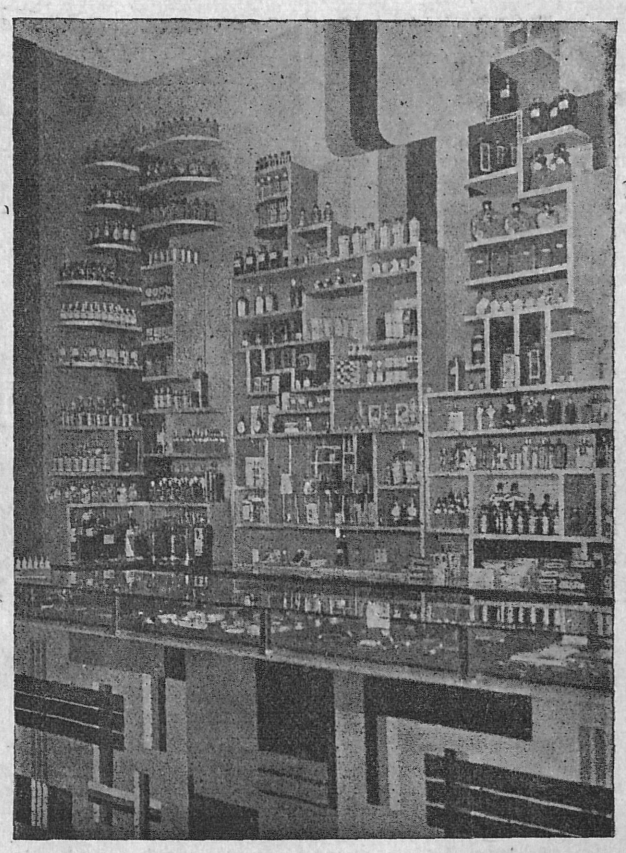

ЛОТОС
Львів, Сикстуська 21. Тел. 12-58
ПЕРФУМИ
косметична галянтерія, господарські товари

ЗАМІТКИ Й РЕЦЕНЗІЇ

Rufe in das Reich. Die heldische Dichtung von Langemarck bis zur Gegenwart. Verlag „Junge Generation", Berlin 1934. Стор. 400.

Кожний, хто слідкує за сучасним західньо-европейським літературним рухом, не може поминути цієї антольогії молодої німецької лірики. Поети цієї антольогії — не генії, а лиш талановиті рядовики великої літератури, та не про це нам іде. Вони дають незвичайно характеристичний документ доби, повний життя і стихійної сили. Вже сам розклад матеріялу звертає увагу: він складений не за авторами, а циклічними історичними розділами, що відбивають у собі духа нової Німеччини перед і по її народженні, за двацять останніх літ. Герберт Беме, упорядчик тієї антольогії, пише, що ріжниця між ними й іншими поетами та, що вони до творення ліричного слова йшли несамотньо, а в похідних лавах нової Німеччини. Вони — звеличники свого часу й вістуни нового.

Дух цієї нової Німеччини повстав ще в стрілецьких ровах Великої Війни. Самі заголовки розділів показують етапи його розвитку: Дух Лянґемарку, Війна і приятелі, Версай, Вітчина палає, Роки недолі, Бажання зміни, Нарід хоче до народу, Приготування до вибуху, Революція, Вожд... і т. д. На цьому тлі — нова природа і нова людина. Агітаційна поезія — скаже хтось! Справді, але не в тому розумінні, в якому деякі наші патріотичні поети стараються брак поезії заступити великими словами, гадаючи, що цього досить. Ніколи ніяка тенденція не забиває поезії, якщо це лиш справжня поезія, а не лиш вірші. Доказ цьому не лиш ця антольогія, де всеж переважають справжні поети але, коли хочете, й докази з супротивного боку — і «Челюскін» Пастернака, і „W przeddzień" Лободовського і «Сім Провінцій» Семенка. Отож ми тенденційність залишаємо на боці і нас цікавить найбільш те, як даний поет підходить до теми, як він її лірично організує. Автім, будьмо щирі: на безтенденційну поезію нині місця нема, а та що ще є, невимовно нудна!

В антольогії багато заліза, стягів, пястуків, крови, мечів, смолоскипів — мало не на кожній сторінці. Ця поетична чета, що представляє свої вірші, підходить до поезії зовсім по новому. Не можна навіть говорити про якісь поетичні напрями, — це пряме змагання віддати в поетичній формі настрої німецької сучасности. Тому та поезія таба безпосередна й вдарає просто в почування. Щоб дати її зразок, не треба навіть вишукувати між нею славних і відомих поетів, а досить узяти перших з берега: кожний з тих творів дає відчути того нового духа.

Хоч наскрізь своєрідна, німецька поезія має усеж багато спільних рис із сучасними молодими поезіями інших народів. Теж і з українською. Може навіть більш, як інші. *С. Гор.*

КОСМЕТИЧНІ КУРСИ
СТЕФАНІЇ ГАВРИСЕВИЧ
затверджені владою під проводом лікаря-косметольога і інженіра-хеміка (власна лябораторія). — — — — — — — — **Львів, Коперника 42 а.** 4-місячні курси, рівнож практика в кабінеті „Dinstinction"

НОВІ ВИДАННЯ

ПОВІСТЬ, ОПОВІДАННЯ, НОВЕЛЯ

Петро Дереш. **Карійська гребля.** Львів, 1934.

Франц Коковський. **Людська вдячність** та інші веселі оповідання. «Українська Бібліотека». Накладом Івана Тиктора. Львів, 1934.

А. Чайковський. **Полковник Кричевський.** Історична повість із XVII-го віку. Накладом Видавничої Кооперативи «Хортиця». Львів, 1935.

ІСТОРІЯ, СПОГАДИ

Велика Історія України. Зшиток 11. XXV. Виговський і Юрась Хмельниченко. XXVI. Петро Дорошенко. XXVII. Іван Мазепа. Ст. 481—528. Видання Івана Тиктора. Львів, 1934.

ПОЛІТИКА, ПУБЛІЦИСТИКА

Святослав Доленга. **Скоропадщина.** Накладом Модеста Куницького. Варшава, 1934.

ПОДОРОЖІ

Осип Назарук. **Венеція.** Катедра св. Марка. Палата дожів. Бібліотека Української Народньої Обнови. Львів, 1934.

ТЕАТР

Ф. Устенко-Гармаш. **Майська Ніч.** Комедія на 3 дії. (За повістю М. Гоголя). Накладом В-ва «Нове Село». Львів, 1934.

СПОРТ, ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ

Д. Козицький. **Як таборувати.** Видавництво «Український Пласт». 1934.

РІЖНІ

Селянський Календар на 1935-ий рік. Накладом Видавничої Селянської Кооперативи «Нове Село». Львів, 1934.

Історичний Календар-Альманах «Червоної Калини» на 1935-ий рік. Накладом Видавництва «Червона Калина». Львів, 1934.

Наші співаки серед чужих

Наші оперові артисти Марія Сокіл після виступів у Берліні і Зенон Дольницький після виступів у Чехословаччині — випадково зустрілися на спільних гостинних виступах у познанській опері 1. грудня. Бачимо їх під афішею Пуччінія «Богеми», в якій співали головні ролі.

Елегант паста до взуття
чистить й консервує шкіру
Львів. Кордецького 51. тел. 60-04.

КОНКУРС ДЛЯ НАШИХ ЧИТАЧІВ

21-го січня 1935 р. журі «Т-ва письменників і журналістів ім. Франка» призначить три нагороди за три найкращі твори з красного письменства за минулий рік. Хто з наших читачів відгадає, які будуть ці нагороди, тому дамо гарний дарунок з цінних книжок. Відгадувати можна тільки до 21-го січня 1935.

Для лекшої орієнтації пригадуємо літературні твори, що появились цього року: І. Липа: Козаки в Московії, У. Самчук: Волинь, Його-ж: Кінець Марії О. Цегельська: Слідами босих жінок, М. Голубець: Гей, видно село, І. Керницький: Святоіванські огні, М. Волощак: У тьмі горю, О. Ржепецька: На берегах Гориня, В. Будзиновський: Гремить, А. Чайковський: За наживою і Кричевський, Ю. Косач: Сонце в Чигирині, Д. Лукіянович: Я з більшістю, Горліс-Горський: Холодний Яр, М. Брилинський: Сірі одностроі, Н. Лукіянович: Олег Віщий, Ф. Коковський: Людська вдячність, Зубенко: Фатум і Галина, В. Софронів: Липнева отрута. До цього треба додати ще ті, які ми тут пропустили через помилку і ті, що появляться ще до кінця цього року.

ВІД РЕДАКЦІЇ:

Стаття І. Цурковського „Сфінкс Тургенєва — Марко Вовчок" й переклад Тургенєва „Досить" — це фрагмент із більшої студії про М. Вовчка приготовленої до друку автором п. з. „Землячка на чужині".

ЖУРНАЛИ

Нова Хата. Журнал для плекання домашньої культури. Рік X. Ч. 12. за грудень 1934. Львів.

Slovanska Revue. Nr. 1. Zari-Rijen 1934. Praha.

Kamena. Miesięcznik literacki. Rok 3. Nr. 3. Listopad 1934 Chełm Lub.

Рідна Мова. Науково-популярний місячник присвячений вивченню української мови. Рік II. Ч. 12. За грудень 1934. Варшава.

Життя і знання. Ілюстрований популярно-науковий журнал. Рік VII. Ч. 12. За грудень 1934. Видання Товариства «Просвіта». Львів.

Український Агрономічний Вістник. Чвертьрічник під редакцією інж. д-ра Евгена Храпливого. Книжка 3 і 4 за 1934. Львів.

„Dźwigary". Miesięcznik poświęcony sprawie polskiej kultury proletarjackiej. Nr. 1. Listopad 1934. Lublin.

ЛЕТІЛО 40 СОРОК...

«Товариство письменників і журналістів ім. І. Франка» приняло останніми часами десяток нових членів — письменників і журналістів, що ходили досі самопас. Письменники і журналісти не тільки повинні бути зорґанізовані, але ще й мусять платити податки. (Мають свою хату, до якої мусять докладати). Тимто скарбник Т-ва ходить і пригадує членам вкладки. 50 сот. місячно. Рік чи півтора забули, що треба їх складати і назбиралась сума.

Приходить скарбник до одного журналіста, одного із найбільших наших фінансових комбінаторів і прохає заплатити вкладку.

— Я заплатив — каже добродій С.

— Коли?

— Ще покійному Федорцеві.

— Но, добре, але це ж було кілька літ тому.

— Я заплатив за десять літ згори — відповідає комбінатор.

— А свідками були покійний Охримович і Романчук — додає злобно третій, що чує цю розмову.

*

Приходить за вкладкою до Д. Палієва скарбник, а Паліїв на це:

— Я — безробітний тому не можу платити.

— Якто безробітний? Ви-ж видаєте «Перемогу» і «Батьківщину».

— Так, але не дістаю ніякої платні.

— Ах, правда, ви там хліботавець...

*

Здибає на вулиці секретаря «Т-ва письменників і журналістів» редактор місячника... скажім «Садоводство» і питається:

— Які є умови, щоб стати членом вашого товариства?

— Треба бути письменником або журналістом...

— Но то я внесу подання...

*

Львівська «Просвіта» святкувала память Федьковича великою академією у «Великому Театрі». Академії наші приняли віддавна один шабльон і цю хотіли оживити. Між іншим запрохали до деклямації О. Луцького, що має прегарну дикцію і металевий голос. Згодився він виступити у ролі молодого Федьковича в одностроюю австрійського поручника в Італії. Коли піднялась завіса глядачі побачили прегарну декорацію Венеції. Були між публикою особи мало ознайомлені з життєписом і творами Федьковича і Комітетові в голову не прийшло пояснити перед деклямацією цю екзотичну обстанову. Коментарі з цього приводу були незвичайні. Дві пані:

— Чому він одягнений як австрійський офіцир?

— То ви не знаєте, що він був адютантом Василя Вишиваного?

— Но, добре, але нащо ця Венеція... палата дожів, що це має спільного з гуцулами?

— Бо як австрійці наступали на Італію то там мала бути головна кватира Вишиваного.

Два діячі:

— Як там не кажіть, а таки мундир австрійського офіцира то кращий як нині посольський мандат.

— Я навіть дивуюсь Федьковичеві, що хотів прийти на посаду до «Просвіти» будучи раз в австрійській армії...

*

Д-р Юліян Гірняк, колись хемік, потім гімназійний учитель, публіцист, фабрикант мила й орґанізатор чужої ощадности, коли перейшов на емеритуру, вернувся до своїх первісних студій. Хоче здігнати прогаяні роки безплодної праці і ходить знову на університетські виклади. Крім цього від літ носить із собою зшиток, де має дописати ще тільки одну сторінку з розвязкою славної останньої теореми Фермата, над якою математики ломлять собі голову три століття. Університет у Бонн призначив за розвязку цієї теореми 200.000 марок і таким робом легко можна дійти до маєтку.

А щоб не марнувати дорогого часу ходить часто д-р Ю. Гірняк із грубим томищем якогось наукового видання повного таємних математичних знаків. Ходить навіть до каварні, де годинами переплітає цю лектуру часописними новинами — вічно молодий і зацікавлений однаково сильно Айнштайном як і розвитком «Центросоюзу», що не хоче віддати йому долярів за відступлену ним фабрикацію рідного мила. Наш хемік — маленького росту і жаль бере дивитись, як він тягне під пахою величезну книгу:

— Пане товаришу! — питаємо його раз — навіщо ви носитесь із такою тяжкою книгою?... це-ж невигідно.

— Бачите — відповідає д-р Гірняк з двозначною усмішкою — коли я вертаюсь уночі додому вона потрібна мені для рівноваги.

ВУГІЛЛЯ
ДЕРЕВО
КОКС
найдобірнішої якости доставляє
„НАРОДНА ТОРГОВЛЯ" ЛЬВІВ, РИНОК 36.
та склади: Ринок 36, Личаківська 155, пл. Білчевського 3, та Городецька 23. Інформації: Бюро — Львів, Ринок 36.

КОСМЕТИЧНА ШКОЛА
Добряньської-Рогатин
Львів, вул. Галицька ч. 5.
чергові косметичні курси. Правні дипльоми. — Проспекти висилається.

МЕБЛЕВЕ ОБИТТЯ, брокати, портієри, котари і фільци до підліг, таблатки й коронки поручає по фабричних цінах ВАНК, Марійська площа 6.

ЦИМИ ДНЯМИ ПОЯВИТЬСЯ
накладом В-ва Ізмарагд»
збірка поезій
ЮРІЯ КОСАЧА
ЧЕРЛЕНЬ
Ціна 2 зол.

НА ПРЕСОВИЙ ФОНД «НАЗУСТРІЧ» зложили:
П. Осип Марків, Станиславів 5 зл.
П. Роман Кміцикевич, Львів 1 зл.

ПЕРЕДПЛАТА В КРАЮ:
Місячна 0·90 зол.
Чвертьрічна 2·70 „
Піврічна 5·40 „
Річна 10·— „
В ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ: Місячна 4·50 Кч., чвертьрічна 13 Кч., піврічна 25 Кч., річна 50 Кч. Поодиноке число 2·50 Кч.
В АВСТРІЇ: Місячна 1·10 шіл., чвертьрічна 3 шіл., піврічна 6 шіл. річна 11 шіл. Поодиноке число 0·60 шіл. або їх рівновартість в іншій валюті.
В ІНШИХ КРАЯХ: Піврічна 7 зол., річна 12·50 зол.,

ЦІННИК ОГОЛОШЕНЬ:
Звичайні (в рубриці „Оголошення") 30 сот. — В тексті (перед звичайними оголошеннями) 60 сот. — Остання сторінка (1/1) 660 зол. — 1/1 стор. в тексті 1.320 зол. — Перед текстом і на першій сторінці оголошень не приймаємо.

Ціни оголошень розуміється за одношпальтовий рядок (шир. 60 мм.) висотою 1 мм. Застереження місця на 30% дорожче.
ДРІБНІ ОГОЛОШЕННЯ по 10 сот. за слово. Перше слово і товстий друк числимо подвійно. Найменше оголошення (9 слів) 1·— зол. Дрібні оголошення поміщується по вплаченні належитости готівкою або почтовими марками.

Адреса Редакції і Адміністрації: «Назустріч», Львів, Ринок 9. Тел. 76-14. „Nasoustritch", Lwów, Rynok 9. Pologne— „Nasustritsch", Lwów, Rynok 9 Polen.

Редагує КОЛЕҐІЯ
З друкарні Беднарського, Львів, Ринок 9.
Оплатę pocztową zapłacono ryczałtem.
Конто ПКО 153.558 «СМОЛОСКИПИ»
За редакцію відповідає АННА МУЧІЙ-БОДНАРОВИЧ

БІБЛІОТЕКА НАУКОВ. Т-ВА ім. ШЕВЧЕНКА У ЛЬВОВІ
133